

RED. STAFFAN HIMMELROOS & KIM STRANDBERG

UR MAJORITETENS PERSPEKTIV

Opinionen om det svenska i Finland

SLS

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland
nr 842

RED. STAFFAN HIMMELROOS & KIM STRANDBERG

UR MAJORITETENS PERSPEKTIV

Opinionen om det svenska i Finland

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
HELSINGFORS 2020

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers
donationsfond I inom Svenska litteratursällskapet i Finland.

© Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland 2020
www.sls.fi

Detta verk är licensierat under
Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell-IngaBearbetningar 4.0
Internationell (CC BY-NC-ND 4.0).

Omslag och grafisk formgivning: Antti Pokela

Typsnitt: Program, Minion

ISBN 978-951-583-506-2 (tryckt utgåva)
ISBN 978-951-583-516-1 (epub), <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-516-1>
ISBN 978-951-583-517-8 (pdf), <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-517-8>

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland
ISSN 0039-6842 (tryckt)
ISSN 2490-1547 (digital)

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Innehåll

Förord	7
Staffan Himmelroos & Kim Strandberg	
1. INTRODUKTION	9
DEL 1	
Staffan Himmelroos & Kim Strandberg	
2. SOCIODEMOGRAFISKA FAKTORER, SPRÅKKUNSKAPER OCH SPRÅKPOLITIKENS BETYDELSE	32
Krister Lundell	
3. PARTIIDENTIFIKATION OCH PARTIIDEOLOGI: SKILLNADER I ATTITYDER TILL SVENSKAN?	47
Maria Bäck & Thomas Karv	
4. MELLANMÄNSKLIGT FÖRTROENDE OCH ÅSIKTER OM FINLANDSSVENSKAR OCH DET SVENSKA SPRÅKETS STÄLLNING I FINLAND	66
Lauri Rapeli	
5. KUNSKAPER OCH ÅSIKTER OM SVENSKAN	83
Staffan Himmelroos	
6. ATTITYDER TILL DET SVENSKA – KONTAKTHYPOTESIEN SOM FÖRKLARINGSMODELL	101
Marina Lindell & Kim Strandberg	
7. PERSONLIGHETSDRAG OCH ÅSIKTER OM SVENSKA SPRÅKETS STATUS OCH FRAMTID I FINLAND	119

Kim Strandberg & Staffan Himmelroos

8. **VAD FÖRKLARAR OPINIONERNA OM SVENSKAN BÄST?**
Sammanfattande analyser av del 1 141

DEL 2

Åsa von Schoultz

9. **ÅSIKTSÖVERENSSTÄMMELSE I SPRÅKFRÅGAN
– REPRESENTERAR PARTIERNA VÄLJARNAS ÅSIKTER?** 150

Andreas Fagerholm

10. **BELASTNING ELLER TILLGÅNG?** En kartläggning av riksdagsdebatten
kring medborgarinitiativet om frivillig skolsvenska 166

DEL 3

Kjell Herberts

11. **MINORITETENS PERSPEKTIV: FINLANDSSVENSKARNAS
UPPFATTNING OM SPRÅKSITUATIONEN** 192

Kimmo Grönlund & Lauri Karvonen

12. **KONKLUSION: VÄLVILJA MED FÖRBEHÅLL** 215

Bilagor 230

Medverkande 254

Förord

Tillkomsten av denna bok kan inte beskrivas som resultatet av en noggrant överlagd plan. Snarare har den sitt ursprung i att vi redaktörer i samband med ett forskningsprojekt i samtalsdemokrati, som hade svenskan i Finland som tema, samlade in ett sällsynt stort datamaterial om finskspråkigas åsikter om det svenska i Finland. Tanken att utnyttja detta unika material för en bok av detta slag väcktes först i ett senare skede. Trots sitt okonventionella ursprung hoppas vi att denna antologi kan bidra till en klarare uppfattning om hur språkmajoriteten i Finland förhåller sig till det andra nationalspråket.

Att insamlingen av opinionsdata bar frukt och resulterade i denna bok har vi att tacka våra kollegor vid Åbo Akademi och Helsingfors universitet för. Processen har varit lång och vi är tacksamma för allt det tålamod som de medverkande genomgående har visat. Vi är oerhört stolta och tacksamma över att ha kunnat förlita oss på kollegor med stor expertis inom olika områden av politiskt beteende, en expertis som de i denna bok utnyttjat för att förklara opinionen om det svenska i Finland ur olika perspektiv. Utan dessa tio forskares hjälp hade boken kanske aldrig blivit till och den hade med säkerhet inte uppvisat den metodologiska bredd och det teoretiska djup som den nu har.

Vi vill även rikta ett stort tack till dem som hjälpt till att finansiera datainsamlingen och forskningen i anknytning till detta bokprojekt. De omfattande data som utnyttjats i boken hade inte funnits tillgängliga om det inte var för finansiering från Stiftelsen för Åbo Akademi (spetsforskningsenheten Democracy: A Citizen Perspective) och Finlands Akademi (projekt 277166, 294411 och 274305). Medel ur dessa projekt har även gjort det möjligt för flera av de medverkande forskarna att ägna nödvändig tid åt denna forskning, samt för forskargruppen att mötas och diskutera de olika forskningsbidragen.

Vi vill även tacka de anonyma granskare som SLS utsett för boken. Den kritik samt de tips och kommentarer de framförde bidrog till att manuskriptet förbättrades på många punkter. Sist men inte minst vill också vi tacka forskningsassistenterna Markus Bergfors och Kim Backström som hjälpte oss att redigera det första utkastet till boken. Ett särskilt tack går till utgivningschefen Jennica Thylin-Klaus och förlagsredaktörerna Hedvig Rask och Malin Bredbacka-Grahn på SLS som noggrant och tålmodigt hjälpt oss med att redigera bokens kapitel och ge den dess slutliga form.

Helsingfors och Korsholm den 13 maj 2020

Staffan Himmelroos & Kim Strandberg

INTRODUKTION

Staffan Himmelroos & Kim Strandberg

Denna bok handlar om finskspråkiga finländares åsikter om det svenska i Finland. Boken behandlar således två centrala element inom samhällsvetenskaplig forskning. Dels är det en studie av intergrupprelationer, dvs. hur människor i grupp ser på och förhåller sig till människor i andra grupper (Hogg & Abrams 2001), dels är det en studie av den allmänna opinionen, dvs. en sammanställning av de individuella åsikter eller verklighetsuppfattningar som finns inom en grupp (Gilljam & Persson 2015). Mer specifikt går boken ut på att försöka förstå och förklara opinionen om det svenska i Finland.

Opinionsforskning som fokuserar på förhållandet mellan olika gruppstillhörigheter handlar i regel om fördomar eller förutfattade meningar gentemot individer som tillhör andra grupper än den egna. Studier inom detta forskningsfält tenderar även att fokusera på fall där relationerna mellan etniska grupper är mycket dysfunktionella och omfattar fördomar, förtryck eller i värsta fall folkmord (Hogg & Abrams 2001, 2). En enkel orsak till att man i allmänhet fokuserar på de mer dysfunktionella relationerna är att dessa inbegriper fenomen, t.ex. ojämlikhet eller förtryck, som man vill förhindra eller motverka.

Det hindrar förstås inte att intergrupprelationer kan vara mer harmoniska och om man bortser från 1920- och 1930-talens språkstrid har relationen mellan den finska och svenska språkgruppen i Finland för det mesta varit god (Karvonen 2006). Det finns dock vissa tecken på att språkklimatet genomgått en försämring under senare år. Språkdebatten har visserligen blossat upp i mindre skala ett flertal gånger (se t.ex. Herberts 1988 och Geber 2010), men sedan början av 2000-talet har man kunnat skönja en ny slags spänning i förhållandet mellan Finlands två nationalspråk. Dels har en ökad

medborgaraktivitet på internet gjort att kritiken av det svenska i Finland kommit att bli synligare än tidigare (Saukkonen 2011), dels har Sannfinländarnas ökade politiska understöd gett dem som kritiserar svenskans ställning i Finland en stark partipolitisk plattform (Grönlund & Westinen 2012). Samtidigt har oron för svenskans ställning ökat bland finlandssvenskarna. Potentiella och verkliga domänförluster har diskuterats flitigt i de svenskspråkiga medierna i Finland (Wiberg & Karlsson, 2010) och en rad reformförslag (bl.a. jourens omfattning vid Vasa centralsjukhus) som lades fram av Juha Sipiläs regering 2015–2019, bidrog till att ytterligare underblåsa dessa känslor (Suominen 2017). Således är det föga överraskande att den kontinuerligt utförda opinionsmätningen Språkbarometern visar att en klar majoritet av finlandssvenskarna tycker att språkklimatet i rikspolitiken och media blivit sämre (Lindell 2016, se även kap. 11 i denna bok).

Trots detta vet vi förvånansvärt lite om varför finskspråkiga tycker och tänker som de gör om svenskan i Finland. Som Bengtsson och Grönlund (2005) skriver i *Den finlandssvenska väljaren* forskas det relativt lite i finlandssvenskar och politik, trots att det forskas mycket om finlandssvenskar i allmänhet. Detta kan tyckas märkligt då en stor del av det offentliga samtalet i Svenskfinland handlar om olika politiska lösningar och hur de påverkar det svenska i Finland. Vidare kan man konstatera att i den utsträckning det forskats i politik och det svenska i Finland har det främst handlat om finlandssvenskars politiska beteende eller finlandssvenska politiska institutioner (jfr Allardt & Starck 1981; Sundberg 1985; Bengtsson & Grönlund 2005; Liebkind & Sandlund 2006; Grönlund 2011).

Om man vill förstå vad som påverkar det svenska i Finland räcker det dock inte med att förstå sig på finlandssvenskar och finlands-svenska institutioner, man bör även förstå vilka åsikter den överväldigande finskspråkiga majoriteten har om det svenska i Finland och vad dessa åsikter kan bero på. Eftersom finlandssvenskarna utgör en förhållandevis liten del av Finlands befolkning är svenskans ställning i Finland i stor utsträckning beroende av förståelse och välvilja hos majoritetsbefolkningen. Tyvärr är denna aspekt av finlandssvenskar och politik lika bristfälligt utforskad som många andra. Det finns visserligen ett antal opinionsundersökningar och

kortare översikter (Folktingets attitydundersökning 1997; opinionsmätningar av tankesmedjan Magma och tankesmedjan E2 2008 och 2013; Pitkänen & Westinen 2017) som behandlar åsikterna om det svenska i Finland, men mer djuplodande forskning lyser med sin frånvaro. Det är denna kunskapslucka som vår forskning vill bidra till att fylla. Vårt syfte är att se bortom åsiktsfördelningar och fokusera på individuella och kontextuella faktorer som kan tänkas förklara inställningen till det svenska i Finland hos den finskspråkiga majoriteten.

Svenskan i Finland – språkförhållandet över tid

Ofta väljer man att se bakåt i tiden då man vill förstå förhållandet mellan de två nationalspråken i Finland. Även om vi inte i denna bok ämnar leta efter historiska förklaringar finns det orsak att kort sammanfatta svenskans historiska roll i Finland för att bättre förstå vilka frågor och förklaringar som kan vara relevanta att undersöka med hjälp av en opinionsundersökning. Svenskans roll i det finländska samhället härrör från den långa tidsperiod (600 år) då det område vi i dag känner som Finland var en del av kungariket Sverige (McRae 1999; Tarkiainen 2008). Även under den ryska tiden (1809–1917) var svenskan det officiella språket i storfurstendömet Finland men finskans status ökade efter hand och den självständiga republiken Finland blev officiellt tvåspråkig med finska och svenska som nationalspråk (Saarinen & Ihalainen 2018). Detta fastslogs i språklagen från 1922, som befäste likabehandling oberoende av modersmål inför domstolar och statliga myndigheter (Mynntti 2015). Det språkrättsliga förhållandet är, trots en förnyad språklag 2003, i stora drag detsamma som för hundra år sedan.

I praktiken har det dock skett relativt stora förändringar i förhållandet mellan den finska och den svenska språkgruppen under de senaste hundra åren. Efter en lång period med svenska som det dominerande språket, under såväl svensk som rysk överhöghet, krävde de finskspråkiga att språkets position skulle reflektera den majoritetsroll de nu befann sig i. Denna förskjutning i maktbalansen som pågått sedan senare hälften av 1800-talet ledde slutligen till den tydligaste konflikten som uppstått språkgrupperna emellan, dvs. 1920- och

1930-talens språkstrid (Karvonen 1984, 2006). Språkstriden mattades dock av i och med andra världskriget och förblev en relativt liten fråga i det efterkrigstida Finland (Saukkonen 2011).

Språkgruppernas storleksmässiga förhållande har också förändrats. Vid tidpunkten för den ursprungliga språklagen utgjorde de svenskspråkiga cirka elva procent av Finlands befolkning, medan språkgruppens andel av den finländska befolkningen i dag bara är hälften så stor (Finnäs 2015). Den finska språkgruppens numerära majoritet, som redan för hundra år sedan var stor, har alltså växt sig allt större genom åren. Dessutom har de enspråkigt svenska eller starkt svenskspråkiga områdena i Finland minskat över tid (Finnäs 2015; McRae 1999).

De största förändringarna i språkförhållandet under andra hälften av 1900-talet, särskilt om man ser till de senaste årens språkdebatt, har att göra med reformen av den finländska grundskolan på 1970-talet. I samband med att denna reform godkändes i riksdagen under våren 1968 blev det andra inhemska språket ett obligatoriskt skolämne och 1987 instiftades även kravet på ett muntligt och skriftligt språkprov i det andra inhemska språket på högskolenivå (Geber 2010; Saukkonen 2011, 17; Väistö 2017).

Efter millennieskiftet har språkdebatten återkommit både i ny form och med större kraft (se t.ex. Ihalainen & Saarinen 2015). Den har tagit sig uttryck i form av aktiva och organiserade medborgargrupper som den 2007 startade föreningen Vapaa Kielivalinta ry (ung. Fritt Språkval rf.), som motsätter sig i synnerhet obligatorisk svenskundervisning i skolan (Saukkonen 2011). Men det är framför allt aktivitet på internet som bidragit till att ge denna debatt mer synlighet, bl.a. genom webbplatsen pakkoruotsi.net som säger sig vilja ge medborgare, medier och beslutsfattare objektiv information om olika språks betydelse för Finland. Man säger sig dessutom vilja väcka diskussion om svenskans ställning i Finland. Debatten stärks även genom aktivitet i kommentarsfälten i olika dagstidningar när de behandlar frågor som berör det svenska i Finland (Ihalainen m.fl. 2011; Saukkonen 2011). Under denna tidsperiod har svenskans ställning i den finländska skolan även genomgått en uppenbar försvagning då en reform 2004 gjorde det andra inhemska språket frivilligt i studentskrivningarna (Palviainen 2011).

Den ökade medborgerliga aktiviteten när det gäller svenskans roll i Finland exemplifieras under senare år även av ett flertal medborgarinitiativ (kansalaisaloite.fi, 2018) som initierats i försök att avskaffa de obligatoriska studierna i svenska för finskspråkiga eller svenskans position som nationalspråk. Det mest kända av dessa är medborgarinitiativet om att frångå obligatorisk svenskundervisning (M 2/2014 vp) som samlade de 50 000 underskrifter som krävs för att initiativet ska behandlas av riksdagen. Det behandlades våren 2015 i riksdagen och föll slutligen i en omröstning med rösterna 134–48 (se kap. 10 för en ingående diskussion av denna behandling).

Den ökande aktiviteten i språkfrågan bland dem som ställer sig negativt till svenskans position i Finland har även påverkat dem som önskar skydda det svenska i Finland. Förutom en ökad oro över språkklimatet bland de svenskspråkiga (se kap. 11) har det utarbetats en nationalspråksstrategi med syftet att stärka landets tvåspråkighet (Tallroth 2012). Även om förhållandet mellan de två språkgrupperna i Finland är relativt civiliserat och odramatiskt i internationell jämförelse, kan man konstatera att den språkliga skiljelinjen i Finland genomgått en fas av ökad politisering under 2000-talets två första decennier och att denna politisering omfattar nya dimensioner.

Etnicitet, två- och flerspråkighet i Finland

Ett oundvikligt element vad gäller relationerna mellan finsk- och svenskspråkiga finländare är frågan om etnicitet. Det hänger samman med att etnicitet handlar om gruppbildning och gränsdragning, och att språk är ett av de element som brukar anses utgöra bas för etnisk identitet (Barth 1998; Peterson & Hjerm 2007). Etnicitet och etnisk konflikt är dock omtvistade begrepp (Peterson & Hjerm 2007) och denna bok har inte som sitt syfte att studera de finsk- och svenskspråkigas etnicitet på något djupare plan, men det är oundvikligen ett begrepp som finns i bakgrunden till den diskussion vi för i boken.

I denna bok definieras den grupp som undersöks, dvs. finskspråkiga finländare, helt enkelt utifrån vilket deras registrerade modersmål är. Samtidigt måste det framhållas att etnisk identitet och språk är komplicerade frågor i Finland. Många finländare har en språklig

identitet som inte enkelt kan indelas enligt de två nationalspråken. Det är välkänt att den svenskspråkiga vardagen i Finland återspeglar ett alltmer komplext förhållande till det svenska språket och till en svenskspråkig identitet (Kovero 2012), men även finskspråkiga kan omfattas av en mer eller mindre tvåspråkig identitet. Andelen tvåspråkiga – i betydelsen individer som relativt obesvärat använder sig av de två nationalspråken i Finland – bland dem som har finska som sitt registrerade modersmål må vara mindre än bland dem med svenska som modersmål, men de lever trots allt i samma realitet av svårtolkad språklig identitet.

Dessutom utgör förhållandet mellan nationalspråken endast en dimension av flerspråkighet i dagens Finland. De senaste årtiondena har bevittnat framväxten av ett alltmer mångkulturellt Finland och i dagens läge är gruppen finländska medborgare med ett främmande modersmål större än gruppen medborgare med svenska som modersmål (Statistikcentralen 2018). Denna grupp är naturligtvis betydligt mer mångsidig till sin etniska identitet och sammansättning än den som består av svenskspråkiga finländare, men den förstärker bilden av att Finland inte längre är bara tvåspråkigt, utan flerspråkigt. Denna flerspråkiga verklighet kan förstås även påverka hur de som språkligt identifierar sig med majoritetsspråket finska ser på det andra förhållandevis lilla nationalspråket i Finland. I en global verklighet och i ett flerspråkigt Finland finns det således inte bara en relation mellan språken finska och svenska att förhålla sig till, utan även en växande grupp finländare som inte talar något av nationalspråken som sitt modersmål.

Dessa brasklappar till trots är det viktigt att förstå hur och framför allt varför den finskspråkiga språkmajoriteten i Finland förhåller sig som den gör till det andra nationalspråket. Om vi ser på tidigare forskning om majoriteteters förhållande till olika minoriteter, är det fullt möjligt att vi också kan lära oss en del om språkmajoritetens förhållande till ett flerspråkigt Finland genom att studera förhållandet till svenskan. Tidigare forskning om majoriteteters förhållande till olika minoritetsgrupper visar nämligen att attityder till olika s.k. utgrupper ofta är del av samma fenomen (se t.ex. Dixon 2006; Sniderman, Hagendoorn & Prior 2004).

Åsikter om det svenska i Finland i går och i dag

Även om det råder brist på systematisk forskning kring vad som förklarar finskspråkigas attityder till svenskan i Finland, har det trots allt utförts ett antal opinionsmätningar under årens lopp. Den mest omfattande analysen av finländares åsikter om svenskan i Finland är Folktingets attitydundersökning som sammanställdes av Erik Allardt 1997. Tankesmedjan Magma har i sin tur följt upp delar av denna undersökning åren 2008 och 2013 (Bengtsson 2013). Den senaste uppföljningen gjordes hösten 2017 av tankesmedjan E2.

Dessa studier visar att det finns ett generellt understöd för ett tvåspråkigt Finland. Trots en viss variation verkar runt 70 procent av finländarna tycka att svenskan utgör en viktig del av det finländska samhället och att det skulle vara synd om svenskan dog ut i Finland. Det finns också en stark förväntan på att politiker bör kunna både finska och svenska. Mer kritisk ställer man sig till den obligatoriska undervisningen i svenska. År 1997 ansåg en knapp majoritet att undervisning i svenska bör vara obligatorisk i grundskolan, men i Magmas undersökning 2013 hade understödet sjunkit till drygt 40 procent. I vår studie ser vi även på opinionsläget under 2010-talet, men det huvudsakliga syftet är att förklara inställningen till det svenska hos finskspråkiga finländare i Finland.

Undersökningsmaterial – åsikter om svenskan i Finland hösten 2014

Innan vi går in på den allmänna opinionen om svenskan bland finskspråkiga finländare är det skäl att presentera det material som ligger till grund för analyserna i denna bok. Studierna i första delen av boken baserar sig på två enkäter som gjordes hösten 2014 i samband med ett samtalsdemokratiskt experiment om åsiktpolarisering i Finland, som arrangerades av forskare vid Åbo Akademi (se Strandberg, Himmelroos & Grönlund 2019). Eftersom målet var att samla flera hundra frivilliga deltagare till detta samtalsdemokratiska experiment, som gick ut på att undersöka polarisering av attityder till det svenska bland finskspråkiga, byggde inbjudan på ett ovanligt stort urval, 20 000 personer, beställt som obundet slumpmässigt urval av Befolkningsregistercentralen. Samtliga personer i urvalet,

som bestod av finländare från hela landet med finska registrerat som sitt modersmål, fick per post en inbjudan att delta i det samtalsdemokratiska experimentet. Även om mottagaren inte var intresserad av att delta i diskussionerna om det svenska språket inbjöds denna att besvara en bifogad enkät som mätte attityder till svenskan i Finland samt ett litet antal bakgrundsvariabler. Den första enkäten (i fortsättningen kallad rekryteringsenkäten), som besvarades av 5 798 finskspråkiga finländare utifrån urvalet på 20 000 (svarsprocent 29), fungerade som en rekryteringsenkät med hjälp av vilken potentiella deltagare i experimentet kontaktades. Den andra enkäten (i fortsättningen kallad kontrollgruppsenkäten), består av ett opinionsmaterial vars ursprungliga syfte var att fungera som en jämförelsepunkt till dem som deltog i medborgardiskussionen. Dessa respondenter hade inte fått inbjudan till diskussionen och var heller inte medvetna om att den arrangerades. Den senare enkätstudien utgjorde således en slags kontrollgrupp för experimentets population. Grundpopulationen för denna enkät var ett separat obundet slumpmässigt urval bestående av 6 000 finskspråkiga finländare, varav 1 699 (svarsprocent 28) valde att svara på enkäten. I tabell 1.1 beskrivs respondenternas karaktär i de två materialen sett till könsfördelning, åldersfördelning, landskap samt, för rekryteringsenkätens del, även utbildningsnivå (utbildningsnivå fanns inte med i kontrollgruppsenkäten).

I de två enkäterna ingår även en rad övriga bakgrundsvariabler om de svarande. Dessa utgör samtidigt grunderna för de olika perspektiven på åsikterna om det svenska som studeras i denna bok. I tabell 1.2 listas de bakgrundsvariabler som ingår i båda enkäterna.

Såsom framgår av tabell 1.2 är enkäterna inte kongruenta gällande vilka variabler som ingår. Detta är givetvis en brist, men har sin förklaring i att enkäterna ursprungligen är uppgjorda i olika syften. Rekryteringsenkäten var av nödtvång kort eftersom dess primära syfte var att fungera som rekryteringskanal till ett experiment. Kontrollgruppsenkäten är mer utförlig gällande antalet variabler, även om vissa begränsningar finns sett till demografiska bakgrundsvariabler. I kontrollgruppsenkäten undersöktes bl.a. egna kunskaper i svenska, tidigare politisk aktivitet, kontakter med det svenska i Finland, partiideologi, politiskt förtroende m.m.

Tabell 1.1 Respondenternas demografiska profil per datamaterial

	Finskspråkiga finländare	Rekryterings- enkäten (n = 1 699)	Kontroll- gruppsenkäten (n = 5 798)
	%	%	%
Kön			
Kvinna	50	53	55
Man	50	47	45
Ålder			
18–29	20	10	13
30–44	25	18	17
45–59	27	28	28
60–79	29	44	42
Utbildningsgrad			
Låg (Grundskola)	30	16	–
Medel (Andra stadiets utbildning, yrkesinstitutexamen)	51	52	–
Hög (Högskoleutbildning, högre institutexamen)	20	33	–
Landskap			
Nyland	27	28	27
Egentliga Finland	9	10	9
Satakunda	4	5	4
Egentliga Tavastland	3	4	3
Birkaland	10	10	11
Päijänne-Tavastland	4	4	4
Kymmenedalen	4	3	3
Södra Karelen	3	3	3
Södra Savolax	3	3	3
Norra Savolax	5	5	5
Norra Karelen	3	3	4
Mellersta Finland	5	6	6
Södra Österbotten	4	3	4
Österbotten	2	2	2
Mellersta Österbotten	1	1	1
Norra Österbotten	8	7	7
Kajanaland	1	1	2
Lappland	4	3	4

Över-/understiger ibland 100 procent på grund av avrundningar.

Tabell 1.2 Faktorer som uppmätts i de två materialen

Variabler	Rekryterings- enkäten	Kontrollgrupps- enkäten
Demografi		
Landskap	Ja	Ja
Typ av boendemiljö	Nej	Ja
Kön	Ja	Ja
Ålder	Ja	Ja
Utbildning	Ja	Nej
Yrke	Ja	Nej
Annat		
Egna kunskaper i svenska	Ja	Ja
Kontakter till svenskspråkiga	Ja	Ja
Politiskt deltagande	Nej	Ja
Politiskt intresse	Nej	Ja
Politiska åsikter och värderingar	Nej	Ja
Förtroende	Nej	Ja
Personlighet	Nej	Ja
Kunskaper om det svenska i Finland	Nej	Ja

Även om de material som här utnyttjas inte ursprungligen samlats in med syftet att utgöra en representativ studie av finskspråkigas åsikter om det svenska i Finland, ger de ändå en representativ och informativ bild av majoritetsbefolkningens åsikter om svenskan i Finland. Både rekryteringsenkätens och kontrollgruppsenkätens fjorton enskilda påståenden om det svenska i Finland hänger empiriskt samman på ett sätt som gör att de kan utnyttjas i en summavariabel, benämnd sammantagna åsikter. Denna summavariabel antar värde mellan 0 och 14, där ett högre värde motsvarar en positivare syn på svenskan generellt. Påståendena som ingår i summavariabeln behandlar bl.a. Finlands tvåspråkighet, skolsvenskan, finlandssvenskar, nyttan av svenska språket utanför Finland och Svenska folkpartiet (SFP). De åsikter om svenskan som fångas upp i datamaterialen varierar således från det generella till mer specifika ämnen såsom skolsvenskan. För varje påstående har respondenterna tagit ställning på en skala

Tabell 1.3 Påståenden om svenskan enligt dimensioner

Påståenden om svenskan
Svenskans roll i Finland och Norden
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.
Finlandssvenskarna
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.
Skolsvenskan
7. Det borde vara frivilligt att studera svenska.
8. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.
Offentlig service
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.
Politik
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.

från ett till fyra där ett betyder att man är av helt annan åsikt, två att man delvis är av annan åsikt, tre att man delvis är av samma åsikt och fyra att man är helt av samma åsikt.

I tabell 1.3 har de fjorton påståendena indelats i fem olika kategorier: I) Svenskans roll i Finland och Norden, II) Finlandssvenskarna, III) Skolsvenskan, IV) Offentlig service och V) Politik. Denna indelning bygger på tematisk kategorisering av de olika påståendena. Syftet med denna kategorisering är främst att underlätta genomgången av de olika påståendena, eftersom de fjorton påståendena visade sig hänga samman empiriskt.

I ljuset av detta kan nämnas att förutom i kapitel 2, i vilket demografiska bakgrundsfaktorer koppling till åsikterna om svenskan belyses, så är det primärt kontrollgruppsenkäten som ligger till grund för analyserna i denna bok. Denna enkät mätte som nämnts förutom attityderna till det svenska i Finland även en rad andra åsikter och ett större antal bakgrundsvariabler. I första delen av boken, kapitlen 2–8, analyserar skribenterna olika förklaringar till dessa åsikter. I dessa kapitel har skribenterna även använt sig av den summerade åsiktsvariabeln, i vilken de fjorton åsiktpåståendena ingår.

I del två av denna bok (kap. 9 och 10) utgår författarna från lite olika metoder och material. Åsa von Schoultz använder sig i huvudsak av en enkät riktad till samtliga kandidater i det finländska riksdagsvalet 2015. Andreas Fagerholm analyserar i sitt kapitel riksdagsdebatten om frivillig skolsvenska med hjälp av automatiserad innehållsanalys. Bokens tredje och avslutande del (kap. 11 och 12) har syftet att tolka resultaten ur ett vidare perspektiv. I det första av dessa kapitel ser Kjell Herberts, med hjälp av data från opinionsundersökningen Språkbarometern, på frågan om det svenska i Finland ur ett finlandssvenskt perspektiv. Avslutningsvis sammanställer Lauri Karvonen och Kimmo Grönlund en syntes som utgår ifrån de resultat som presenterats i bokens övriga kapitel.

Den allmänna opinionen om svenskan i Finland hösten 2014

Vad är det som irriterar och engagerar finskspråkiga finländare när det gäller svenskan i Finland enligt våra data? I tabell 1.4 presenteras fjorton påståenden om svenskan i Finland från rekryteringsenkäten. I tabellen anges den fullständiga skalan av svarsalternativ i enkäten från "Starkt av samma åsikt" till "Starkt av annan åsikt". För denna del av analysen fokuserar vi på tre komponenter hos den allmänna opinionen: förekomst, riktning och intensitet. Det handlar om ifall en opinion *finns*, huruvida den är *för eller emot* och *hur stark* åsikten eller opinionen är (Gilljam & Persson 2015). Datamaterialet är viktat enligt ålder, kön, utbildning och landskap för att kompensera för olikheter bland respondenterna i jämförelse med befolkningen i stort.

Precis som i tidigare undersökningar är det mer allmänna frågor om Finlands tvåspråkighet ("Det svenska språket utgör en cen-

Tabell 1.4 Åsikter om det svenska: förekomst, riktning och intensitet

Påståenden	Starkt av samma åsikt %	Av samma åsikt %	Av annan åsikt %	Starkt av annan åsikt %
Svenskan i Finland och Norden				
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.	14	43	31	11
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.	10	40	37	13
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.	16	40	33	11
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.	21	43	26	10
Finlandssvenskarna				
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.	21	29	39	10
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.	16	33	43	8
Skolsvenskan				
7. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.	16	32	29	24
8. Det borde vara frivilligt att studera svenska.	41	38	18	4
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.	28	39	29	4
Offentlig service				
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.	18	37	41	4
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.	10	46	31	12
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.	12	29	49	10
Politik				
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	24	42	27	7
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.	23	33	40	3

Data är viktade enligt ålder, kön, utbildning och landskap för att korrigera för skevhet i jämförelse med Finlands befolkning i stort.

tral del av det finländska samhället” och ”Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland”) som finner mest stöd bland den finskspråkiga majoriteten, medan man är mest negativ till att studera svenska i skolan. Enligt vår studie skulle hela 79 procent vilja se att studier i svenska var frivilliga, medan två tredjedelar ser det som viktigare att studera andra språk än svenska. Även om dessa utfall antyder att det finns en viss avoghet mot det svenska, och framför allt mot att studera svenska i skolan, kan man notera att hälften av respondenterna skulle välja att studera svenska även om det vore frivilligt.

I det stora flertalet av våra påståenden väger det ganska jämnt mellan dem som ser svenskan som något positivt och dem som är mer negativt inställda. Drygt hälften ser svenskan som ett viktigt element då man skapar kontakter med övriga Norden och anser att svenskspråkiga bör garanteras service på sitt eget modersmål. Endast 40 procent ser det som oskäligt att kräva service på något annat språk än finska i Finland. Man kan förstås också tolka dessa fördelningar mer negativt och konstatera att 44 procent av den finskspråkiga majoriteten i Finland inte ser svenska som viktigt då man skapar kontakter med Sverige och de övriga skandinaviska länderna. En lika stor andel är av åsikten att svenskspråkiga inte behöver få service på sitt eget modersmål trots att det är det andra av Finlands två nationalspråk. Bilden blir snabbt rätt negativ när dessutom drygt hälften av respondenterna ser finlandssvenskarna som en privilegierad grupp och 55 procent tycker att staten och kommunerna använder för mycket pengar på svenskspråkig service. Därtill anser hälften att Finlands tvåspråkighet endast är till nytta för finlandssvenskarna.

Vad gäller åsiktsintensiteten följer den i rätt stor utsträckning förekomsten av åsikter, dvs. där det finns ett brett stöd för en åsikt finns det även en större andel starka åsikter. Till de påståenden som har en förhållandevis stor andel starka åsikter hör framför allt skol-svenskan. Hela 41 procent är starkt av åsikten att svenskan bör vara frivillig och 24 procent meddelar att de absolut inte skulle studera svenska även om det vore frivilligt. Andra påståenden som har en relativt stor andel starka åsikter är frågan om Svenska folkpartiets roll och huruvida det endast är finlandssvenskar som drar nytta av Finlands tvåspråkighet. Det bör även noteras att alla dessa intensiva

åsikter är negativa i sin förhållning till det svenska i Finland. Bland de positiva åsikterna är intensiteten genomgående betydligt lägre än vad den är bland de negativa åsikterna.

Då man studerar fördelningarna i tabell 1.4 slås man även av att de uppvisar klart negativare åsikter än i tidigare opinionsmätningar. Under de knappa tjugo år som gått sedan Folktinget 1997 lät göra sin attitydundersökning, har de som ser svenska språket som en väsentlig del av det finländska samhället minskat från 70 procent till 58 procent och den andel som ser ekonomisk nytta med svenskan har minskat från 75 procent till 51 procent. Även om frågorna angående den obligatoriska skolsvenskan var formulerade på lite olika sätt i vår undersökning från 2014 och den Folktinget lät göra 1997 går det inte att ta miste på riktningen. 52 procent understödde obligatorisk svenskundervisning 1997, medan endast 22 procent 2014 motsatte sig att den blir frivillig. Erik Allardt (1997) menar i sin analys av Folktingets undersökning att det vore mycket problematiskt för finlandssvenskarna om stödet för det svenska i Finland skulle sjunka bland finskspråkiga, eftersom juridiska och formella rättigheter inte räcker för att upprätthålla den språkliga minoritetens ställning om en välvilja hos majoriteten saknas.

Det bör dock påpekas att även om den negativa bild som förmedlas i dessa data på inget sätt ska förringas, kan den delvis förklaras med vissa skillnader i hur åsikterna uppmätts.

Till skillnad från tidigare studier som byggt på slumpmässiga urval av hela Finlands befolkning riktade sig våra enkäter endast till finskspråkiga finländare. Å andra sidan har också tidigare undersökningar omfattat ett begränsat antal svenskspråkiga respondenter. Folktingets undersökning från 1997 hade exempelvis en mycket låg andel svenskspråkiga respondenter (2 %). Eftersom den stora majoriteten av de svenskspråkiga respondenterna sannolikt ställer sig mycket positiva till påståendena om svenskan bidrar även en liten grupp respondenter till att åsikterna är en aning positivare än om alla respondenter skulle ha varit finskspråkiga. Jämförelser försvåras allmänt av att informationen om de urval och metoder som de tidigare studierna använt sig av är relativt begränsad.

Även om den negativa utvecklingen i fråga om attityder till det svenska Finland inte nödvändigtvis är lika radikal som våra data

först antydde, är det klart att en viss minskning i understödet för landets tvåspråkighet ägt rum under de senaste decennierna. Om vi vill förstå vad som kan tänkas ligga bakom denna utveckling och varför finskspråkiga tänker som de gör om det svenska i Finland räcker det inte med att se på vilka åsikter folk har – vi måste också förstå vad som ligger bakom dessa åsikter. Därmed finns det ett behov av studier som fokuserar på olika förklaringar till attityderna gentemot det svenska i Finland om vi vill förstå förutsättningarna för ett tvåspråkigt Finland framöver.

Disposition och författare

Eftersom vårt syfte är att beskriva och förklara attityderna till det svenska i Finland är det viktigt att förstå hur politiska åsikter fungerar, och framför allt hur attityder till minoriteter formas. En klassisk fråga i denna debatt är huruvida åsikter formas av omgivningen eller av individuella faktorer, eller som ett samspel av dessa (se t.ex. Duch & Gibson 1992; Fertig & Schmidt 2002; Tajfel 1981; Weldon 2006). Omgivningsfaktorer kan vara nationella institutioner, sociala kretsar samt kontaktnätverk, medan individuella faktorer kan vara djupt liggande personlighetsfaktorer eller demografiska faktorer såsom ålder, kön och utbildning.

Denna bok har sammanlagt tolv författare som med hjälp av sin forskning bidrar till att skapa en bättre förståelse för hur åsikterna om det svenska i Finland kan förklaras. Det material som ligger till grund för författarnas studier presenterades i kapitlet om undersökningsmaterialet. Utöver vår introduktion består boken av elva kapitel som är uppdelade i tre delar. I den första delen (kap. 2–7) fokuserar varje kapitel på en specifik förklaringsfaktor till inställningen gentemot det svenska i Finland hos majoritetsbefolkningen samt på vilken självständig effekt de olika förklaringsfaktorerna har när de ställs mot varandra (kap. 8). Den andra delen av antologin (kap. 9–10) består av två kapitel i vilka fokus ligger på uttryck för åsikter om det svenska på andra arenor, såsom i riksdagsdebatten om frivillig skolsvenska 2014 och bland politiker uppställda i riksdagsvalet 2015. Bokens tredje del inleds med kapitel 11 i vilket bokens huvudsakliga perspektiv kontrasteras mot finlandssvensk-

arnas egen syn på ämnet. Boken avslutas med en sammanfattande syntes (kap. 12.) Nedan följer en kort beskrivning av innehållet i varje kapitel.

Del 1: Förklaringsfaktorer till majoritetsbefolkningens åsikter om svenskan

I kapitel 2 tar Staffan Himmelroos och Kim Strandberg sig an några grundläggande bakgrundsfaktorer som förklaringar till åsikterna om det svenska i Finland. Förutom att se på huruvida ålder, kön och utbildning förklarar åsikter tar kapitlet även upp förklaringar som bygger på den egna uppfattningen om kunskaperna i svenska och hur viktigt man anser språkpolitik vara. De mest påtagliga resultaten handlar om att kvinnor är betydligt positivare inställda till det svenska än män, och att bättre språkkunskaper är kopplade till positivare åsikter.

Kapitel 3, som är författat av Krister Lundell, fokuserar på partiidentifikation och partisympatier som förklarande faktorer till åsikter om svenskan. De empiriska analyserna mäter rent konkret partiidentifikationens och partisympatiernas betydelse för åsikterna om svenskan. Utgångspunkten för denna studie är att även om riksdagspartiernas officiella ståndpunkt i regel uttrycker ett klart stöd för landets tvåspråkighet är det inte nödvändigtvis så att anhängarna av olika partier är av samma åsikt. Lundell visar att partiidentifikation har ett relativt svagt samband med åsikter om det svenska. En tydlig partiidentifikation bidrar endast med lite positivare åsikter i mer generella frågor om det svenska. Det är framför allt i fråga om partisympatierna som det uppstår skillnader. Respondenter med sannfinländska sympatier är de mest negativa, medan respondenter som sympatiserar med De Gröna och med Samlingspartiet har den positivaste inställningen till det svenska i Finland.

I kapitel 4 prövar Maria Bäck och Thomas Karv socialt förtroende som förklaring till åsikter om svenskan. De tar först upp den centrala teoribildningen och kopplingen mellan socialt förtroende och åsikter i språkfrågan. Därefter undersöks dessa kopplingar empiriskt. Författarna skapar ett summamått för mellanmännskligt förtroende och prövar dess relevans för åsikterna om svenskan i Finland. Kapitlet ger ett synnerligen tydligt resultat vid handen: ju mer man litar på sina medmänniskor desto positivare syn har man på

svenskan. Detta gäller såväl skolsvenskan som den allmänna synen på svenskan och finlandssvenskarna.

I kapitel 5 ställer sig Lauri Rapeli frågan om huruvida brist på kunskap styr attityderna till svenskan i Finland. Han undersöker både vem som har kunskaper om det svenska i Finland och huruvida denna kunskap förklarar åsikterna om det svenska. I enlighet med tidigare internationella studier ser han på om kunskap uppvisar ett samband med högre tolerans för den andra gruppen, i det här fallet finlandssvenskarna. Bland annat bristfälliga kontakter med finlandssvenskar, ointresse för politik i allmänhet och svaga språkkunskaper bidrar till svaga kunskaper om det svenska i Finland. Kunskap visar sig också genomgående korrelera med åsikter om det svenska i Finland. Personer med större kunskap är mer toleranta mot den andra språkgruppen och dess behov.

Kapitel 6, av Staffan Himmelroos, undersöker i vilken mån kontakthypotesen kan förklara åsikter om det svenska i Finland. Himmelroos frågar sig hur viktigt det är för inställningen till det svenska att man i sin vardag kommer i kontakt med det svenska språket i Finland. I kapitlet analyseras både typen av kontakter (vänner, släkt, arbetskamrater) och den geografiska närheten till Svenskfinland. Resultaten tyder på att det framför allt är starka personliga kontakter som vänner och släktingar som bidrar till positiva åsikter, även om den geografiska närheten också har en viss effekt. Inte helt oväntat finner Himmelroos att en kombination av geografisk närhet och personlig kontakt uppvisar ett starkt samband med positiva åsikter om det svenska.

I kapitel 7 studerar Marina Lindell och Kim Strandberg huruvida människors personlighet har en koppling till åsikter om svenskan i Finland. Författarna tar avstamp i teorier från politisk psykologi och fokuserar framför allt på hur empati och fem personlighetsdrag (s.k. *Big Five*) – öppenhet, samvetsgrannhet, sympatiskhet, emotionell stabilitet och utåtvändhet – kan tänkas koppla till åsikterna om svenskan. Efter denna genomgång provas kopplingen empiriskt. Resultaten visar tydliga mönster: ju mer empati och sympati en människa uppvisar, desto positivare är åsikterna om svenskan.

I kapitel 8 gör bokens redaktörer Strandberg och Himmelroos en rad summerande analyser. I dessa tar de fasta på de viktigaste

tänkbara förklaringarna till de åsikter om svenskan i Finland som framkommit i de övriga kapitlen i bokens första del. De ställer här frågan vad som slutligen förklarar åsikterna om svenskan bäst. Författarna ser i kapitlet på tre aspekter om svenskan: de sammantagna åsikterna, åsikter om svenskan som en väsentlig del av det finländska samhället samt åsikter om skolsvenskans obligatorium. Svaret på frågan om vad som bäst förklarar åsikter om svenskan blir i alla tre analyser detsamma: de egna kunskaperna i svenska betyder mest för vilka åsikter man har om det svenska i Finland.

Del 2: Åsiktsuttryck på andra arenor

I kapitel 9 utför Åsa von Schoultz en kongruensanalys av kandidaters och medborgares åsikter om det svenska: hur väl representerar partierna väljarnas åsikter om svenskan? Kapitlets teoretiska del tar upp koncept som åsiktsöverensstämmelse och ansvarsutkrävning och relaterar dessa till språkfrågan i Finland. Som tidigare nämnades används i detta kapitel material från Finlands riksdagskandidatundersökning 2015. Resultaten visar att särskilt Svenska folkpartiet och Sannfinländarna har tydliga ståndpunkter gällande svenskan, till och med något starkare än vad deras väljare har. Bland övriga större partier – Centern, Samlingspartiet och Socialdemokraterna – syns inga tydliga ståndpunkter bland vare sig kandidater eller väljare.

I bokens tionde kapitel studerar Andreas Fagerholm riksdagsdebatten bland finskspråkiga ledamöter gällande medborgarinitiativet för avskaffandet av obligatorisk skolsvenska, som behandlades i plenum 2014. Han fokuserar på vilka ledamöter som deltog i denna debatt och på innehållet i densamma. Debattanalysen ser dels på remissdebatten, dels på den egentliga behandlingen av initiativet. Fagerholm positionerar sin teoretiska utgångspunkt genom att med hänvisning till tidigare forskning se debattinlägg främst som ett deklarerande av ståndpunkter snarare än som deliberativa verktyg. Resultaten ger i huvudsak vid handen att debatten dominerades av Sannfinländarnas ledamöter och av medlemmarna i kulturutskottet. Gällande innehållet i debatterna finner Fagerholm tydliga konfliktlinjer: i remissdebatten förekom främst argument för och emot skolsvenskans obligatorium medan det i debatten vid behandlingen var större fokus på kulturutskottets betänkande. I detta kapitel ana-

lyseras riksdagens debatt om skolsvenskan 2015 med hjälp av kvantitativa textanalysverktyg.

Del 3: Åsikterna hos finlandssvenskarna själva och avslutande syntes

Kapitel 11 utgör det första av två kapitel som försöker skapa en bredare förståelse för de åsikter och förklaringar som undersökts i bokens två första delar. För att ge en mer fullständig bild av språkklimatet i Finland sammanfattar Kjell Herberts hur de svenskspråkigas syn på svenskans situation i Finland har utvecklats över tid. Han speglar också delvis sina resultat mot de övriga kapitlen i denna bok. Detta ger oss en bättre förståelse för hur de olika språkgruppernas åsikter förhåller sig till varandra. Denna forskning visar på att det skett en viss negativ utveckling i de svenskspråkigas syn på läget för det svenska språket i Finland. Försämringen kan tänkas hänga samman med domänförluster, sämre förståelse för svenska särlösningar och en minskad synlighet för det svenska på den nationella arenan.

I det avslutande kapitlet summerar Lauri Karvonen och Kimmo Grönlund bokens resultat och tydliggör innebörden av dessa för den finländska språkpolitiken på ett mer allmänt plan. Kapitlet lyfter även fram potentiella strategier för att säkerställa svenskans ställning i framtiden, trots en till viss del ogin allmän opinion bland de finskspråkiga. Strategidiskussioner har visserligen förts tidigare av bl.a. Stenbäck 2003 och Myntti 2010, men de har inte utgått från ett lika omfattande vetenskapligt material. Karvonen och Grönlund identifierar några genomgående mönster i de olika kapitlen och reflekterar över deras betydelse för språkförhållandena i Finland framöver. De lyfter bl.a. fram att resultaten är tydliga, men att de samtidigt ger grund för olika förklaringar. Det blir klart vilka frågor som språkmajoriteten ställer sig mer positiv respektive negativ till och också varför respondenterna förhåller sig så. Författarna lyfter även fram att attityderna till det svenska är kumulativa, dvs. en positiv inställning i en fråga tenderar att hänga samman med en positiv inställning överlag och vice versa. Karvonen och Grönlund understryker dock att åsikter är formbara och föränderliga och att det är viktigt att bilden av finlandssvenskar framstår som nyanserad hos den finskspråkiga majoriteten.

Referenser

- Allardt, Erik & Christian Starck 1981, *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Allardt, Erik 1997, *Vårt land vårt språk – kahden kielen kansa. En attitydundersökning om det svenska i Finland*, Finlandssvensk rapport nr 35, Helsingfors: Svenska Finlands Folkting.
- Barth, Fredrik 1998, *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*, Long Grove, IL: Waveland Press.
- Bengtsson, Åsa & Kimmo Grönlund (red.) 2005, *Den finlandssvenska väljaren*, Åbo: Samforsk.
- Bengtsson, Åsa 2013, *Opinionsmätning om svenskans ställning i Finland*, Rapport, Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Dixon Jeffrey C. 2006, "The Ties That Bind and Those That Don't. Toward Reconciling Group Threat and Contact Theories of Prejudice", *Social Forces* nr 84, s. 2179–2204.
- Duch, Raymond & James Gibson 1992, "Putting Up With Fascists in Western Europe. A Comparative, Cross-Level Analysis of Political Tolerance", *Western Political Science Quarterly* 45, nr 1, s. 237–274.
- Fertig, Michael & Christoph Schmidt 2002, "The perception of foreigners and Jews in Germany", discussion paper, No. 431, IZA.
- Finlex 2003, "Språklag", <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423> (hämtad 6.6.2017).
- Finnäs, Fjalar 2015, "Befolkningen och territoriet", Stefan Mikael Sjöblom & Siv Sandberg (red.), *Makten att kombinera. Utmaningar, vägval och handlingskraft i Svenskfinland*, Helsingfors: Svenska kulturfonden.
- Gilljam, Mikael & Mikael Persson 2015, *Den allmänna opinionen. En introducerande handbok*, Stockholm: Liber.
- Grönlund, Kimmo 2011, *Språk och politisk mobilisering: Finlandssvenskar i publikdemokrati*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Grönlund, Kimmo & Jussi Westinen 2012, "Puoluevalinta", *Muutosvaalit 2011*, Helsinki: Oikeusministeriö – Justitieministeriet.
- Herberts, Kjell 1988, "Detta svensktalande bättre folk". *En dokumenterande innehållsanalys av språkdebatter i finsk huvudstadspress under åren 1984–1988*, Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Hogg, Michael A. & Dominic Abrams 2001, *Intergroup Relations. Essential Readings*, Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Ihalainen, Pasi & Taina Saarinen 2015, "Constructing 'Language' in Language Policy Discourse. Finnish and Swedish Legislative Processes in the 2000s", Mia Halonen, Pasi Ihalainen & Taina Saarinen (eds.), *Language Policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and Multi-sited Comparisons*, Bristol: Multilingual Matters, s. 29–56.
- Ihalainen, Pasi, Taina Saarinen, Tarja Nikula & Sari Pöyhönen 2011, "Aika kielipolitiikassa. Päivälehtien nettikeskustelujen historiakäsityksen analyysi", *Kasvatus ja Aika* 3.

- Justitieministeriet, ”Medborgarinitiativ”, www.kansalaisaloite.fi/fi (hämtad 6.6.2017).
- Karvonen, Lauri 2006, ”I stormens öga. Svenska folkpartiet, språkstriden och Lapporörelsen”, Siv Sandberg (red.), *Svenska folkpartiet 100 år*, Esbo: Schildts förlag.
- Karvonen, Lauri 1984, ”Svenskbygd, språkgräns, fascism – IKL i Svenskfinland 1936 och 1939”, *Politiikka* 26, nr 3, s. 215–239.
- Kovero, Camilla 2012, *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten*, Helsingfors: Finlands svenska tankesmedjan Magma.
- Liebkind, Karmela & Tom Sandlund (red.) 2006, *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lindell, Marina 2016, *Språkbarometern/Kielibarometri 2004–2016*, Helsingfors: Justitieministeriet.
- M 2/2014 vp. Kansalaisaloite: Ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla.
- McRae, Kenneth D. 1999, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland*, Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters.
- Myntti, Kenneth 2010, *Svenskan på offensiven eller intensiven*, Helsingfors: Söderströms.
- Myntti, Kristian 2015, *Finlands Språklagstiftning*, Åbo: Åbo Akademi, Institutet för mänskliga rättigheter.
- Perussuomalaiset 2013, ”Perussuomalaisten kielipoliittinen ohjelma 2015”, www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/Kielipoliittinen.pdf (hämtad 12.1.2018).
- Peterson, Abby & Mikael Hjerm 2007, *Etnicitet. Perspektiv på samhället*, Malmö: Gleerup.
- Pitkänen, Ville & Jussi Westinen 2017, *Talar du svenska? En undersökning om finskspråkigas attityder till svenskan och de svenskspråkiga*, Helsingfors: Tankesmedjan E2.
- Saarinen, Taina & Pasi Ihalainen, 2018, ”Multi-sited and historically layered language policy construction: parliamentary debate on the Finnish constitutional bilingualism in 1919”, *Language Policy* 17, s. 545–565.
- Saukkonen, Pasi 2011, *Mikä Suomenruotsalaisissa Ärsyttää? Selvitys Mediakeskustelusta Suomessa*, Helsinki: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Sniderman, Paul M., Louk Hagendoorn & Markus Prior 2004, ”Predisposing Factors and Situational Triggers: Exclusionary Reactions to Immigrant Minorities”, *American Political Science Review* 98, nr 1, s. 35–49.
- Strandberg, Kim, Staffan Himmelroos & Kimmo Grönlund 2019, ”Do Discussions in Like-minded Groups Necessarily Lead to more Extreme Opinions? Deliberative Democracy and Group Polarization”, *International Political Science Review* 40, nr 1, s. 41–57.
- Sundberg, Jan 1985, *Svenskhetens dilemma i Finland: Finlandssvenskarnas samling och splittring under 1900-talet*, Helsingfors: Societas Scientiarum Fennica.

- Statistikcentralen 2018, PX-web tietokanta, https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_013.px/ (hämtad 15.5.2019).
- Stenbäck, Pär 2003, *Vision och verklighet – Handbok i överlevnad för Svenskfinland*, Helsingfors: Söderströms.
- Suominen, Anne 2017, ”Regeringen Sipilä och svenskan”, Rapport, Tanke-smedjan Agenda.
- Tajfel, Henri 1981, *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*, New York: Cambridge University Press.
- Tallroth, Paulina 2012, *Nationalspråksstrategi/Kansalliskielisuunnitelma*, Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Tarkiainen, Kari 2008, *Sveriges Österland: från forntiden till Gustav Vasa*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Weldon, Steven A. 2006, ”The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: a Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe”, *American Journal of Political Science* 50, nr 2, s. 331–349.
- Wiberg, Matti & Fred Karlsson 2010, ”Ruotsin kielen käyttöala supistuu Suomessa”, *Kanava* 5.

SOCIODEMOGRAFISKA FAKTORER, SPRÅKKUNSKAPER OCH SPRÅKPOLITIKENS BETYDELSE

Staffan Himmelroos & Kim Strandberg

Inledning

I detta kapitel, där syftet är att förklara inställningen till det svenska i Finland, fokuserar vi på centrala bakgrundsvariabler som sociodemografiska egenskaper och det egna förhållandet till det svenska språket. De sociodemografiska variablerna omfattar ålder, kön och utbildning, medan förhållandet till språket bygger på uppfattningen om de egna kunskaperna i svenska och hur viktigt man anser att språk är som politisk fråga.

Vad gäller tolerans gentemot andra folkgrupper visar tidigare internationella studier på att yngre är mer toleranta än äldre (O'Rourke & Sinnott 2006). Tidigare studier av attityderna till det svenska i Finland visar dock att äldre är positivare när det gäller t.ex. inställningen till skolsvenskan (Bengtsson 2013). Den rapport som sammanställts av tankesmedjan E2 (Pitkänen & Westinen 2017) visar likaså att det framför allt är de äldre åldersgrupperna som har ett större intresse för att bevara det svenska språket och den svenska kulturen i Finland.

Vidare forskning om attityder till minoriteter och immigration har visat att det i synnerhet är en högre utbildningsnivå och högstatusyrken som hänger samman med positivare attityder (Brenner & Fer-

tig 2006; Clawson & Oxley 2013). Vad gäller skillnader mellan män och kvinnor visar lite äldre studier från mitten av 1950-talet (Stouffer 1955) på att kvinnor är mindre toleranta än män, medan senare studier tyder på att denna skillnad har försvunnit över tid (Togeby 1994). Det finns dock några studier (Juurakko-Paavola & Palviainen 2011; Palviainen 2010) som gjorts bland studerande inom utbildningen på andra stadiet och inom högskoleutbildningen, där man närmare undersökt förklaringar till attityder gentemot det svenska i Finland. Dessa studier visar att flickor är positivare inställda till svenskan i Finland än pojkar. En del forskare hävdar att skillnader i tolerans mellan män och kvinnor har att göra med hur fenomenet mäts, t.ex. uppfattar kvinnor vissa grupper som det allmänt finns särskilt stora fördomar mot som ett större hot än vad män gör, men samtidigt har kvinnor mindre fördomar mot etniska minoriteter överlag (Clawson & Oxley 2013; Moreno-Riano 2006, 116–117).

Det är överraskande ovanligt med studier som granskar hur språkkunskap påverkar åsikter om minoriteter. De flesta studier om språkkunskap och tolerans handlar om de kunskaper i majoritetsspråket som en relativt nyinvandrad minoritet förväntas besitta (Hainmueller & Hopkins 2014). Enligt Pitkänen och Westinen (2017, 31) är finskspråkiga som har sämre kunskaper i svenska negativare till svenskspråkiga och det svenska i Finland än de som har bättre kunskaper. Det kan handla om att den svenska kulturen i Finland känns mindre främmande för dem som har bättre kunskaper i svenska, eller att bättre språkkunskaper i praktiken innebär naturligare kontakter med det svenska och att man därigenom lär känna svenskspråkiga. Även om detta till synes är en naturlig förväntan saknas det ändå studier som försöker förklara detta samband bland finländare överlag.

Givet att denna bok fokuserar på språkfrågor, och på svenskan i Finland i synnerhet, finns det även skäl att redogöra för vilken betydelse detta politikområde har enligt respondenterna. Det är ett obestridligt faktum att olika medborgare lägger olika vikt vid de frågor som debatteras i offentligheten (Niemi & Bartels, 1985). Åsikterna om det svenska i Finland bör alltså ses i ljuset av hur viktig eller framträdande denna fråga anses vara politiskt. Ett problem då man behandlar politiska frågor ”viktighet” inom forskningen är att litteraturen och metoderna på området bygger på det engelska ordet

saliency, vilket har betydelsen ”framträdande” snarare än ”viktig” (Gilljam & Persson 2015, 21–22). I vårt fall är det ändå berättigat att tala om frågans viktighet eftersom vårt sätt att mäta bygger på frågor om olika politikområdens viktighet enligt respondenterna.

Politiska frågors viktighet (eller framträdande karaktär) har flera potentiella effekter. Viktiga frågor styr partival och väljarbeteende, men tenderar också att forma den politiska debatten. Medborgare är mer benägna att lyssna till politikerns åsikter i dessa frågor och politiker är samtidigt mer lyhörda för den allmänna opinionen i frågor som tillskrivs större viktighet (Wlezien 2005). Enligt Ajzen (2005) styr den subjektiva viktighet man tillskriver en fråga också huruvida man kan tänka sig handla på basis av de åsikter man har. Hur sannolikt det är att man som finskspråkig finländare känner ett behov av att uttryckligen försvara eller attackera det svenska i Finland, kan alltså bero på hur viktig man anser språkfrågan vara.

Analys I: Sociodemografisk bakgrund och attityder

Vilka sociodemografiska förklaringar till respondenternas åsikter står att finna i våra data? Eftersom rekryteringsenkäten omfattar alla de viktigaste sociodemografiska variablerna och har ett stort antal respondenter, använder vi i första hand det materialet i analyserna i detta kapitel. När vi inleder med att granska attityderna till det svenska enligt åldersgrupper (tabell 2.1) står det snabbt klart att det inte finns ett genomgående linjärt samband mellan ålder och åsikter om det svenska i Finland. Visserligen är den äldsta gruppen (60–79 år) den mest positiva överlag, men ofta saknas betydande skillnader mellan åldersgrupperna och i flera fall är de yngsta de mest positiva.

Det finns förstås en viss variation i hur de olika åldersgrupperna skiljer sig från varandra i relation till frågorna. Vid statistisk testning (Chi²-test av fördelningen) av skillnaderna mellan åldersgrupperna finns det signifikanta skillnader gällande samtliga frågor. Framför allt gällande de mer abstrakta principerna kring landets tvåspråkighet, dvs. huruvida svenskan är en viktig del av det finländska samhället och om det vore synd om den försvann, är de äldre klart mer positiva än de yngre. De äldre ser även svenskan som mycket viktigare än den yngsta åldersgruppen vad gäller kontakter med övriga

Tabell 2.1 Åsikter om det svenska enligt åldersgrupp. Andel som instämmer (helt eller delvis) med påståendet.

Påstående	Alla (n = 5 735)	Åldersgrupp			
		18–34 (n = 906)	34–49 (n = 1124)	50–64 (n = 1844)	65–79 (n = 1861)
	%	%	%	%	%
Svenskan i Finland och Norden					
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället. **	58	47	51	63	71
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet. **	50	45	43	53	63
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden. **	56	49	51	57	68
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland. **	64	59	60	68	71
Finlandssvenskarna					
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna. **	50	52	55	47	47
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp. **	48	41	53	49	48
Skolsvenskan					
7. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt. **	49	49	42	48	55
8. Det borde vara frivilligt att studera svenska. **	77	72	79	77	81
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan. *	66	68	69	62	64
Offentlig service					
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service. **	53	48	61	53	52
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål. **	57	55	49	59	63
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland. **	40	32	45	40	46
Politik					
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska. **	66	59	58	71	79
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek. **	55	46	57	56	62
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14)	6,62	6,51	6,13	6,83	6,99

** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån; * = 0,05-nivån
Data är viktade enligt ålder, kön, utbildning och landskap.

Norden. Skillnaden mellan den äldsta och yngsta åldersgruppen är för denna fråga hela 20 procentenheter. Den äldsta åldersgruppen ser även en större ekonomisk nytta med Finlands tvåspråkighet än vad man gör i de yngre grupperna. Skillnaden mellan de yngre och äldre åldersgrupperna i de två sistnämnda frågorna kan vara en av orsakerna till den förändring vi sett i attityderna sedan Folktingets undersökning 1997, knappt tjugo år före vår opinionsmätning. Om kopplingen till Norden och de ekonomiska fördelarna med att kunna svenska hade en större betydelse tidigare kan det förklara varför understödet i dessa frågor sjunkit kraftigt på senare år. Den äldsta åldersgruppen har dessutom betydligt högre krav på politiker vad gäller deras svenskkunskaper. Även här finns en skillnad på 20 procentenheter till den yngsta åldersgruppen.

Det finns dock frågor där den yngsta åldersgruppen har klart mer förståelse för det svenska i Finland än de äldre åldersgrupperna. Detta gäller t.ex. huruvida det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland. I denna fråga är den yngsta åldersgruppen 10–15 procentenheter toleranter än vad man är i de övriga åldersgrupperna. En skillnad i samma storlek finns även för påståendet om att finlandssvenskar är en privilegierad grupp. Den yngsta åldersgruppen är betydligt mindre benägen att se finlandssvenskar som privilegierade. Sammantaget kan man ana en förändrad inställning till det svenska i Finland. Det handlar alltså inte nödvändigtvis om att unga skulle vara betydligt mer negativt inställda till det svenska, utan om att förhållandet till det svenska förändrats bland finskspråkiga över tid.

I den äldsta gruppen finns en större förståelse för ett tvåspråkigt Finland, men samtidigt är man mer benägen att se finlandssvenskarna som en grupp som skiljer sig från den egna. Man betraktar i högre grad finlandssvenskar som privilegierade och Svenska folkpartiet som ett parti med relativt stor makt att skydda dessa privilegier. I den mån tvåspråkigheten har ett mindre värde för den yngsta generationen verkar detta hänga samman med en ökad internationalisering och multikulturalism. Det skulle förklara varför man i denna grupp har större förståelse för att man bör få service på andra språk än finska, varför ett tvåspråkigt Finland inte känns lika viktigt, och varför svenskans roll i det nordiska samarbetet ses som

mindre viktig än den är för den äldsta åldersgruppen. Det kunde även möjligtvis vara en förklaring till varför man i den yngsta åldersgruppen är mindre kritisk mot kostnaderna för att upprätthålla den svenska servicen. Även om man inte ser den personliga nyttan med svenskan har man större förståelse för att olika språkgruppers rättigheter upprätthålls.

De verkligt stora skillnaderna i inställningen till det svenska i Finland står dock att finna i jämförelsen mellan män och kvinnor. I tabell 2.2 redogörs åsiktsfördelningen enligt kön och utbildning och det är framför allt den förstnämnda variabeln som uppvisar anmärkningsvärda skillnader. Samtliga skillnader mellan könen är signifikanta på 0,001-nivån (Chi²-test). De största enskilda skillnaderna finner vi för påståendena om att man skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt (23 procentenheter) och om att Svenska folkpartiet har för stort inflytande (18 procentenheter), men hela 13 påståenden uppvisar skillnader på över 10 procentenheter. Kvinnor är således klart mer positiva till svenskan i Finland än vad män är. Visst brukar det finnas en viss skillnad mellan män och kvinnor i synen på olika minoriteter – enligt tidigare studier som fokuserar på inställningen till olika minoriteter är kvinnor generellt mer toleranta – men skillnaderna i vår studie är anmärkningsvärda. Den genomsnittliga skillnaden för alla påståenden ligger på nästan 15 procentenheter.

Skillnaderna sett till utbildningsnivå är inte lika tydliga. I jämförelse med ålder och kön verkar effekten av utbildning de facto vara relativt begränsad. För överraskande många påståenden har utbildning ingen betydelse eller så är effekten relativt liten. För tre frågor finns inga signifikanta skillnader mellan grupperna och i några fall är de signifikanta på 0,05-nivån (Chi²-test). Detta kan jämföras med resultaten för kön, där alla frågor uppvisar signifikanta skillnader på 0,001-nivån och effekten dessutom är betydligt större i många fall. Visserligen är de som är högst utbildade mest positiva till svenskan, men sambandet mellan utbildning och attityder är på inget sätt linjärt. Vad gäller exempelvis huruvida svenskspråkiga bör garanteras service på sitt eget modersmål eller om Finlands tvåspråkighet endast gagnar finlandssvenskar, ställer de som tillhör gruppen med lägst utbildning sig mest positiva till svenskan. Dessutom är de

Tabell 2.2 Åsikter om det svenska enligt kön och utbildning. Andel som instämmer (helt eller delvis) med påståendet.

Påstående	Alla (n = 5 771)	Kön		Utbildning		
		Kvinna (n = 3 048)	Man (n = 2 723)	Låg (n = 902)	Mellan (n = 2 945)	Hög (n = 1 858)
Svenskan i Finland och Norden	%	%	%	%	%	%
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället. ** (kön)/ ** (utbildning)	57	65	50	62	52	66
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet. ** / **	50	55	46	55	47	53
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden. ** / *	56	62	50	57	54	60
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland. ** / **	64	71	57	64	60	73
Finlandssvenskarna						
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för Finlandssvenskarna. ** / **	50	45	56	53	52	42
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp. ** / **	49	42	54	43	51	52
Skolsvenskan						
7. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt. ** / **	49	60	37	47	44	61
8. Det borde vara frivilligt att studera svenska. ** / **	77	71	83	82	78	68
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan. ** /i.s.	67	59	73	67	67	62
Offentlig service						
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service. ** /i.s.	53	45	62	52	55	50
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål. ** / *	57	64	50	59	54	60
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland. ** / **	40	33	48	47	39	34
Politik						
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska. ** / **	66	73	60	72	64	62
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek. ** / i.s.	55	46	64	56	56	51
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14) ** / *	6,62	7,26	5,97	6,63	6,41	7,14

****** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån; ***** = 0,05-nivån; i.s. = icke-signifikant

Den första symbolen som anges efter varje påstående berör skillnader mellan könen och den andra symbolen skillnader som har att göra med utbildningsnivå, t.ex. ******(kön)/*****(utbildning).

Data är viktade enligt ålder, kön, utbildning och landskap.

minst benägna att se finlandssvenskar som en privilegierad grupp, medan de som har den högsta utbildningen är mest benägna att se finlandssvenskar som privilegierade. Å andra sidan är de högst utbildade klart mer benägna att tycka att krav på service på andra språk än finska kan vara skäliga. De anser även att svenskan är viktig för att skapa kontakter med övriga Norden. De som tillhör de högst utbildade är dessutom mindre negativt inställda till obligatorisk skolsvenska och är också de som visar störst intresse för att studera svenska även om det vore frivilligt. I många fall är dock de lägst utbildade positivare än de med en medelhög utbildning. Detta kan delvis ha att göra med att det bland de äldre respondenterna, som tenderar att vara positivt inställda till det svenska i Finland, finns en större andel med relativt låg utbildning (folkskola eller liknande). Det antyder dock att lägre utbildning i sig inte nödvändigtvis spelar en så stor roll för attityderna till det svenska.

Analys II: Språkkunskaper och attityder

Vi fortsätter våra analyser genom att se på sambandet mellan åsikter om svenskan och svarspersonernas upplevda kunskaper i svenska (tabell 2.3). Vi har valt att dela in kunskaperna i svenska i tre kategorier: svaga, måttliga och goda. Dessa baseras på en enkätfråga i vilken respondenterna ombads bedöma sina kunskaper i svenska på en skala från noll till tio. De som bedömde sina kunskaper ligga mellan noll och två på skalan har i tabellen fått beteckningen svaga kunskaper. Måttliga kunskaper betyder mellan tre och sex på skalan och goda kunskaper mellan sju och tio.

Mönstret i tabellen är synnerligen tydligt. För samtliga påståenden är det respondenterna med goda kunskaper i svenska språket som har de mest positiva åsikterna. Det är kanske inte helt oväntat att personer med goda kunskaper i svenska uppger att de skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt, medan i synnerhet de med svaga kunskaper inte alls håller med om påståendet. På samma sätt syns klara skillnader gällande påståendet att det borde vara frivilligt att studera svenska. Därtill håller personer med goda kunskaper i svenska inte alls med om att Finlands tvåspråkighet bara är till nytta för finlandssvenskarna.

Tabell 2.3 Kunskaper i svenska och åsikter om det svenska i Finland

Påstående	Alla (n = 5 798)	Upplevda språkkunskaper		
		Svaga (n = 1904)	Måttliga (n = 2 406)	Starka (n = 1 488)
Svenskan i Finland och Norden				
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället. **	58	48	58	73
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet. **	50	42	51	63
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden. **	56	47	57	67
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland. **	64	53	66	79
Finlandssvenskarna				
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna. **	50	65	47	32
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp. **	48	52	48	41
Skolsvenskan				
7. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt. **	49	28	51	77
8. Det borde vara frivilligt att studera svenska. **	77	91	75	59
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan. **	66	77	63	53
Offentlig service				
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service. **	54	64	53	38
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål. **	57	47	58	69
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland. **	40	52	39	25
Politik				
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska. **	66	63	65	74
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek. **	55	65	53	43
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14):	6,62	5,66	6,73	7,96

** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån

Data är viktade enligt ålder, kön, utbildning och landskap.

I flera fall handlar det dock om anmärkningsvärt stora skillnader mellan personer med svaga och starka kunskaper. Vi gjorde tidigare en poäng av att skillnaden mellan kvinnor och män var synnerligen stor. Det handlade då om skillnader som i genomsnitt uppnådde ungefär 15 procentenheter. Här är dock skillnaderna ännu större. Skillnaderna är i medeltal ungefär 25 procentenheter mellan grupperna med svaga respektive starka kunskaper i svenska, och för frågan om man skulle studerat svenska frivilligt är den hela 49 procentenheter.

Analys III: Betydelsen av språkpolitik i jämförelse med andra politikområden

Enligt kontrollgruppsenkäten, som innehåller påståenden om olika politikområdens vikt (för respektive område uppdelat i följande kategorier: mycket viktigt, viktigt, inte särskilt viktigt, inte alls viktigt), anger knappt hälften, 45 procent, att språkpolitik är viktigt eller mycket viktigt. Även om 45 procent vid en första anblick kan tyckas vara en beaktansvärd siffra är språkpolitik enligt respondenterna ett klart mindre viktigt politikområde än andra områden inom politiken. Det näst minst viktiga området efter språkpolitik är enligt våra data miljöpolitik, vilket hela 90 procent av respondenterna ser som ett viktigt politikområde. Det handlar alltså om en dubbelt högre andel respondenter än för språkpolitik. Hela 96 procent tycker att ekonomi samt utrikes- och säkerhetspolitik utgör viktiga politikområden. Eftersom så gott som alla respondenter tycker att samtliga politikområden är väldigt viktiga uppstår en viss inflation hos begreppet viktigt. Då andelen respondenter som tycker att språkpolitik är viktigt är så pass mycket lägre än vad den är för övriga politikområden, kan det tolkas som att detta inte är en särskilt betydande skiljelinje i finländsk politik, åtminstone inte för finskspråkiga finländare. Resultatet antyder även att de relativt stora andelar negativa åsikter vi uppmäter i många frågor som gäller det svenska i Finland inte nödvändigtvis betyder att det skulle finnas en benägenhet att agera i enlighet med dessa åsikter. Den relativt låga graden av viktighet som tillskrivs språkpolitik manar således till försiktighet i hur man tolkar åsiktsfördelningarna.

När man analyserar de olika påståendena om det svenska i Finland i förhållande till hur viktigt respondenterna anser språkpolitik vara uppstår likväl ett tydligt mönster. De som anser att språkpolitik är viktigt är betydligt mer benägna att se svenskan i Finland som något positivt än de som anser detta vara en fråga av mindre vikt. Detta är dessutom ett följdriktigt resultat som inte varierar särskilt mycket mellan de olika påståendena. Skillnaden är statistiskt signifikant för samtliga påståenden som rapporteras i tabell 2.4. Det handlar dessutom om en förhållandevis stor skillnad i många fall. Skillnaden är 20 procentenheter eller mer majoriteten av påståendena. Bland dem som bryr sig om språkpolitik i Finland är alltså en betydande majoritet positivt inställda till det svenska.

De skillnader som denna analys påvisar blir än mer anmärkningsvärda eftersom man kan anta att de mest kritiska rösterna till det svenska i Finland också finns bland dem som tycker att språkpolitik är viktigt. Samtidigt bör man notera att svar i enkätundersökningar alltid bygger på tolkningar av de olika påståenden som framförs. En orsak till dessa stora skillnader kan bero på att finländsk språkpolitik i sig ses som ett försvar av Finlands tvåspråkighet. Vi finner ett visst stöd för denna tolkning i vår avslutande analys i detta kapitel.

I vår avslutande analys (tabell 2.5) ser vi på de sociodemografiska bakgrundsvariablerna hos de respondenter som anser språkpolitik vara ett ganska eller mycket viktigt politikområde.

Vi finner statistiskt signifikanta skillnader för samtliga aspekter. Kvinnor anser t.ex. i högre grad än män att språkpolitik är viktigt. De yngsta och de äldsta åldersgrupperna anser också språkpolitiken vara viktigare än åldersgrupperna i mitten. När vi går vidare från de demografiska egenskaperna finner vi ännu tydligare skillnader: de som har goda kunskaper i svenska är mest benägna att se språkpolitiken som viktig. Hur viktig denna fråga är verkar alltså i stor utsträckning sammanfalla med attityderna i övrigt. Å ena sidan kan detta bero på att det finns vissa problem i själva frågeställningen och att en stor del av respondenterna ser viktigheten som en del av attityderna. Å andra sidan visar det också att de negativa attityderna inte kan vara särskilt tongivande hos respondenterna för då hade de antagligen också uppgett att detta är en viktig fråga. Dessutom verkar tolkningen att viktigheten endast hänger samman med atti-

Tabell 2.4 Åsikterna om det svenska indelat enligt respondenternas uppfattning om språkpolitikens betydelse

Påståenden	Alla (n = 1656)	Viktig (n = 775)	Oviktig (n = 881)
Svenskan i Finland och Norden			
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället. **	57	70	47
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet. **	51	66	39
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden. **	57	68	48
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland. **	65	76	57
Finlandssvenskarna			
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna. **	48	33	59
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp. **	52	44	58
Skolsvenskan			
7. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt. **	52	65	42
8. Det borde vara frivilligt att studera svenska. **	73	61	83
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan. **	64	50	76
Offentlig service			
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service. **	50	37	61
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål. **	58	66	51
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland. **	36	27	44
Politik			
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska. **	65	75	55
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek. **	57	46	66
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14):	6,75	7,68	5,97

** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån
Data är viktade enligt ålder, kön och landskap.

tyderna inte stämma överens med åsikterna om övriga politikområden. Det finns alltså orsak att anta att svenskan inte står särskilt högt på agendan för finskspråkiga överlag och de som är mest engagerade i denna fråga tenderar att ställa sig positivt snarare än negativt till det svenska i Finland.

Tabell 2.5 Språkpolitikens betydelse enligt bakgrundsvariabler

	Språkpolitik	
	Viktig (n = 775)	Oviktig (n = 881)
	%	%
Kön**		
Kvinna	49	51
Man	42	58
Ålder***		
18–29	50	50
30–44	34	66
45–59	45	55
60–79	51	49
Språkkunskaper***		
Svaga	40	60
Medelmåttliga	45	55
Goda	58	42

** p > 0,01; *** p > 0,001

Slutsatser

I detta kapitel har vi behandlat några grundläggande bakgrundsvariabler – såsom ålder, kön och utbildning – som kan förklara olika typer av politiskt beteende. Dessutom har vi studerat i vilken mån åsikterna om det svenska i Finland kan förklaras av relationen till det svenska språket genom att inkludera två variabler som beskriver detta förhållande, nämligen subjektiv språkkunskap och den vikt man tillskriver språket som politikområde.

Även om sociodemografiska variabler består av egenskaper som inte nödvändigtvis är direkt kopplade till attityder, har det visat sig att de överraskande ofta ändå har en viss förklaringskraft och så är det även här. Vad gäller ålder och utbildning är de skillnader som står att finna inte särdeles stora, men några intressanta mönster framträder trots allt. Först och främst verkar det som om inställningen till det svenska genomgått någon form av förändring. Yngre är visserligen mer negativt inställda till det svenska överlag, men det som kanske

är intressantare är att detta förhållande tydligt varierar mellan de olika påståendena. Yngre är negativare inställda till tvåspråkigheten i allmänhet, men har samtidigt en positivare inställning till svensk service och ser också i mindre utsträckning de svenskspråkiga som en privilegierad grupp. Detta attitydskifte kunde förklara det minskade stödet för tvåspråkigheten i allmänhet, men antyder samtidigt att de yngre respondenterna är toleranta vad gäller finlandssvenska särbehov. Detta kan i sin tur hänga samman med allmänt högre tolerans för ett mångkulturellt land och de krav det ställer på samhället.

Ett annat intressant resultat är att sambandet mellan åsikter om det svenska och utbildningsnivån är svagare än vad man kunde vänta sig. Positivare åsikter om det svenska förklaras till en viss del av hög utbildningsnivå, men detta samband är klart svagare än de skillnader i åsikter som finns mellan män och kvinnor. Kvinnor är mycket positivare inställda till det svenska i Finland än vad männen är. Skillnaderna är betydande oberoende av om det handlar om Finlands tvåspråkighet, Svenska folkpartiets ställning eller svenskundervisning i skolan.

Mindre överraskande är det kanske att de egna språkkunskaperna påverkar åsikterna om det svenska. Ju bättre kunskaper i svenska man anser sig besitta, desto mer positiv ställer man sig till det svenska i Finland. I likhet med skillnaden mellan män och kvinnor handlar det i många påståenden om stora, rentav överraskande stora, skillnader. För påståendet om huruvida man skulle ha studerat svenska om det vore frivilligt handlar det om en skillnad på hela 49 procentenheter. Även frågan om hur viktig man anser språkpolitik vara har ett samband med inställningen till det svenska i Finland. I det här fallet visar det sig att de som anser språkpolitik vara ett viktigt politikområde också tenderar att ha positivare åsikter om det svenska. Överlag handlar det dock om ett politikområde som inte värderas lika högt som övriga områden och om en skiljelinje som inte står särskilt högt på agendan i finländsk politik.

Referenser

- Ajzen, Icek 2005, *Attitudes, Personality and Behavior*, Maidenhead: McGraw-Hill International.
- Bengtsson, Åsa 2013, *Opinionsmätning om svenskans ställning i Finland*, Rapport för Magma – Finlands svenska tankesmedja, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Brenner, Jan & Michael Fertig 2006, "Identifying the Determinants of Attitudes Towards Immigrants: a Structural Cross-Country Analysis", Discussion Paper No. 2306, IZA.
- Clawson, Rosalee A. & Zoe M. Oxley 2013, *Public Opinion: Democratic Ideals, Democratic Practice*, London: Sage
- Gilljam, Mikael & Mikael Persson 2015, *Den allmänna opinionen: en introducerande handbok*, Stockholm: Liber.
- Hainmueller, Jens & Daniel J. Hopkins 2014, "Public Attitudes Toward Immigration", *Annual Review of Political Science* 17, nr 1, s. 225–249.
- Juurakko-Paavola, Taina & Åsa Palviainen (eds.) 2011, *Svenskan i den finska skolan och högre utbildningen: Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier*, Tavastehus: HAMKin julkaisuja 11/2011.
- Moreno-Riaño, Gerson 2006, *Tolerance in the Twenty-First Century: Prospects and Challenges*, Oxford: Lexington Books.
- Niemi, Richard G. & Larry M. Bartels 1985, "New Measures of Issue Salience: An Evaluation", *The Journal of Politics* 47, nr 4, s. 1212–1220.
- O'Rourke, Kevin & Richard Sinnott 2006, "The determinants of individual attitudes towards immigration", *European Journal of Political Economy* 22, s. 838–861.
- Palviainen, Åsa 2010, "The Proficiency in Swedish of Finnish-speaking University Students: Status and Directions for the Future", *Apples – Journal of Applied Language Studies*, Vol. 4, nr 1, s. 3–23.
- Pitkänen, Ville och Jussi Westinen 2017, *Talar du svenska? En undersökning om finskspråkigas attityder till svenskan och de svenskspråkiga*, Helsingfors: Tankesmedjan E2.
- Stouffer, Samuel 1992 [1955], *Communism, Conformity, and Civil Liberties: A Cross-Section of the Nation Speaks Its Mind*, Piscataway, New Jersey: Transaction Publishers.
- Togeby, Lise 1994, "The Disappearance of a Gender Gap: Tolerance and Liberalism in Denmark from 1971 to 1990", *Scandinavian Political Studies* 17, nr 1, s. 47–68.
- Wlezien, Christopher 2005, "On the Salience of Political Issues: The Problem with 'Most Important Problem'", *Electoral Studies* 24, nr 4, s. 555–579.

PARTIIDENTIFIKATION OCH PARTIIDEOLOGI: SKILLNADER I ATTITYDER TILL SVENSKAN?

Krister Lundell

Inledning

I detta kapitel undersöks vilka skillnader som finns i attityder till svenskan bland majoritetsbefolkningen med utgångspunkt i partiidentifikation och partisympatier. De politiska partiernas inställning till det svenska språket i Finland varierar. Även om alla riksdagspartier förutom Sannfinländarna omfattar synen att landets tvåspråkighet bör garanteras, går åsikterna isär beträffande svenskans ställning på det allmänna planet och i specifika frågor. Finlands Socialdemokratiska Parti (SDP) har framstått som ett av de mest svenskvänliga partierna och Finlands Svenska Socialdemokrater har varit del av partiet ända sedan det grundades. Partiet har haft flera framstående statsmän som starkt värnat om det svenska språket i vårt land, bl.a. president Mauno Koivisto, president Martti Ahtisaari och förre statsministern Paavo Lipponen.

De tre partier som 2015 bildade regering – Centern, Samlingspartiet och Sannfinländarna – betraktas å andra sidan som de mest kritiska mot svenskan. Inom Sannfinländarna finns politiker i ledande position som vill avskaffa den obligatoriska undervisningen i svenska och även göra landet officiellt enspråkigt. Obligatoriet att skriva det andra inhemska språket i studentexamen avskaffades 2004 av Matti Vanhanens (Centern) första regering. I Vanhanens andra regering gjorde förvaltnings- och kommunminister Mari Kiviniemi (Cent-

ern) flera försök att överföra det tvåspråkiga Karleby från Vasa till Uleåborgs förvaltningsområde (Grönlund 2011a, 209–210; Myntti 2010, 125–138). På partikongressen 2010 godkände Samlingspartiet med en knapp majoritet en motion där man ville göra det andra inhemska språket till ett valfritt ämne i både grundskolan och gymnasiet. Partiledningen meddelade dock att man inte tänker arbeta för motionen i regeringen. Mer uppseendeväckande är kanske ändå att nästan två femtedelar av delegaterna på samma kongress stödde en motion som krävde att svenska språkets ställning i grundlagen upphävs (Kokoomus 2010).

Även flera ungdomsförbund förhåller sig kritiskt till den obligatoriska svenskan. Enligt *Hufvudstadsbladets* granskning 2013 är endast Svenska Folkpartiets (SFP), SDP:s och Kristdemokraternas (KD) ungdomsförbund för obligatorisk undervisning i det andra inhemska språket. Centerns, Samlingspartiets och Sannfinländarnas ungdomsförbund anser att svenskan ska vara ett frivilligt ämne. De Grönas unga anser att det i områden med ett annat betydande minoritetsspråk än svenska eller finska ska vara möjligt att välja det språket i stället, medan Vänsterförbundets (VF) ungdomsförbund som organisation inte tagit ställning till språkfrågan (Ginman 2013).

Riksdagspartiernas officiella ståndpunkt vad gäller det svenska språkets status i Finland kan anses vara rätt klar. Dessa är dock inte här föremål för empirisk granskning, utan fokus ligger på medborgarnas partiidentifikation och sympatier för de olika riksdagspartierna när det gäller åsikter om svenskan. Det finns skäl att påpeka att partiernas ställningstaganden inte är detsamma som partianhängarnas åsikter, även om de kan betraktas som riktgivande. I detta kapitel analyseras två frågor. Första frågan är huruvida det finns skillnader i attityder, och i så fall vilka, till det svenska i Finland mellan de som identifierar och de som inte identifierar sig med något politiskt parti. I den teoretiska diskussionen görs antagandet att politiskt engagerade och s.k. kognitivt mobiliserade medborgare har positivare åsikter om det svenska i Finland, och en inledande analys visar att dessa i större utsträckning finns bland dem med partiidentifikation. Andra frågan är huruvida det finns skillnader i attityder, och i så fall vilka, till det svenska i Finland mellan partiidentifierade inom de olika partierna. Givet att datamaterialet fokuserar endast på finsk-

språkiga respondenter ingår mycket få SFP-anhängare. Därmed är antagandet att de mest positiva åsikterna finns hos SDP:s, De Grönas och VF:s sympatisörer, medan de mest negativa åsikterna finns hos Centerns och i synnerhet Sannfinländarnas anhängare.

Partiidentifikation och partiideologi som förklaringsfaktorer

Partiidentifikation är en av de mest betydelsefulla aspekterna inom valforskningen och ett nyckelbegrepp i förståelsen av medborgares politiska beteende. Med partiidentifikation avses en långvarig, affektiv, politisk-psykologisk lojalitet till ett politiskt parti (Dalton 2002, 174–175; Dalton 2016, 2). Begreppet lanserades på 1950-talet och partiidentitetens betydelse som determinant för politiskt beteende och politiska attityder påvisades ursprungligen av ett forskarteam vid University of Michigan (Campbell, Gurin & Miller 1954; Campbell m.fl. 1960; 1966). En viktig funktion hos partiidentiteter är att de styr väljarnas politiska värderingar, omdömen och uppfattningar (Borre & Katz 1973; Miller 1976). De fungerar som en genväg för medborgarna i formandet av ståndpunkt i komplexa politiska frågor där begränsad information finns att tillgå (Dalton 2000, 21).

Partiidentifikation formas i tidig ålder. Barn utvecklar partiloyaliteter, till följd av föräldrarnas inflytande och politiska åsikter, redan innan de har en klar uppfattning om vad partierna står för. Dessa band förstärks i vuxen ålder genom konsekvent röstande på samma parti (Converse 1969). Med tanke på vilken stor betydelse denna partianda givits i litteraturen om väljarbeteende kom de första tecknen på försvagad partiidentifikation som något av en överraskning (Converse 1976; Nie, Verba & Petrocik 1976). I USA förknippades detta till en början med exceptionella politiska kriser, medan det i Europa märktes genom stora fluktueringar i partiernas valframgång (Crewe & Denver 1985; Dalton, Flanagan & Beck 1984). Så småningom generaliserades detta till tesen om *partisan dealignment*, som hävdar att partibandet försvagades till följd av social och politisk modernisering. Flera av partiernas traditionella politiska funktioner har övertagits av andra institutioner och massmedierna fungerar som huvudsaklig informationskanal för medborgarna i stället för partierna.

En annan orsak, med relevans för denna studie, är den kognitiva mobiliseringsprocessen som förstärkt samhällets individualiseringstrend och gjort dagens medborgare betydligt mer politiskt medvetna. Såväl informationstillgången som utbildningsnivån har ökat. Kognitiv mobilisering innebär att det har bildats ett stort segment av medborgare med politiska resurser och förmågan att hantera komplexiteten i politiken. De behöver inte de gamla kognitiva genvägarna i form av partiidentifikation för att fatta välgrundade beslut som väljare (Dalton 2002; Inglehart 1990). Den tidigare litteraturen på området hävdade att medborgare utan partianda var politiskt osofistikerade och ointresserade av att delta i val (Campbell, Miller & Stokes 1960). Senare forskning tyder på att personer utan stark partiidentifikation snarare finns bland de bättre utbildade, de mer upplysta och de kognitivt mobiliserade (Dalton 2002, 189).

Vad innebär då detta när det handlar om medborgarnas attityder till svenskan? Ett rimligt antagande är att politiskt engagerade personer, som har ett betydande intresse för politik och samhällsfrågor, har större förståelse för landets tvåspråkighet och bättre insikter i den historiska bakgrunden, och därmed även i högre grad värdesätter det svenska språket i Finland. Men om denna grupp av medborgare har betydligt svagare partiloyaliteter än övriga borde partiidentifikation vara kopplad till negativa åsikter om svenska frågor i högre grad än avsaknad av partiidentifikation.

I en central studie visar Dalton (2000) på några motstridiga empiriska resultat. I en studie av sex europeiska länder förekommer avsaknad av partiidentifikation oftare bland de högre utbildade, medan politiskt engagemang – mätt i form av benägenhet att diskutera politik – är positivt relaterat till partiidentifikation (Dalton 2000, 32–34). Holmberg (2000, 43–46) konkluderar på basis av en analys av 1998 års valundersökning i Sverige att unga personer och högutbildade har en lägre grad av partiidentifikation än övriga väljare, men att effekten av utbildning försvinner när man kontrollerar för ålder. Vidare finner Holmberg att det finns en högre andel partiidentifierade väljare bland postmaterialister än bland materialister, vilket motsäger tesen om politisk sofistikeradhet och partianda. Postmaterialister värdesätter i högre grad än materialister inre lycka och personlig utveckling framom tillfredsställelsen av materiella behov (Inglehart 1997). Även

politiskt kunniga medborgare uppvisar en högre grad av partiidentifikation än politiskt okunniga medborgare. Samma sak gäller kopplingen mellan politiskt intresse och partiidentifikation (Holmberg 2000, 43–46). Detta är i slutändan en empirisk fråga i den kontext vi befinner oss i.

En uppfattning om partianhängarnas attityder till svenskan kan göras på basis av vissa ideologiska ställningstaganden hos partierna. Manifesto Research Group har kodat innehållet i partiers valmanifest under en längre tid i ett stort antal länder enligt 56 olika innehållskategorier (Budge m.fl. 2001). En kategori har beteckningen underprivilegierade minoritetsgrupper. Av beskrivningen framgår dock inte huruvida här ingår minoritetsspråk, men å andra sidan kan inte heller svenska språkets ställning i Finland betraktas som underprivilegierad. Den mest relevanta dimensionen för syftet i denna studie är kategorin om kulturell mångfald och diversitet, bl.a. gällande språkliga frågor och utbildningsfrågor. I 2012 års databas, som för Finlands del gäller valmanifest inför riksdagsvalet 2011, har De Gröna det högsta medelvärde (efter SFP) tätt följt av VF. SDP kommer trea, medan Sannfinländarna har det lägsta medelvärde. I 2016 års databas, som för Finlands del innehåller valmanifest inför riksdagsvalet 2015, har De Gröna på nytt det högsta medelvärde. VF och SDP befinner sig på andra respektive tredje plats, medan Centern har det lägsta medelvärde och Sannfinländarna placerar sig en aning ovanför.

I inledningen nämndes några partiers inställning till det svenska språket i Finland. Fastän partiernas agerande och uttalanden, lika lite som deras ideologiska ställningstaganden, inte är samma sak som partisympatisörernas attityder ger de ändå en viss antydning. SDP har ända sedan partiet grundades försvarat svenskans ställning och haft omfattande svenskspråkig verksamhet. Undersökningar visar också att partiet är ett av de populäraste bland finlandssvenska väljare (Grönlund 2011b, 71–78; Sundberg, Wilhelmsson & Bengtsson 2005, 32–35). Samlingspartiet har däremot tidigare motarbetat det svenska och har ännu i dag en relativt bred falang medlemmar med rätt så negativ inställning till svenskans status i Finland. Å andra sidan är Samlingspartiet ett borgerligt parti som har en viss gemenskap med den borgerliga dimensionen av SFP. Centern har som

statsministerparti under 2000-talet visat tydliga tendenser att vilja försvaga svenskan även om partiledningen klargjort att man inte vill avskaffa svenskans status som nationalspråk. Sannfinländarna är det enda etablerade partiet som officiellt inte omfattar landets tvåspråkighet. SFP har ofta samarbetat väl med VF och De Gröna, vilket ger en antydning om att dessa partiers inställning till svenska frågor torde vara relativt positiv.

Om de partiidentifierade väljarnas attityder återspeglas i partiernas ideologiska ställningstagande och även mer allmänna inställning till svenskan, kan vi göra antagandet att SDP:s, De Grönas och VF:s anhängare har de positivaste åsikterna, medan Centerns och i synnerhet Sannfinländarnas sympatisörer har de negativaste åsikterna om det svenska.

Variabler och metod

Den empiriska analysen baserar sig på två frågeställningar. Den första frågan riktar uppmärksamheten mot skillnader mellan de som identifierar sig och de som inte identifierar sig med något politiskt parti. Har de med partianda eller de som saknar partiidentifikation en positivare inställning till det svenska i Finland? Ingen direkt koppling antas existera utan eventuella skillnader antas vara en följd av bakomliggande faktorer, vilka här kallas kognitiv mobilisering och politiskt engagemang. Den andra frågan är i vilken grad det finns skillnader mellan partiidentifierade inom sex riksdagspartier och hur de förhåller sig till olika frågor om det svenska. Andelen svarande som identifierar sig med KD och SFP är för liten för att inkluderas. Antaganden om vilka partiers anhängare som torde ha de mest positiva och mest negativa attityderna till det svenska framgick av föregående avsnitt.

Två förklarande variabler är i fokus. Partiidentifikation är den första oberoende variabeln. I kontrollgruppsenkäten (se beskrivning i kap. 1, s. 16–20), som ligger till grund för analyserna i detta kapitel, ingick en fråga om huruvida man anser sig stå nära ett politiskt parti med följdfrågan ”vilket parti?” Svarsalternativen för denna fråga har kodats om till en dikotom variabel där alla som angett ett visst parti har värdet 1 och de som inte anser sig stå nära något

politiskt parti har värdet 0. Den andra oberoende variabeln skiljer mellan partiidentifikation för de sex riksdagspartierna. Här ingår således endast de svarspersoner som uppgett att de identifierar sig med något av dessa partier. Andelen som instämmer i påståendena om svenskan observeras och därmed erhålls en bild av hur de olika partiernas sympatisörer, dvs. de som anser sig stå nära ett visst parti, skiljer sig åt i dessa frågor.

Såväl åsikterna sammantaget som fjorton enskilda påståenden om det svenska, som ingick i enkäten (se kap. 1, s. 19), analyseras. Den ursprungligen fyrgradiga skalan för enskilda åsiktpåståenden har dikotomiserats så att ”starkt av annan åsikt” och ”av annan åsikt” indikerar att man inte håller med påståendet och ”av samma åsikt” samt ”starkt av samma åsikt” innebär att man instämmer i påståendet.

I analysdelen tillämpas de statistiska metoderna medelvärdesanalys, linjär regressionsanalys och logistisk regressionsanalys. I regressionsanalys mäts effekten av oberoende, förklarande variabler på den beroende variabeln, den vars variation ska förklaras. Såväl den totala effekten av samtliga oberoende variabler i en regressionsmodell som den självständiga effekten av varje oberoende variabel bestäms. Huruvida en oberoende variabel har effekt eller inte avgörs av signifikansvärdet. Då signifikansvärdet är 0,05 eller mindre har variabeln en signifikant effekt. I medelvärdesanalys avgör signifikansvärdet likaså huruvida skillnaden mellan kategorierna är betydande eller inte.

Analys

Ideologi: partiidentifikation

Närmare två tredjedelar (64 %) av svarspersonerna uppger att de står nära ett politiskt parti, vilket är en ovanligt stor andel. Vanligen identifierar sig ungefär hälften av medborgarna med ett visst parti. I den nationella valundersökningen (Grönlund & Kestilä-Kekkonen 2015), genomförd efter riksdagsvalet 2015, uppgav 49 procent av respondenterna att de står nära ett politiskt parti. Förklaringen är möjligtvis att frågan om partiidentifikation i kontrollgruppsenkäten bestod av två delfrågor: dels huruvida man anser sig stå nära något

politiskt parti, dels vilket detta parti är. Här gavs således genast möjligheten att välja ett av de åtta partier som har riksdagsmandat eller något annat parti.

Bland de personer som identifierar sig med ett parti är Centern och Samlingspartiet de populäraste med 24,7 respektive 23,2 procent av de svarande. 18,1 procent identifierar sig med SDP, 12,4 procent med Sannfinländarna och 10,6 procent står nära De Gröna. Andelarna för VF och KD är 6,8 respektive 2,7 procent. Det kan även nämnas att bland svarspersonerna uppger sex personer av totalt 1 675 att de känner tillhörighet till SFP.

Tidigare gjordes antagandet att kognitivt mobiliserade och politiskt engagerade personer har större förståelse för det svenska språket och dess betydelse och därför också har positivare åsikter om det svenska i Finland. Frågan är huruvida denna grupp i större utsträckning befinner sig bland dem som är partiidentifierade eller bland dem som saknar partiidentifikation. Detta har analyserats i data-materialet och det visade sig att de partiidentifierade är mer intresserade av politik och oftare diskuterar politik och samhällsfrågor med andra än de som saknar partiidentifikation. Skillnaderna är säkerställda på den starkaste signifikansnivån (0,001). Även sambandet mellan partiidentifikation och i vilken utsträckning man följer med politik och samhällsfrågor i massmedia når statistisk signifikans (0,05-nivån). Följaktligen antas att de med partitillhörighet har positivare åsikter om svenskan än de utan partitillhörighet.

Grupperna med och utan partiidentifikation består av 1 022 respektive 575 individer; antalet svar varierar mellan påståendena. I tabell 3.1 ingår fjorton påståenden om svenskan och den procentuella andelen med positiv inställning till varje påstående för vardera gruppen. De sammantagna åsikterna om svenska språket redovisas längst ned i tabellen och ingen betydande skillnad föreligger. De som identifierar sig med ett politiskt parti har en något mer positiv syn på svenskan; medelvärdet för dessa är 6,88 jämfört med 6,69 för dem utan partiidentifikation på skalan 0–14.

För en stor del av påståendena finns endast små skillnader mellan partiidentifierade och icke-partiidentifierade. De utan partianda anser i högre grad att svenskan borde vara frivillig i skolan, men skillnaden är rätt obetydlig. Det finns endast två påståenden där det

Tabell 3.1 Åsikter om svenskan hos dem med och dem utan partiidentifikation

Påståenden	Parti- identifikation (N = 958–979)	Saknar parti- identifikation (N = 563–575)	Sta- tistisk signifi- kans
	%	%	
Svenskans roll i Finland och Norden			
Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.	62	55	**
Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.	54	50	
Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.	63	52	***
Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.	67	67	
Finlandssvenskarna			
Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.	46	48	
Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.	53	50	
Skolsvenskan			
Det borde vara frivilligt att studera svenska.	73	75	
Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.	55	50	
Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.	65	63	
Offentlig service			
Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.	49	51	
Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.	60	56	
Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.	36	34	
Politik			
Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	68	63	
SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.	58	55	
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14)	6,88	6,69	

** = signifikant på 0,01-nivån, *** = signifikant på 0,001-nivån

föreligger signifikanta skillnader mellan grupperna – båda befinner sig i kategorin Svenskans roll i Finland och Norden.

En betydande skillnad finns gällande frågan om huruvida det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället. En högre grad av politiskt engagemang och intresse för samhällsfrågor hos partiidentifierade skapar uppenbarligen en större förståelse för svenskans betydelse i det finländska samhället. Den största skillnaden framträder i fråga om huruvida kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter med övriga Norden. Andelen bland de partiidentifierade som håller med påståendet är drygt 10 procentenheter högre än bland dem utan partiband. Man kan förmoda att här finns en koppling till påståendet att Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet. Det leder visserligen inte till en signifikant skillnad, men en diskrepans på 4 procentenheter föreligger till de partiidentifierades fördel. Till detta mönster kan även tilläggas åsikten att våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska. Skillnaden mellan partiidentifierade och icke-partiidentifierade är 5 procentenheter och uppnår nästan signifikansnivån 0,05 (signifikansvärde = 0,051).

De partiidentifierade uppskattar i högre grad betydelsen av det svenska språket i kontakten med övriga nordiska länder, bl.a. i ekonomiskt avseende. Sverige är en av Finlands viktigaste handelspartner och detta underlättas naturligtvis om våra ledande politiker kan svenska. Visserligen används engelska i stor utsträckning i kontakten med andra nordiska länder och frågan handlar inte om att svenskan är avgörande för samarbetet, men goda kunskaper i svenska stärker säkert Finlands samhörighet med övriga Norden.

Ideologi: partisympatier

Av tabell 3.2 framgår den procentuella andelen respondenter som förhåller sig positivt till påståendena om svenskan samt medelvärden för åsikterna sammantaget bland partiidentifierade för respektive parti. Gällande sammantagna åsikter placerar sig partierna rätt nära varandra vid mitten på skalan från 0 till 14; dock med ett undantag. Sannfinländarnas anhängare skiljer sig från mängden med ett mycket lägre värde än alla andra, vilket innebär en mer avog inställning till det svenska i Finland. De Grönas partiiden-

Tabell 3.2 Partisympatier och åsikter om svenskan

Påståenden	C (227– 231)	Saml (224– 227)	SDP (155– 159)	Sannf (141– 143)	Gröna (112– 117)	VF (65– 66)	Sig.
	%	%	%	%	%	%	
Svenskans roll i Finland och Norden							
Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.	65	70	64	33	74	60	***
Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.	58	60	57	26	59	53	***
Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.	67	70	63	39	68	64	***
Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.	70	73	72	35	82	67	***
Finlandssvenskarna							
Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.	43	36	45	74	36	47	***
Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.	45	51	52	65	49	65	**
Skolsvenskan							
Det borde vara frivilligt att studera svenska.	73	63	75	91	61	77	***
Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.	57	65	56	30	68	45	***
Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.	58	61	61	85	60	74	***
Offentlig service							
Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.	48	43	48	81	36	39	***
Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.	67	60	59	38	77	60	***
Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.	41	30	36	61	16	30	***
Politik							
Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	77	68	71	45	72	69	***
SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.	56	44	62	82	45	65	***
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14)	7,04	7,52	7,11	4,65	7,77	6,81	***

** = signifikant på 0,01-nivån, *** = signifikant på 0,001-nivån

tifierade har den mest positiva inställningen följt av Samlingspartiets sympatisörer.

Skillnader i åsikter om svenskan är betydligt större mellan partiernas sympatisörer än mellan dem med och utan partiidentifikation. Beträffande den obligatoriska skolsvenskan är andelen som vill behålla den störst bland De Grönas och Samlingspartiets anhängare. Men även här är en majoritet av åsikten att det borde vara frivilligt att studera svenska: 61 procent bland De Grönas och 63 procent bland Samlingspartiets sympatisörer. Sannfinländarnas anhängarskara sticker ut: 91 procent anser att undervisningen i svenska borde vara frivillig. De övriga partierna placerar sig inom intervallet 73–77 procentenheter. Samma tendenser råder gällande påståendet om huruvida man skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt. Detta mönster präglar en stor del av materialet. I synnerhet De Grönas, men också Samlingspartiets sympatisörer, hör till de som är mest välvilligt inställda till svenskan medan Sannfinländarnas partiidentifierade är de mest kritiska.

Sannfinländarnas position som det mest negativt inställda partiet är uppenbar; i flera avseenden har partiets anhängare en mycket mer kritisk attityd än alla andra partiidentifierade. Bland annat anser endast en tredjedel att det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället och att det skulle vara synd om det svenska språket och den svenska kulturen försvann från Finland, medan en klar majoritet av alla andra partiers anhängare är av motsatt åsikt. Andra frågor där Sannfinländarnas anhängare har en radikalt annorlunda åsikt än de övriga partierna är frågan om den ekonomiska nyttan av landets tvåspråkighet, huruvida svenska behövs för att skapa goda kontakter med övriga Norden och om svenskspråkiga ska garanteras service på sitt eget modersmål.

Svenskans roll i Finland och Norden uppskattas främst av anhängare till Samlingspartiet och De Gröna, och de sistnämnda har den klart största förståelsen för att finlandssvenskarna bör garanteras service på sitt eget modersmål. Något överraskande anser Centerns partiidentifierade i högre grad än andra partiers anhängare att landets politiker bör kunna både finska och svenska. SDP utmärker sig inte i något särskilt avseende; partiets anhängare placerar sig i en stor del av frågorna i mittfåran i förhållande till de andra

partierna. Överraskande är att en relativt stor del av alla partiers anhängare anser att SFP har för stort inflytande i förhållande till partiets storlek.

De flesta påståendena ger upphov till skillnader mellan parti-
anhängarna på den starkaste signifikansnivån. Bland dessa kan ytter-
ligare skillnader observeras på basis av F-värdet i variansanalysen.
Den största skillnaden föreligger när det gäller frågan om huru-
vida det vore synd om det svenska språket och kulturen försvann
från Finland. Över 80 procent av De Grönas och endast 35 procent
av Sannfinländarnas sympatisörer håller med påståendet, medan
de andra partierna befinner sig i intervallet 67–73 procentenheter.
Bland övriga åsikter föreligger de största skillnaderna i påstående-
kategorin Offentlig service och gällande SFP:s inflytande i förhål-
lande till partiets storlek.

Partiideologi: en samlad analys

Den empiriska analysen avslutas med två regressionsmodeller.
I tabell 3.3 undersöks effekten av partiidentifikation för respektive
parti på åsikterna om svenskan sammantaget med linjär regressions-
analys. Variablerna *politiskt intresse*, huruvida man *diskuterar politik
och samhällsfrågor med andra människor* och huruvida man *följer
med politik och samhällsfrågor i massmedia* inkluderas i analysen i
syfte att kontrollera för kognitiv mobilisering och politiskt enga-
geman. Den ursprungliga fyrgradiga skalan för politiskt intresse
är förvandlad till en dikotom variabel som skiljer mellan de som
är och de som inte är intresserade av politik. Den andra variabeln
skiljer mellan de övriga och de som dagligen eller nästan dagligen
följer med politik och samhällsfrågor i massmedia. Den tredje vari-
abeln är likaså dikotom och skiljer de övriga från de som dagligen
eller ofta diskuterar politik och samhällsfrågor. Könstillhörighet och
ålder fungerar som sociodemografiska kontrollvariabler. En deskrip-
tiv analys av åsikter fördelade på sex ålderskategorier visar att äldre
finskspråkiga har en positivare inställning till det svenska än yngre
då påståendena vägs samman. Förändringen sker inte konsekvent
i positiv riktning från en ålderskategori till nästa, men betydande
avvikelser föreligger inte heller och därför inkluderas ålder i regres-
sionsanalysen som en kontinuerlig variabel.

Tabell 3.3 Partisympatier och sammantagna åsikter om svenskan. Linjär regressionsanalys

	B	Standardfel	T	Sig.
Centern	0,311	0,214	1,454	
Samlingspartiet	0,851	0,215	3,959	***
SDP	0,317	0,246	1,285	
Sannfinländarna	-1,724	0,255	-6,754	***
Gröna förbundet	1,175	0,280	4,193	***
Vänsterförbundet	0,349	0,360	0,968	
Politiskt intresse	0,214	0,184	1,158	
Diskuterar politik	-0,115	0,176	-0,655	
Följer med politik	0,075	0,171	0,437	
Könstillhörighet (kvinna = 1)	0,854	0,140	6,102	***
Ålder	0,023	0,004	5,216	***
Konstant	4,109	0,317	13,070	***
R ² / Adj. R ²	0,107 / 0,101			
F-sig.	0,000			
N	1628			

*** = signifikant på 0,001-nivån.

De tendenser som framgick av föregående analys vad gäller skillnader mellan sympatisörer för de olika partierna bekräftas. Partiidentifierad för De Gröna och för Samlingspartiet har en signifikant positiv effekt, medan partiidentifierad för Sannfinländarna har en signifikant negativ effekt på attityder till svenskan. Den sistnämnda har den enskilt starkaste effekten, medan effekten gällande De Gröna är något starkare än för Samlingspartiets del. Kvinnor har en positivare inställning till det svenska än män och betydelsen av ålder framgår också. Variablerna som mäter politiskt intresse och engagemang påverkar inte de sammantagna åsikterna.

En regressionsmodell med frivillig svenska som beroende faktor presenteras i tabell 3.4. Dikotom beroende variabel – i detta fall huruvida man är av samma eller annan åsikt gällande att det borde vara frivilligt att studera svenska – kräver att binär logistisk regressionsanalys tillämpas. Samma kontrollvariabler som i föregående analys används. Stödet för frivillig svenska i skolan är högre bland unga och i kategorin 35–44 år, lägre bland medborgare i medelåldern

Tabell 3.4 Partisympatier och åsikter om frivillig svenska i skolan. Logistisk regressionsanalys

	B	Standardfel	Wald	Sig.
Centern	−0,136	0,177	0,597	
Samlingspartiet	−0,545	0,168	10,515	***
SDP	−0,031	0,206	0,023	
Sannfinländarna	1,181	0,313	14,241	***
Gröna förbundet	−0,685	0,215	10,172	***
Vänsterförbundet	0,009	0,312	0,001	
Politiskt intresse	−0,257	0,160	2,571	
Diskuterar politik	−0,035	0,146	0,056	
Följer med politik	−0,100	0,144	0,480	
Könstillhörighet (kvinna = 1)	−0,284	0,118	5,754	*
Ålder 18–44	−0,082	0,168	0,238	
Ålder 45–64	−0,361	0,161	5,015	*
Konstant	1,986	0,275	52,031	***
Nagelkerke R ²	0,064			
Chi ² -sig.	0,000			
N	1640			

* = signifikant på 0,05-nivån, *** = signifikant på 0,001-nivån

fram till pensionsåldern och därefter högre bland äldre personer. På grund av detta icke-linjära samband inkluderas två ålderskategorier som kontrollvariabler i regressionsanalysen och kategorin 65–78 år fungerar som referenskategori.

När det gäller ålder skiljer sig personer i högre medelåldern från mängden genom starkare stöd för obligatorisk svenska än yngre och äldre, även om en stor majoritet av de svarande i ålderskategorin 45–64 år också stöder frivillig svenska. Kvinnor är i högre grad än män för obligatorisk svenska. Effekterna är dock svaga och saknas gällande politiskt intresse och engagemang. Starkare effekter föreligger gällande anhängare till de tre partier som stuckit ut i tidigare analyser och samma mönster upprepas. Sannfinländarnas starkt kritiska inställning samt De Grönas och Samlingspartiets betydligt mindre kritiska attityd till frivillig svenska är framträdande i analysen i jämförelse med övriga partier.

Slutsatser

Frågan om huruvida partiidentifikation har någon betydelse för attityder till det svenska i Finland har i detta kapitel belysts ur två synvinklar. Intresset har dels varit riktat mot dem som står nära ett politiskt parti i jämförelse med dem som saknar partiidentifikation, dels mot vilket parti respondenterna identifierar sig med.

En direkt koppling mellan partiidentifikation och attityder till svenskan kan svårigen antas existera. Ett eventuellt samband antogs därför vara en följd av de bakomliggande faktorerna kognitiv mobilerings och politiskt engagemang. Det visade sig att de personer som är intresserade av politik och följer med samt diskuterar politik med andra intresserade i större utsträckning finns bland partianhängarna än bland dem utan partiidentifikation. Skillnaderna mellan grupperna är överlag mycket små, men de skillnader som finns indikerar att de partiidentifierade ser tvåspråkigheten som någonting värdefullt i vårt samhälle och viktigt även i internationellt avseende. Däremot förekommer relativt stora skillnader i attityderna till det svenska mellan partiidentifierade för de olika partierna. Analysen visade att partiidentifierade för De Gröna och Samlingspartiet rätt konsekvent har de positivaste attityderna till det svenska, medan Sannfinländarnas sympatisörer i de flesta avseenden skiljer sig från mängden med en mycket negativ inställning.

Politisk ideologi har uteslutande analyserats med avseende på partitillhörighet. Den traditionella vänster–högerdimensionen har inte uppmärksamats, eftersom den inte gör sig lika tydligt gällande i dag som tidigare. Undersökningsmaterialet möjliggör dock en sådan analys och några iakttagelser kan nämnas. De som placerar sig höger om mittfåran har en positivare inställning till svenskan i flera avseenden, bl.a. gällande påståendena om att svenska språket utgör en väsentlig del av vårt samhälle, att kunskaper i svenska behövs för att upprätthålla goda kontakter med övriga Norden och att våra ledande politiker bör kunna landets båda officiella språk. De som intar vänsterposition anser i märkbart högre grad att det borde vara frivilligt att studera svenska och att tvåspråkigheten endast är till nytta för finlandssvenskarna. Skillnaderna är dock inte väldigt

stora och av betydligt större intresse är skillnaderna i attityder mellan anhängare till de olika partierna.

Tidigare i kapitlet gjordes antagandet att SDP:s, De Grönas och VF:s partiidentifierade har de mest positiva åsikterna, medan Centerns och i synnerhet Sannfinländarnas sympatisörer har de mest negativa åsikterna om svenska frågor. Analyserna bekräftar endast delvis detta. Partiidentifierade för Sannfinländarna har en mycket negativare attityd än de övriga, vilket reflekterar en politisk inställning där svenskan inte ges något stort utrymme. Överraskande är att SDP:s anhängarskara inte framträder som en av de mest positivt inställda, liksom även att VF:s sympatisörer hör till de mest kritiska. En möjlig förklaring står att finna i partiernas regionala väljarstöd. De regioner där det bor svenskspråkiga hör inte till SDP:s och VF:s starkaste fotfästen. Samma sak gäller Centerns anhängare som till övervägande del bor i regioner där de inte kommer i kontakt med svenskan. Samlingspartiet är däremot väletablerat i regioner med svenskspråkig befolkning och även De Gröna har sitt starkaste väljarstöd i städer där partiets sympatisörer kommer i kontakt med det svenska språket. Dessutom är en stor del av De Grönas anhängare unga, urbana och välutbildade medborgare med en liberal och tolerant attityd överlag, vilket i sin tur även innebär en relativt positiv attityd till svenska frågor och det svenska språket.

Referenser

- Borre, Ole & Daniel Katz 1973, "Party Identification and Its Motivational Base in a Multiparty System", *Scandinavian Political Studies* 8, s. 69–111.
- Budge, Ian, Hans-Dieter Klingemann, Andrea Volkens, Judith Bara & Erik Tanenbaum 2001, *Mapping Policy Preferences. Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945–1998*, Oxford: Oxford University Press.
- Campbell, Angus, Gerald Gurin & Warren Miller 1954, *The Voter Decides*, Evanston, IL: Row, Peterson.
- Campbell, Angus, Philip Converse, Warren Miller & Donald Stokes 1960, *The American Voter*, New York: Wiley.
- Campbell, Angus, Philip Converse, Warren Miller & Donald Stokes 1966, *Elections and the Political Order*, New York: Wiley.
- Converse, Philip 1969, "Of Time and Partisan Stability", *Comparative Political Studies* 2, s. 139–171.
- Converse, Philip 1976, *The Dynamics of Party Support. Cohort-Analyzing Party Identification*, Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Crewe, Ivor & David Denver (eds.) 1985, *Electoral Change in Western democracies*, London: Croom Helm.
- Dalton, Russell J., Scott Flanagan & Paul Beck (red.) 1984, *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies*, Princeton: Princeton University Press.
- Dalton, Russell J. 2000, "Decline of Party Identifications", Russell J. Dalton & Martin P. Wattenberg (eds.), *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*, Oxford: Oxford University Press, s. 19–36.
- Dalton, Russell J. 2002, *Citizen Politics. Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*, Washington DC: CQ Press.
- Dalton, Russell J. 2016, "Party Identification and Its Implications", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- Ginman, Susanna 2013, "Tvåspråkigheten i framtiden", *Hufvudstadsbladet* 2/6.
- Grönlund, Kimmo 2011a, "Konklusioner – svenska intressen i finländsk politik", Kimmo Grönlund (red.), *Språk och politisk mobilisering. Finlandssvenskar i publikdemokrati*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 205–216.
- Grönlund, Kimmo 2011b, "Politiskt beteende i Svenskfinland och på Åland", Kimmo Grönlund (red.), *Språk och politisk mobilisering. Finlandssvenskar i publikdemokrati*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 63–86.
- Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi University) & Elina Kestilä-Kekkonen (University of Tampere), Finnish National Election Study 2015 [dataset]. Version 2.0 (2018-07-24). Finnish Social Science Data Archive [distributor], <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>.
- Holmberg, Sören 2000, *Välja parti*, Stockholm: Norstedts Juridik.
- Inglehart, Ronald 1990, *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald 1997, "Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies", Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Kokoomus 2010, ”Kokoomus tukee ruotsin kielen asemaa Suomen toisena kansalliskielenä – Kokoomus noudattaa kaikkia puoluekokouksen päätöksiä”, <https://www.kokoomus.fi/uutiset/> (hämtad 8.5.2017).
- Miller, Warren 1976, ”The Cross-National Use of Party Identification as a Stimulus to Political Inquiry”, Ian Budge, Ivor Crewe & Dennis Farlie (eds.), *Party Identification and Beyond*, New York: Wiley.
- Myntti, Kenneth 2010, *Svenskan på offensiven eller intensiven*, Helsingfors: Söderströms.
- Nie, Norman, Sidney Verba & John Petrocik 1976, *The Changing American Voter*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sundberg, Jan, Niklas Wilhelmsson & Åsa Bengtsson 2005, ”Svenskt och finskt väljarbeteende”, Åsa Bengtsson & Kimmo Grönlund (red.), *Den finlands-svenska väljaren*, Åbo: Samforsk, s. 23–56.

MELLANMÄNSKLIGT FÖRTROENDE OCH ÅSIKTER OM FINLANDSSVENSKAR OCH DET SVENSKA SPRÅKETS STÄLLNING I FINLAND

Maria Bäck & Thomas Karv

Inledning

I detta kapitel fokuserar vi på sambandet mellan *mellanmänskligt förtroende* och attityder gentemot finlandssvenskar och det svenska språkets ställning i Finland. En stor del av den tidigare forskningen om förtroende tyder på att individer som uppvisar högt mellanmänskligt förtroende samtidigt också uppvisar andra nära relaterade samhällspositiva attityder (Rothstein & Uslaner 2015; Welch m.fl. 2005). Det mellanmänskliga förtroendet förenar oss med människor som är olika oss själva (Rothstein & Uslaner 2015, 155) och det anses även vara starkt kopplat till andra positiva personlighetsattribut på individnivå, såsom en allmänt hög livstillfredsställelse, samarbetsvilja och respekt för andra människors rättigheter (Rotter 1971). På motsvarande sätt tenderar individer vars mellanmänskliga förtroende är lågt vara mer cyniska och ha en i allmänhet mer pessimistisk inställning till livet (Delhey & Newton 2003, 95). Det mellanmänskliga förtroendet innebär att man anser att de flesta människor går att lita på, och det är en form av socialt förtroende som i litteraturen ofta också förknippas med begreppet socialt kapital (Putnam 1993). Teorin om det sociala kapitalet har under de senaste åren fått

stor uppmärksamhet inom den samhällsvetenskapliga forskningen och enligt en stor del av denna forskning är det mellanmännskliga förtroendet även den viktigaste beståndsdel i denna teori (Uslaner 2002; Rothstein 2002; Norris 2002). I litteraturen används ofta något olika benämningar för förtroende, förutom mellanmännskligt förtroende bl.a. social tillit eller generaliserat förtroende. Förtroende är nämligen ett mångsidigt koncept som kan anta olika former och ha något olika effekter, beroende på exempelvis relationen mellan individerna (Bäck 2008, 40). I fortsättningen kommer vi att använda benämningen *mellanmännskligt förtroende* för att beskriva den typ av förtroende som är av intresse i detta kapitel och som beskriver förtroendeförhållandet till människor i allmänhet.

Det empiriskt etablerade sambandet mellan mellanmännskligt förtroende och andra positiva attityder är den främsta orsaken till varför denna typ av förtroende även är intressant i detta sammanhang. Eftersom mellanmännskligt förtroende enligt tidigare forskning funnits öka toleransen och förståelsen för minoriteter och deras rättigheter förväntar vi oss att finna ett samband mellan högt mellanmännskligt förtroende och en positivare inställning till det svenska i Finland, medan vi antar att inställningen till det svenska i Finland är negativare hos den del av svarspersonerna vars mellanmännskliga förtroende är lägre.

Kapitlet är disponerat enligt följande: vi inleder med att placera in begreppet mellanmännskligt förtroende i ett bredare teoretiskt perspektiv och utgår där från den redan digra, men ständigt växande forskningen kring förtroende. Därtill diskuterar vi begreppet förtroende samt de positiva effekter som ett högt mellanmännskligt förtroende bevisligen bidrar till. Därefter fokuserar vi på forskningen kring det mellanmännskliga förtroendets roll och dess effekt på majoritetsbefolkningens attityder gentemot etniska, kulturella och språkliga minoriteter. Efter teorigenomgången och metodologiska överväganden presenterar vi våra analyser som i första hand grundar sig på variansanalys och korstabeller. Analyserna visar mycket tydligt att det i vårt datamaterial finns ett samband mellan högt mellanmännskligt förtroende och positivare attityder till det svenska språket, finlandssvenskar som folkgrupp och den obligatoriska skolsvenskan. Kapitlet sammanfattas med en avslutande diskussion om

vilken inverkan resultaten kan ha på språkklimatet i Finland och vad resultaten säger oss om framtiden.

Det mellanmännsliga förtroendets källor och effekter

Vid första anblicken kan det verka som om de nordiska länderna, inklusive Finland, utgör idealtyper av homogena enhetsstater med mycket få kulturella skillnader. Detta stämmer också delvis, och det är en ofta förekommande förklaring till det jämförelsevis höga mellanmännsliga förtroendet i dessa länder. Enligt tidigare forskning är det mellanmännsliga förtroendet nämligen lägre i länder som har en högre grad av etnisk, kulturell och språklig mångfald (Alesina & Ferrara 2000; Costa & Kahn 2003). Som en följd av att flera västerländska samhällen blivit tvungna att hantera nya immigrationsmönster har forskare under senare år alltmer börjat intressera sig för denna aspekt. Etnisk mångfald behöver självfallet inte per definition vara någonting negativt, men de senaste årens utveckling, till exempel när det gäller flyktingsituationen,¹ har lett till att attityderna mot invandrare och nya minoritetsgrupper på många håll skärpts, åtminstone i de länder som påverkats mest (se t.ex. Alesina & Ferrara 2000; Delhey & Newton 2004; Stolle, Soroka & Johnston 2005; Czymara & Schmidt-Catran 2017).

Vissa länder är dock traditionellt mer heterogena och i dem finns sedan tidigare minoritetsgrupper som har lyckats etablera sig under en längre tid. Graden av mellanmännsligt förtroende mellan befolkningsgrupper kan i sådana fall bero på vilken typ av diversitet det är frågan om (gamla eller nya minoriteter), men det kan också hänga samman med den förda regeringspolitiken och institutionella arrangemang som berör minoriteterna specifikt (Stolle, Soroka & Johnston 2005). Finlandssvenskarna beskrivs ofta som en ”positiv” minoritet, som trots sitt relativt låga antal ändå har en hög socioekonomisk och kulturell status (Liebkind 1995, 28–29). I Finland har man redan en längre tid strävat efter att säkerställa finlandssvenskarnas kulturella särlösningar genom institutionella arrangemang som

1 Finland tog 2015 emot 32 000 asylsökande, att jämföra med 3 651 året innan (Migrationsverket).

berör exempelvis utbildning, intresseorganisationer, dagstidningar och mediebolag. Dessa arrangemang bidrar till att bibehålla minoritetskulturen och den språkliga och sociala sammanhållningen. Det är också osannolikt att majoritetsbefolkningen skulle vilja tilldela en minoritet rättigheter eller privilegier om den har en negativ uppfattning om minoriteten eller inte uppfattar dess medlemmar som sina landsmän. Även om finlandssvenskarna kämpar med liknande problem som många andra minoriteter när det handlar om att bevara sitt språks ställning eller andra kulturella särdrag, har finlandssvenskarna ändå klara fördelar jämfört med andra länders minoritetsgrupper (Liebkind 1995, 28–29).

Inledningsvis finns det emellertid skäl att klargöra vad som menas med ett mellanmänniskt förtroende och hur det skapas. Mellanmänniskt förtroende är en form av generellt (socialt) förtroende och kan definieras som uppfattningen att de flesta personer i ens omgivning oftast är pålitliga och åtminstone inte medvetet vill en illa (Norén Bretzer 2005, 18–20). De individer som uppvisar ett högt mellanmänniskt förtroende tenderar att lita på människor även utanför sin närmaste omgivning och graden av mellanmänniskt förtroende brukar därmed användas för att indikera förtroendet för den större sociala omgivningen.

Motsatsen till det mellanmänniska förtroendet är det partikulära eller särskiljande förtroendet, som är mer relaterat till individens närmaste krets bestående av familj, släkt och vänner (Norén Bretzer 2005, 21–23). Denna form av förtroende, som alltså omfattar personer man redan känner sedan tidigare, tjänar inte samhället i stort utan kan rentav vara skadligt i och med att det skapar känslor av ”vi” och ”de andra” (Bäck 2011, 35–36). Det är dock viktigt att påpeka att en individs förtroenderelationer kan vara mycket varierande och formas i olika sociala sammanhang. De allra flesta former av socialisering sker naturligtvis mellan personer man redan känner sedan tidigare. I detta kapitel utgår vi från den typ av mellanmänniskt förtroende som enligt litteraturen är det mest fördelaktiga för samhället i en bredare bemärkelse, dvs det generella mellanmänniska förtroendet.

Det finns även en stark moralisk aspekt inbakad i begreppet mellanmänniskt förtroende som understryker kopplingen mellan mellanmänniskt förtroende samt medmänniskhet och solidaritet

mot individer som är obekanta för oss. Om det inte går att lita på andra än dem man redan känner eller individer som liknar en själv, är den sociala gemenskapen mycket begränsad. Ett högt mellanmänskligt förtroende kräver inte att man under alla omständigheter litar på alla individer, utan endast att man har som utgångspunkt att *de flesta* individer för det mesta går att lita på (Uslaner 2002, 21–27; Bäck 2011, 33, 36). Putnam (2007) poängterar vidare, att ju mer man umgås med individer utanför den ursprungliga ”vi-gruppen”, desto mer inkluderande och större blir den gruppen. I enlighet med den så kallade kontakthypotesen minskar socialt umgänge mellan etniska grupper motsättningar och motverkar därmed också att fördomar och fientlighet uppstår mellan minoritets- och majoritetsgrupperna i fråga (Coté & Erickson 2009; Phinney, Ferguson & Tate 1997; Semyonov & Glikman 2009; se även kap. 6 i denna bok). Enligt Coté och Erickson (2009, 1665) beror detta på att individer med ett brett och diversifierat socialt nätverk tenderar att ha ett högre mellanmänskligt förtroende och samtidigt en större förståelse för de problem som de kulturella minoritetsgrupperna upplever. Därför antas de också ha en positivare inställning till politiska beslut som är fördelaktiga för minoritetsgrupperna. En studie av Semyonov och Glikman (2009), som bygger på en jämförelse mellan 21 europeiska länder, visar även på att sociala kontakter mellan etniska grupper reducerar hotbilden och det sociala avståndet mellan grupper. Däremot framhåller Coté och Erickson (2009, 1666) att alla typer av kontakter mellan grupper nödvändigtvis inte har positiva effekter på inställningen till minoriteter. Ifall det till exempel uppstår en konkurrenssituation kan kontakten i stället få en negativ effekt på attityderna gentemot minoritetsgruppen (den s.k. tävlingshypotesen).

Debatten om hur mellanmänskligt förtroende skapas och utvecklas pågår emellertid fortfarande. Enligt en del uppfattningar bör det mellanmänskliga förtroendet mer ses som en moralisk eller kulturell attityd, och är något som man tar till sig genom socialisering i ett mycket tidigt skede av livet (Uslaner 2002). Enligt andra uppfattningar kan det mellanmänskliga förtroendet påverkas av erfarenheter, till exempel så att positiva erfarenheter av sociala interaktioner med personer från någon annan grupp skapar förtroende för gruppen som helhet (Alesina & Ferrara 2000; Rothstein 2003). Här

går dock åsikterna något isär. Exempelvis Uslaner (2002, 1–2) hävdar att det mellanmännsliga förtroendet och dess moraliska grunder inte påverkas märkbart av erfarenheter, utan är något som finns i den männsliga naturen. Det partikulära förtroendet bygger på att man har ett större förtroende för individer som liknar en själv, till exempel individer från samma religiösa, etniska eller sociala grupp. Varierande kulturella utgångspunkter kan därmed försvåra processen för att ett högt mellanmännsligt förtroende ska kunna utvecklas. Samtidigt är det fullt möjligt att utveckla ett högt förtroende för individer man haft kontakt med under en längre tidsperiod. Även om det enligt flertalet forskare är svårt att utveckla ett högre mellanmännsligt förtroende ur ett högt partikulärt förtroende, borde det ändå vara möjligt efter en längre tid av social interaktion. Ett högt mellanmännsligt förtroende kan således vara grundat såväl på förutsägelse och subjektiv rationalitet, som på moraliska normer om tillit (Rothstein 2003, 108–109).

En annan teori är att det mellanmännsliga förtroendet starkt påverkas av kvaliteten på de politiska institutionerna. Som bevis för det detta brukar forskare lyfta fram det faktum att det mellanmännsliga förtroendet är högre i länder som har de minst korrumperade och de mest jämlika politiska systemen (Bäck 2011; Delhey & Newton 2003, 97). Med hänvisning till detta anser Rothstein och Uslaner (2015) därför att det först och främst handlar om ekonomisk jämlikhet, och att mellanmännsligt förtroende därför uppstår lättare i länder där alla upplever att de har samma möjligheter. Inglehart (1997) finner också ett starkt samband mellan mellanmännsligt förtroende och demokratisk stabilitet i sin undersökning som omfattar flera länder runtom i världen. Den kausala riktningen mellan dessa variabler är emellertid något som fortfarande debatteras, eftersom man inte har kunnat enas om ifall det är högt mellanmännsligt förtroende som leder till mer jämlika politiska system, eller om det är jämlika politiska system som leder till ett högre mellanmännsligt förtroende.

Det finns flera teorier om hur förekomsten av mellanmännsligt förtroende leder till mer toleranta och positiva attityder gentemot minoriteter. För det första antas de som har ett högt mellanmännsligt förtroende på individnivå inte vara lika fördomsfulla eller misstänks-

samma mot individer med annan bakgrund eller annat ursprung. Individer med högt mellanmännskligt förtroende litar i allmänhet på folk, oberoende av ursprung eller andra egenskaper. Etnicitet, språk, seder, fritidsaktiviteter, sexuell eller religiös läggning antas vara ovidkommande faktorer vid avgörandet av förtroendet (Norén Bretzer 2005, 21; Uslaner 2002, 194–196). För det andra bidrar ett mellanmännskligt förtroende också till ökad tolerans och solidaritet (Misztal 1996). Individer som litar på folk i allmänhet tror i större utsträckning på fördelarna med en gemensam kultur och värdet i att samarbeta och ge rättigheter åt både minoriteter och nya etniska grupper (Uslaner 2002, 197, 215). Det finns även studier som tyder på att samhällen som kännetecknas av högt mellanmännskligt förtroende är mer inkluderande och öppna (Freitag & Bühlmann 2009, 1537) och att det därmed finns en högre acceptans för kulturella och etniska minoriteter inom sådana länder (Reeskens 2013, 718). Finland och de övriga nordiska länderna har utan undantag konstaterats höra till de länder i världen där det mellanmännskliga förtroendet är allra högst (Inglehart 1997; Newton 2001; Hooghe m.fl. 2008; Bäck 2019). Finland kännetecknas även av andra positiva samhälleliga egenskaper, såsom låg korruptionsnivå,² hög ekonomisk jämlikhet³ och ett relativt högt förtroende för de nationella politiska institutionerna.⁴ Därtill är Finland känt för sin generellt sett höga utbildningsnivå, som anses vara en av de faktorer som starkast bidrar till och förklarar framväxten av toleranta värderingar (Coté & Erickson 2009).

Samtidigt kan faktorer som religion, språk och etnicitet försvåra processen genom att de utgör potentiella hinder för det mellanmännskliga förtroendets utformning. När det gäller attityder gentemot en språklig minoritet, är det därtill så gott som omöjligt att skilja attityden gentemot språket från attityden gentemot individerna som pratar språket, vilket innebär att det inte går att diskutera det ena utan att ta hänsyn till det andra (Cargile m.fl. 1994, 215). Enligt

2 Tredje lägst korruption baserat på en global jämförelse (2018) av Transparency International.

3 Femte lägst bland OECD-länderna baserat på Gini-index (2016).

4 Näst högst förtroende, efter Danmark, för det nationella rättssystemet, baserat på en europeisk jämförelse gjord av Eurobarometer (EB 89.1, mars 2018).

Cargile m.fl. (1994) kan till exempel en individs språkbruk leda till att åhöraren gör en social kategorisering, vilket i sin tur kan leda till olika indirekta uppfattningar om individens personlighet. Under andra omständigheter kan också en individs språkbruk leda till att åhöraren gör direkta antaganden om hens personlighet eller grupp-tillhörighet. Språkbruket kan alltså skapa kognitiva uppfattningar hos åhöraren gällande individens personlighet och individens grupp-tillhörighet samt egenskaper hos den gruppen. Språk kan därmed vara både en starkt inkluderande och en starkt exkluderande faktor när det kommer till social kategorisering, dvs. processen genom vilken man inkluderar andra individer i "vi-gruppen" eller exkluderar dem till "de andra". Inom "vi-gruppen" tenderar de som inkluderats försöka minimera skillnaderna inom gruppen, samtidigt som man förstorar olikheterna mellan "vi-gruppen" och de andra (Dovidio, Gaeryner & Saguy 2009, 5).

I forskningslitteraturen nämns ofta två faktorer som har stärkt finlandssvenskarnas situation i jämförelse med många andra minoriteter runtom i världen. För det första har en hög grad av social integration och socioekonomisk jämlikhet mellan majoritetsbefolkningen och finlandssvenskarna, främjat av institutionella och juridiska arrangemang, varit avgörande för graden av förtroende mellan grupperna. För det andra är graden av mellanmänniskt förtroende högt inom båda språkgrupperna. För finlandssvenskarnas egen del har detta varit viktigt, i synnerhet för den inre enheten och den politiska och sociala mobiliseringen (McRae 1997; Sundberg 2005).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att ett mellanmänniskt förtroende kan ses som en egenskap både hos individer och samhällen och att många positiva aspekter både på den individuella och på den samhälleliga nivån sammanhänger med ett högt mellanmänniskt förtroende (Rothstein & Uslaner 2015, 151–152). Samtidigt tyder forskningen på att i samhällen där gemensamma intressen inte existerar avtar även det mellanmänniska förtroendet efterhand, medan förtroendet stärks inom samhällen som i större utsträckning präglas av ömsesidigt beroende och samarbete över gränserna (Hardin 2004). Även om det mellanmänniska förtroendet är jämförelsevis högt i Finland, så kan det ändå variera betydligt på individnivån. Därför anser vi att det är viktigt att studera hur individer med olika

grader av förtroende uppfattar finlandssvenskarna som grupp och det svenska språkets ställning i vårt land.

Variabler och metod

Den centrala oberoende variabeln i detta kapitel är mellanmännskligt förtroende. Hittills har det vanligaste instrumentet för mätning av mellanmännskligt förtroende varit strukturerade enkätundersökningar. Det är tyvärr långt ifrån problemfritt att både försöka definiera och operationalisera mellanmännskligt förtroende. Majoriteten av studierna om mellanmännskligt förtroende förlitar sig på en attitydfråga som återfinns i ett antal olika opinionsmätningar. Frågan, som enligt den svenska översättningen lyder ”Generellt sett, skulle du säga att de flesta människor är att lita på, eller kan man aldrig vara nog försiktig?”, har uppfattats som användbar av flera anledningar, men frågan har även kritiserats för att vara vilseledande och för att den kan ge upphov till feltolkningar. Det är inte säkert att alla svarspersoner har samma uppfattning om vad det innebär att kunna lita på andra individer och vilka som egentligen utgör ”de flesta människor”. Det är möjligt att inte enbart främmande individer uppfattas tillhöra gruppen ”de flesta människor”, utan även individer som respondenterna/svarspersonerna har olika grad av bekantskap med, vilket leder till överlappningar med andra former av förtroende. Det finns också indikationer på att människor har olika uppfattningar om pålitligheten hos olika grupper av människor (Glaeser m.fl. 2000).

Breda koncept som mellanmännskligt förtroende kan därför vara mer meningsfulla att undersöka med hjälp av flera enkätfrågor. Ju mer komplicerat fenomenet är, desto svårare är det att på ett pålitligt sätt fånga det. För att öka validiteten och samtidigt få stabila data kan det därför finnas skäl att skapa en skala eller ett index för att beskriva ett möjligen dolt fenomen. Vad beträffar mellanmännskligt förtroende finns det åtminstone ett beprövat alternativ som visat sig vara användbart. Vid sidan av standardfrågan om förtroende finns det även i kontrollgruppsenkäten en fråga om rättvisa och en fråga om hjälpsamhet som lyder ”Tror ni att de flesta människor skulle försöka utnyttja er om de fick chansen, eller skulle de försöka vara ärliga och rättvisa?” samt ”Tror ni att de flesta människor för det

mesta försöker vara hjälpsamma mot andra eller att de främst ser till sig själva?”. Det går givetvis att argumentera för att dessa frågor inte direkt mäter mellanmänniskt förtroende, utan snarare är en allmän bedömning av ”de flesta människors” anständighet (Hardin 2004). I och med att de anknyter till människors känsla av moraliska förpliktelser, som är väsentliga ingredienser i det mellanmänniska förtroendet, går det ändå att utgå från att svaren på frågorna ger en allmän bedömning av hur riskfyllt svarspersonerna uppfattar att det är att bli utsatt för obekanta människors godtycke. Därmed väljer vi att samordna dessa tre frågor till en summavariabel för mellanmänniskt förtroende. Ett reliabilitetstest gjordes för att utvärdera summavariabelns tillförlitlighet och det visar att korrelationen mellan frågorna är tillräckligt stark för att detta ska låta sig göras (Cronbach's alfa 0,830). Variabeln är kodad så att den kan anta värden mellan 0 och 10.⁵ För att underlätta analyserna har summavariabeln vidare omkodats så, att svarspersonerna kan delas in i grupper med lågt (0–3), medelhögt (4–7) och högt socialt förtroende (8–10). Av samtliga svarspersoner i analysen (N = 1 629) hade 10,3 procent lågt förtroende, 68,4 procent medelhögt förtroende och 23,1 procent högt förtroende.

Vi har valt att granska det mellanmänniska förtroendets roll dels med fokus på två frågor eller påståenden som berör finlandssvenskar i allmänhet, dels med fokus på tre frågor som uttryckligen berör skolsvenskan. De ursprungliga svarskategorierna ”Starkt av annan åsikt”, ”Av annan åsikt”, ”Av samma åsikt” och ”Starkt av samma åsikt” har kodats om till två kategorier (”Håller inte med” och ”Håller med”) och samtliga frågor har samma riktning. Generella attityder mäts med påståendena ”Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna” och ”Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp”. Attityder som rör skolsvenskan mäts genom påståendena ”Svenskundervisningen i skolorna bör vara frivillig”, ”Jag skulle ha studerat svenska i skolan även om det hade varit frivilligt” och ”Det skulle vara nyttigare att läsa andra språk än svenska i skolan”.

5 Summavariabeln är kalkylerad så, att minst två av de tre enskilda frågorna som ingår i indexet måste ha besvarats.

Analys

Inledningsvis granskar vi det bivariata sambandet mellan summavariabeln för mellanmännskligt förtroende och summavariabeln för attityder till svenska (hädanefter ”samtantagna åsikter”; se även beskrivningen av enkätmaterial i introduktionskapitlet). Korrelationsanalysen visar att variablerna är sinsemellan signifikant positivt korrelerade, och att ju högre svarspersonens förtroende är på skalan mellan 0 och 10, desto positivare är inställningen till det svenska språket och finlandssvenskar i allmänhet ($R = 0,217$ $p < 0,01$). En envägs variansanalys utfördes också för att undersöka om medeltalen, med avseende på summavariabeln, skiljer sig signifikant från varandra i de tre olika kategorierna för mellanmännskligt förtroende. Enligt analysen är skillnaderna mellan dessa grupper statistiskt signifikant ($p < 0,001$). I tabell 4.1 anges medeltalen för summavariabeln när det gäller samtantagna åsikter (0–14) inom de olika grupperna för mellanmännskligt förtroende.⁶

Tabell 4.1 Medeltal för attityder till svenska i de olika grupperna för mellanmännskligt förtroende

		Medeltal (N)	Standardavvikelse
Generaliserat förtroende	Lågt	5,71 (167)	3,09
	Medelhögt	6,65 (1114)	2,90
	Högt	7,62 (348)	2,63
	Totalt	6,69 (1629)	2,91

I det följande undersöks sambandet mellan mellanmännskligt förtroende och ett antal frågor som berör allmänna åsikter om finlandssvenskar och svenskan i Finland (se tabell 4.2). Frekvenstabellerna analyserades också med hjälp av Chi²-test, som bekräftar att skillnaderna mellan det mellanmännskliga förtroendets olika grupper är statistiskt signifikanta för båda frågorna ($p < 0,001$).

Analyserna visar att medan majoriteten (53 %) av svarspersonerna anser att Finlands tvåspråkighet *inte* är till nytta enbart för finlandssvenskarna, så anser ungefär lika många (52 %) att finlandssvenskarna

6 Samtliga analyser är viktade med variabeln Vikt (kön, ålder och landskap).

Tabell 4.2 Attityder till finlandssvenskarna i de olika grupperna för mellanmänniskt förtroende procentuellt

Attityder om finlandssvenskarna		Mellanmänniskt förtroende			
		Alla	Lågt	Medel	Högt
Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna	Håller inte med	53	32	53	64
	Håller med	47	68	47	36
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1625)	(n = 167)	(n = 1101)	(n = 346)
Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp	Håller inte med	48	38	47	56
	Håller med	52	62	53	44
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1614)	(n = 168)	(n = 1102)	(n = 344)

utgör en privilegierad grupp i Finland. Det som dock är slående är hur stor skillnad det är i attityden bland svarspersoner vars mellanmänniska förtroende är högt respektive lågt när det gäller den första frågan. Av svarspersonerna vars mellanmänniska förtroende är lågt anser 68 procent att tvåspråkigheten endast är till nytta för finlandssvenskarna själva, medan endast 36 procent av personer med högt förtroende ansåg detsamma. Skillnaden är alltså hela 32 procentenheter. Skillnaderna mellan svarspersoner med högt respektive lågt förtroende är något mindre beträffande påståendet om att finlandssvenskarna är en privilegierad grupp, men även här är det tydligt att den allmänna attityden är positivare bland individer med högt förtroende (56 %) än bland dem som har lågt förtroende (38 %). Här är skillnaderna mellan dessa två grupper drygt 18 procentenheter.

Av tabell 4.3 framgår att svarspersonernas mellanmänniska förtroende också inverkar på hur positivt eller negativt inställd man är när det gäller svenskundervisningen i skolorna. Överlag är attityderna till skolsvenskan betydligt mer negativa än gentemot finlandssvenskarna som grupp och svenskan i allmänhet, och effekten av mellanmänniskt förtroende förefaller inte vara riktigt lika tydlig. Skillnaden mellan de olika kategorierna för de två första frågorna är dock statistiskt signifikant på 0,001-nivån och på 0,05-nivån för den sista frågan.

En klar majoritet (nästan 74 %) av svarspersonerna anser att svenskundervisningen i de finskspråkiga skolorna bör vara frivil-

Tabell 4.3 Attityder till skolsvenskan i de olika grupperna för mellanmänskligt förtroende procentuellt

Åsikt om skolsvenskan		Mellanmänskligt förtroende			
		Alla	Lågt	Medel	Högt
Svenskundervisningen i skolorna bör vara frivillig	Håller inte med	26	16	26	32
	Håller med	74	84	74	68
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1621)	(n = 167)	(n = 1108)	(n = 346)
Jag skulle ha studerat svenska i skolan även om det hade varit frivilligt	Håller inte med	47	59	48	39
	Håller med	53	41	52	61
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1622)	(n = 168)	(n = 1108)	(n = 346)
Det skulle vara nyttigare att läsa andra språk än svenska i skolan	Håller inte med	35	29	35	40
	Håller med	65	71	65	60
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1606)	(n = 166)	(n = 1098)	(n = 342)

lig. När man undersöker attityderna hos personer med olika grad av förtroende kommer det ändå tydligt fram att inställningen till den obligatoriska skolsvenskan är betydligt mer positiv bland dem som har högt förtroende (32 %) än bland dem som har lågt förtroende (16 %). Skillnaden är således nästan 16 procentenheter. Av svarspersonerna som har högt förtroende skulle majoriteten (61 %) ha studerat svenska i skolan även om det hade varit frivilligt, medan 41 procent av personerna med lågt förtroende också skulle ha gjort det (skillnad ca 20 procentenheter). Även om majoriteten av respondenterna med ett högt mellanmänskligt förtroende också hellre skulle läsa andra språk än svenska i skolan (60 %), är andelen ändå ca 11 procentenheter lägre än bland personer med lågt förtroende (71 %).

Slutsatser

Vårt datamaterial visar att den finländska majoritetsbefolkningen generellt har en positiv inställning till finlandssvenskar och svenskan i Finland. Det är främst den obligatoriska svenskundervisningen som majoriteten är kritisk mot. Den finlandssvenska minoriteten utgör på många sätt en ovanlig minoritet. Det existerar inte många ”positiva” nationella minoriteter runtom i världen och ännu färre som har

samma konstitutionella rättigheter som majoriteten att lära sig och använda sitt språk i både privata och offentliga sammanhang. Orsakerna till den finlandssvenska minoritetens jämförelsevis positiva särställning kan kopplas till landets historia, institutionella arrangemang, opinionsklimatet och – som ett resultat av dessa – ett antal institutioner (t.ex. Svenska Finlands folkting) och lagar som värnar om den kulturella autonomi och de språkliga rättigheterna.

Det är här vi anser att det mellanmännsliga förtroendet också spelar en särskilt viktig roll. I och med att Finland tillhör de länder i världen där det mellanmännsliga förtroendet är högst, är det inte långsökta att anta att det också har påverkat åsiktsklimatet när det gäller attityder gentemot finlandssvenskarna. Kapitlets huvudsyfte har varit att analysera huruvida ett högt mellanmännsligt förtroende hos majoritetsbefolkningen påverkar dels attityderna gentemot finlandssvenskar överlag, dels attityderna om det svenska språkets ställning i Finland. Resultaten är inte överraskande utan bekräftar i stort sett de slutsatser som tidigare forskning redan slagit fast. Det finns ett tydligt samband mellan ett högt mellanmännsligt förtroende och en positiv inställning till det svenska språkets ställning i Finland, men även mer specifikt till skolsvenskan och finlandssvenskar som minoritetsgrupp.

Huruvida det är våra politiska institutioner som bidrar till ett högt mellanmännsligt förtroende, vilket i sin tur leder till positiva attityder gentemot det svenska i Finland, går inte att bekräfta fullt ut utifrån dessa data. Det vi däremot med tillförlitlighet kan konstatera är att skillnaderna i attityderna mellan speciellt dem som uppvisar ett mycket lågt mellanmännsligt förtroende och dem som uppvisar ett högt förtroende är väldigt stora. Detta tyder på att mellanmännsligt förtroende är en viktig faktor som bidrar till en positivare syn på den finlandssvenska minoriteten i Finland.

Referenser

- Alesina, Alberto F. & Eliana La Ferrara 2000, "Who trust 's others?", *CEPR Discussion Paper No. 2646*, s. 1–38.
- Bäck, Maria 2008, "Socialt förtroende och deltagande i frivilliga föreningar. Det sociala kapitalet i Svensksfinland", Kjell Herberts (red.), *Opinioner och trender i Svensksfinland. Barometern/01–07*, Vasa: Samforsk, s. 38–57.
- Bäck, Maria 2019, "Sosiaლის luottamuksen merkitys ja yhteys poliittiseen luottamukseen", Maria Bäck & Elina Kestilä-Kekkonen (red.), *Poliittinen luottamus – Polut, trendit ja kuilut*, Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Bäck, Maria 2011, *Socialt kapital och politiskt deltagande i Europa*, Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Cargile, Aaron, Howard Giles, Ellen Bouchard Ryan & James J. Bradac 1994, "Language attitudes as a social process: A conceptual model and new directions", *Language & Communication* 14, s. 211–236.
- Costa, Dora L. & Matthew E. Kahn 2003, "Civic Engagement and Community Heterogeneity: An Economist's Perspective", *Perspectives on Politics* 1, s. 103–11.
- Coté, Rochelle R. & Bonnie H. Erickson 2009, "Untangling the Roots of Tolerance: How Forms of Social Capital Shape Attitudes Toward Ethnic Minorities and Immigrants", *American Behavioral Scientist* 52, s. 1664–1689.
- Czymara, Christian S. & Alexander W. Schmidt-Catran 2017, "Refugees Unwelcome? Changes in the Public Acceptance of Immigrants and Refugees in Germany in the Course of Europe's 'Immigration Crisis'", *European Sociological Review* 33, s. 735–751.
- Delhey, Jan & Kenneth Newton 2003, "Who Trusts? The Origins of Social Trust in Seven Societies", *European Societies* 5, s. 93–137.
- Delhey, Jan & Kenneth Newton 2004, "Social trust: global pattern or Nordic exceptionalism?", *WZB Discussion Paper SP 1* 2004 – 202, s. 1–38.
- Dovidio, John F., Samuel L. Gaertner & Tamar Saguy 2009, "Commonality and the Complexity of 'we': Social Attitudes and Social Change", *Personality and Social Psychology Review* 13, s. 1–20.
- Europeiska Kommissionen 2018, "Eurobarometer 89.1", www.dbk.gesis.org (hämtad 19.3.2019).
- Freitag, Markus & Marc Bühlmann 2009, "Crafting Trust: The Role of Political Institutions in a Comparative Perspective", *Comparative Political Studies* 42, s. 1537–1566.
- Glaeser, Edward, David Laibson, Jose Scheinkman & Christine L. Sutter 2000, "Measuring Trust", *The Quarterly Journal of Economics* 115, nr 3, s. 811–846.
- Hardin, Russell 2004, *Trust and Trustworthiness*, New York: Russell Sage Foundation.
- Hooghe, Marc, T. Reeskens, Dietlind Stolle & Ann Trappers 2008, "Ethnic Diversity and Generalized Trust in Europe: A Cross-National Multilevel Study", *Comparative Political Studies* 42, s. 198–223.
- Inglehart, Ronald 1997, *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Countries*, Princeton: Princeton University Press.

- Liebkind, Karmela 1995, "Some problems in the theory and application of cultural pluralism: the complexity of ethnic identity", Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (eds.), *Cultural Minorities in Finland. An overview towards Cultural Policy*, Publications of the Finnish National Commission for UNESCO No. 66, Helsinki: Ministry of Education.
- McRae, Kenneth D. 1997, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland*, Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
- Migrationsverket, "Statistik", www.statistik.migri.fi (hämtad 6.6.2017).
- Misztal, Barbara A. 1996, *Trust in Modern Societies*, Cambridge: Polity Press.
- Newton, Kenneth 2001, "Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy", *International Political Science Review* 22, s. 201–214.
- Norén Bretzer, Ylva 2005, *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*, Studier i politik nr 94, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Norris, Pippa 2002, *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), "Income inequality", www.data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm (hämtad 6.6.2017).
- Phinney, Jean S., D. Ferguson & Jerry D. Tate 1997, "Intergroup Attitudes Among Ethnic Minority Adolescents: a Casual Model", *Child development* 68, s. 955–969.
- Putnam, Robert D. 1993, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, Robert D. 2007, "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century. The 2006 Johan Skytte prize lecture", *Scandinavian Political Studies* 30, s. 137–174.
- Reeskens, Tim 2013, "But Who are Those 'Most People' that Can Be Trusted? Evaluating the Radius of Trust Across 29 European Societies", *Social Indicators Research* 114, s. 703–722.
- Rothstein, Bo 2003, *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, Bo & Eric M. Uslaner 2015, "Alla för alla. Jämlikhet, korruption och socialt förtroende", *Tidsskrift för samhällsanalys* 4, s. 151–185.
- Rotter, Julian B. 1971, "Generalized expectancies for interpersonal trust", *American Psychologist* 26, s. 443–452.
- Semyonov, Mosche & Anya Glikman 2009, "Ethnic Residential Segregation, Social Contacts, and Anti-Minority Attitudes in European Societies", *European Sociological Review* 25, s. 693–708.
- Stolle, Dietlind, Stuart Soroka & Richard Johnston 2005, "How Diversity Affects Attitudinal Social Capital – a US-Canada Comparison", Paper prepared for the Workshop for Preliminary Presentations of Findings from the Citizenship, Involvement, Democracy (CID) Survey Project, Dec. 12–13, 2005.
- Sundberg, Jan 2005, "Finlandssvenskt väljarbeteende – en tillbakablick", Åsa Bengtsson & Kimmo Grönlund (red.), *Den finlandssvenska väljaren*, Vasa: Samforsk, s. 5–22.

- Transparency International, "Index 2018", www.transparency.org/cpi2018 (hämtad 19.3.2019).
- Uslaner, Eric M. 2002, *The Moral Foundations of Trust*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Welch, Michael R., Roberto E.N. Rivera, Brian P. Conway, Jennifer Yonkoski, Paul M. Lupton & Russel Giancola 2005, "Determinants and Consequences of Social Trust", *Sociological Inquiry* 75, s. 453–473.

KUNSKAPER OCH ÅSIKTER OM SVENSKAN

Lauri Rapeli

Inledning

Politiska åsikter består av många olika komponenter. Krosnick m.fl. (1993; se också Krosnick & Smith 1994) räknar upp tio olika dimensioner, som alla har både teoretisk och empirisk relevans för hur politiska åsikter kan analyseras. Bland annat har politiska åsikter olika intensitet. De är olika beroende på hur stark känslomässig reaktion en viss sak, till exempel det svenska språket, ger upphov till hos en människa. En åsikt kan också betraktas utifrån hur extrem den är, alltså var en åsikt ska placeras på en skala som mäter hur en människa förhåller sig till ett politiskt relevant objekt. En extrem åsikt behöver däremot inte vara intensiv och en icke-extrem åsikt kan i sin tur ändå vara intensiv. På samma sätt varierar åsikter beroende på hur viktiga de är för en människa och hur säker hen är på sin åsikt. För en del människor är till exempel skolsvenskan en mycket viktig politisk fråga och då är det vanligt att deras åsikter i saken är tvärsäkra. För andra är frågan om svenskans ställning inte särskilt viktig och då är deras åsikter ofta mer obestämnda.

I detta kapitel analyserar jag åsikter om svenskan genom att se på kunskap, eller information,¹ som också är en av de centrala komponenterna bakom åsiktsbildningen (Krosnick m.fl. 1993, 1132–1133; Krosnick & Smith 1994, 280). Politisk kunskap hänvisar till den

1 Även om 'kunskap' och 'information' ofta anses ha lite olika betydelser, används de här synonymt.

mängd korrekt information som en individ har till sitt förfogande (se t.ex. Delli Carpini & Keeter 1996, 19). Politisk kunskap sammanhänger med individens motivation att samla och utsätta sig för politisk information. Allmänt taget brukar vanliga människors politiska kunskaper betraktas som svaga, även om det finns stora variationer mellan individer från olika sociala grupperingar. De flesta människor har alltså en ganska låg motivation när det gäller att hålla sig välinformerad om politik. Däremot kan de vara mycket säkra på sådana saker som de betraktar som fakta. Dessutom är människor också mer benägna att söka information från källor som förmodligen kommer att bekräfta deras redan befintliga idéer och värderingar, och samtidigt avvisa information som inte passar ihop med det som man helst vill tro på. Detta förstärker uppfattningen om att våra åsikter är formulerade på basis av kunskap, även om de objektivt sett inte skulle vara det.

Vårt sätt att använda kunskap för att forma en politisk åsikt är inte alltid oproblemiskt. Åtminstone är det kraftigt avvikande från det normativa idealet, enligt vilket en medborgare noggrant ska överväga olika fakta och argument, för att sedan formulera en välmotiverad åsikt. Detta betyder ändå inte att information och kunskap är irrelevanta för politiska åsikter. Tvärtom spelar kunskap en viktig roll, även om vi kan vara mycket selektiva i hur vi utnyttjar den.

I det här kapitlet analyseras förhållandet mellan kunskap och åsikter om svenskan ur två olika synvinklar. För det första ställs frågan om huruvida finländarnas kunskaper om det svenska kan anses utgöra en grund för åsiktsbildning om svenskheten i Finland. För det andra kommer analysen att testa antagandet att större kunskaper är kopplade till politisk tolerans. Analysen kommer att fokusera på kunskap, men felaktiga uppfattningar om svenskan i Finland behandlas också, i den mån det aktuella datamaterialet gör det möjligt.

Kunskap och politiska åsikter

I grund och botten handlar förhållandet mellan kunskap och politiska åsikter om hur den representativa demokratin fungerar. Om de representativa organens beslut ska reflektera folkviljan och åtnjuta legitimitet i folkets ögon, måste det finnas en koppling mellan vad

väljarna vill ha och de beslut som de representativa organen fattar. För medborgarnas del innebär detta bland annat att de måste ha realistiska och meningsfulla politiska åsikter, som formar en grund för deras politiska beteende. Förutom att veta hurdana beslut man vill ha, måste man även kunna rösta på en kandidat som åtminstone i någon mån delar samma preferenser. Annars bryts kopplingen mellan folkviljan och den representativa demokratin. Kunskap om politik är en nyckelfaktor på individnivå, som möjliggör en effektiv förmedling av väljarnas politiska preferenser gentemot det representativa politiska systemet.

Förhållandet mellan kunskap och formulerande av en åsikt består av två grundläggande aspekter. För det första samvarierar människors politiska åsikter med deras politiska kunskaper. Ett ofta förekommande mönster är att människor med hög politisk kunskap har mer konsekventa politiska attityder (t.ex. Converse 1964; Federico & Schneider 2007), och att deras åsikter är mer extrema än åsikterna bland den övriga befolkningen (t.ex. Federico 2004, 1281). Människor som vet mycket om politik har oftast starka och genomtänkta åsikter, men de har också svårt att ändra åsikt även om det skulle vara motiverat (Taber & Lodge 2006). För det andra kan också felaktiga verklighetsuppfattningar inverka på åsikter. Även felaktig politisk information, som en individ ändå bestämt anser vara korrekt, formar åsikter på samma sätt som korrekt information (Kuklinski m.fl. 2000). Felaktiga uppfattningar handlar inte bara om okunskap. De är felaktiga uppfattningar om politik, som systematiskt hänger ihop med individens partisympatier. Amerikansk forskning har visat att det är mer sannolikt att republikanernas anhängare betraktar felaktig information om demokraterna som korrekt, än att demokraternas anhängare gör det. Det samma gäller omvänt, att demokraternas anhängare anser felaktig information om republikanerna vara riktig (Hartman & Newmark 2012).

Fyra huvudsakliga teman kan skönjas i den empiriska forskningen gällande kunskap och åsikter. Det första kretsar kring två övergripande teoretiska modeller, som hjälper oss att förstå hur kunskap och politiska åsikter förhåller sig till varandra (Price m.fl. 2006). Enligt den första modellen är människor vanligtvis "allmänvetare" när det gäller politik. De vet ungefär lika mycket om de viktigaste

sakfrågorna, utan att vara speciellt kunniga i någon av dem. Tolkat utifrån den här modellen framstår medborgarna i genomsnitt som ganska okunniga, vilket har gett upphov till frågan om hur den representativa demokratin kan fortsätta överleva – och må bra – trots att de flesta medborgare har så låga kunskaper. Förklaringarna till den här så kallade demokratiska paradoxen är många och varierande (se t.ex. Arnold 2012, 797–798). Enligt en alternativ modell är folk i stället specialister, som både bryr sig och vet mycket endast om vissa politiska sakfrågor, medan de är likgiltiga och okunniga gällande alla andra. Detta perspektiv betonar motivationens roll; människor är kunniga i de frågor de finner relevanta, medan de struntar helt i sådant som saknar betydelse för deras vardagliga liv. Den senare modellen har så småningom börjat få mer stöd i den empiriska forskningen, vilket tyder på att kunskapens roll i formandet av åsikten växer i och med att människor i ökande grad håller på att utvecklas till ”politiska experter”.

Merparten av den senaste empiriska forskningen har dock koncentrerat sig på ett annat tema, som handlar om hur politiska attityder skulle se ut ifall människor hade bättre kunskap om politik än vad de i verkligheten har. Tanken är att undersöka hur stor kunskapens betydelse för demokratiskt beslutsfattande egentligen är. Forskningen, som oftast baserar sig på amerikanska data, har påvisat att den allmänna opinionen i många politiska sakfrågor skulle vara annorlunda om (det amerikanska) folket hade bättre kunskaper om politik (Althaus 1998) och att även valresultat kunde se mycket annorlunda ut (se Rapeli 2018, för en genomgång av litteraturen). Resultaten baserar sig på en statistisk teknik, där man manipulerar undersökningsdata för att skapa en situation som liknar ett experiment. Metodens tillförlitlighet har ifrågasatts från olika håll (t.ex. Levendusky 2011), men resultaten har allmänt tolkats som ett tecken på att politiska åsikter skulle vara av bättre kvalitet ifall människor var bättre informerade i politiska frågor. Tolkningen har fått stöd via andra studier som visar hur sannolikheten att identifiera en kandidat i politiska val, som bäst motsvarar ens egna politiska åsikter, höjs med politisk kunskap (t.ex. Lau m.fl. 2008). Politiskt kunniga personer är med andra ord bättre på att koppla ihop politiska budskap med sina egna preferenser.

Den tredje inriktningen har granskat förhållandet mellan politisk kunskap och ideologi. Resultaten är tvetydiga. En del studier har funnit en positiv länk mellan politisk kunskap, eller någon annan indikator av politisk sofistikerad, och liberala, toleranta politiska åsikter (t.ex. Delli Carpini & Keeter 1996). Sambandet mellan hög kunskap och tolerans i fråga om attityder om invandring har bekräftats även för Finlands del (Rapeli 2014a). För många låter det hoppgivande att kunskap potentiellt kan öka toleransen i ett samhälle. Politisk kunskap verkar innebära en möjlighet att bekämpa fördomar och samhälleliga motsättningar, i synnerhet i fråga om attityder till exempelvis språkliga, etniska och religiösa minoriteter. Men andra forskningsresultat tyder på ett precis motsatt förhållande (t.ex. Federico & Sidanius 2002), vilket gör det svårt att dra säkra slutsatser av hur kunskap och ideologiskt tänkande är kopplade.

Den senaste vågen av studier har fokuserat på betydelsen av missuppfattningar för åsiktsbildningen. Litteraturen kring missuppfattningar har visat hur felaktiga föreställningar om politik påverkar politiska attityder på samma sätt som kunskap som stämmer överens med den objektiva verkligheten (Kuklinski m.fl. 2000). Studierna har också visat att politiskt motiverade åsikter är mycket resistent mot ny information, även när den nya, korrekta informationen skulle kunna korrigera de existerande felaktiga verklighetsuppfattningarna (Flynn, Nyhan & Reifler 2017; Nyhan & Reifler 2015). Dessa studier har alltså vänt på perspektivet gällande information och åsikter för att analysera effekten av ”pseudokunskap”. Politiska missuppfattningar handlar nämligen inte om okunskap, dvs. att man helt enkelt inte vet särskilt mycket om politik, utan om att känna sig övertygad om någonting även om den uppfattningen egentligen är felaktig. Resultaten från USA tyder på att missuppfattningar är vanliga inom alla politikområden. Enligt Flynn, Nyhan & Reifler (2017) har mer än 20 procent av amerikanska väljare en felaktig uppfattning, som de själva är säkra på att är sanningsenlig, i många aktuella politiska frågor.

Baserat på dessa perspektiv, analyseras i den följande empiriska delen finländarnas kunskaper om svenskan som grund för deras åsikter om svenskheten i Finland. I analysen testas också antagandet att högre kunskaper har ett positivt samband med politisk tolerans.

Variabler och metod

Analysen baseras på ett typiskt mått på politisk kunskap, där varje rätt svar på en kunskapsfråga har belönats med 1 poäng och alla felaktiga och tomma svar med 0.² I enkäten ställdes sammanlagt tio kunskapsfrågor, samtliga med fyra svarsalternativ. Åtta av dem, som handlade om svenskheten i Finland, inkluderades i måttet på kunskap, som därmed varierar mellan 0 och 8.³

Trots att många för politisk kunskap relevanta bakgrundsvariabler saknas i datamaterialet, finns ett antal intressanta förklarande variabler ändå tillgängliga. Kön, ålder och civilstånd ger möjlighet att granska förhållandet mellan individens demografiska profil och kunskaper. Intresse för politik ("Hur intresserad är du av politik?") och språkets betydelse som en politisk sakfråga ("Hur viktiga är de följande politiska delområdena för dig?") mäter det kognitiva engagemanget i politik. Den subjektiva bedömningen av språkkunskaperna i svenskan ("På en skala mellan 0 och 10, hur bra anser du att du kan svenska?" 0 = inte alls, 10 = utmärkt) och kontakterna med människor vars modersmål är svenska ("Har du svenskspråkiga släktingar, vänner eller kollegor?") används som indikatorer för hurdana relationer respondenten har till Svenskfinland, vilket är en potentiell förklarande faktor även när det gäller kunskaper om svenskan. Således testas även här relevansen av kontakthypotesen (Allport 1954; se närmare kap. 6 i denna bok).

Attityderna gentemot svenskan mäts med hjälp av samma mått som i de övriga kapitlen. Både de enskilda påståendena och måttet på sammantagna åsikter kommer att användas. Analysens fokus ligger på det direkta förhållandet mellan kunskap och åsikter.

-
- 2 För enkelhetens skull har de tomma svaren och de felaktiga svaren förenats, även om de kan anses ha delvis olika betydelser. Ett felaktigt svar kan innebära att respondenten känner sig säker på att svaret ändå är rätt. Ett tomt svar kan i sin tur dölja ett korrekt svar, som respondenten kände sig för osäker på.
 - 3 Kunskapsfrågorna, som lämnades utanför analysen, handlade om antalet finskspråkiga i Sverige och om Finlands främsta handelspartner år 2013. De här frågorna exkluderades, eftersom de inte uttryckligen mäter kunskap om Svenskfinland.

Analys

Tabell 5.1 visar de enskilda kunskapsfrågorna, svarsalternativen och de procentuella andelarna för de olika alternativ respondenterna valt. De rätta svaren är märkta i fetstil.

Ungefär 7 procent av respondenterna har svarat rätt på samtliga frågor, medan bara 17 respondenter, vilket motsvarar ca 1 procent av alla 1 640, har svarat fel på alla frågor. I genomsnitt har respondenterna svarat rätt på ca 60 procent av frågorna, vilket bör betraktas som ett bra resultat. I en omfattande undersökning om politiska kunskaper i Finland, som baserades på närmare 40 kunskapsfrågor, var motsvarande siffra 54 procent (Elo & Rapeli 2008, 15). Eftersom svårighetsgraden i kunskapsfrågor från politikens olika delområden inte är jämförbar är direkta jämförelser inte meningsfulla, men det verkar i alla fall inte som om finländarnas kunskaper om Svenskfinland skulle vara särskilt låga i jämförelse med den allmänna samhällsleliga kunskapsnivån – snarare tvärtom.

De flesta har kunnat identifiera *Hufvudstadsbladet* som den största svenskspråkiga tidningen bland fyra alternativ samt att det är på polisstationen som det går att kräva betjäning även på svenska. En stor majoritet har också lyckats välja Carl Haglund som SFP:s (dåvarande) ordförande och vetat att svenskan är ett nationalspråk i Finland. Var femte har dock hävdat att svenskan är ett minoritetsspråk, vilket tyder på att det finns brister även i de mest fundamentala aspekterna angående det svenska i Finland. Denna bild förstärks genom de andra frågorna. Att enbart cirka 39 procent har kunnat välja det rätta alternativet i fråga om längden på Finlands gemensamma historia med Sverige kan anses som ett ytterligare bevis på uppenbara kunskapsluckor. Ungefär hälften av respondenterna har uppskattat att Finland har varit en del av Sverige en betydligt kortare tid än 600 år, vilket är det rätta alternativet. Att ungefär hälften med hjälp av fyra alternativ kan ge en korrekt uppskattning av antalet finlandssvenskar är inte heller en särskilt imponerande prestation. Långt över hälften har också uppskattat antalet svenskspråkiga kommuner till färre än det riktiga antalet 43. Alla dessa missuppfattningar tyder på att det är vanligare att undervärdera än att överdimensionera omfattningen av Svenskfinland.

Tabell 5.1 Kunskapsfrågor och svarsfördelningar

Fråga	Svarsalternativ	Svarsandelar
Hur många finländare har svenska som modersmål?	1) ca 50 000	11
	2) ca 150 000	30
	3) ca 300 000	51
	4) ca 500 000	5
	Inget svar	3
Vad är det svenska språkets officiella ställning i Finland?	1) Minoritetsspråk	20
	2) Nationalspråk	69
	3) Regionalt språk erkänt av EU	5
	4) Främmande språk	3
	Inget svar	2
Vem är SFP:s ordförande?	1) Astrid Thors	10
	2) Alexander Stubb	2
	3) Carl Haglund	68
	4) Stefan Wallin	18
	Inget svar	3
När börjar man vanligtvis studera svenska i skolan i Finland?	1) I första klass	1
	2) I tredje klass	26
	3) I femte klass	16
	4) I sjunde klass	56
	Inget svar	2
Hur många kommuner i Finland är antingen svenskspråkiga eller tvåspråkiga?	1) 11	20
	2) 23	41
	3) 49	34
	4) 93	3
	Inget svar	4
Hur länge var Finland en del av Sverige?	1) ca 150 år	24
	2) ca 300 år	28
	3) ca 1300 år	4
	4) ca 600 år	39
	Inget svar	6
Vilken av följande är Finlands största svenskspråkiga dagstidning?	1) Dagens Nyheter	8
	2) Vasabladet	7
	3) Kyrkpressen	1
	4) Hufvudstadsbladet	82
	Inget svar	3
Var kan man enligt lagen kräva service på svenska i Finland?	1) I mataffären	1
	2) I Röda Korsets blodgivning	1
	3) På en privat läkarstation	3
	4) På polisstationen	83
	Inget svar	13

Not. Över-/understiger ibland 100 procent på grund av avrundningar.

Den centrala frågan är om och hur kunskaperna om svenskan relaterar till attityderna gentemot svenskan. Analysen av det sambandet inleds med tabell 5.2. Siffrorna i tabellen visar den sammantagna procentandelen respondenter, som har uppgett att de är starkt av samma åsikt eller av samma åsikt som i påståendena, indelade i grupper enligt kunskaper om Svenskfinland. Medelvärdena av de sammantagna åsikterna enligt kunskapsgrupp noteras på den nedersta raden. Den statistiska signifikansen av skillnaderna mellan kunskapsgrupperna har markerats med symbolen *.

Resultaten i tabell 5.2 tyder på ett tydligt positivt samband mellan kunskap och attityder, vilket förväntades på basis av den existerande litteraturen. Den mest negativa attityden mot finlandssvenskheten finns genomgående i gruppen med de lägsta kunskaperna. Däremot är gruppen med de högsta kunskaperna inte alltid den mest positiva. Den tydligaste gränsen verkar gå mellan gruppen med de lägsta kunskaperna och de två övre grupperna, vilket tyder på att i synnerhet en mycket låg kunskapsnivå kan förknippas med negativa åsikter om svenskan i Finland.

Skillnaderna mellan gruppernas kunskap är störst i fråga om svenskans roll i Finland och i Norden samt angående skolsvenskan. Medan 58 procent med höga kunskaper säger att de skulle ha studerat svenska även frivilligt, tyckte enbart 42 procent med låga kunskaper på samma sätt. Skillnaden är tydligast när det gäller skolsvenskans frivillighet, där stödet för den obligatoriska skolsvenskan är hela 21 procentenheter högre i gruppen med den högsta kunskapsnivån jämfört med den lägsta. I frågan ifall det vore synd om svenskan försvann från det finländska samhället är skillnaden också ansevärd, 15 procentenheter.

I tabell 5.3 rapporteras medelvärden för kunskapsvariabeln (min 0, max 8) enligt två typer av bakgrundsvariabler: demografisk profil och förhållande till svenskan i Finland. Ålder, kön och civilstånd avspeglar respondentens demografiska profil, som enligt tidigare forskning är kopplad till variationer i samhällsrelaterade kunskaper. Typiskt är att män har högre kunskaper om politik än kvinnor, att äldre har högre kunskaper än de unga och att personer som lever i parförhållande vet mer än ensamstående. Intresse för politik, svenskans betydelse som politisk sakfråga, kontakter med svenskspråkiga

Tabell 5.2 Kunskaper och åsikter om svenskan

	Kunskaper			
	Alla (n = 1 640)	Låg (n = 395)	Medel (n = 633)	Hög (n = 612)
Påstående				
Svenskans roll i Finland och Norden				
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.***	58	51	58	64
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.*	52	47	52	55
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.	58	53	59	61
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.***	67	57	68	72
Finlandssvenskarna				
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.***	47	56	47	42
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.*	52	53	49	56
Skolsvenskan				
7. Det borde vara frivilligt att studera svenska.***	74	89	70	68
8. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.***	53	42	55	58
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.	65	68	64	63
Offentlig service				
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.**	50	59	47	48
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.**	58	51	58	62
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.***	36	46	35	30
Politik				
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	65	65	64	67
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.	58	61	56	57
Åsikter sammantaget (medelvärde 0–14 och standardavvikelse)***	6,8 (2,9)	6,1 (2,7)	6,9 (2,9)	7 (3)

Not. "Låg" = 0–3 rätta svar; "Medel" = 4–5 rätta svar; "Hög" = 6–8 rätta svar.

Chi²-test *** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån; ** = 0,01-nivån; * = 0,05-nivån.

Gruppskillnaderna för sammantagna åsikter har testats med variansanalys.

Tabell 5.3 Kunskaper om svenskan i olika respondentgrupper:
medelvärden på en skala från 0 till 8 (standardavvikelse)

	Kunskaper
Alla (n = 1640)	4,8 (1,8)
Ålder	
18–24 (179)	4,9 (1,6)
25–34 (254)	5,1 (1,6)
35–44 (244)	4,9 (1,9)
45–54 (313)	5,2 (1,8)
55–64 (317)	4,6 (1,9)
65– (355)	4,4 (1,9)***
Kön	
Kvinna (823)	4,7 (1,8)
Man (818)	4,9 (1,8)**
Civilstånd	
Parförhållande (1153)	4,9 (1,8)
Ensamstående (454)	4,7 (1,9)
Intresse för politik	
Mycket intresserad (296)	5,4 (1,6)
Ganska intresserad (835)	4,9 (1,8)
Ganska ointresserad (417)	4,4 (1,8)
Helt ointresserad (89)	3,8 (1,9)***
Svenskans betydelse	
Mycket viktig (sakfråga) (122)	4,9 (2)
Ganska viktig (617)	4,9 (1,8)
Ganska oviktig (782)	4,9 (1,8)
Helt oviktig (105)	4,2 (1,6)**
Svenskspråkiga släktingar/bekanta	
Ja (1 052)	5 (1,9)
Nej (589)	4,5 (1,7)***
Språkkunskaper	
Goda (429)	5,4 (1,6)
Nöjaktiga (543)	5 (1,7)
Svaga (326)	4,7 (1,8)
Mycket svaga (327)	3,9 (1,8)***

*** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån, variansanalys

samt kunskaper i det svenska språket reflekterar respondentens förhållande till svenskan i Finland. Antagandet är att ju närmare relation respondenten har till svenskan desto högre är dennas kunskaper. Tidigare forskning har visat att kunskaper om politik ofta är högre när en politisk fråga känns mer relevant för en själv (t.ex. Dolan 2011).

Gruppskillnaderna i kunskaperna om svenskan (tabell 5.3) avslöjar ett överraskande mönster. De yngsta åldersgrupperna är betydligt kunnigare om svenskan än de två äldsta grupperna, från 55 år uppåt. Åldern brukar ha ett starkt, positivt samband med samhälleliga kunskaper, men i det här fallet är det tvärtom. I Finland har dock en likadan upptäckt gjorts också i fråga om kunskaper om Europeiska unionen (Rapeli 2014b). Det verkar alltså som om det finns några delområden inom politiken, åtminstone i Finland, där förhållandet mellan kunskap och ålder avviker från det vanliga.

Förutom ålder är det intresset för politik och det personliga förhållandet till svenskan som är de mest avgörande förklarande variablerna. De som säger sig vara mycket intresserade av politik har i genomsnitt svarat rätt på nästan två frågor fler än de som uppger att de inte alls bryr sig om politik. Däremot är skillnaderna inte särskilt stora i förhållande till om man anser att språket är en viktig politisk sakfråga eller inte. Kunskaperna om svenskan påverkas alltså i betydligt högre grad av den allmänna motivationen att följa med samhälleliga frågor än av intresset för svenskans ställning i Finland. I teoretisk bemärkelse innebär detta åtminstone ett svagt stöd för den förklaringsmodell som betraktar medborgarna som 'allmänvetare' i stället för specialister som enbart är fokuserade på ett visst ämne. Den subjektiva uppfattningen om de egna språkkunskaperna i svenska har ett starkt samband med faktakunskaper om svenskan. I synnerhet de som uppskattar sina språkkunskaper vara antingen totalt obefintliga eller mycket svaga har avsevärt lägre kunskaper om svenskan än de andra. På det hela taget verkar den personliga kontakten med svenskan vara en viktigare faktor än den sociala och demografiska bakgrunden, som tidigare forskning oftast har identifierat som orsaken till variationer i faktakunskaper.

De två sista tabellerna riktar fokus tillbaka på förhållandet mellan kunskaper och åsikter om svenskan. I början av analysen visade tabell 5.1 att det fanns särskilt stora luckor i finländarnas kunskaper

om finlandssvenskheten i de mest fundamentala frågorna, som handlar om både den historiska betydelsen och den aktuella omfattningen av Svenskfinland. Helhetsbilden över kunskapsnivån ändras när vi enbart ser på de här mest kritiska kunskapsfrågorna (tabell 5.4).

Tabell 5.4 Kunskaper och åsikter: de viktigaste frågorna

Antal rätta svar (n)	Andel respondenter (%)	Åsikt
0 (513)	31	6,3 (2,8)
1 (476)	29	6,7 (2,9)
2 (396)	24	7,1 (3)
3 (255)	16	7,2 (2,9)
Totalt	100	6,8 (2,9)

Not. Frågorna är "Hur många finländare har svenska som modersmål?"; "Hur många kommuner i Finland är antingen svenskspråkiga eller tvåspråkiga?"; "Hur länge var Finland en del av Sverige?"

När alla frågor var med i analysen, var det endast 1 procent som hade svarat fel på alla frågor. När vi däremot ser på resultaten för de viktigaste kunskapsfrågorna, har andelen vuxit till över 30 procent. Därtill har hela 60 procent av respondenterna endast besvarat en av dessa frågor korrekt. Detta är inte särskilt imponerande med tanke på att resultatet representerar ett slags maximal prestation när det gäller enkätmätningar i kunskap. Respondenterna har fått välja rätt svar bland fyra alternativ och dessutom fått göra det i lugn och ro, eftersom undersökningen inte gjordes som en intervju där intervjuaren kan sätta en gräns för hur länge man kan fundera på det rätta svaret. Det finns även en risk för att respondenterna kan ha letat upp de rätta svaren, till exempel på internet. Resultaten innehåller dock inte sådana avvikelser från sedvanliga mönster gällande kunskaper och åsikter som skulle ge orsak att misstänka respondenternas ärlighet. På det hela taget har testsituationen ändå varit till respondenternas fördel. Däremot har förhållandet mellan kunskaper om och attityder till svenskan inte förändrats från den första analysen i tabell 5.2, varken gällande sambandets riktning eller styrka.

Avslutningsvis rapporteras i tabell 5.5 förhållandet mellan kunskaper och extremt positiva och negativa åsikter i de enskilda påståendena. I tabellen ingår endast de attitydfrågor där skillnaden mellan grupperna som svarat "helt av samma åsikt" respektive "helt av

annan åsikt” är statistiskt signifikant. Mellankategorierna har exkluderats från analysen. Siffrorna är medelvärden för kunskapsmättet mellan de två extrema åsiktskategorierna.

De som har bättre kunskaper om svenskan i Finland visar genomgående även mer stöd för svenskan, både beträffande skolundervis-

Tabell 5.5 Kunskaper och extrema åsikter om svenskan: medelvärden

	Kunskaper	Skillnad
Summavariabel		
20 % mest positiv (330)	5,3	
20 % mest negativ (376)	4,7	0,6***
”Tvåspråkigheten gynnar bara finlandssvenskar”		
Helt av samma åsikt (282)	4,9	
Helt av annan åsikt (217)	5,8	0,9***
”Service på svenska måste garanteras”		
Helt av samma åsikt (144)	5,5	
Helt av annan åsikt (170)	4,7	0,8***
”Orimligt att kräva service på annat språk än finska”		
Helt av samma åsikt (167)	4,6	
Helt av annan åsikt (152)	5,6	1,0***
”Vore synd om svenskan försvann från Finland”		
Helt av samma åsikt (354)	5,6	
Helt av annan åsikt (122)	4,3	1,3***
”Svenskan är en väsentlig del av vårt samhälle”		
Helt av samma åsikt (244)	5,8	
Helt av annan åsikt (174)	4,7	1,1***
”Kostnaderna för svensk service är för höga”		
Helt av samma åsikt (222)	4,9	
Helt av annan åsikt (85)	5,5	0,6*
”Skulle även ha valt frivillig svenska i skolan”		
Helt av samma åsikt (248)	5,5	
Helt av annan åsikt (304)	4,8	0,7***
”Det ska vara frivilligt att studera svenska”		
Helt av samma åsikt (565)	5,0	
Helt av annan åsikt (71)	5,8	0,8***

*** = statistiskt signifikant på 0,001-nivån, variansanalys

ningen i svenska språket och angående finlandssvenskar som folkgrupp. Skillnaderna är tydligast i två påståenden: ”vore synd om svenskan försvann från Finland” och ”svenskan är en väsentlig del av vårt samhälle”. Båda kan anses som mycket fundamentala ställningstaganden gällande svenskans ställning i Finland. Detta tyder på att skillnaderna i kunskap avspeglar djupgående skillnader i attityder gentemot svenskan. Däremot är skillnaderna mindre dramatiska när det gäller attityder till skolundervisningen.

Slutsatser

Överlag har finskspråkiga finländare förhållandevis goda kunskaper om svenskan i Finland, i jämförelse med vad tidigare forskningsresultat visar om mer allmänna politiska kunskaper. Däremot ser bilden betydligt dystrare ut när endast de mest centrala kunskaperna om Svenskfinland mäts. Många finländare har allvarliga luckor i de fundamentala kunskaperna om det svenska i Finland. Om resultaten tolkas utifrån det sedvanliga perspektivet, som betraktar politisk kunskap som grunden till välformulerade åsikter och preferenser, verkar det oklart hur välutvecklade finländarnas åsikter om svenskan egentligen är. Resultaten tyder på att det finns en hel del felaktiga uppfattningar. Däremot kan det positiva sambandet mellan kunskaper och attityder gällande svenskan ändå ses som ett viktigt slutresultat: de som vet mer har ofta en tolerantare syn på samhället, i det här fallet Svenskfinland. Med andra ord, de som känner bättre till finlandssvenskheten har också en positivare syn.

Förhållandet mellan kunskaper och åsikter är tydligast i en jämförelse av extrema åsikter i frågor som handlar om de mest grundläggande dimensionerna av svenskheten i Finland. De som var helt överens om att det inte ”vore synd om svenskan försvann från Finland” hade särskilt låga kunskaper om svenskan jämfört med dem som var av precis motsatt åsikt. En likadan kontrast hittades också i samband med påståendet ”svenskan är en väsentlig del av vårt samhälle”. Däremot var de kunskapsrelaterade kontrasterna i attityderna inte lika skarpa när det gäller skolundervisningen i svenskan. Trots den synlighet som skolundervisningen har fått i den inhemska politiska debatten, tycks de kunskapsrelaterade attitydskillnaderna ändå

vara djupare när det gäller de mer fundamentala attityderna gentemot Svenskfinland än i frågan om den obligatoriska skolsvenskan.

Bland de bakgrundsfaktorer som fanns tillgängliga i datamaterialet visade sig personliga kontakter med Svenskfinland och i synnerhet goda kunskaper i det svenska språket vara mest avgörande för faktakunskaper om det svenska i Finland. Personlig anknytning till Svenskfinland samvarierar starkt och positivt med kunskaper. Att de yngsta åldersgrupperna är åtminstone lika kunniga gällande Svenskfinland som de äldre grupperna är en tydlig avvikelse från de flesta tidigare resultat som gäller politisk kunskap – och lite svårtolkat. Eftersom observationen för tillfället baserar sig på ett urval och en enkät, kan slumpens roll inte helt uteslutas. Om man ändå bortser från den möjligheten ger resultatet skäl till framtidsoptimism. Iakttagelsen passar dessutom ihop med många färskas studier, som visat att tolerans gentemot olika typer av minoriteter har ökat i västvärlden under de senaste decennierna. Forskarna har betraktat den ökande individualismen som den mest grundläggande orsaken bakom den växande toleransen, i synnerhet i den generation som är född från mitten av 1980-talet (Twenge, Carter & Campbell 2015). När gruppidentitetens styrka avtar och ger plats för mer individualistiskt tänkande, är det positiva resultatet ökad politisk tolerans. Det är dock tydligen endast de unga, som saknar en lika stark anknytning till övergripande politiska ideologier som de tidigare generationerna, som berörs av den här mekanismen.

Den praktiska relevansen av resultaten finns i insikten att den subjektiva känslan av språkkunskaper i svenska och kontaktytan med Svenskfinland har starkt positiva samband med faktakunskaperna. Med tanke på den ständigt pågående debatten kring skolorundervisningen innebär denna observation ett viktigt budskap om att satsningar på undervisningen i svenska sannolikt bidrar till bättre kunskaper om Svenskfinland. Även om det inte går att betrakta sambandet som kausalt, ser det ut som om språkkunskaper har åtminstone en indirekt positiv inverkan på kunskaper om svenskan, som i sin tur är kopplad till en positiv attityd gentemot svenskan. Det verkar troligt att språkkunskaperna är en viktig del av den positiva cykeln, som tillsammans med faktakunskaper bidrar till tolerantare åsikter om svenskans och finlandssvenskarnas ställning i Finland.

Referenser

- Allport, Gordon A. 1954, *The Nature of Prejudice*, Cambridge: Addison-Wesley.
- Althaus, Scott L. 1998, "Information Effects in Collective Preferences", *American Political Science Review* 92, nr 3, s. 545–558.
- Arnold, Jason R. 2012, "The Electoral Consequences of Voter Ignorance", *Electoral Studies* 31, nr 4, s. 796–815.
- Converse, Phillip E. 1964, "The Nature of Belief Systems in Mass Publics", D. E. Apter (ed.), *Ideology and Discontent*, New York, NY: Free Press, s. 206–261.
- Delli Carpini, Michael X. & Scott Keeter 1996, *What Americans Know About Politics and Why It Matters*, New Haven: Yale University Press.
- Dolan, Kathleen 2011, "Do Women and Men Know Different Things? Measuring Gender Differences in Political Knowledge", *Journal of Politics* 73, nr 1, s. 97–107.
- Elo, Kimmo & Lauri Rapeli 2008, *Suomalaisten politiikkatietämys*, Helsinki: Edita Prima.
- Federico, Christopher M. 2004, "Predicting Attitude Extremity: The Interactive Effects of Schema Development and the Need to Evaluate – and Their Mediation by Evaluative Integration", *Personality and Social Psychology Bulletin* 30, nr 10, s. 1281–1294.
- Federico, Christopher M. & Jim Sidanius 2002, "Sophistication and the Antecedents of Whites' Racial Policy Attitudes: Racism, Ideology, and Affirmative Action in America", *Public Opinion Quarterly* 66, nr 2, s. 145–176.
- Federico, Christopher M. & Monica C. Schneider 2007, "Political Expertise and the Use of Ideology. Moderating Effects of Evaluative Motivation", *Public Opinion Quarterly* 71, nr 2, s. 221–252.
- Flynn, D.J., Brendan Nyhan & Jason Reifler 2017, "The Nature and Origins of Misperceptions. Understanding False and Unsupported Beliefs about Politics", *Advances in Political Psychology* 38, nr S1, s. 127–150.
- Hartman, Todd K. & Adam J. Newmark 2012, "Motivated Reasoning, Political Sophistication, and Associations between President Obama and Islam", *PS: Political Science & Politics* 45, nr 3, s. 449–455.
- Kuklinski, James H., Paul J. Quirk, Jennifer Jerit, David Schwieder & Robert F. Rich 2000, "Misinformation and the Currency of Democratic Citizenship", *The Journal of Politics* 62, nr 3, s. 790–816.
- Krosnick, Jon A., David S. Boninger, Yao-Chia Chuang, Matthew K. Berent, & Catherine G. Carnot 1993, "Attitude strength: One construct or many related constructs?", *Journal of Personality and Social Psychology* 65, nr 6, s. 1132–1149.
- Krosnick, Jon A. & Wendy A. Smith 1994, "Attitude Strength: One Construct or Many Related Constructs?", Vilayanur S. Ramachandran (ed.), *Encyclopedia of Human Behavior*, San Diego, CA: Academic Press, s. 279–289.
- Lau, Richard R., David J. Andersen & David P. Redlawsk 2008, "An Exploration of Correct Voting in Recent U.S. Presidential Elections", *American Journal of Political Science* 52, nr 2, s. 395–411.

- Levendusky, Matthew 2011, "Rethinking the Role of Political Information", *Public Opinion Quarterly* 75, nr 1, s. 42–64.
- Nyhan, Brendan & Jason Reifler 2015, "Displacing Misinformation about Events. An Experimental Test of Causal Corrections", *Journal of Experimental Political Science* 2, nr 1, s. 81–93.
- Price, Vincent, Clarissa David, Brian Goldthorpe, Marci McCoy Roth, & Joseph N. Cappella 2006, "Locating the Issue Public: The Multi-Dimensional Nature of Engagement with Health Care Reform", *Political Behavior* 28, nr 1, s. 33–55.
- Rapeli, Lauri 2014a, "Knowledge and opinion in the immigration issue in the 2011 Finnish parliamentary elections", *Nationalism and Ethnic Politics* 20, nr 3, s. 309–327.
- Rapeli, Lauri 2014b, "Comparing Local, National and EU knowledge: The Ignorant Public Reassessed", *Scandinavian Political Studies* 37, nr 4, s. 428–446.
- Rapeli, Lauri 2018, "Does political sophistication affect electoral outcomes?", *Government & Opposition* 53, nr 2, s. 181–204.
- Taber, Charles S. & Milton Lodge 2006, "Motivated Skepticism in the Evaluation of Political Beliefs", *American Journal of Political Science* 50, nr 3, s. 755–769.
- Twenge, Jean M., Nathan T. Carter & W. Keith Campbell 2015, "Time Period, Generational, and Age Differences in Tolerance for Controversial Beliefs and Lifestyles in the United States, 1972–2012", *Social Forces* 94, nr 1, s. 379–399.

ATTITYDER TILL DET SVENSKA – KONTAKTHYPOTESIEN SOM FÖRKLARINGSMODELL

Staffan Himmelroos

Inledning

Finns det en koppling mellan finskspråkigas åsikter om svenskan i Finland och vilken kommun de bor i eller hurdana personliga kontakter de har med svenskspråkiga? Forskning visar att kontextuella förklaringar är centrala för vår förståelse av attityder till olika minoriteter i samhället (Rocha & Espino 2009; Semyonov & Glikman 2009, 694). Den kanske mest kända kontextuella förklaringsmodellen är den så kallade kontakthypotesen (Allport 1979 [1954]; Hewstone & Swart 2011). Utgångspunkten för kontakthypotesen är att växelverkan mellan medlemmar från olika grupper är det mest effektiva sättet att minska fördomar. Om man lyckas skapa en genuin kontakt med medlemmar i den andra gruppen blir det möjligt att förstå och uppskatta den gruppens sätt att leva. Denna nya förståelse och uppskattning förväntas resultera i att fördomar minskar.

Syftet med detta kapitel är att pröva kontakthypotesen som förklaring till åsikter om det svenska i Finland. Detta görs genom att studera sambandet mellan attityder och den språkliga kontexten i olika delar av Finland samt genom att se på sambandet mellan attityder och olika typer av personliga band som den finskspråkiga majoriteten har till svenskspråkiga. Trots att finlandssvenskarna är relativt utspridda i geografisk mening, särskilt i förhållande till grup-

pens storlek, är gruppen ändå starkare representerad i vissa områden av Finland. Därmed varierar kontakten med det svenska i Finland i betydande grad för den finskspråkiga majoritetsgruppen. Medan vissa finskspråkiga bor i kommuner där svenskan rentav är synligare än finskan, bor andra långt från de svensk- och tvåspråkiga kommunerna som finns längs Finlands södra och västra kust. Personlig kontakt med det svenska kan uppstå på olika sätt, exempelvis genom släktband, vänskapsband eller genom att man delar arbetsplats med svenskspråkiga eller också genom kombinationer av dessa.

Interaktion mellan medlemmar ur olika grupper fungerar enligt kontakthypotesen särskilt bra för att minska fördomar när grupperna har en relativt jämlik ställning i samhället och om det inte finns uppenbara konflikter mellan de centrala målen för grupperna (Pettigrew 1998). Eftersom förhållandet mellan finsk- och svenskspråkiga finländare i stor utsträckning motsvarar dessa förutsättningar, finns det en klar förväntan på att kontakthypotesen får stöd i vårt datamaterial (kontrollgruppsenkäten, se kap. 1). Resultaten från denna studie visar att den personliga kontakten är särskilt viktig för att förklara inställningen till det svenska. Den geografiska närheten har en viss betydelse, men den verkar delvis hänga samman med att personliga kontakter i högre grad uppstår när medlemmar från båda grupperna är bosatta i närheten av varandra.

Kontakthypotesen

Fördomar brukar definieras som intoleranta, orättvisa eller irrationella negativa åsikter om en annan grupp, men de kan också innefatta ogrundade positiva åsikter om andra grupper (Jones 1997). Det finns olika förklaringar till varför fördomar om andra människor eller grupper av människor uppstår. Fördomar bygger i regel på stereotyper, dvs. grova generaliseringar av medlemmar som tillhör en specifik grupp. Stereotyper är inte i sig nödvändigtvis skadliga. De utgör ett naturligt sätt för människor att minska komplexitet i en värld som består av en massa olika individer. Om det ingår ogrundade negativa åsikter i stereotypierna betyder det förstås att man applicerar dessa omdömen på en hel grupp individer, vilket knappast är särskilt bra för en intergrupprelation (Oskamp & Schultz 2005).

De negativa omdömena kan i sin tur påverka våra handlingar gentemot medlemmar ur denna grupp (Ajzen 2005).

Inom den individualistiska ansatsen utgår man från att vissa personlighetstyper är mer benägna att utveckla fördomar (se kap. 2 och kap. 7 för en mer ingående diskussion om individualistiska förklaringar och personlighetstyper). Utgångspunkten för denna ansats är att de åsikter eller attityder som en person uppvisar är ett uttryck för djupgående mönster i vederbörandes individuella egenskaper (Einarsson 1996). En kritik som riktats mot denna forskningsansats är att förklaringar om intergrupprelationer fokuserat på individvariabler och därmed förbiser hur kontexten påverkar fenomenet. Pettigrew (1958) menar att det är de rådande normerna i det samhälle individen lever i som är den främsta orsaken till de fördomar som den enskilda utvecklar. Det är således enligt Pettigrew (1958) sociokulturella faktorer, snarare än individuella karaktärstika, som påverkar folks åsikter om andra grupper.

Enligt Allport (1979), som var den första som gjorde en mer utförlig formulering av kontakthypotesen, är kontakt mellan olika grupper ett effektivt sätt att minska fördomar och etnisk konflikt. Redan innan Allport presenterade sin version av kontakthypotesen fanns en föreställning om att fördomar i första hand beror på okunskap. Om vi bara kände varandra bättre skulle vi upptäcka gemensamma mänskliga värderingar (Tropp & Pettigrew 2005). Enligt Allport (1979) kan en stark gruppidentitet och stereotypisering av medlemmar ur andra grupper anses vara grundläggande för uppkomsten av fördomar. Således antas begränsad kontakt med andra grupper bidra till ökade fördomar. Negativa attityder till andra grupper förklaras av att det är mindre sannolikt för vissa individer att komma i kontakt med medlemmar ur andra grupper, medan direkt kontakt med medlemmar ur den andra gruppen gör det svårare att upprätthålla negativa stereotyper (Forbes 1997).

Allport (1979) ställer dock upp några grundläggande förutsättningar för att en ökad kontakt ska bidra till minskade fördomar och positivare attityder. För det första bör grupperna ha en relativt jämlik status. Skillnaderna mellan medlemmarna ur de två grupperna som möts bör således inte vara alltför stora. För det andra ska grupperna ha ett gemensamt mål som de kan sträva efter och det ska inte finnas

en uppenbar konkurrens i strävan efter det gemensamma målet. Den tredje förutsättningen är därmed att det finns samarbete på grupp-nivå. För det fjärde bör grupperna erkänna samma auktoriteter och lagar, och för det femte bör kontakten till den andra gruppen vara genuin och inte endast ytlig.

Det är dock viktigt att minnas att kontakthypotesen ingalunda är den enda förklaringen till hur attityder påverkas av kontext. Det finns även en annan delvis motsatt och populär kontextberoende hypotes, dvs. teorin om realistisk gruppkonflikt (Sherif 1988). Enligt denna teori kan närhet till andra grupper öka fördomar och negativa attityder (Hopkins, Tran & Williamson 2014; Stolle, Soroka & Johnston 2008). Teorin om realistisk gruppkonflikt bygger på en föreställning om att den dominerande gruppen kan känna sig hotad av närheten till andra grupper, vilket ökar fördomarna mot dessa (Blalock 1967; Hjern 2009). Dessutom förväntar man sig enligt teorin att ju synligare en minoritetsgrupp är, desto större uppfattas hotet. Därmed skulle fördomar mot en minoritet öka med storleken på minoritetsgruppen. Dessa teorier säger alltså i princip det motsatta till vad vi skulle förvänta oss av kontakthypotesen, enligt vilken bättre möjligheter till möten mellan medlemmar ur olika grupper leder till positivare attityder.

Teorin om realistisk gruppkonflikt appliceras dock främst på förhållandet mellan majoritets- och minoritetsgrupper i kontexter där det finns en brist på resurser (arbetstillfällen etc.) och det därmed uppstår ett tydligare konkurrensförhållande mellan olika grupper, i första hand mellan en dominerande majoritetsgrupp och växande minoritetsgrupper. När storleken på minoritetsgruppen eller -grupperna växer förväntas medlemmar ur majoritetsgruppen känna att deras sociala, ekonomiska eller politiska ställning är mer utsatt och därmed bli intolerantare gentemot minoriteten.

Med tanke på att dessa förutsättningar inte särskilt väl beskriver förhållandet mellan de finskspråkiga och svenskspråkiga grupperna i Finland, är konfliktteorin av mindre relevans för denna studie. Den finska språkgruppens förhållande till den svenska språkgruppen i Finland motsvarar i stor utsträckning optimala förhållanden för att kontakthypotesen ska fungera. I jämförelse med många andra minoriteter runtom i världen har den finlandssvenska minoriteten en

mycket jämlik status med den finskspråkiga majoriteten (Liebkind, Tandelfelt & Moring 2007; McRae 1999). De övergripande målen vad gäller den gemensamma nationen kan även anses vara starkt likriktade. Det finns heller ingen uppenbar konkurrens mellan grupperna för att uppnå detta mål. Även det fjärde och femte kravet uppfylls i denna intergruppsrelation genom att båda grupperna erkänner samma auktoriteter och det finns utbredd personlig kontakt mellan grupperna (McRae 1999).

Trots en del kritik har kontakthypotesen fått ett utbrett empiriskt stöd även i senare forskning (Kokkonen, Esaiasson & Gilljam 2016; Pettigrew & Tropp 2006). Vad gäller själva teorin har vissa delar tillkommit efter Allports ursprungliga utformande av hypotesen och andra delar har krävt vissa specificeringar (Pettigrew 1998; Hodson & Hewstone 2013), men överlag anses kontakthypotesen kunna förklara under vilka förhållanden fördomar minskar. Empiriska studier har även visat att de förutsättningar som Allport (1979) ställde upp inte bör ses som nödvändiga för att fördomar ska minska, utan främst som förhållanden under vilka det är mer sannolikt att de gör det (Pettigrew 1998). Det handlar alltså snarare om befrämjande än nödvändiga förutsättningar. Utifrån kontakthypotesen och de förutsättningar som föreligger i förhållandet mellan språkgrupperna i Finland förväntas ett tydligt stöd för kontakthypotesen stå att finna i våra data.

Variabler och metod

Geografisk närhet och personliga kontakter

Ett viktigt element för forskning kring kontakthypotesen är de omständigheter under vilka individer ur olika grupper kommer i kontakt med varandra. Det är t.ex. mer sannolikt att individer ur olika grupper kommer i kontakt med varandra om de befinner sig på samma område. Ju större minoritetsgruppen är, desto mer sannolikt är det att majoritetsbefolkningen kommer i kontakt med medlemmar ur den. Kontakthypotesen bygger även på en förväntan om att det ska ha uppstått en genuin kontakt mellan medlemmar från de olika grupperna, vilket ett delat geografiskt område inte i sig garanterar.

Finskspråkiga finländare kommer främst i kontakt med det svenska i Finland i de svensk- och tvåspråkiga kommunerna längs kusten i södra Finland (Nyland), kring skärgården i sydvästra Finland (Egentliga Finland) och längs delar av den västra kusten (Österbotten). I dessa kommuner bor det så pass många svenskspråkiga att det skapar en allmän medvetenhet om denna språkgrupp, och där syns också det svenska på andra sätt. Det handlar om allt från gatuskyltning till svenskspråkig service och svenskspråkiga institutioner. Det bör påpekas att även om Finland på nationell nivå är tvåspråkigt gäller detta inte på kommunnivå (Myntti 2015). År 2014, dvs. året då våra data samlades in, fanns det på finländska fastlandet 33 svenskspråkiga eller tvåspråkiga kommuner och en knapp tredjedel av Finlands befolkning var bosatt i kommuner som är svensk- eller tvåspråkiga (Kommunförbundet 2018). I helt finskspråkiga kommuner är det andra nationalspråket rätt osynligt. I form av bl.a. obligatorisk undervisning i svenska och det nationella kommunikationsbolaget Yle har det svenska en viss synlighet i hela landet, men särskilt i de östra och norra delarna av landet, som ligger långt från de svenskspråkiga områdena, kan det svenska språket kännas avlägset.

Därtill är det självstyrande landskapet Åland med sina sexton kommuner (2014) enspråkigt svenskt. Eftersom denna bok handlar om hur den finskspråkiga majoriteten förhåller sig till det svenska fokuserar jag i denna studie ändå på den del av landet som omfattas av de två enligt lagen jämställda nationalspråken.

Personliga kontakter

Kontakthypotesen inbegriper dock inte bara en förväntning om att man ska vara medveten om den andra gruppen, utan också att man ska ha en genuin kontakt med den (Pettigrew 1998). Trots att förväntningen om genuin kontakt är ett centralt element av kontakthypotesen, är det relativt få analyser som omfattat detta element (Freitag & Rapp 2013). I de flesta fall studerar man endast potentialen för dylik kontakt genom att se på hur stor andel av befolkningen som tillhör den andra gruppen i ett specificerat område. Även om det är mer sannolikt att man kommer i kontakt med minoriteten om man

befinner sig på samma geografiska område, behöver det inte betyda att man har många eller särskilt djupa kontakter med medlemmar ur den. Således är också personliga band och kontakter med den andra gruppen viktiga. Släktband mellan de två nationella språkgrupperna i Finland är relativt vanliga. Andra typer av kontakter, som kan vara del av en mer genuin kontakt med den andra gruppen, är vänskapsband eller en gemensam arbetsplats.

Metodologiska beaktanden

Syftet med detta kapitel är således att pröva både sambandet mellan åsikter och geografisk närhet, samt personlig kontakt. Effekten av den geografiska närheten prövas genom att jämföra kontrollgruppsenkätens respondenter (se kap. 1) från svensk- och tvåspråkiga kommuner med respondenter från finskspråkiga kommuner överlag samt med respondenter i finskspråkiga kommuner som ligger långt från Svenskfinland. Tidigare studier (Bengtsson 2013) visar t.ex. att åsikterna om den obligatoriska undervisningen i svenska varierar stort beroende på boendeort. Ju längre bort man bor från de svensk- eller tvåspråkiga områdena i Finland, desto negativare är inställningen till obligatorisk svenskundervisning. En enkätstudie genomförd bland studerande vid Jyväskylä universitet visar dock inga skillnader i viljan att studera svenska som skulle vara kopplad till den landsdel där de fått sin skolutbildning Palviainen (2011).

Den personliga kontakten mättes med hjälp av en fråga som hade fyra svarsalternativ – och en möjlighet att välja flera svar – gällande personlig kontakt med svenskspråkiga: ”ingen kontakt”, ”har svenskspråkiga släktingar”, ”har svenskspråkiga vänner” eller ”har svenskspråkiga arbetskamrater”. Det är förstås inte helt otvetydigt vilka dessa svenskspråkiga är. När det gäller släktingar kan det naturligtvis handla om både svenskspråkiga i Finland och släktingar i Sverige, eftersom utflyttningen till Sverige varit stor. I våra data visar sig respondenternas kontakter med svenskspråkiga vara relativt jämnt fördelade mellan de olika kontakttyperna. 32 procent av respondenterna anger att de har svenskspråkiga släktingar, medan ungefär 39 procent har en eller flera svenskspråkiga vänner och 24 procent har svenskspråkiga arbetskamrater. Det är därmed mycket vanligt att ha även andra kontakter än släktband med svenskspråkiga, vilket tyder

på att de flesta kontakter med svenskspråkiga handlar om kontakter med svenskspråkiga finländare. Sammanlagt rapporterar hela 64 procent av de finskspråkiga att de har personlig kontakt med svenskspråkiga. I själva analysen särskiljer jag mellan stark och svag personlig koppling. Till den förstnämnda kategorin hör personer med svenskspråkiga vänner och släktingar, samt personer med flera olika typer av kontakter. Hela 57 procent av respondenterna tillhör denna kategori. Till den andra kategorin hör de som endast har svenskspråkiga arbetskamrater (7 %). Orsaken till denna uppdelning beror på att arbetslivet i Finland generellt fungerar på finska och således är en svenskspråkig persons språkliga identitet inte nödvändigtvis särskilt tydlig på arbetsplatsen.

Ju närmare varandra finskspråkiga och svenskspråkiga bor, desto större är sannolikheten att de även kommer i personlig kontakt sinsemellan. Korrelationen mellan personlig kontakt av någon typ och att vara bosatt i Svenskfinland är i våra data 0,31 (signifikant på 0,001 nivån). Med andra ord är det relativt sannolikt att personliga kontakter mellan finsk- och svenskspråkiga uppstår i svensk- eller tvåspråkiga kommuner. Därmed bör man även kontrollera i vilken utsträckning dessa mått interagerar om man vill förstå inverkan av kontexten på respondenternas åsikter.

Analys

Den empiriska analysen har tre delar. För det första redogör jag för attityder till det svenska med geografisk kontakt som det förklarande elementet, sedan fokuserar jag på förklaringar som bygger på olika typer av personlig kontakt med svenskspråkiga och avslutningsvis görs en analys som beaktar den geografiska och personliga kontaktens gemensamma inverkan. I de två första analyserna presenterar jag fördelningar för de fjorton påståenden som står i fokus för denna studie (se kap. 1). För att göra tolkningen av resultaten så enkel och konsekvent som möjligt anges attityderna som den andel av respondenterna som instämmer med vart och ett av de olika påståendena. Dessutom inkluderar jag den sammantagna åsikten (bestående av alla fjorton påståenden) om det svenska i Finland. För analysen av den gemensamma inverkan av geografisk

närhet och personlig kontakt fokuserar jag för tydlighetens skull på det sammantagna måttet.

Geografisk närhet

Sambandet mellan den geografiska närheten och åsikterna om det svenska i Finland analyseras i tre olika kontexter: finskspråkiga i svensk- och tvåspråkiga kommuner, finskspråkiga i helt finskspråkiga kommuner överlag och finskspråkiga i helt finskspråkiga kommuner som ligger långt från Svenskfinland, dvs. i östra och norra Finland. Uppdelningen av de finskspråkiga kommunerna har gjorts på landskapsnivå och alla finskspråkiga som kommer från kommuner i Lappland, Kajanaland, Norra och Södra Savolax, samt Norra och Södra Karelen inkluderas i kategorin östra och norra Finland. En granskning av såväl de enskilda påståendena som den sammantagna åsikten i de olika kontexterna ger snabbt vid handen att finskspråkiga i svensk- och tvåspråkiga kommuner är klart positivare till det svenska än de som är bosatta i helt finskspråkiga kommuner. Det verkar dock inte ha någon större betydelse var dessa finskspråkiga kommuner ligger. Medelvärdet (skala 0–1, där 1 utgör det positivaste värdet) för den sammantagna åsikten, som består av samtliga fjorton påståenden, ger finskspråkiga bosatta i svensk- och tvåspråkiga kommuner ett medelvärde på 0,53, medan värdet för finskspråkiga i helt finskspråkiga kommuner är 0,48 (skillnaden signifikant på 0,05 nivå). Skillnaden mellan finskspråkiga kommuner överlag och kommuner i östra och norra Finland är dock mycket liten, 0,48 mot 0,47.

Det finns en del skillnader mellan de enskilda påståendena, även om de på det hela taget reflekterar det som framkommer i det sammanslagna måttet. I analysen utnyttjas t-test för att avgöra skillnaden mellan svensk-/tvåspråkiga kommuner och finska kommuner, samt skillnaden mellan svensk-/tvåspråkiga och finskspråkiga kommuner som ligger långt från Svenskfinland. Svensk-/tvåspråkiga kommuner utgör således en referenskategori mot vilken de två andra kategoriseringarna jämförs skilt för sig. Signifikanta skillnader ($p > 0,05$) mellan respondenter från svensk-/tvåspråkiga kommuner och helt finskspråkiga kommuner framkommer för åtta av de fjorton påståendena, och påståendet om svenskans betydelse i nordiska sam-

manhang uppvisar en skillnad som ligger strax utanför signifikansnivån 0,05. Däremot finns inga signifikanta skillnader i attityder mellan dem som bor på svensk- och tvåspråkiga orter jämfört med dem som bor på helt finskspråkiga orter när det gäller påståendet om finlandssvenskarnas privilegierade ställning. Detsamma gäller för påståendena om det vore nyttigare att studera andra språk, hurvida staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service, garantin för svensk service och ledande politikers svenska kunskaper.

Avståndet till Svenskfinland verkar dock inte ha någon större betydelse. Endast för påståendena om att det borde vara frivilligt att studera svenska och att SFP har för stort inflytande sett till sin storlek, uppvisar respondenter från kommuner i norra och östra Finland en mer betydande signifikant skillnad (än finskspråkiga kommuner överlag) till dem som bor i Svenskfinland. Det kan även noteras att för samtliga påståenden är attityderna positivare i de svensk- och tvåspråkiga områdena än i de helt finskspråkiga delarna av Finland.

Bland de enskilda påståendena i tabell 6.1 finner vi även en del mer betydande skillnader. Det gäller bl.a. de generella påståendena om Finlands tvåspråkighet som ”Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället” och framför allt ”Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland”, vilka har ett klart större stöd i de svenskspråkiga områdena. För det sistnämnda handlar det om en skillnad på 15 procentenheter. Påståendet om den ekonomiska nyttan av Finlands tvåspråkighet har likaså ett betydligt starkare stöd i svensk- och tvåspråkiga kommuner.

Det kan tyckas naturligt att intresset för att lära sig svenska är betydligt större i svensk- och tvåspråkiga kommuner. Språkobli-gatoriet ses med blidare ögon i dessa områden och man är framför allt betydligt mer intresserad av att studera svenska på frivillig basis. Det är även intressant att notera att man är klart mer positiv till SFP i de områden där partiet har störst inflytande, dvs. de svensk- och tvåspråkiga kommunerna, medan man speciellt i landets östra och norra delar tycker att partiet har oproportionerligt mycket inflytande. Vad gäller frågan om politiker bör kunna båda nationalspråken spelar respondenternas hemort ingen större roll.

Tabell 6.1 Åsikter (andel som instämmer med påståendet) om svenskan enligt geografisk närhet

	Geografisk närhet (kommun)		
	Svensk-/ tvåspråkig (n = 476)	Finsk- språkig (n = 1197)	Norra/ östra Finland (n = 330)
	%	%	%
Svenskans roll i Finland och Norden			
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.	70	58***	59**
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.	62	53***	54**
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.	64	59*	59
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.	79	64***	61***
Finlandssvenskarna			
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.	36	51***	51***
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.	52	52	53
Skolsvenskan			
7. Det borde vara frivilligt att studera svenska.	68	76***	81***
8. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.	64	51***	48***
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.	61	64	66
Offentlig service			
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.	48	53	54
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.	60	60	61
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.	32	38**	38
Politiska institutioner			
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	68	68	70
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek	52	60**	67***
Sammanställda åsikter (skala 0–1).	0,53	0,48***	0,47**

Not. Statistiskt signifikanta skillnader mellan de som är bosatta i svensk-/tvåspråkiga kommuner jämfört med finskspråkiga kommuner överlag och kommuner i norra/östra Finland enligt ***0,001-nivån, **0,05-nivån och *0,1-nivån.

Den personliga kontakten med svenskspråkiga bestäms enligt tre kriterier: *Ingen personlig kontakt*, *stark personlig kontakt* (släktingar, vänner eller flera kontakter) eller *svag personlig kontakt* (endast arbetskamrater). Något man omedelbart kan fastslå är att personlig kontakt är viktigt. De som saknar personlig kontakt med svenskspråkiga är genomgående negativare inställda till det svenska i Finland. För alla påståenden, förutom huruvida Finlands ledande politiker bör behärska både svenska och finska, framkommer statistiskt signifikanta ($p > 0,05$) skillnader mellan de som har en stark personlig kontakt och de som saknar kontakt med svenskspråkiga. Analysen bygger på en envägs variansanalys för oberoende mätningar med post hoc-jämförelser (Bonferroni och Tukey-Kramer) för att fastställa skillnader mellan grupperna (Hassmén & Koivula 1996).

Det tydligaste resultatet på basis av dessa analyser är att starka personliga kontakter hänger samman med en betydligt positivare bild av det svenska i Finland, i jämförelse med dem som saknar dylika kontakter. När det kommer till den svaga kontakten blir det dock betydligt mer komplicerat. Åsikterna om det svenska skiljer sig i de flesta fall inte signifikant mellan de som endast har kontakt med svenskspråkiga på arbetet och de som har starka kontakter. Å andra sida skiljer de sig inte heller från de som saknar kontakt med svenskspråkiga. Liksom värdena i tabell 6.2 visar finns det vissa skillnader mellan de olika grupperna, men för den svaga kontaktens del är de i de flesta fall inte tydliga nog för att bidra med en signifikant skillnad. För fyra påståenden skiljer sig stark personlig kontakt från såväl de med svag kontakt som de som saknar kontakt med svenskspråkiga. Detta gäller frågorna om den ekonomiska nyttan, huruvida Finlands tvåspråkighet är till nytta för andra än finlandssvenskarna, om finlandssvenskarna kan anses privilegierade och om det skulle vara nyttigt att studera något annat språk än svenska. I ett enda fall skiljer sig de med svag kontakt signifikant från dem utan kontakt till svenskspråkiga och det gäller huruvida man skulle ha studerat svenska frivilligt. Denna skillnad är dessutom bara signifikant på 0,1 nivån. Däremot bör det noteras att för den sammantagna åsikten är skillnaden mellan svag och ingen kontakt också signifikant

Tabell 6.2 Åsikter om svenskan enligt typ av kontakt

	Typ av kontakt		
	Flera/starka kontakter (n = 954)	Arbets- kamrater (n = 112)	Ingen kontakt (n = 595)
	%	%	%
Svenskans roll i Finland och Norden			
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.**	68	60	51
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.**	61	50	47
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.**	64	59	58
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.**	73	67	62
Finlandssvenskarna			
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.**	39	51	54
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.**	48	63	56
Skolsvenskan			
7. Det borde vara frivilligt att studera svenska.**	69	75	80
8. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.**	62	56	45
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.**	58	69	70
Offentlig service			
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.**	46	50	58
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.**	61	59	56
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.**	33	41	42
Politik			
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	69	60	67
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.**	53	61	66
Sammanställda åsikter (skala 0–1)**	0,52	0,47	0,45

** = statistiskt signifikanta skillnader mellan grupperna på 0,05-nivån

på 0,1 nivån och gränsar till 0,05 nivån ($p = 0,054$). Det verkar alltså även finnas en viss effekt av svaga kontakter.

Det är dock främst starka personliga kontakter med det svenska som är förbundet med positivare attityder. I enlighet med kontakthypotesen ökar också sannolikheten för negativa åsikter om man helt saknar kontakt till svenskspråkiga. Särskilt stora skillnader verkar den personliga kontakten ha för påståendena om att svenskan utgör en central del av det finländska samhället och viljan att på frivillig väg studera svenska.

Samspel mellan geografisk närhet och personlig kontakt

Hittills har jag studerat effekterna av geografisk kontakt och personlig kontakt var för sig och funnit att de har ett tydligt inflytande på åsikterna om det svenska i Finland. Som jag noterade tidigare tenderar dock personlig och geografisk kontakt att korrelera med varandra. Därmed är det viktigt att försöka särskilja effekten av geografisk närhet och personlig kontakt. För att komma åt denna problematik redogör jag i tabell 6.3 för förhållandet mellan geografisk närhet och personlig kontakt när det gäller åsikterna om det svenska i Finland. Analysen som utnyttjas är en tvåvägs variansanalys som beaktar både faktorerna för personlig kontakt och geografisk närhet. Med hjälp av tvåvägs variansanalys kan man pröva effekterna för de båda faktorerna separat, vilket dessutom ger möjligheten att pröva faktorerna tillsammans för att se om de samvarierar.

Det står snabbt klart att den personliga kontakten har en inverkan på attityderna oberoende av om man bor i en svensk- och tvåspråkig kommun eller inte. Resultaten i tabell 6.3 visar att då personlig kontakt saknas har det geografiska avståndet till svenskspråkiga inte någon större inverkan, och den skillnad som finns är inte signifikant ($p = 0,1075$). I analysen, som omfattar både geografisk närhet och olika typer av personlig kontakt, har den sistnämnda en tydlig signifikant effekt ($p = 0,000$). Man bör dock notera att det handlar om en relativt liten andel av respondenterna som uppfyller kravet på att vara bosatt i svensk- eller tvåspråkig kommun och därtill sakna personliga kontakter med svenskspråkiga. Dessutom är en betydande andel av de som saknar kontakt med svenskspråkiga bosatta i de stora tvåspråkiga kommunerna i huvudstadsregionen

samt i Åbo. Eftersom dessa kommuner överlag är finskspråkiga till sin sammansättning minskar även kontaktytorna till det svenska.

Tabell 6.3 Interaktion mellan geografisk närhet och personlig kontakt

Personlig kontakt	Svensk-/tvåspråkig kommun	Finskspråkig kommun
Ja	0,54 (n = 649)	0,50 (n = 417)
Nej	0,46 (n = 58)	0,45 (n = 529)

Slutsatser

Syftet med detta kapitel var att pröva kontakthypotesen i den finländska språkkontexten. För att studera sambandet mellan kontakt och inställning till det svenska i Finland har jag jämfört åsikter om det svenska i kommuner där svenskan syns i vardagen med kommuner som är helt finskspråkiga och dessutom med kommuner som ligger långt från de svenskspråkiga områdena. För att studera genuin kontakt mellan medlemmar ur den finskspråkiga majoriteten och medlemmar ur den svenskspråkiga minoriteten i Finland analyserades även olika typer av personliga kontakter.

En intressant upptäckt är att nästan två tredjedelar av de finskspråkiga har personliga kontakter med svenskspråkiga. Det bör dock påpekas att t.ex. släktbanden även kan omfatta svenskspråkiga släktingar i Sverige, vilka är relativt vanliga bland finländare p.g.a. av den stora utflyttningen till Sverige (Kepsu 2016). Samtidigt har 30 procent av respondenterna svenskspråkiga kontakter som inte bygger på släktskap och som högst sannolikt är kontakter med svenskspråkiga finländare i Finland. Hur som helst är kontakterna mellan finsk- och svenskspråkiga i Finland mycket omfattande, särskilt med tanke på att den svenskspråkiga befolkningen utgör endast 5,3 procent av den finländska befolkningen (Statistikcentralen 2018). Omfattningen visar tydligt att svenskspråkiga inte utgör någon isolerad grupp i det finländska samhället, snarare tvärtom. Det bör dock nämnas att även om genuina kontakter är väldigt vanliga mellan medlemmar ur de två språkgrupperna, kan det faktum att man i huvudsak talar majo-

ritetsspråket finska i dessa möten göra det mindre tydligt att det är ett möte mellan medlemmar ur två olika grupper. Därmed finns det en risk att kontakten inte har en så stark effekt som den kunde ha om växelverkan mellan grupperna skulle vara mer tvåspråkig.

Själva analysen av kontakthypotesen antyder att både geografisk närhet och personlig kontakt spelar en roll för attityderna gentemot det svenska. I de svensk- och tvåspråkiga kommunerna är finskspråkiga välvilligare inställda till det svenska än i helt finskspråkiga kommuner. Bortsett från attityderna till den obligatoriska skolsvenskan och SFP verkar attityderna dock inte vara särskilt mycket negativare i de områden som ligger mer avlägset från Svenskfinland än i finskspråkiga kommuner överlag. Resultaten visar även att brist på personlig kontakt är en viktig faktor när det gäller negativa attityder. Den som har en stark personlig kontakt med en svenskspråkig är betydligt positivare inställd till det svenska. Om kontakten däremot är ytlig bidrar den inte nödvändigtvis till positivare åsikter om det svenska. Det visar dels det faktum att svenskspråkiga arbetskamrater inte nödvändigtvis bidrar till positivare åsikter, dels även det faktum att effekten av den geografiska närheten försvinner om man kontrollerar för personlig kontakt.

För att särskilja effekterna av geografisk närhet och personlig kontakt analyserades dessa variabler även i förhållande till varandra. Ur denna analys framkom det att personlig kontakt är viktigare än att endast befinna sig på samma område som medlemmar ur den andra språkgruppen. Det är dock svårt att bestämma den kausala riktningen för detta resultat. Även om personlig kontakt har en starkare effekt är det förstås så att personlig kontakt lättare uppstår när det geografiska avståndet mellan grupperna minskar.

Sammantaget kan man konstatera att förväntan om tydligt stöd för kontakthypotesen i finskspråkigas förhållning till det svenska i Finland uppfylls. Ju mer kontakt, särskilt genuin personlig kontakt, desto positivare inställning. En potentiell svaghet och ett område för fortsatt forskning som framträtt i samband med denna studie är det relativt fåtaliga antalet respondenter i de svensk- och tvåspråkiga kommunerna. Denna grupp är för liten för att pålitliga jämförelser ska kunna göras mellan respondenter i kommuner med en stor, respektive relativt liten andel svenskspråkiga. Framtida studier

kunde således noggrannare analysera i vilken utsträckning kontakt-hypotesens effekter hänger samman med olika språkförhållanden i svensk- och tvåspråkiga kommuner.

Referenser

- Ajzen, Izek 2005, *Attitudes, Personality and Behavior*, Maidenhead: McGraw-Hill International.
- Allport, Gordon W. 1979 [1954], *The Nature of Prejudice*, 25th anniv., Reading, MA: Addison-Wesley.
- Bengtsson, Åsa 2013, *Opinionsmätning om svenskans ställning i Finland*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Blalock, Hubert M. 1967, *Toward a Theory of Minority-Group Relations*, New York, NY: John Wiley & Sons.
- Einarsson, Charlotta 1996, *Konflikter mellan grupper: teorier om intergruppskonflikter*, FOG-rapport 33, Linköping: Institutet för beteendevetenskap vid Linköpings universitet.
- Forbes, H.D. 1997, *Ethnic Conflict: Commerce, Culture and the Contact Hypothesis*, New Haven, CT: Yale University Press.
- Freitag, Markus & Carolin Rapp 2013, "Intolerance Toward Immigrants in Switzerland: Diminished Threat Through Social Contacts?", *Swiss Political Science Review* 19, nr 4, s. 425–446.
- Hassmén, Peter & Natalie Koivula 1996, *Variationsanalys*, Lund: Studentlitteratur.
- Hewstone, Miles & Hermann Swart 2011, "Fifty-odd years of inter-group contact: From hypothesis to integrated theory", *British Journal of Social Psychology* 50, nr 3, s. 374–386.
- Hjerm, Mikael 2009, "Anti-Immigrant Attitudes and Cross-Municipal Variation in the Proportion of Immigrants", *Acta Sociologica* 52 (March), s. 47–62.
- Hodson, Gordon & Miles Hewstone 2013, *Advances in Intergroup Theory*, London: Psychology Press.
- Hopkins, Daniel J., Van C. Tran & Abigail F. Williamson 2014, "See No Spanish: Language, Local Context, and Attitudes Toward Immigration", *Politics, Groups and Identities* 2, nr 1, s. 35–51.
- Jones, James M. 1997, *Prejudice and Racism*, New York, NY: McGraw-Hill.
- Kepsu, Kaisa 2016, *Hjärnflykt eller inte? En analys av den svenskspråkiga flyttningen mellan Finland och Sverige 2000–2015*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Kommunförbundet 2018, Ruotsin- ja kaksikieliset kunnat, tausta tietoa 2008–2017, <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/2017-02-ruotsin-ja-kaksikieliset-kunnat.pdf> (hämtad 25.1.2018).

- Kokkonen, Andrej, Peter Esaiasson & Mikael Gilljam 2016, "Contact in context: does intergroup contact function (better) in high-threat contexts?", *Ethnic and Racial Studies* 39, nr 4, s. 634–652.
- Liebkind, Karmela, Marika Tandefelt & Tom Moring 2007, "Introduction: Why a special issue on the Swedish-speaking Finns?", *International Journal of the Sociology of Language* 2, nr 187–188, s. 1–11.
- McRae, Kenneth D. 1999, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland*, Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters.
- Myntti, Kristian 2015, *Finlands språklagstiftning*, Åbo: Åbo Akademi, Institutet för mänskliga rättigheter.
- Oskamp, Stuart & P. Wesley Schultz 2005, *Attitudes and Opinions*, New York, NY: Psychology Press.
- Palviainen, Åsa 2011, *Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Pettigrew, Thomas F. 1998, "Intergroup Contact Theory", *Annual Review of Psychology* 49, nr 1, s. 65–85.
- Pettigrew, Thomas F. 1958, "Personality and Sociocultural Factors in Intergroup Attitudes: A Cross-National Comparison", *Journal of Conflict Resolution* 2, nr 1, s. 29–42.
- Pettigrew, Thomas F. & Linda R. Tropp 2006, "A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory", *Journal of Personality and Social Psychology* 90, nr 5, s. 751–783.
- Rocha, Rene R. & Rodolfo Espino 2009, "Racial Threat, Residential Segregation, and the Policy Attitudes of Anglos", *Political Research Quarterly* 62, s. 415–426.
- Semyonov, Moshe & Anya Glikman 2009, "Ethnic Residential Segregation, Social Contacts, and Anti-Minority Attitudes in European Societies", *European Sociological Review* 25, nr 6, s. 693–708.
- Sherif, Muzafer 1988, *The Robbers Cave Experiment: Intergroup Conflict and Cooperation*, Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Statistikcentralen 2018, PX-web tietokanta, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_o10.px/?rxid=ob71d808-b76e-4cf7-b645-ee9e12b80125 (hämtad 25.1.2018).
- Stolle, Dietlind, Stuart Soroka & Richard Johnston 2008, "When Does Diversity Erode Trust? Neighborhood Diversity, Interpersonal Trust and the Mediating Effect of Social Interactions", *Political Studies* 56, nr 1, s. 57–75.
- Tropp, Linda R. & Thomas F. Pettigrew 2005, "Differential Relationships Between Intergroup Contact and Affective and Cognitive Dimensions of Prejudice", *Personality & Social Psychology Bulletin* 31, nr 8, s. 1145–1158.

PERSONLIGHETSDRAG OCH ÅSIKTER OM SVENSKA SPRÅKETS STATUS OCH FRAMTID I FINLAND

Marina Lindell & Kim Strandberg

Inledning

Forskningen om människors uppfattning om samhällsfrågor har till stor del fokuserat på vilken inverkan socioekonomiska och demografiska faktorer, omgivning och uppväxt samt politisk medvetenhet har på åsikterna. Även om dessa faktorer har visat sig förklara en del, finns det ändå mycket vi inte kan förklara då det gäller varför folk har olika åsikter. Till exempel tyder det faktum att personer med liknande socioekonomiska karakteristika kan ha olika åsikter på att det finns andra faktorer som inverkar på åsikterna. Under de senaste tio åren har forskning om personlighetsdragens inverkan på åsikter och politiskt beteende uppmärksamrats alltmer i statsvetenskaplig forskning, och resultaten tyder på att personlighetsdrag kan förutse politiska utfall, såsom ideologi och röstningsbenägenhet (Cooper, Golden & Socha 2013, 68; Gerber m.fl. 2010, 111–112). Kan personlighetsdrag också förutse specifika åsikter? I detta kapitel är vi intresserade av att undersöka sambandet mellan finskspråkiga finländares åsikter om det svenska i Finland och deras personlighetsdrag och empatiska förmåga. Har personer med en positiv inställning till svenskan i Finland vissa personlighetsdrag och hög empatisk förmåga, eller finns det inget tydligt samband mellan personlighetsdrag och åsikter om det svenska i Finland?

Inom psykologin har forskning om empatins och personlighetsdragens inverkan på åsikter och beteende en lång tradition, men under de senaste åren har denna typ av forskning alltså expanderat även till statsvetenskaplig forskning. Det har bedrivits forskning om personlighetens betydelse för val- och väljarbeteende, för politiskt beteende och för åsikter och attityder. Sambandet mellan personlighet och ideologi och politiska värderingar har analyserats i flertalet studier och det publiceras allt fler artiklar om personlighetsdragens inverkan på både attityder och beteenden (t.ex. Cooper, Golden & Socha 2013; Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014; Gerber m.fl. 2011b; Schoen & Steinbrecher 2013). Även om det varje år publiceras hundratals studier som inkluderar personlighetens inverkan på beteende (inte bara politiskt beteende), är studierna som inkluderar hur man förhåller sig till politiska sakfrågor fortfarande få (Mondak m.fl. 2011, 19). En huvudorsak till det begränsade antalet studier är att (nationella) opinionsundersökningar sällan inkluderar frågor om personlighet. Studier som analyserar politiskt beteende och attityder har i huvudsak fokuserat på val- och väljarbeteende och politiskt deltagande, som att delta i kampanjer och valmöten, samt ideologiska värderingar (Mondak & Halperin 2008, 337). Forskningsfältet är relativt ungt, vilket gör att det även finns ett stort behov av att replikera studier i olika kontexter. Största delen av forskningen om personlighet och åsikter och attityder har hittills genomförts i USA (Cooper, Golden & Socha 2013; Gerber m.fl. 2011) och i några länder i Västeuropa (Ackerman & Ackerman 2015; Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014). Föga överraskande finns det inte heller så mycket forskning om hur empati och personlighetsdrag specifikt hänger ihop med åsikter om språkliga minoriteter, även om det finns en del forskning om attityder till immigranter och andra etniska minoriteter (Batson & Ahmad 2009; Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014; Finlay & Stephan 2000; Gallego & Pardos-Prado 2014; Penner 2013). Det finns en tydlig lucka i forskningen, vilken vårt fokus på attityder till den finlandssvenska minoriteten ämnar fylla.

I det här kapitlet analyserar vi huruvida centrala personlighetsdrag och förmåga till empati, dvs. ”hur människor är”, är kopplade till åsikter om svenska språket. Tidigare forskning tyder på att variationer

i personlighet och empatisk förmåga kan påverka vilka ideologiska uppfattningar en person har och även vilka mer specifika attityder om immigranter och etniska grupper personen har. Inom psykologin har femfaktormodellen, även kallad *the Big Five*, fått stort genomslag inom personlighetsforskningen (se Goldberg 1990; McRae & Costa 1987). Det är en personlighetsteori med utgångspunkt i att det finns vissa universella drag, även kallade dispositioner, som inte är kultur- eller situationsberoende och att dessa personlighetsdrag är centrala för personligheten. Personlighetsdragen beskriver en individs benägenhet till olika tankemönster, känslor, reaktioner och beteenden som är relativt stabila över tid och sammanhang. Har personer med olika personlighetsdrag och förmåga till empati olika åsikter om svenska språket? Kan positiva och negativa inställningar till det svenska språket förklaras av att personerna har olika personlighetsdrag och förmåga till empati?

Vi inleder med att diskutera personlighetsdragen i femfaktormodellen, med ett särskilt fokus på hur och varför dessa personlighetsdrag är viktiga för politiska åsikter och hur de eventuellt kan vara kopplade till åsikter om det svenska språket. Även empatisk förmåga diskuteras ur samma synvinkel. Därefter följer en beskrivning av metodval, material, operationaliseringar och empiriska val. Slutligen presenterar vi resultaten av den empiriska analysen och diskuterar tolkningar av resultaten.

Personlighetsdrag, empati och åsikter om svenskan

Femfaktormodellen

Personlighetsforskningen bygger till stora delar på identifieringen av fem personlighetsdrag som representerar olika personlighetsdimensioner. Denna femfaktormodell (FFM), *the Big Five*, beskriver fem breda och varaktiga anlag som formar hur människor reagerar på olika stimuli de möter i det dagliga livet (McRae & Costa 1987). Femfaktormodellen beskriver olikheter utan att förklara dem. De fem personlighetsdragen är *utåtvändhet*, *öppenhet*, *samvetsgrannhet*, *sympatiskhet* och *känslomässig stabilitet*. Forskning tyder också

på att dessa personlighetsdrag kan förutsäga beteende och attityder (Mondak m.fl. 2010). Syftet är dock inte att identifiera vad som är en normal eller onormal personlighet, utan att beskriva drag som bidrar till vår personlighet. Det är därför viktigt att inte klassificera personlighetsdragen som bra och dåliga eller normala och onormala. Personlighetsdragen påverkas huvudsakligen av genetiska skillnader och är endast i begränsad omfattning mottagliga för förändringar i miljö (Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014, 2; Gerber m.fl. 2011a, 693–694; Gerber m.fl. 2011c, 266). Omkring 50 procent av variationen i personlighetsdrag tillskrivs genetiska orsaker, medan den återstående variationen beror på andra orsaker. Hur stabila personlighetsdragen är genom livet och i olika omständigheter har debatterats av forskare. En del forskare hävdar att personlighetsdragen kan förändras under livscykeln medan andra forskare hävdar motsatsen. Det verkar emellertid finnas en viss konsensus kring att både gener och miljö har en inverkan. Även om en persons beteende förändras över tid kan underliggande personlighetsdrag ge upphov till olika beteendemönster. Exempelvis kan en utåtvänd person reagera olika i två olika situationer, men hen är ändå i varje situation mer utåtvänd än introvert (Ackerman & Ackerman 2015; Bouchard 2004; Shoda, Mischel & Wright 1994; Specht, Egloff & Schmukle 2011). Det bör noteras att femfaktormodellen är kontextberoende, eftersom studier visat att olika personlighetsdrag reagerar olika på stimuli. För åsikter om det svenska språket torde detta exempelvis innebära att det kan finnas en skillnad i vilken politisk kontext man lever i, dvs. ifall man lever i en tvåspråkig eller enspråkigt finsk miljö.

Femfaktormodellen har fått brett empiriskt stöd i forskningen och dess styrka ligger i universaliteten och replikabiliteten. Modellen har använts sedan 1980-talet och femfaktormodellen har visat sig vara relevant oberoende av urval eller språkliga och metodologiska variationer (Gerber m.fl. 2011a, 693). Psykologerna Goldberg (t.ex. 1990) och McCrae och Costa (t.ex. 1987) är ledande förespråkare av femfaktormodellen, men i dag sträcker sig forskningen långt utöver de inledande psykologiska analyserna. Modellen har på senare tid även använts i studiet av politiskt beteende (Mondak m.fl. 2010, 2). Studier som har analyserat sambandet mellan de fem personlighetsdragen

och politiska attityder och beteende har konstaterat att personlighetsdragens inverkan är jämförbar med den inverkan demografiska variabler, såsom utbildning och inkomst, har på t.ex. politiskt deltagande (t.ex. Gerber m.fl. 2011b; Mondak & Halperin 2008). Naturligtvis kan de fem personlighetsdragen inte förklara alla variationer i personligheten, men de ger en övergripande bild av den och femfaktormodellen har varit central i personlighetsforskning i nästan tre decennier (Mondak m.fl. 2010, 2). Nedan beskrivs personlighetsdragen i korthet och därefter diskuteras hur de förhåller sig till ideologiska och politiska värderingar.

Personlighetsdrag, empati och åsikter om svenska språket

Utåtvändhet (eng. *extraversion*) beskriver ett energiskt och optimistiskt förhållningssätt (John & Srivastava 1999, 121). Personer som har hög grad av utåtvändhet är pratsamma, optimistiska, sociala, dynamiska, aktiva och har ett gott självförtroende. De gillar att umgås med andra människor, är uppmärksamma på andra och förväntas tycka om alla typer av gruppbaserat politiskt deltagande. De har ofta hög nivå av subjektiv medborgarkompetens och är angelägna om att dela sina åsikter med andra (Mondak & Halperin 2008, 343; Mondak m.fl. 2010, 11). Utåtvändhet är det personlighetsdrag som är mest tydligt associerat med politiskt deltagande, men vars koppling till attityder är mer oklar (Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014; Mondak & Halperin 2008; Mondak m.fl. 2010, 2–3). Tidigare forskning har inte lyckats etablera något tydligt samband mellan utåtvändhet och ideologiska preferenser, även om enstaka studier har konstaterat ett positivt samband mellan utåtvändhet och stöd för en mer högerinriktad politik (Cooper, Golden & Socha 2013, 70–71; Gerber m.fl. 2010, 128). I forskning om personlighetsfaktorer och attityder till etniska minoriteter och immigration (t.ex. Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014; Gallego & Pardos-Prado 2014; Penner 2013) har man inte heller funnit någon koppling mellan utåtvändhet och attityder. Vi förväntar oss därför inte heller att utåtvändhet ska ha något samband med åsikter om svenska språket i Finland.

Öppenhet (eng. *openness*), i motsats till trångsynthet, är relaterat till nyfikenhet, fantasi och utforskning av nya idéer. Personer som har

hög grad av öppenhet uppskattar variation, nyheter och intellektuell stimulans (Gerber m.fl. 2011c; Mondak & Halperin 2008, 342; Mondak m.fl. 2010). Forskning tyder på att det finns ett positivt samband mellan öppenhet och politiskt deltagande, ideologi och specifika attityder (Caprara m.fl. 2006; Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014; Mondak m.fl. 2010, 2). Öppna individer tenderar att ha hög subjektiv medborgarkompetens på grund av att de är relativt intresserade av och uppmärksamma på politik och politiska frågor (Mondak & Halperin 2008, 342). De är också mottagliga för nya erfarenheter och villiga att utmana allmänt accepterade uppfattningar. De är mer benägna att ha liberala åsikter om ekonomiska och sociala frågor (Gerber m.fl. 2011b, 35). Man kan förvänta sig att individer med hög grad av öppenhet gärna deltar i politiska möten och politiska diskussioner (Gerber m.fl. 2011b). Eftersom dessa individer är reflekterande, analytiska och gärna tar in ny kunskap har de också mer kunskap än genomsnittet.

Det är mindre troligt att individer med hög grad av öppenhet är auktoritära och att de omfattar traditionella familjeroller. Det finns även forskning som tyder på att individer med hög grad av öppenhet söker sig till vänner som också har hög grad av öppenhet, och att individer som är mer slutna också söker sig till likasinnade. Öppenhet uppvisar ofta ett positivt samband med en liberal livsåskådning och stöd för mer vänsterinriktade kandidater (Cooper, Golden & Socha 2013, 69–71; Gerber m.fl. 2010, 116). Personer med hög grad av öppenhet har i flera studier visat sig ha positiva åsikter om invandring och värdera jämlikhet och lika möjligheter för alla (Ackermann & Ackermann 2015; Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014). Forskning om fördomar gentemot immigranter för också fram att en hög grad av öppenhet är en av de starkaste faktorerna som bidrar till tolerans (Gallego & Prados-Prado 2014, se även Penner 2013). Vi kan därför förvänta oss att personer med en hög grad av öppenhet har en mer liberal och tolerant syn på frågan om svenska språkets status. De är öppna för nya erfarenheter och torde ha lättare att se saker från flera olika synvinklar. Detta gör att de kan se möjligheter i olika sammanhang och torde vara öppna för att bevara svenska språkets status.

Samvetsgrannhet (eng. *conscientiousness*), eller målmedvetenhet, beskriver ett målinriktat beteende där tanke föregår handling. Personer med hög grad av samvetsgrannhet är viljestarka, prestationsinriktade, har hög självkontroll och värdesätter plikter och normer (John & Srivastava 1999, 121). De kan beskrivas som organiserade, ambitiösa, skrupulösa och har lätt att anpassa sig (Cooper, Golden & Socha 2013, 69; Mondak & Halperin 2008, 343). Samvetsgrannhetens koppling till ideologiska preferenser och specifika attityder är tämligen oklar (Gallego & Pardos-Prado 2014). Samvetsgranna personer uppskattar ansvarstagande, pålitlighet och flit, och uppvisar ofta tämligen konservativa attityder (Caprara m.fl. 2006). Således är personer med lägre nivå av samvetsgrannhet mer troliga att stödja vänsterinriktad politik medan personer med högre nivå av samvetsgrannhet stöder en mer konservativ ideologi (Cooper, Golden & Socha 2013, 71; Gerber m.fl. 2010, 115). Flera studier konstaterar att personer med hög nivå av samvetsgrannhet har en negativ åsikt om invandring. Samvetsgranna personer värdesätter konservatism och konformism, vilket gör att de kan uppfatta invandring som ett hot mot traditionella värderingar (Ackerman & Ackerman 2015; Gallego & Pardos-Prado 2013). Samtidigt, vilket Gallego och Pardos-Prado noterar (2014, 83), är samvetsgranna personer ofta högt utbildade och har hög inkomst – två faktorer som i sin tur brukar kopplas samman med tolerans. Eftersom frågan om svenska språket varken är en typisk vänster–högerfråga, och inte heller en fråga om traditionella värden, väljer vi att inte på förhand förvänta oss något särskilt samband. Vi låter analysen utvisa om det finns något samband mellan samvetsgrannhet och åsikter om svenska språkets ställning i Finland.

Sympatiskhet (eng. *agreeableness*), eller vänlighet, består av egenskaper som altruism, ömhet, förtroende och blygsamhet (John & Srivastava 1991, 121). Personer med hög grad av sympatiskhet tenderar att vara varma, samarbetsvilliga, sympatiska, osjälviska och överseende. De tenderar också att ha högt förtroende för andra människor och uppfattas som autentiska, lojala, ärliga och förtroendeingivande (Cooper, Golden & Socha 2013, 69).

Sympatiska individer har låg nivå av politisk medvetenhet, dvs. lågt politiskt intresse, inga starka åsikter i politiska frågor och föl-

jer inte aktivt med i politik (Gerber m.fl. 2011a, 695–696; Mondak & Halperin 2008, 346; Mondak m.fl. 2010, 3). De tenderar också att undvika konflikter och kommer därför att omge sig med likasinnade diskussionspartner. På motsatt sätt har individer med låg grad av sympatiskhet inga problem med konflikter och meningsskiljaktigheter (Mondak m.fl. 2010, 14–15). Sympatiskhet har ofta förknippats med liberala åsikter och positiva attityder till bl.a. invandring och etniska minoriteter (Gallego & Pardos-Prado 2014; Penner 2013; Sibley & Duckitt 2008). Vid sidan av öppenhet är sympatiskhet kanske den personlighetsfaktor som oftast anses vara sammanlänkad med tolerans och acceptans. Personer med hög nivå av sympatiskhet tenderar exempelvis att stödja politik som värdesätter solidaritet och kollektivt välbefinnande (Cooper, Golden & Socha 2013, 71). Studier från Danmark, Schweiz och Nederländerna visar att personer med hög nivå av sympatiskhet har positiva åsikter om invandring (Ackermann & Ackermann 2015; Dinesen, Klemmensen & Nørgaard 2014; Gallego & Pardos-Prado 2014), medan avsaknad av densamma hänger samman med egocentriskhet och fördomar (Goldberg 1990). Sympatiska personer ser gärna till det gemensamma bästa, vilket gör att de troligen stöder liberala värderingar. De vill emellertid gärna upprätthålla en social harmoni och undviker att röra upp känslor och kan därför förhålla sig negativt till vissa sociala frågor, t.ex. samkönade äktenskap (Gerber m.fl. 2010, 116). När det gäller åsikter om det svenska i Finland förväntar vi oss att sympatiska individer intar en liberal och tolerant hållning och därför har positiva åsikter om svenska språket i Finland.

Känslomässig stabilitet (eng. *emotional stability*), ibland används dess motsats *neuroticism*, avser en persons reaktionsförmåga, anpassning och känslighet (John & Srivastava 1999, 121). Adjektiv som självsäker, lugn, avslappnad, stabil och anpassningsbar används ofta för att fänga detta personlighetsdrag. Känslomässigt stabila personer påverkas inte så lätt av sina känslor, torde vara villiga att agera utgående från sin politiska övertygelse och är väl rustade att hantera stress, ångest och konflikter. Personer med låg nivå av känslomässig stabilitet ser oftare saker som orättvisa och otillfredsställande. Samtidigt tenderar de att ”hålla sig för sig själva” (men det betyder inte att de iso-

lerar sig). De är inte särskilt benägna att uttrycka sin åsikt och inte särskilt pratsamma i allmänhet (Mondak & Halperin 2008, 345).

Tidigare studier har sällan lyckats hitta något samband mellan känslomässig stabilitet och ideologiska preferenser (t.ex. Cooper, Golden & Socha 2013), men i enskilda fall har det funnits ett positivt samband mellan känslomässig stabilitet och konservatism och ett stöd för högerkandidater (Gerber m.fl. 2010, 116). De flesta studier som har relaterat emotionell stabilitet till fördomar och tolerans har fokuserat på avsaknad av denna stabilitet, s.k. neurotiskhet (Sibley & Duckitt 2008; Sniderman, Hagendoorn & Prior 2004; Stephan m.fl. 2005). Resultaten från dessa studier är dock tvetydiga: å ena sidan har inga studier påvisat något samband med fördomar, å andra sidan finns det forskning som indikerar att personer med negativa attityder mot t.ex. immigranter tenderar att bli än mer negativa när de känner ett hot. Överdriven rädsla för yttre hot är en typisk egenskap hos personer som saknar emotionell stabilitet. Givet denna tvetydighet i tidigare forskning har vi inte någon entydig förväntning på ett samband mellan känslomässig stabilitet och åsikter om svenska språket utan låter analysen utvisa resultatet.

Empati

Empati, eller förmåga till empati, är likaså en del av människors personlighet och därmed givetvis snarlikt vissa av personlighetsfaktorer. Vi väljer ändå att analytiskt skilja empati från personlighetsdragen, eftersom vi anser att empati i sig är särskilt intressant gällande åsikter om svenskan. I likhet med personlighetsfaktorerna är även empati mångfasetterat. En del teoretiker och filosofer definierar empati som en känsla av sympati och medlidande, medan andra inte ser empati som en känsla utan som en process genom vilken andra personers känslomässiga tillstånd eller situation påverkar oss. Man kunde kanske hävda att medan personlighetsfaktorerna till en betydande del är medfödda så är empatin mer färgad av våra erfarenheter. Empati har både en känslomässig och en kognitiv sida (Batson & Ahmad 2009). Den kognitiva sidan handlar om perspektivtagande, dvs. att kunna se saken ur andra människors synvinklar, vilket torde vara en viktig faktor när det gäller åsikter om svenskan i Finland. Den känslomässiga sidan handlar om rolltagande, dvs. att

kunna sätta sig in i andra människors situation och känslor (Morrell 2010, 58–62), vilket också verkar viktigt i denna kontext. Eftersom denna studie inte strävar efter djupare analyser av empati kommer vi inte att empiriskt särskilja mellan olika typer av empati utan analyserar empati som helhet.

Det är knappast överraskande att förväntningen är att personer med god empatisk förmåga torde ha positivare åsikter om det svenska i Finland. Förväntningen är helt logiskt deducerad, eftersom empatiska personer både förmår känna för andra och sätta sig in i deras situation. Förväntningen finner också starkt stöd i den forskningslitteratur som fokuserat explicit på empatins roll för attityder mot minoriteter. Såsom Stephan och Finlay (1999, 730) skriver är det sammanfattade intrycket att empati har en rad positiva effekter på åsikter, medan avsaknad av empati tenderar att ha negativa effekter. Även om empatin givetvis samverkar med en rad andra faktorer så har man sett att den kan förbättra relationer mellan ingrupper och utgrupper (Stephan & Finlay 1999, 736). Batson och Ahmad (2009) har också kunnat konstatera att empati, under vissa omständigheter, kan bidra till positivare åsikter om andra grupper än den som man själv anser sig tillhöra. Här kan således direkta paralleller till stöd för det svenska i Finland dras: högre grad av empati torde medföra positivare åsikter om det svenska.

Personlighetsdrag och empati i samspel med andra faktorer

Hittills har vi gått igenom de tänkbara effekterna på attityder till svenskan för var och en av personlighetsfaktorerna samt för empatin. Även om vi empiriskt främst kommer att följa en dylik förenklad modell, bör det ändå i ett teoretiskt perspektiv noteras att verkligheten givetvis är mycket mer komplex än att en viss personlighet direkt kan kopplas till attityder. De första studierna av personlighetsdragens inverkan på ideologiska preferenser fokuserade visserligen på det direkta sambandet mellan olika personlighetsdrag och politisk ideologi, men numera är det vedertaget att en räkka mellankommande variabler, såsom demografiska egenskaper samt social- och politisk kontext, är viktiga gällande personlighetsfaktorer och politiska attityder (Ackermann & Ackermann 2015; Gerber m.fl. 2010; Penner 2013). Högre utbildning, högre inkomst och lägre ålder är alla exempel på

demografiska faktorer som brukar ha en positiv effekt på toleranta attityder mot invandrare. Dessa kan därmed också tänkas vara relevanta för åsikter om det svenska i Finland, oavsett personlighetsdrag. Etnisk mångfald i en viss kontext har även i tidigare studier visat sig ha en inverkan på åsikter om invandring. Det är därmed tänkbart och troligen sannolikt att två personer, som bor i olika omgivningar, kan ha olika åsikter om invandring och etniska minoriteter trots att de har liknande personlighetsdrag (jfr Ackerman & Ackerman 2015). Vi tänker oss att språkförhållandena i en viss miljö kan ha en liknande effekt på åsikter om svenskan oavsett personlighetsdrag.

Variabler och metod

Psykologer som forskar om personlighetsdrag mäter ofta femfaktormodellen med tjugo eller fler påståenden per personlighetsdrag. Det mest omfattande instrumentet för att mäta personlighetsdragen är Costas och McCraes (1992) femfaktormodell med 240 påståenden. För att tillgodose behovet av ett kortare mätinstrument, som kan användas när tid och rum är begränsat, har Gosling, Rentfrow och Swann (2003) utvecklat en femfaktormodell med endast tio påståenden (Ten-Item Personality Inventor, TIPI). Fördelen med att använda TIPI är att den tillhandahåller ett standardinstrument där kunskap om de psykometriska egenskaperna och korrelationerna kan ackumuleras. Genom att använda TIPI kan man också dra nytta av andras arbete, eftersom modellen är erkänd av forskare och har använts i många olika sammanhang. TIPI passar bäst för situationer där utrymmet är begränsat och där analyser av personlighet inte är det främsta motivet. Även om TIPI använts flitigt står det klart att jämfört med modellen med 240 påståenden är TIPI naturligtvis mindre tillförlitligt och uppvisar svagare korrelation mellan påståendena. Enligt Gosling, Rentfrow och Swann (2003, 516) är detta framför allt ett resultat av att det är större överlappning mellan påståendena i modellen med totalt 240 påståenden än när man följer TIPI-modellen med endast två påståenden per personlighetsdrag. TIPI har oavsett visat sig vara tillförlitligt i jämförelser med objektiva expertbedömningar av personlighetsdrag (se Gosling, Rentfrow & Swann 2003).

För varje påstående bedömer respondenterna sig själva och i vilken utsträckning de tycker sig ha en serie attribut. Den dimensionella strukturen analyseras sedan via faktoranalys (Mondak & Halperin 2008, 341). För att mäta förekomsten av de fem personlighetsdragen bad vi respondenterna att placera in sig själva på en skala 1–7. 1 innebär att man är helt av annan åsikt, 7 innebär att man är helt av samma åsikt och 4 indikerar att man varken är av samma eller annan åsikt. Två adjektivpar presenterades för varje personlighetsdrag (se bilaga 7 för de exakta formuleringarna och svarsalternativen). Personlighetsdragen, medelvärdena för dem och korrelationen mellan de adjektivpar som ingår i dessa framgår av tabell 7.1.

Tabell 7.1 Personlighetsdragen i femfaktormodellen (the Big Five): medelvärden (standardavvikelser inom parentes) och korrelation mellan adjektiven i varje personlighetsdrag bland respondenterna i kontrollgruppsenkäten

Personlighetsdrag	Adjektiv	Medeltal (SD)	Pearsons <i>r</i>	N
Utåtvändhet	Utåtriktad, impulsiv Reserverad, tystlåten	0,64 (0,23)	0,48***	1 611
Sympatiskhet	Empatisk, varm Kritisk, debattlysten	0,63 (0,17)	0,15***	1 613
Samvetsgrannhet	Pålitlig, disciplinerad Oorganiserad, bekymmerslös	0,76 (0,17)	0,24***	1 609
Känslomässig stabilitet	Lugn, känslomässigt stabil Lätt att oroa eller irritera	0,58 (0,20)	0,22***	1 615
Öppenhet	Öppen för nya erfarenheter, flerdimensionell Konventionell, håller sig till det invanda	0,55 (0,18)	0,24***	1 612

*** $p < 0,001$

Not. Skalan går från 0 (lägsta observerade värde) till 1 (högsta observerade värde).

Adjektiven som användes för att beskriva de fem personlighetsdragen är: för *utåtvändhet* (utåtriktad, impulsiv – reserverad, tystlåten; kodat omvänt), för *öppenhet* (öppen för nya erfarenheter, flerdimensionell – konventionell, hålla sig till det invanda; kodat omvänt), för *samvetsgrannhet* (pålitlig, disciplinerad – oorganiserad, bekymmerslös; kodat omvänt), för *känslomässig stabilitet* (lugn, känslomässigt stabil – lätt att oroa eller irritera; kodat omvänt), för *sympatiskhet* (empatisk, varm – kritisk, debattlysten; kodat omvänt). Varje påstå-

ende omkodades till skalan 0–1 varefter värdena på de två adjektiv-paren summerades och standardiserades för att få värdena 0 till 1.

Utöver dessa mättes *empati* genom att respondenterna tog ställning till hur väl sju påståenden passade in på dem (se bilaga 7 för exakta formuleringar och svarsalternativ). Tabell 7.2 nedan beskriver hur medelnivån för var och en av dessa komponenter såg ut i vårt material.

Tabell 7.2 Genomsnittliga nivåer av komponenterna i faktorn empati (standardavvikelser inom parentes)

Komponent	Medeltal (SD)	N
Förrän jag kritiserar någon försöker jag föreställa mig hur det skulle kännas i dennes situation.	0,64 (0,25)	1 627
Jag tror att varje sak alltid har två sidor och jag strävar till att begrunda saker ur båda synvinklarna.	0,75 (0,22)	1 631
Vid meningsskiljaktigheter försöker jag se på situationen ur allas synvinkel innan jag bestämmer mig för en uppfattning.	0,84 (0,20)	1 631
Om någon behandlas orättvist så känner jag medkänsla för honom/henne.	0,75 (0,21)	1 628
Ibland försöker jag förstå mina vänner bättre genom att föreställa mig hur saker ser ut ur deras synvinkel.	0,71 (0,21)	1 630
När jag är arg på någon försöker jag vanligtvis sätta mig in i dennes situation för en stund.	0,55 (0,25)	1 625
När jag läser en intressant berättelse eller roman så föreställer jag mig hur det skulle kännas om händelserna i berättelsen hände mig.	0,53 (0,31)	1 629

Not. Skalan går från 0 (lägsta observerade värde) till 1 (högsta observerade värde).

Analyserna baseras på den s.k. kontrollgruppsenkäten helt enkelt för att det är i den som frågorna om personlighet och empati ingår. Våra mått på attityder om det svenska i Finland är de samma som beskrivs i bokens inledande kapitel. Vi analyserar både sammantagna åsikter genom summavariabeln (värden 0–14), enskilda påståenden grupperade enligt olika dimensioner och vissa enskilda påståenden om det svenska i Finland. I slutet av vår resultatredovisning ingår en regressionsanalys i vilken vi kontrollerar den självständiga effekten av empati och personlighetsfaktorerna mot demografiska och övriga kontrollvariabler. De demografiska variablerna som finns i

kontrollgruppsenkäten är kön och ålder. Därtill har vi valt att som kontrollvariabler inkludera sådana faktorer som kan relateras till det vi tidigare diskuterade i avsnittet personlighet och empati i samspel med andra faktorer. Dessa är politiskt intresse, subjektiv medborgar-kompetens och huruvida regionen man bor i har ett betydande inslag av svenskspråkiga. Vi menar att dessa i någon mån ringar in indi-vidernas egna politiska resurser och språkmiljön som de lever i.

Analys

Resultatredovisningens grundtanke är att först deskriptivt belysa sambandet mellan åsikter om det svenska i Finland, både generellt och specifikt om vissa delasppekter, och de fem personlighetsdragen och förmågan till empati. Slutligen prövar vi även personlighetsdragen och empatin som prediktorer av åsikter till det svenska i en regressionsanalys.

Vi inleder med att i tabell 7.3 granska sambandet mellan de gene-rella åsikterna om svenskan och empatisk förmåga samt personlig-hetsfaktorerna. I tabellen redovisas korrelationskoefficienter mellan granskningsaspekterna och de summerade åsikterna om det svenska (skala 0–14). Koefficienterna tolkas så att ju närmare värdet är 1, desto starkare är sambandet mellan en faktor och positivare åsikter.

Resultaten i tabell 7.3 visar att alla signifikanta korrelationer är svagt positivt riktade, vilket indikerar att en positivare inställning till svenskan har ett samband med egenskaper som i tidigare forsk-ning visat sig ha relevans för tolerans. Med våra förväntningar som

Tabell 7.3 Korrelation mellan empati/personlighetstyper och summerade åsikter om det svenska i Finland

	Åsikter om svenskan (0–14)
Empati	0,15***
Utåtvändhet	0,04
Sympatiskhet	0,12***
Samvetsgrannhet	0,03
Känslomässig stabilitet	0,05*
Öppenhet	0,06**

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

utgångspunkt så uppfylldes dessa gällande empatisk förmåga, sympatiskhet och öppenhet. Alla dessa har ett positivt signifikant samband med positivare åsikter om det svenska. Känslomässig stabilitet är också signifikant korrelerat med positiva åsikter. Det bör dock understrykas att resultaten i tabell 7.3 indikerar att personlighetsfaktorerna och empatin har en viss, men inte stark, inverkan på åsikter om det svenska.

I tabell 7.4 nedan fortsätter vi granska de genomsnittliga nivåerna av såväl empati som de fem personlighetsdragen, men här väljer vi att enbart se på personer som är negativt eller positivt inställda till svenskan. Orsaken är att vi ytterligare vill kontrastera och belysa kopplingen mellan personlighetsdrag och åsikter. Indelningen mellan negativt och positivt inställda gjordes så att de svarspersoner som på den summerade åsiktsskalan 0–14 hade ett lägre värde än 5,0 är kodade som negativt inställda, medan ett värde högre än 9,0 på samma skala kodas som positivt inställd. Genom att på detta sätt utesluta de mittersta värdena på åsiktsskalan får vi två klara åsiktsläger.

Tabell 7.4 Genomsnittliga nivåer av empati och fem personlighetsfaktorer enligt åsiktsläger

	Emot svenskan N = 491		För svenskan N = 421		Sig.
	Medel.	SD	Medel.	SD	
Empati (0–1)	0,65	0,18	0,71	0,15	0,00***
Utåtvändhet (0–1)	0,63	0,24	0,66	0,24	0,10
Sympatiskhet (0–1)	0,59	0,17	0,65	0,17	0,00***
Samvetsgrannhet (0–1)	0,75	0,18	0,78	0,17	0,04*
Känslomässig stabilitet (0–1)	0,56	0,21	0,60	0,19	0,01**
Öppenhet (0–1)	0,54	0,18	0,57	0,18	0,01**

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Tabellen visar att det gällande samtliga granskade aspekter, utom för utåtvändhet, finns statistiskt signifikanta skillnader mellan de som är negativt inställda till svenskan och de som är positivt inställda. De signifikanta skillnaderna är inte särskilt stora, men mönstret är detsamma för samtliga: personer med positiv inställning har högre

Tabell 7.5 Korrelationer mellan empati/personlighetstyper och åsikter om svenskan

	Empati	Utlåt- vårdhet	Sympa- tiskhet	Samvets- grannhet	Känslomäs- sig stabilitet	Öppenhet
Svenskans roll i Finland och Norden						
1. Det svenska språket utgör en central del av det finländska samhället.	0,14***	0,06*	0,10***	0,03	0,05	0,06*
2. Finland har ekonomisk nytta av sin tvåspråkighet.	0,13***	0,04	0,07**	0,05	-0,03	-0,06*
3. Kunskaper i svenska behövs för att skapa goda kontakter till övriga Norden.	0,09***	0,02	0,07**	0,06*	0,02	0,01
4. Det skulle vara synd om det svenska språket och kulturen försvann från Finland.	0,13***	0,03	0,07**	-0,00	0,05*	0,08**
Finlandssvenskarna						
5. Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna.	-0,11***	-0,05	-0,05*	-0,04	-0,08**	-0,09***
6. Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp.	-0,07**	-0,03	-0,10***	-0,00	-0,03	-0,06*
Skolsvenskan						
7. Det borde vara frivilligt att studera svenska.	-0,10***	0,00	-0,07**	-0,03	-0,06*	-0,02
8. Jag skulle ha studerat svenska även om det vore frivilligt.	0,16***	0,06*	0,10***	0,02	0,01	0,06*
9. Det skulle vara nyttigare att studera något annat språk än svenska i skolan.	-0,04	0,01	-0,12***	-0,03	-0,01	-0,01
Offentlig service						
10. Staten och kommunerna använder för mycket pengar på svensk service.	-0,11***	-0,02	-0,09***	-0,03	-0,02	-0,07**
11. Det är viktigt att svenskspråkiga garanteras service på sitt eget modersmål.	0,12***	0,01	0,08**	-0,01	0,04	0,04
12. Det är oskäligt att kräva service på andra språk än finska i Finland.	-0,13***	-0,06*	-0,04	0,04	-0,03	-0,10***
Politik						
13. Våra ledande politiker bör kunna både finska och svenska.	0,06*	0,02	0,10***	0,07**	0,02	-0,02
14. SFP har för mycket inflytande sett till sin storlek.	-0,15***	-0,06*	-0,15***	-0,04	-0,05*	-0,06*

*p < 0,05; **p < 0,001; ***p < 0,001

Not. Svartalternativen för varje påstående om svenskan är [0]: helt av annan åsikt; [1]: delvis av annan åsikt; [2]: delvis av samma åsikt; [3]: helt av samma åsikt.

nivå av empati, sympatiskhet, samvetsgrannhet, känslomässig stabilitet och öppenhet än de med mer negativ inställning. I stora drag följer dessa resultat de förväntningar som kunde ställas utgående från teoriramen enligt vilken framför allt empati, sympatiskhet och öppenhet är relaterade till positivare åsikter. Gällande samvetsgrannhet och känslomässig stabilitet hade vi inga klara förväntningar, men de tycks ändå hänga samman med åsikterna om det svenska. Vi kan därmed konstatera att såväl tabell 7.3 som tabell 7.4 visar att personlighet och empati tycks ha en viss inverkan på allmänna åsikter om det svenska i Finland och att denna inverkan i stort sett överensstämmer med de förväntningar som kunde ställas utgående från tidigare närbesläktad forskning.

I stället för att se på summerade åsikter om det svenska, går vi nu över till att granska åsikter om specifika frågor om språket och hur dessa hänger ihop med personlighetsfaktorerna och empatin. Vi har valt att gruppera de enskilda påståendena enligt vissa dimensioner (se bokens introduktionskapitel). I tabell 7.5 redovisas korrelationerna mellan dessa specifika åsikter och empati/personlighetsfaktorerna.

Resultaten i tabell 7.5 visar att det i synnerhet är faktorerna *empati* och *sympatiskhet* som har ett samband med positiva åsikter, egentligen gällande samtliga dimensioner av åsikter om svenskan. Eftersom båda dessa faktorer på sätt och vis indikerar en förmåga att sätta sig in i andras situation, så är dessa resultat tämligen logiska. Sett till de övriga faktorerna har *öppenhet* en del signifikanta positiva samband inom de flesta dimensionerna. Gällande de återstående faktorerna är de signifikanta sambanden färre, men det oaktat pekar samtliga faktorer på att personer med de egenskaper som brukar hänga ihop med tolerans, för t.ex. minoriteter eller immigranter, tenderar ha positivare inställningar till svenskan och dess ställning.

Såväl personlighetsfaktorerna som nivån av empati har alltså ett samband med både generella åsikter om det svenska och de specifika åsikterna. Vad vi ännu inte kan vara säkra på är vilken självständig effekt dessa faktorer har på åsikterna, eftersom bivariata samband inte beaktar andra relevanta omständigheters inverkan. Har då personlighetsfaktorerna eller den empatiska förmågan fortfarande en inverkan på åsikter om det svenska i Finland när en rad andra

Tabell 7.6 Prediktorer av positiva åsikter om svenskan i Finland: linjär regressionsanalys av summerade åsikter, åsikter om att det borde vara frivilligt att studera svenska i skolan och åsikter om att det svenska är en väsentlig del av det finländska samhället

	Summerade åsikter (0–14)		Borde vara frivilligt (0–1)		Väsentlig del (0–1)	
	B	Standard-fel	B	Standard-fel	B	Standard-fel
Empati	1,90***	0,47	0,11*	0,05	0,18***	0,05
Utåtvändhet	−0,39	0,34	−0,06	0,03	0,01	0,03
Sympatiskhet	1,26**	0,46	0,08	0,05	0,13**	0,05
Samvetsgrannhet	0,08	0,42	0,01	0,04	−0,01	0,04
Känslomässig stabilitet	0,21	0,39	0,06	0,04	−0,02	0,04
Öppenhet	0,96	0,45	−0,00	0,05	0,04	0,04
Kön	0,67***	0,15	0,08***	0,02	0,04*	0,02
Ålder	1,63***	0,23	0,09***	0,02	0,22***	0,02
Politiskt intresse	0,07	0,33	0,06	0,03	0,01	0,03
Subjektiv medborgarkompetens	−0,33	0,43	0,02	0,04	−0,00	0,04
Politisk kunskap	1,46***	0,36	0,14***	0,04	0,20***	0,04
Kommun med svenskt inslag	0,65***	0,16	0,05**	0,02	0,08***	0,02
Konstant	2,27***		−0,01		0,05	
N	1562		1554		1556	
R2	0,09		0,05		0,11	

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Not. Prediktorernas kodning: [Kön]: man = 0, kvinna = 1; [Ålder]: sex kategorier, 18–24, 25–34, 35–44, 45–54, 55–64, 65–78, standardiserade mellan 0 och 1; [Politiskt intresse]: skala med fyra steg där 0 = inte alls intresserad av politik och 1 = mycket intresserad av politik; [Subjektiv medborgarkompetens]: Standardiserad summavariabel av de två komponenterna i enkäten med en skala med fyra steg där 0 = mycket svag kompetens och 1 = mycket stark kompetens; [Politisk kunskap]: skala med åtta steg baserad på kunskapsfrågorna i enkäten, 0 = lägst kunskap, 7 = högst kunskap; [Kommun med svenskt inslag]: 0 = kommun med lägre än 5 % finlandssvenskar och 1 = kommun med mer än 5 % finlandssvenskar.

omständigheter tas i beaktande? För att besvara den frågan analyserar vi avslutningsvis i tabell 7.6 i en regressionsanalys personlighetsfaktorerna och empati som prediktorer av de sammantagna åsikterna om svenskan. Därtill analyserar vi i tabellen samma faktorer som prediktorer för åsikten att det borde vara frivilligt att studera svenska och för påståendet att svenskan är en väsentlig del av det

finländska samhället. Som tidigare nämndes är kontrollvariablerna i analysen kön, ålder, politiskt intresse, subjektiv medborgarkompetens och huruvida regionen en person bor i har ett betydande inslag svenskspråkiga.

Granskningen av de självständiga effekterna ger vid handen att det bland de personlighetsrelaterade faktorerna i synnerhet är nivån av *empati* som förutspår positiva åsikter om det svenska, sett till åsikterna sammantaget. Detta gäller även för åsikterna om skolsvenskan och att svenskan är en väsentlig del av samhället. Ju mer empatisk en person är, oavsett andra personlighetsfaktorer, demografisk bakgrund, politisk kompetens och boendemiljö, desto positivare till det svenska i Finland tenderar den personen att vara. Beta-koefficienterna i regressionerna visar dessutom att *empatis* självständiga inverkan är ganska stark. Av personlighetsfaktorerna ser vi att *sympatiskhet* är den enda faktorn som uppvisar signifikanta effekter på såväl de sammantagna åsikterna som gällande att svenskan är en väsentlig del av samhället. *Öppenhet* har en viss statistisk tendens (sig. = 0,09) att leda till positiva åsikter om svenskan sett till de sammantagna åsikterna. Sammantaget stöder alltså regressionsanalyserna de tidigare iakttagelserna om att personer som på olika sätt kan relatera till andra och deras situation också har positivare åsikter om svenskan i Finland. Resultaten i regressionsanalysen om de sammantagna åsikterna stöder också exakt de förväntningar som den teoretiska genomgången gav upphov till.

Slutsatser

Våra resultat tyder på att *empati* och personlighetsdrag faktiskt har ett visst samband med om man har positiva eller negativa åsikter om svenska språket i Finland. Resultaten är i enlighet med tidigare forskning som analyserat samspelet mellan personlighetsdrag och åsikter om invandring. Generellt kan man säga att samarbetsviliga, toleranta, liberala och altruistiska personer har en positiv åsikt om svenska språket. I vår analys visade det sig också att *empatis* självständiga inverkan var stor, vilket tyder på att förmågan att sätta sig in i andras situation är en viktig komponent. Samtliga av dessa resultat är i hög grad sådana man kunde förvänta sig på förhand. Det

finns dock skäl att komma ihåg att det självklart finns andra faktorer som har en inverkan. Man kan t.ex. anta att samspelet mellan personlighetsdrag och åsikter varierar beroende på politiskt ämne och demografiska samt kontextuella faktorer (jfr Ackerman & Ackerman 2015). I våra regressionsanalyser fann vi att kvinnor och äldre personer var positivare till svenskan och även att politisk kunskap och den språkliga miljö man bor i tycks ha en viss betydelse. Kommande forskning i politisk psykologi bör således fokusera mer på samspelet mellan personlighetsdrag och situationsfaktorer när det gäller att förklara åsikter. Individer fattar inte beslut eller bildar sig en åsikt oberoende av sin bakgrund och den kontext de befinner sig i. Det bör även nämnas att även om användningen av TIPI som mätinstrument är ändamålsenligt, så vet man inte om ett mer omfattande mätinstrument hade gett andra resultat. Bruket av TIPI har dock den fördelen att vi lättare kan relatera till tidigare forskning, eftersom användningen av ett standardiserat mätinstrument gör att kunskap kan ackumuleras.

Dessa begränsningar oaktat har vi i detta kapitel visat att personlighetsdrag och empatisk förmåga har en inverkan på de åsikter som majoritetsbefolkningen har om det svenska i Finland. Lite tillspetsat kan man därmed säga att åsikterna om den svenskspråkiga minoriteten till en del ”är medfödda”, även om många andra faktorer också spelar in.

Referenser

- Ackerman, Kathrin & Maya Ackerman 2015, "The Big Five in Context. Personality, Diversity and Attitudes toward Equal Opportunities for Immigrants in Switzerland", *Swiss Political Science Review* 21, nr 3, s. 396–418.
- Batson, C. Daniel & Nadia Y. Ahmad 2009, "Using empathy to improve inter-group attitudes and relations", *Social Issues and Policy Review* 3, nr 1, s. 141–177.
- Bouchard, Thomas J. Jr. 2004, "Genetic Influence on Human Psychological Traits. A Survey", *Current Directions in Psychological Science* 13, nr 4, s. 148–151.
- Caprara, Gian Vittorio, Shalom Schwartz, Cristina Capanna, Michele Vecchione & Claudio Barbaranelli 2006, "Personality and Politics. Values, traits, and political choice", *Political Psychology* 27, s. 1–28.
- Cooper, Christopher A., Lauren Golden & Alan Socha 2013, "The big five personality factors and mass politics", *Journal of Applied Social Psychology* 43, s. 68–82.
- Costa, Paul T. Jr. & Robert R. McCrae 1992, *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*, Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Dinesen, Peter Thisted, Robert Klemmensen & Asbjørn Sonne Nørgaard 2014, "Attitudes toward immigration. The role of personal predispositions", *Political Psychology* 37, nr 1, s. 55–72.
- Finlay, K. & W. G. Stephan 2000, "Improving intergroup relations. The effects of empathy on racial attitudes", *Journal of Applied Social Psychology* 30, nr 8, s. 1720–1737.
- Gallego, Aina & Sergi Pardos-Prado 2014, "The big five personality traits and attitudes towards immigrants", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40, nr 1, s. 79–99.
- Gerber, Alan S., Gregory A. Huber, David Doherty, Conor M. Dowling & Shang E. Ha, 2010, "Personality and Political Attitudes. Relationship across Issue Domains and Political Contexts", *American Political Science Review* 104, nr 1, s. 111–133.
- Gerber, Alan S., Gregory A. Huber, David Doherty, Conor M. Dowling, Connor Raso & Shang E. Ha 2011a, "Personality Traits and Participation in Political Processes", *The Journal of Politics* 73, nr 3, s. 692–706.
- Gerber, Alan S., Gregory A. Huber, David Doherty & Conor M. Dowling 2011b, "Personality Traits and the Consumption of Political Information", *American Politics Research* 39, nr 1, s. 32–84.
- Gerber, Alan S., Gregory A. Huber, David Doherty & Conor M. Dowling 2011c, "The Big Five Personality Traits in the Political Arena", *The Annual Review of Political Science* 14, s. 265–287.
- Goldberg, Lewis R. 1990, "An alternative 'description of personality'. The Big-Five factor structure", *Journal of Personality and Social Psychology* 59, s. 1216–1229.
- Gosling, Samuel D., Peter J. Rentfrow & William B. Swann Jr. 2003, "A very brief measure of the Big-Five personality domains", *Journal of Research in Personality* 37, s. 504–528.

- John, Oliver P. & Sanjay Srivastava 1999, "The Big Five trait taxonomy. History, measurement, and theoretical perspectives", Lawrence A. Pervin & Oliver P. John (eds.), *Handbook of personality. Theory and research*, 2:a uppl., New York: Guilford Press, s. 102–138.
- McCrae, Robert R. & Paul T. Costa Jr. 1987, "Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers", *Journal of Personality and Social Psychology* 52, nr 1, s. 81–90.
- Mondak, Jeffery J., Damarys Canache, Mitchell A. Seligson & Matthew V. Hibbing 2011, "The participatory personality. Evidence from Latin America", *British Journal of Political Science* 41, s. 211–221.
- Mondak, Jeffery J. & Karen D. Halperin 2008, "A Framework for the Study of Personality and Political Behaviour", *British Journal of Political Science* 38, s. 335–362.
- Mondak, Jeffery J., Matthew V. Hibbing, Damarys Canache, Mitchell A. Seligson & Mary R. Anderson 2010, "Personality and Civic Engagement. An Integrative Framework for the Study of Trait Effects on Political Behavior", *American Political Science Review*, s. 1–26.
- Morrell, Michael E. 2010, *Empathy and Democracy. Feeling, Thinking, and Deliberation*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Penner, Erin M. 2013, "Personality, political values, and attitudes about ethnic minorities in Canada", Paper, Canadian Political Science Association Annual Meeting, Victoria, 4–6 June.
- Schoen, Harald & Markus Steinbrecher 2013, "Beyond Total Effects. Exploring the Interplay of Personality and Attitudes in Affecting Turnout in the 2009 German Federal Election", *Political Psychology* 34, nr 4, s. 533–552.
- Shoda, Yuichi, Walter Mischel & Jack Wright 1994, "Intraindividual Stability in the Organization and Patterning of Behavior. Incorporating Psychological Situations Into the Idiographic Analysis of Personality", *Journal of Personality and Social Psychology* 67, nr 4, s. 674–687.
- Sibley, Chris G. & John Duckitt 2008, "Personality and prejudice. A meta-analysis and theoretical review", *Personality and Social Psychology Review* 12, nr 3, s. 248–279.
- Sniderman, Paul M., Louk Hagendoorn & Markus Prior 2004, "Predisposing factors and situational triggers. Exclusionary reactions to immigrant minorities", *American Political Science Review* 98, nr 1, s. 35–50.
- Specht Jule, Boris Egloff & Stefan C. Schmukle 2011, "Stability and change of personality across the life course. The impact of age and major life events on mean-level and rank-order stability of the Big Five", *Journal of Personality and Social Psychology* 101, nr 4, s. 862–882.
- Stephan, Walter G. & Krystina Finlay 1999, "The role of empathy in improving intergroup relations", *Journal of Social Issues* 55, nr 4, s. 729–743.
- Stephan, Walter G., C. Lausanne Renfro, Victoria M. Esses, Cookie White Stephan & Tim Martin 2005, "The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants", *International Journal of Intercultural Relations* 29, nr 1, s. 1–19.
- Weinschenk, Aaron 2013, "Cause You've Got Personality. Political Participation and the Tendency to Join Civic Groups", *SAGE Open*, October–December, s. 1–12.

8

VAD FÖRKLARAR OPINIONERNA OM SVENSKAN BÄST?

Sammanfattande analyser av del 1

Kim Strandberg & Staffan Himmelroos

Inledning

Hittills har de olika kapitlen i denna bok fokuserat på enskilda bakgrundsfaktorer och hur dessa förklarar åsikterna om det svenska i Finland. Demografiska variabler, partiideologi, socialt förtroende, politisk kunskap, personlighet och kontakter med det svenska Finland har behandlats utförligt, men endast var för sig. I vart och ett av kapitlen har författaren, eller författarna, använt olika indikatorer på dessa aspekter. Följaktligen har även analyserna i varje kapitel visat hur vissa enskilda faktorer är sammankopplade med åsikter om svenskan, både sammantaget och gällande specifika sakfrågor. Vad vi ännu inte vet är hur väl dessa faktorer står sig i jämförelse med varandra. Det är den frågan som detta summerande empiriska kapitel ska försöka ge svar på. Vad kan förklara åsikterna om svenskan när alla enskilda faktorer beaktas samtidigt?

Variabler och metod

För att ge svar på en förklarande forskningsfråga blir multivariata regressionsanalyser den naturliga analysmetoden. I detta kapitel kommer vi att presentera resultatet för tre regressionsanalyser: en

där vi förklarar de sammantagna åsikterna om svenskan, en där vi förklarar påståendet att svenskan är en väsentlig del av det finländska samhället och en analys där vi förklarar påståendet att det borde vara frivilligt att studera svenska i skolan. Dessa tre utgör alltså våra beroende variabler. För att välja ut vilka variabler som vi ska testa som oberoende variabler, alltså variabler som ska förklara åsikterna om svenskan, har vi ur varje kapitel lyft ut en eller två av de enskilda faktorer som visat sig förklara åsikter om svenskan i Finland. Dessa variabler framgår av tabell 8.1.

Tabell 8.1 Regressionernas variabler

Kapitel	Variabler för regression	Operationalisering
Kap. 3 (Lundell)	Sympatisera med Sannfinländarna	0 = sympatiserar inte, 1 = sympatiserar
Kap. 4 (Bäck & Karv)	Socialt förtroende (tillit till medmänniskor)	Skala i elva steg mellan 0 och 1. 0 innebär inget förtroende och 1 innebär fullt förtroende.
Kap. 5 (Rapeli)	Kunskapsnivå	Skala i nio steg mellan 0 och 1. Högre värde innebär högre kunskap.
Kap. 6 (Himmelroos)	Svensk- eller tvåspråkig kommun/svenskspråkiga släktingar och vänner	0 = bor inte i svensk eller tvåspråkig kommun, 1 = bor; 0 = har inte svenskspråkiga släktingar och vänner, 1 = har.
Kap. 7 (Lindell & Strandberg)	Empati; sympatiskhet	Skalor mellan 0 och 1
Kap. 2 (Himmelroos & Strandberg)	Kön; ålder; anser språkpolitik vara viktigt; egna kunskaper i svenska	0 = man och 1 = kvinna; Ålder = skala 0–1 i fyra steg; 0 = språkpolitik är inte viktigt, 1 = är viktigt; Kunskaper i svenskan: skala 0–1 i elva steg
Beroende variabler		
	Sammantagna åsikter	Skala mellan 0 och 14 där högre värde betyder mer positiva åsikter om svenskan.
	Svenska språket är en väsentlig del	Skala med fyra steg mellan 1 och 4 där högre värde betyder att hålla med påståendet.
	Frivillig skolsvenska	Skala i fyra steg mellan 1 och 4 där högre värde betyder att hålla med påståendet.

I varje analys ställer vi upp tre regressionsmodeller. I den första ingår endast variablerna från de enskilda kapitlen som oberoende variabler. I den andra modellen lägger vi till kön och ålder och i den tredje inkluderas variabeln att anse att språkpolitik är viktigt samt egna kunskaper i svenska. Detta stegvisa redovisningssätt gör det enklare att belysa hur modellernas förklaringskraft förändras i takt med att fler variabler inkluderas. Som kontrollvariabler använder vi samtliga variabler från kapitel 1 (se tabell 1.2). Det kan i sammanhanget påpekas att samtliga regressionsmodeller har testats för samvariation mellan de olika variablerna (multikollinearitet) och att där inte förkom några problem (VIF-värden ca 1,0). Alla analyser är linjära regressionsmodeller, men eftersom den beroende variabeln för de två senare analyserna endast består av fyra värden har analyserna även gjorts med hjälp av logistiska regressioner vilket gav samma resultat som de linjära (de logistiska analyserna redovisas inte i detalj här).

Analys

Vi inleder redovisningen av våra resultat med att se på vad som förklarar de sammantagna åsikterna om svenskan i Finland (tabell 8.2).

Det vi kan utläsa ur tabell 8.2 är, för det första, att samtliga variabler som vi valt att inkludera har en självständig effekt på de sammantagna åsikterna. Starkast effekt har socialt förtroende på så sätt att personer som i högre grad litar på sina medmänniskor också uppvisar positivare åsikter gällande svenskan i Finland. Vi ser även att personer med starka sympatier med Sannfinländarna tenderar att vara negativt inställda till svenskan, vilket är föga överraskande med tanke på partiets profilering i frågan. De två personlighetsdragen empati och sympatiskhet har också tydliga positiva effekter. Av tabellen framgår, för det andra, att de effekter som finns i den första modellen gradvis försvagas i de två därpå följande modellerna. I den tredje, fullständiga modellen kvarstår endast effekterna för socialt förtroende, sympatier med Sannfinländarna och sympatiskhet. I den sista modellen ser vi även att den faktor som har starkast effekt är svarspersonernas egna kunskaper i svenska. Skillnaden mellan dem som har de högsta och lägsta kunskaperna i svenska är 3,34 steg på den 14-gradiga skalan som utnyttjas för att ange de sammantagna

Tabell 8.2 Faktorer som förutspår positiva sammantagna åsikter om svenskan i Finland (högre värde = mer positiv åsikt). Linjär regression.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	B	Standard-fel	B	Standard-fel	B	Standard-fel
Empati	1,26**	0,44	1,24**	0,43	0,20	0,41
Sympatiskhet	1,34**	0,42	0,88*	0,41	0,92*	0,38
Sannfinländska sympatier	-1,92***	0,25	-1,71***	0,25	-1,45***	0,23
Svensk-/tvåspråkig kommun	0,48**	0,16	0,51**	0,16	0,12	0,15
Svenskspråkiga vänner och släkt	0,65**	0,21	0,64**	0,20	0,09	0,19
Generaliserat förtroende	3,58***	0,78	3,44***	0,77	2,27**	0,71
Kunskap om det svenska i Finland	0,67*	0,34	1,09**	0,34	0,11	0,32
Kön			0,67***	0,14	0,45**	0,13
Ålder			1,21***	0,19	1,38***	0,18
Språkpolitik					1,19***	0,13
Kunskaper i svenska språket					3,34***	0,26
Konstant	2,86***		1,96***		1,96***	
N	1539		1539		1526	
R ²	0,10		0,14		0,27	

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Not. Faktorernas kodning: Empati: standardiserad skala i sju steg mellan 0 och 1; Sympatiskhet: standardiserad skala i 12 steg mellan 0 och 1; Sannfinländska sympatier: 0 = sympatiserar inte, 1 = sympatiserar; Svensk-/tvåspråkig kommun: 0 = nej, 1 = ja; Svenskspråkiga släktingar och vänner: 0 = har inte, 1 = har både ock; Generaliserat förtroende: standardiserad skala i elva steg mellan 0 och 1; Kunskap om det svenska i Finland: standardiserad skala i nio steg; Kön: 0 = man, 1 = kvinna; Ålder: standardiserad skala i fyra steg; Språkpolitik: 0 = anser inte att språkpolitik är viktigt, 1 = anser språkpolitik vara ganska viktigt eller mycket viktigt; Kunskaper i svenska språket: standardiserad skala i elva steg.

åsikterna – en betydande om än inte dominerande effekt. Bortsett från socialt förtroende, som även har en förklaringskraft på över 2, har de övriga signifikanta sambanden en mer begränsad förklaringskraft.

Vi övergår nu till att analysera vilka faktorer som bäst förklarar varför man är av den åsikten att svenskan är en väsentlig del av det finländska samhället. Detta kan ses som ett sätt att mäta folks principiella inställning till svenskan i Finland.

Tabell 8.3 Faktorer som förutspår att anse att svenska språket är en väsentlig del av det finländska samhället (skala 1–4, högre värde = att hålla med påståendet). Linjär regression.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	B	Standard-fel	B	Standard-fel	B	Standard-fel
Empati	0,34**	0,13	0,40**	0,13	0,15	0,12
Sympatiskhet	0,39**	0,13	0,26*	0,12	0,27*	0,12
Sannfinländska sympatier	−0,44***	0,08	−0,36***	0,07	−0,29***	0,07
Svensk-/tvåspråkig kommun	0,19***	0,05	0,15*	0,06	0,12**	0,05
Svenskspråkiga vänner och släkt	0,16**	0,06	0,15*	0,06	0,02	0,06
Generaliserat förtroende	1,10***	0,23	0,97***	0,23	0,69**	0,22
Kunskap om det svenska i Finland	0,38***	0,10	0,53***	0,10	0,27**	0,10
Kön			0,13**	0,04	0,07	0,04
Ålder			0,53***	0,06	0,58***	0,05
Språkpolitik					0,33***	0,04
Kunskaper i svenska språket					0,85***	0,08
Konstant	1,32***		0,97***		0,96***	
N	1533		1533		1521	
R ²	0,09		0,15		0,25	

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001
 Not. Faktorernas kodning: Empati: standardiserad skala i sju steg mellan 0 och 1; Sympatiskhet: standardiserad skala i 12 steg mellan 0 och 1; Sannfinländska sympatier: 0 = sympatiserar inte, 1 = sympatiserar; Svensk-/tvåspråkig kommun: 0 = nej, 1 = ja; Svenskspråkiga släktingar och vänner: 0 = har inte, 1 = har både ock; Generaliserat förtroende: standardiserad skala i elva steg mellan 0 och 1; Kunskap om det svenska i Finland: standardiserad skala i nio steg; Kön: 0 = man, 1= kvinna; Ålder: standardiserad skala i fyra steg; Språkpolitik: 0 = anser inte att språkpolitik är viktigt, 1 = anser språkpolitik vara ganska viktigt eller mycket viktigt; Kunskaper i svenska språket: standardiserad skala i elva steg.

Om man jämför resultaten i tabell 8.3 med de i tabell 8.2 så finner man både likheter och skillnader. Likheterna gäller framför allt förklaringsgraden för de olika regressionsmodellerna och även att de egna kunskaperna i svenska är den starkaste förklarande variabeln i den fullständiga regressionsmodellen följt av socialt förtroende. Här finns det skäl att återigen understryka att de egna kunskaperna i svenska var den viktigaste faktorn med ett förklaringsvärde på 0,85. På den fyrgradiga skalan (1–4) betyder det att i snitt skiljer det ett knappt steg mellan dem med de högsta och de lägsta kunskaperna

i svenska. Vad gäller olikheter så kan vi här poängtera att det är fler faktorer som behåller sin statistiskt signifikanta effekt i den slutliga modellen i tabell 3 än vad det är i tabell 2. Således är en positiv inställning till svenskan som en väsentlig del av det finländska samhället kopplad till sympatiskhet, att inte sympatisera med Sannfinländarna, att bo i en svensk- eller tvåspråkig kommun, att ha ett högt socialt förtroende och att ha god politisk kunskap. Denna inställning är också kopplad till högre ålder, till åsikten att språkpolitik är viktigt och till goda kunskaper i svenska.

Den sista av våra analyser gäller åsikterna om skolsvenskan och specifikt påståendet att det borde vara frivilligt att studera svenska i skolan. Här är det skäl att påpeka att instämmanden med detta påstående innebär en mer negativ åsikt om svenskan. I tabell 8.4 nedan innebär det rent konkret att de flesta förtecknen blir negativa i stället för positiva som tidigare.

I tabellen ser vi kanske föga överraskande att den enda faktorn som genomgående har ett positivt samband med att svenskan borde vara frivillig i skolan är att sympatisera med Sannfinländarna. De övriga signifikanta effekterna är negativa, vilket tolkas som att ju mer man har av egenskapen, desto mindre tycker man att svenskan borde vara frivillig i skolan. Det intressantaste i tabell 8.4 är kanske ändå att den visar på ett annorlunda mönster än vad som var fallet i tabellerna 8.2 och 8.3. Visserligen framträder än en gång de egna kunskaperna i svenska som den avgjort viktigaste faktorn. Ju bättre du själv kan svenska desto mindre anser du att det borde vara frivilligt att studera svenska. I övrigt är det emellertid väldigt få av de övriga enskilda faktorerna som har ett signifikant samband med åsikten. I den fullständiga regressionsmodellen är det de facto bara kunskapsnivån som har en signifikant självständig effekt vid sidan av tidigare nämnda sannfinländska sympatier. Vi kan även notera att äldre personer och kvinnor i högre grad vill bevara svenskans obligatorium än yngre personer och män. Vad gäller ålder bör man ändå minnas att sambandet inte var helt linjärt, utan att man bland de yngsta respondenterna faktiskt var lite positivare till svenskundervisning än i övriga åldersgrupper.

Tabell 8.4 Faktorer som förutspår att anse att det borde vara frivilligt att studera svenska i skolan (skala 1–4, högre värde = att hålla med påståendet). Linjär regression.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	B	Standard-fel	B	Standard-fel	B	Standard-fel
Empati	−0,25	0,13	−0,22	0,13	0,06	0,13
Sympatiskhet	−0,25	0,13	−0,12	0,13	−0,14	0,12
Sannfinländska sympatier	0,45***	0,08	0,39***	0,08	0,32***	0,07
Svensk-/tvåspråkig kommun	−0,11*	0,05	−0,12*	0,05	−0,01	0,05
Svenskspråkiga vänner och släkt	−0,12	0,06	−0,11	0,06	0,03	0,06
Generaliserat förtroende	−0,45	0,24	−0,44	0,24	−0,14	0,23
Kunskap om det svenska i Finland	−0,32**	0,11	−0,42***	0,11	−0,17***	0,10
Kön			−0,19***	0,04	−0,14**	0,04
Ålder			−0,26***	0,06	−0,31***	0,06
Språkpolitik					−0,33***	0,04
Kunskaper i svenska språket					−0,89***	0,08
Konstant	3,77***		3,98***		3,98***	
N	1531		1531		1520	
R ²	0,05		0,07		0,18	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Faktorernas kodning: Empati: standardiserad skala i sju steg mellan 0 och 1; Sympatiskhet: standardiserad skala i 12 steg mellan 0 och 1; Sannfinländska sympatier: 0 = sympatiserar inte, 1 = sympatiserar; Svensk-/tvåspråkig kommun: 0 = nej, 1 = ja; Svenskspråkiga släktingar och vänner: 0 = har inte, 1 = har både ock; Generaliserat förtroende: standardiserad skala i elva steg mellan 0 och 1; Kunskap om det svenska i Finland: standardiserad skala i nio steg; Kön: 0 = man, 1 = kvinna; Ålder: standardiserad skala i fyra steg; Språkpolitik: 0 = anser inte att språkpolitik är viktigt, 1 = anser språkpolitik vara ganska viktigt eller mycket viktigt; Kunskaper i svenska språket: standardiserad skala i elva steg.

Slutsatser

I början av denna empiriska summering ställde vi en tämligen enkel och rak fråga: Vilken är den viktigaste förklaringen till åsikterna om det svenska i Finland? Svaret som vi i ljuset av vår granskning kan ge är i princip lika enkelt och rakt: om du själv har goda kunskaper i svenska tenderar du att ha positivare åsikter om det svenska i Finland. Så är fallet oavsett vilken aspekt av svenskan i Finland man fokuserar på. Detta slutresultat understryker språkinläringens tveeggade

betydelse när det gäller attityderna till det svenska i Finland. Å ena sidan är det den obligatoriska svenskundervisningen man reagerar mest negativt på, å andra sidan beror inställningen till det svenska starkt på huruvida man lärt sig svenska eller ej.

Utöver de egna kunskaperna i svenska finns det ytterligare några nämnvärda resultat. Exempelvis så tenderar högt generaliserat förtroende ofta förklara positiva åsikter om det svenska rent allmänt, dock inte gällande skolsvenskan specifikt. Personer som i allmänhet litat på sina medmänniskor tycks således även ha en positivare inställning till språkminoriteten. Resultaten visar också att sympatiska personer tenderar att ha en positivare inställning till det svenska i allmänhet. Återigen finns ingen effekt gällande skolsvenskans frivillighet. Vi kan även se att personer med högre kunskapsnivå om det svenska har positivare åsikter om svenskan, om än med något svagare styrka sett till regressionskoefficienterna. Bland de rent demografiska variablerna kan urskönjas att äldre personer har positivare attityder till svenskan, även till skolsvenskan. Detta kan måhända vara en generationseffekt snarare än en livscykeffekt. Gällande effekterna av kön på åsikterna om svenskan tyder resultaten på att kvinnor generellt har positivare åsikter om svenskan och om skolsvenskans obligatorium.

Om vi slutligen även förflyttar oss till den politiska arenan ser vi ett tydligt mönster: personer som sympatiserar med Sannfinländarna har mer negativa åsikter om svenskan, både på ett allmänt plan och specifikt gällande skolsvenskan. Givet partiets uttalat anti-svenska agenda, är detta knappast ett överraskande resultat. Ett sista återkommande mönster i regressionernas resultat är att personer som anser att språkpolitik är ett viktigt politikområde även har positivare åsikter om svenskan och skolsvenskan. I sig är knappast något av dessa resultat oväntat, men man bör här komma ihåg att detta är statistiskt signifikanta självständiga effekter vilka beaktar alla variablers egen effekt på åsikterna om svenskan. Med andra ord är orsakerna till åsikterna om svenskan mångfasetterade och består egentligen av en blandning av demografisk bakgrund, personlighet, politiska preferenser, erfarenheter och kunskaper.

När vi nu har en tämligen klar bild över både *vad* finskspråkiga finländare har för åsikter om svenskan i Finland och *hur* dessa åsik-

ter kan förklaras, tar vi en annan inriktning i bokens följande del. De följande två kapitlen strävar efter att placera de åsikter och förklaringar som nu föreligger i en större nationell kontext. Åsa von Schoultz undersöker i kapitel 9 i vilken utsträckning de politiska partierna speglar befolkningens åsikter gällande svenskan i Finland. I det därpå följande kapitlet gör Andreas Fagerholm en grundlig analys av riksdagsdebatterna år 2014 kring medborgarinitiativet om frivillig skolsvenska. Båda dessa kapitel ger alltså en inblick i de svenska frågornas betydelse på den partipolitiska arenan.

ÅSIKTSÖVERENSSTÄMMELSE I SPRÅKFRÅGAN – REPRESENTERAR PARTIERNA VÄLJARNAS ÅSIKTER?

Åsa von Schoultz

Inledning

Den här boken går på djupet med hur finländare ser på svenskans roll i Finland och vad som kan förklara folks förhållningssätt till landets tvåspråkighet. Frågan om medborgarnas inställning är naturligtvis viktig och rentav grundläggande sett ur ett demokratiskt perspektiv. Det är samtidigt uppenbart att Finlands tvåspråkighet i stor utsträckning ligger i politikernas händer. Finlands status som tvåspråkig stat stadgas i grundlagens 17 §, och i språklagen från 2004 anges i mer precisa termer hur tvåspråkigheten organiseras. Det är alltså i riksdagen som avgörande beslut om landets språkpolitik och dess reglering fattas och det är de politiska partierna som skapar och driver den politik som blir till beslut i plenum.

Som lyfts fram i bokens inledningskapitel är den språkliga skiljelinjen i Finland mer politiserad i dag än vad den har varit på många år, vilket gör det relevant att närmare studera och jämföra partiernas och väljarnas förhållningssätt i språkfrågan. I detta kapitel erbjuds därför ett kompletterande perspektiv till bokens övriga kapitel genom att kartlägga partiernas inställning till språkfrågan, och i vilken utsträckning de fungerar som goda representanter för väljarnas åsikter. Ytterligare ett perspektiv ges i bokens följande kapitel där Andreas Fagerholm analyserar riksdagsdebatten i anslutning till medborgarinitiativet om frivillig skolsvenska.

Att anlägga ett politikerperspektiv är naturligtvis intressant ur ett maktperspektiv, det är på den politiska arenan svenskans framtid avgörs. Sett ur ett demokratiperspektiv är det även viktigt att studera hur väl politikernas förhållningssätt till det svenska överensstämmer med väljarnas. En grundidé med den representativa demokratin är att den ska producera ett politiskt styre som företräder folket; ett system där politikerna gör väljarnas åsikter närvarande på den politiska arenan (Pitkin 1967). En välfungerande demokrati förutsätter därför en viss nivå av samstämmighet i åsikter mellan medborgarna och deras politiska företrädare (Powell 2000; Sartori 1968).

En central fråga i det här kapitlet är huruvida partiernas och väljarnas åsikter i fråga om svenskan i Finland sammanfaller, dvs. om god åsiktsrepresentation finns i språkfrågan, men även hur åsikterna fördelas bland väljarna och partierna. Tanken är att visa både vilka attityder som partierna företräder och om de är väl förankrade i väljarkåren. Analyser av samstämmighet på specifika politiska områden – kongruensanalyser som de ofta kallas inom det statsvetenskapliga fältet – kan vara en utmaning. Utmaningen består i att finna jämförbara empiriska material gällande attityder både bland väljare och bland partier. För att hantera denna problematik kommer kapitlets analyser att bygga på flera empiriska material, och det blir oundvikligen fråga om triangulering för att få fram en tydlig bild av läget.

Åsiktsöverensstämmelse

Ansvarsutkrävning eller dynamisk anpassning

Att en god åsiktsöverensstämmelse mellan partier och deras väljare är ett demokratiskt värdegods och en viktig del av en väl fungerande politik är de flesta överens om. Om partierna inte lyckas representera väljarnas åsikter på ett tillfredsställande sätt riskerar det att leda till ökad politisk misstro och i förlängningen till att nya partier som bättre företräder väljarnas åsikter vinner gehör. Hur en god representation och åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och partier uppnås finns det däremot olika åsikter om. Enligt den ansvarsfulla partimodellen (*the responsible party model*, Ranney 1954) är det de politiska valen som upprätthåller delegationskedjan mellan väljare

och valda. Valda partier antas genomföra den politik som de har gått till val med (den s.k. mandatmodellen), vilket ska garantera att den förda politiken är i linje med en majoritet av väljarnas åsikter. Om väljarna inte känner sig väl företrädade, utkräver de sina representanter på ansvar i följande val genom att lägga sin röst på ett annat alternativ. Via valen kan alltså eventuell obalans korrigeras.

Den dynamiska representationsmodellen betonar å sin sida att god åsiktsrepresentation inte bara uppnås via val utan att det sker genom ett samspel mellan väljare och partier, där båda successivt anpassar sig till varandras önskemål och budskap (Stimson, Mackuen & Ericson 1995; Wlezien 1995). Partierna förutsätts enligt den här modellen förutspå väljarnas önskemål och justera sin politik så att den ligger i linje med opinionen. Oberoende av vilken teoretisk modell man utgår från bör slutresultatet vara detsamma. När spelet fungerar väl – antingen via ansvarsutkrävning i val eller via en dynamisk anpassningsprocess mellan väljare och valda – skapas en välsmydd länk där väljarna känner sig väl företrädade av politikererna inom politikens centrala områden.

När man diskuterar åsiktsöverensstämmelser i politiken är alltså partierna centrala aktörer, snarare än enskilda politiker. Det är de politiska partierna som ses som samlare av och företrädare för politiska åsikter och det är via dem som länken mellan medborgarna och det politiska beslutsfattandet kan upprätthållas. Partierna strukturerar politiken genom att skapa opinion, företräda väljarnas åsikter och organisera det sätt på vilket politiska idéer omvandlas till konkreta politiska beslut. Samtidigt tyder forskning på att partier som organisationer sällan är helt eniga och att åsikternas intensitet och riktning kan variera beroende på var i partiets hierarki man befinner sig. John May (1973) presenterade på 1970-talet en teori om opinioner inom partier, som han menade generellt sett antar en kurvlinjär form – de mest extrema attityderna förekommer i de lägre skikten inom partiet, medan ledarskapets inställning bättre stämmer överens med partiets (trogna) väljare. I vilken utsträckning Mays lag stämmer kommer också att undersökas i detta kapitel. Här är alltså frågan huruvida vi när det gäller språkpolitiken finner en bättre åsiktsöverensstämmelse mellan partiernas toppolitiker och väljarna, än mellan väljarna och partiaktivister längre ner i hierarkin.

Inom forskningen kring åsiktsöverensstämmelse tar man ofta fasta på övergripande frågor som antas ha stor betydelse för både väljare och valda. Inte sällan väljer man en övergripande dimension som fångar in mer övergripande värderingar, som t.ex. vänster–högerskalan eller den i politiken allt viktigare kulturella dimensionen (Kriesi 2010). Tanken är att den här typen av indelningar kan fånga in mer omfattande åsiktshelheter, både inom partier och i interaktionen mellan väljare och partier.

Tidigare forskning visar att det i allmänhet är en relativt god samstämmighet mellan partier och deras väljare vad gäller övergripande politiska dimensioner, såsom vänster–högerskalan (Dalton 1985). Vissa forskare har dock påpekat att överensstämmelsen ofta är sämre mellan väljarna och stora allmänpolitiskt inriktade partier än mellan väljarna och mindre partier, s.k. nischpartier som är tydligt fokuserade på en viss fråga eller som utmärker sig som extrema i ideologiskt hänseende (Adams, Ezrow & Leiter 2012). Detta antas bero på att nischpartier är känsligare för sina väljares åsikter, att deras väljargrupper är tydligare utmejslade och att det finns ett tydligt beroendeförhållande mellan partiet och deras väljare. Stora partier är i sin tur mer inriktade på att representera en större del av befolkningen, och därmed väljare med mer heterogena åsikter (Ezrow m.fl. 2011). Ytterligare en förklaring är att nischpartiernas väljare tenderar att vara mer politiskt aktiva och medvetna och har därmed en större förmåga att reagera på ”sitt partis” ståndpunkter (Adams m.fl. 2006; Ezrow 2011).

Åsiktsöverensstämmelse i språkfrågan

Som tidigare nämndes utgår forskningen om åsiktsöverensstämmelse huvudsakligen från den övergripande vänster–högerskalan; en skala som fungerar som en slags metadimension i många avancerade demokratier (Mair 2007). När det gäller enskilda sakfrågor kan man förvänta sig mer komplexa mönster eftersom det i praktiken är nära nog omöjligt att uppnå full åsiktskongruens mellan partier och väljare i alla frågor av politisk betydelse.

Språkfrågan har i och för sig varit en av grundbultarna i väljarnas organisering och röstningsbeteende sedan det moderna finländska partisystemet utformades (Grönlund 2011; Sundberg 1996). Trots

dess historiska betydelse kan vi förvänta oss att frågans betydelse varierar stort mellan partierna. För Svenska folkpartiet (SFP), som ända sedan det bildades 1906 har strävat efter att vinna de finlandssvenska rösterna och väcka en språklig och kulturell medvetenhet (von Schoultz 2015b), är den naturliga förväntningen att språkfrågan har hög prioritet både för partiet och för dess väljare. För de övriga traditionella finländska partierna har frågan haft en betydligt mer undanskymd roll. De svenskspråkiga avdelningar som bildats inom andra partier har i första hand haft syftet att möjliggöra kombinationen av språklig intressebevakning och ideologiskt grundad politik, med Finlands svenska socialdemokrater (FSD) som det mest framgångsrika exemplet (von Schoultz 2015b).

Den ensidiga mobiliseringen kring språkfrågan med SFP som ensam aktör har dock under det senaste decenniet brutits i och med Sannfinländarnas valframgångar. Sannfinländarna är, till skillnad från riksdagens övriga partier, ett parti som tydligt intar en position på andra sidan den språkliga skiljelinjen (Grönlund & Westinen 2012). Partiets uttalade ambition att avskaffa den obligatoriska skolundervisningen i svenska och dess tydliga avståndstagande från regeringssamarbete med SFP har brutit det som under långa tider, åtminstone på ytan, har framstått som en så gott som enhällig uppslutning bakom Finlands tvåspråkighet bland den politiska eliten.

Frågan om inställningen till svenskan i Finland kan alltså förväntas vara en fråga vars betydelse varierar från parti till parti. Det vore därför fåfängt att förvänta sig perfekt överensstämmelse i en fråga som trots allt är att betrakta som relativt perifer för många grupper och partier, inte minst i förhållande till andra traditionellt tunga politiska frågor som vård, skola och skatter. Den naturliga förväntningen är därför att en högre nivå av samstämmighet i språkfrågan finns mellan partier som tydligt positionerar sig i språkfrågan och deras väljare.

Variabler och metod

Eftersom det är samstämmigheten mellan väljare och politiker i språkfrågan som står i centrum för kapitlets analyser, finns det ett antal utmaningar som måste hanteras och som oundvikligen begrän-

sar både bredd och djup i analysen. Det första och allra viktigaste kriteriet för att en analys av åsiktskongruens ska vara genomförbar är att det finns tillgång till opinionsmaterial som fångar upp attityder som omfattar både väljare och politiker. Därutöver bör materialet vara insamlat inom en närliggande tidsperiod för att undvika att det är opinionsförskjutningar över tid som driver resultaten.

Eftersom kraven på materialtillgången är höga och inget av det material som ligger till grund för kapitlets analyser är idealiskt, kommer flera olika material att användas. Kapitlets slutsatser bygger därför på triangulering där fyra olika datamaterial med olika styrkor och svagheter används för att jämföra partiernas, partielitens och väljarnas åsikter i språkfrågan: Finlands valundersökning 2015 (Grönlund & Kestilä-Kekkonen 2015), Yles valkompass 2015 (riksdagsvalet 2015), Finlands riksdagskandidatundersökning 2015 (von Schoultz 2015a) och kontrollgruppsenkäten (se introduktionskapitlet för mer information) som används i flera andra kapitel i boken.

Kapitlets inledande analyser rör inställningen till språkobligatoriet i skolundervisningen. Här används kontrollgruppsenkäten som är insamlad under slutet av 2014 och riktar sig till finskspråkiga finländare. Jämförelsepunkten i partiernas åsikter hittas i Yles valkompass, där en identisk fråga om språkobligatoriet har ställts till kandidater som var nominerade i riksdagsvalet 2015. Detta material är insamlat under valkampanjen, som inföll bara några månader efter det att opinionsmätningen ägde rum.

Partiernas åsikter representeras alltså i det här sammanhanget av de som kandiderar till riksdagen och analysen begränsas till kandidater som är nominerade av de partier som finns representerade i riksdagen. För att särskilja partielitens åsikter från partiet som helhet genomförs en separat analys av de invalda riksdagsledamöternas åsikter. Väljarna å sin sida knyts till partierna via partiidentifikation. De väljare som säger sig identifiera sig med ett visst parti betraktas som detta partis väljarkår. Väljare som inte säger sig stå nära något av riksdagspartierna ingår därmed inte i undersökningen.

Det påstående som används för att analysera samstämmigheten i väljarnas och partiernas åsikter gäller inställningen till obligatorisk undervisning i svenska i skolorna och lyder: *Det bör vara frivilligt att studera svenska i skolan.* Svarsskalorna som har använts i de två

undersökningarna (väljarna och politikerna) är inte helt identiska. I väljarundersökningen används en fyrgradig skala (starkt av annan åsikt, av annan åsikt, av samma åsikt, starkt av samma åsikt), medan Yles valkompass använder en dikotom svarsskala (nej = 0, ja = 1). I analyserna kodas väljarnas åsikter om till att motsvara den dikotoma skalan i Yles valkompass, där starkt av annan åsikt eller av annan åsikt likställs med ett nekande svar (0) och starkt av samma åsikt eller av samma åsikt likställs med ett jakande svar (1). Analyserna är koncentrerade kring medelvärden för riksdagskandidater och väljare som anger att de identifierar sig med något av partierna som finns representerade i riksdagen.

Denna första jämförelse lider tyvärr av två svagheter. Den första och mest akuta är att opinionsmaterialet endast är riktat till finskspråkiga väljare. Eftersom Svenska folkpartiet i mycket stor utsträckning har sina stabila och partiidentifierade väljare bland den svenskspråkiga delen av befolkningen, kan inte materialet användas för att med trovärdighet analysera denna väljargrups åsikter. Ytterligare en svaghet är att frågan om språkobligatoriet är snäv och inte fångar upp den bredare inställningen till svenskan i Finland.

Som komplement kommer därför två andra datamaterial att användas. De tillåter jämförelser mellan väljarna och partierna i en bredare fråga om Finlands status som tvåspråkigt land och är insamlade vid ungefär samma tidpunkt. Materialet består av Finlands valundersökning 2015 (Grönlund & Kestilä-Kekkonen 2015), som riktades till väljarna efter riksdagsvalet i april, och Finlands riksdagskandidatundersökning (von Schoultz 2015a), som även den genomfördes under perioden direkt efter valet och riktade sig till alla nominerade kandidater. Det identiska påstående som används för att undersöka åsiktsöverensstämmelsen gäller inställningen till en vision om framtidens Finland: *Ett Finland med två starka nationalspråk: finska och svenska*. Svarsskalan var i båda fallen 11-gradig, där 0 betyder att man tycker att förslaget är mycket dåligt och 10 att man tycker att det är ett mycket bra förslag.

Fördelarna med denna jämförelsepunkt är att den rör en mer övergripande fråga om Finlands tvåspråkighet, att den tillåter en analys av SFP och deras väljare och att väljarundersökningen frågar om faktiskt röstningsbeteende snarare än vilket parti man identi-

fierar sig med. En svaghet är dock att betydligt färre kandidater har besvarat enkäten än vad som är fallet i Yles valkompass, vilket betyder att resultaten för partiernas del har en större grad av osäkerhet. Det betyder även att ingen analys av partiernas eliter genomförs för denna del. Materialet presenteras i form av medelvärden och standardavvikelser. För att bedöma i vilken utsträckning partier och deras väljare skiljer sig åt och i vilken utsträckning det finns statistiskt säkerställda skillnader mellan olika partier och väljargrupper används t-test.

Analys

Analysen inleds med en samlad bild av hur god samstämmighet det finns mellan partiernas, partielitens och väljarnas inställning till det svenska med fokus på inställningen till obligatorisk skolsvenska. Den baserar sig på Yles valkompass inför riksdagsvalet våren 2015 och kontrollgruppsenkäten, som ligger till grund för de flesta analyser i boken.

Inledningsvis presenteras åsikterna för väljarna, de partiaktiva och partieliten utan att ta hänsyn till vilket parti man tillhör eller sympatiserar med. I tabell 9.1 presenteras medelvärden för frågan om man tycker att det bör vara frivilligt att studera svenska i skolan där ett högt värde (1) betyder att man instämmer och ett lågt (0) att man är av annan åsikt. Mönstret är tydligt och visar att väljarna instämmer i påståendet i betydligt större utsträckning än partiernas representanter. Det finns alltså högre stöd bland de finskspråkiga väljarna för att avskaffa den obligatoriska skolsvenskan än bland politikerna. Skillnaden blir ännu större då vi jämför väljarna med partieliten, dvs. de som valdes in i riksdagen i 2015 års val. Som helhet kan vi konstatera att åsiktsöverensstämmelsen i frågan om skolsvenskan är låg och att partiernas åsikter inte är representativa för väljarnas. Partierna, och framför allt de invalda riksdagsledamöterna, är betydligt mer positiva till skolsvenskan än vad de finskspråkiga väljarna är.

Frågan som ställs i det här kapitlet är dock inte i första hand hur den övergripande åsiktsrepresentationen ser ut, utan snarare om det finns en god överensstämmelse mellan enskilda partier och deras väljare. I tabell 9.2 presenteras motsvarande åsikter uppdelat per

Tabell 9.1 Partiernas riksdagsledamöters, nominerade kandidaters och anhängares åsikter om skolsvenskan (medelvärde)

	Medelvärde	St.av.	(n)
Riksdagsledamöter	0,42	0,50	(192)
Alla riksdagskandidater	0,50	0,50	(1 428)
Alla väljare (anhängare)	0,74	0,44	(1 630)
Diff. riksdagsledamöter – väljare	–0,32	***	
Diff. kandidater – väljare	–0,24	***	
Sign.	***		

Not. Påståande: *Det bör vara frivilligt att studera svenska i skolan*. 1 = instämmer, 0 = av annan åsikt. Väljare som identifierar sig med SFP (n = 4) och övriga partier (n = 12) ingår inte p.g.a. av få fall. Databaser: Yles valkompass, kontrollgruppsenkäten. Post hoc-test visar att väljarnas medelvärde signifikant avviker från kandidaternas och från de invaldas (***) ($p < 0,001$).

parti, både bland väljarna och bland kandidaterna. Skalan varierar mellan 0 och 1 (0 = negativ, 1 = positiv). Partierna är rangordnade enligt väljarnas åsikter i språkfrågan, där de som är mest positiva till att göra det frivilligt att studera svenska i skolan presenteras först. Föga överraskande är det bland Sannfinländarnas stödtrupper som vi finner starkast stöd för att avskaffa språkobligatoriet (0,91). Denna grupp avviker tydligt från väljare som identifierar sig med något av de andra riksdagspartierna, där de näst mest kritiska är Vänsterförbundets anhängare (0,77). Minst kritiska är väljare som identifierar sig med Gröna förbundet (0,61). Åsiktsskillnaderna mellan övriga partier är inte signifikanta och det är sålunda bara Sannfinländarnas sympatisörer vars åsikter om språkobligatoriet tydligt avviker från övriga partiers sympatisörers. Det hade naturligtvis varit intressant att jämföra Svenska folkpartiets anhängare med övriga, men eftersom opinionsmätningen inte riktade sig till svenskspråkiga är antalet svarspersoner som sympatiserar med Svenska folkpartiet för få för att presenteras i tabellen.

Mönstret bland partierna, som här representeras av deras riksdagskandidater, påminner i stor utsträckning om mönstret bland väljarna. Två partier sticker ut och har signifikant avvikande åsik-

Tabell 9.2 Väljarnas och kandidaternas åsikter om skolsvenskan enligt partiidentifikation (medelvärde)

	Väljarna			Partiernas kandidater			Diff.	Sign.
	Medelvärde	St.av.	(n)	$\bar{x}$	St.av.	(n)		
Sannfinländarna	0,91	0,28	(143)	0,97	0,17	(195)	0,06	*
Vänsterförbundet	0,77	0,42	(65)	0,51	0,50	(182)	-0,16	***
Socialdemokraterna	0,75	0,44	(158)	0,38	0,49	(203)	-0,37	***
Kristdemokraterna	0,74	0,45	(21)	0,37	0,49	(171)	-0,37	**
Centern	0,73	0,45	(230)	0,48	0,50	(201)	-0,25	***
Samlingspartiet	0,63	0,48	(225)	0,48	0,50	(197)	-0,15	**
Gröna förbundet	0,61	0,49	(117)	0,49	0,50	(193)	-0,12	*
Svenska folkpartiet	—	—	—	0,02	0,15	(84)	—	
Inget parti	0,75	0,43	(576)	—	—	—	—	
Totalt utan SFP				0,53	0,50	(1 344)		
Totalt	0,73	0,44	(1 557)	0,50	0,50	(1 426)	-0,23	***
Sign.	***			***				

Not. Påståande: *Det bör vara frivilligt att studera svenska i skolan.* 1 = ja/instämmer, 0 = nej/av annan åsikt. Väljare som identifierar sig med SFP (n = 4) och övriga partier (n = 12) ingår inte bland väljarna p.g.a. få fall. Post hoc-test bland väljarna visar att medelvärdet för Sannfinländarna signifikant avviker från övriga (med undantag för KD och VF). För kandidaternas del avviker både SFP:s och Sannfinländarnas kandidater signifikant från övriga. De signifikanta skillnaderna mellan partiernas kandidater och väljare redovisas i kolumnen längst till höger (*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001). Databaser: Yles valkompass, kontrollgruppsenkäten.

ter i frågan om språkobligatoriet jämfört med övriga partier. Det mest kritiska partiet är Sannfinländarna (0,97) och det minst kritiska Svenska folkpartiet (0,02). Resultatet förvånar inte. Partierna har i den politiska debatten utgjort motpoler i språkfrågan och det är även de partier som aktivt debatterar och politiserar frågan. Sannfinländarnas engagemang i frågan framgår även tydligt av analyserna av riksdagsdebatten om skolsvenskan som presenteras i bokens följande kapitel.

Precis som för väljarnas del är det relativt små och ickesignifikanta skillnader mellan övriga partier, där Kristdemokraterna (0,37) och Socialdemokraterna (0,38) är de minst kritiska till språkobligatoriet, medan Vänsterförbundet (0,51) och Gröna förbundet (0,49) är de mest kritiska. Standardavvikelsen visar dock att det inom alla partier som placerar sig i mitten i språkfrågan finns stora åsiktsskillnader, både bland partierna och bland deras anhängare. Den genomsnittliga avvikelsen från medelvärdet är betydligt mindre såväl bland

Sannfinländarna som Svenska folkpartiet, vilket betyder att kandidaternas åsikter är väl sammanhållna och att relativt få avviker från den allmänna linjen.

Mönstret i tabell 9.2 visar tydligt att två partier sticker ut i språkfrågan: Sannfinländarna och Svenska folkpartiet. Genom att jämföra medelvärden för väljarna och kandidaterna för respektive parti ser vi också att åsiktsöverensstämmelsen mellan Sannfinländarna och deras sympatisörer är god. Skillnaden i den genomsnittliga placeringen är relativt liten (0,06).¹ Det är också det enda partiet som är mer kritiskt till språkobligatoriet än vad deras sympatisörer är. Samstämmigheten är lägre mellan övriga partier och deras sympatisörer, även om skillnaden inte kan betraktas som dramatisk i något fall. Vi ser även att sympatisörerna till samtliga partier är mer kritiska till språkobligatoriet än vad partierna är, med undantag för Sannfinländarna. Störst differens finner vi för Socialdemokraterna och Kristdemokraterna (båda -0,37), medan skillnaden för Samlingspartiet och Gröna förbundet är betydligt mindre. Det allmänna intrycket är ändå att åsikterna i språkfrågan, för alla andra partier än de som intar tydliga positioner (SFP och Sannf), inte är speciellt koherenta.

För att komplettera bilden ovan genomförs motsvarande analys på två andra empiriska material, den finländska riksdagskandidatundersökningen 2015 och den finländska valundersökningen 2015. Som redan nämndes gör det här materialet det möjligt att studera samstämmigheten mellan Svenska folkpartiet och deras väljare, som kan ses som extra viktig eftersom språkfrågan är central för just detta parti. Ytterligare en styrka är att vi här kan studera åsikter gällande landets framtida tvåspråkighet, en fråga med större bredd än den om språkobligatoriet i skolundervisningen. Svagheten med detta material är i sin tur att svarsfrekvensen är lägre för kandidaternas del och att en högre grad av osäkerhet därmed smyger sig in i analysen.

Resultaten presenteras i tabell 9.3 och omfattar, som de tidigare tabellerna, medelvärden och standardavvikelser över hur de olika väljargrupperna och partiernas representanter har svarat. Svarsskalan

1 Trots den relativt obetydliga avvikelser i medelvärdet är skillnaden signifikant, vilket betyder att åsikterna inte är helt jämförbara. Detsamma gäller även för de andra partierna och deras sympatisörer.

Tabell 9.3 Partiernas väljares och nominerade kandidaters åsikter om Finlands framtid som tvåspråkigt land (medelvärde)

	Väljarna			Partiernas kandidater			Diff.	Sig.
	Medelvärde	St.av.	(n)	Medelvärde	St.av.	(n)		
Sannfinländarna	4,8	2,9	(212)	3,3	3,2	(29)	1,5	*
Vänsterförbundet	5,3	2,7	(85)	6,5	3,2	(61)	-1,2	*
Centern	5,5	2,6	(253)	6,4	2,2	(35)	-0,9	*
Gröna förbundet	5,6	2,9	(102)	5,7	2,9	(51)	-0,1	
Samlingspartiet	5,6	2,9	(218)	6,4	3,0	(29)	-0,8	
Socialdemokraterna	5,7	2,8	(198)	5,9	3,2	(37)	-0,1	
Kristdemokraterna	6,0	2,8	(42)	6,5	2,2	(41)	-0,6	
Svenska folkpartiet	9,2	1,5	(59)	9,8	0,4	(24)	-0,6	*
Totalt	5,6	2,9	(1168)	6,2	3,1	(278)	-0,6	
Sig. (Anova)	0,001			0,001				

Not. Inställning till en vision om framtidens Finland: *Ett Finland med två starka nationalspråk: finska och svenska* (0 = mycket dåligt förslag, 10 = mycket bra förslag). Post hoc-test visar att medelvärdet för SFP:s väljare skiljer sig signifikant från övriga, medelvärdet för Sannfinländarnas väljare skiljer sig signifikant från medelvärdet för Samlingspartiet, SDP och SFP. För partierna skiljer sig medelvärdet för SFP och Sannfinländarna signifikant från övriga partier. De signifikanta skillnaderna mellan partiernas kandidater och väljare redovisas i kolumnen längst till höger (* $p < 0,05$). Databaser: riksdagsvalsundersökningen 2015, riksdagskandidatundersökningen 2015.

varierar den här gången mellan 0 och 10 och höga värden betyder att man ser visionen om ett *Finland med två starka nationalspråk: svenska och finska* som något positivt. Rangordningen är gjord enligt väljarnas åsikter, där väljargruppen med de mest kritiska åsikterna presenteras överst.

Resultaten är relativt tydliga och väntade. Det första vi kan notera är att partierna har en något mer positiv hållning till Finlands framtida status som tvåspråkig stat än vad väljarna har; ett mönster som stämmer väl överens med den mer begränsade frågan om språkobligatoriet. Väntat är även att de två väljargrupper som placerar sig i toppen respektive botten av rangordningen är de som har röstat på Svenska folkpartiet (9,2) och Sannfinländarna (4,8). Motsvarande resultat finner vi även bland partiernas åsikter där Sannfinländarnas riksdagskandidater (3,3) är mest kritiska och SFP:s kandidater överlägset mest positiva (9,8).

De låga standardavvikelserna för SFP:s del visar även att variationen i hur svaren fördelar sig är låg, vilket innebär att både partiets

väljare och partiets representanter har tydligt utmejslade åsikter i språkfrågan. För Sannfinländarnas del är mönstret ett annat. Här är åsikterna både bland väljarna och inom partiet betydligt mer splittade än i frågan om språkobligatoriet, vilket visar sig i den stora interna variationen (hög standardavvikelse). I den bredare frågan om Finlands framtida tvåspråkighet står alltså varken Sannfinländarnas kandidater eller dess väljare mer enade än övriga riksdagspartier och deras väljare. Noterbart är även att åsiktsskillnaderna bland övriga partier (5,7–6,5) och deras väljare (5,3–6,0) är marginell och att de inte skiljer sig åt i statistiskt hänseende.

Partiernas och väljarnas åsikter kan överlag ses som relativt koherenta. Det är inte bara rangordningen som är ungefär densamma, även den genomsnittliga skillnaden i medelvärden, som presenteras i kolumnen längst till höger, är låg.² Lägst samstämmighet finner vi intressant nog mellan Sannfinländarna och deras väljare. Det är även det enda partiet vars väljare är mer positiva till Finlands framtida tvåspråkighet än partiets representanter. Sannfinländarna som parti framstår alltså som betydligt mer radikalt och antisvenskt än partiets väljare när det gäller den mer övergripande inställningen till svenskans ställning i Finland. Motsvarande skillnad fanns däremot inte vad gäller den mer konkreta frågan om att göra svenskan frivillig i skolundervisningen (tabell 9.2). Intressant är även att skillnaden mellan Sannfinländarnas väljare och övriga partiets väljare i den övergripande frågan om landets framtida tvåspråkighet inte är speciellt stor (endast ett halvt skalsteg lägre än Vänsterförbundets) och att de sannfinländska väljarna endast avviker signifikant från Samlingspartiets, Socialdemokraternas och Svenska folkpartiets väljare.

Slutsatser

Det finns olika syn på vad god politisk representation innebär och på hur länken mellan väljare och valda på bästa sätt kan upprätthållas. Det är ändå vanligt att framhålla åsiktsöverensstämmelse mellan

2 Skillnaderna mellan partiernas kandidater och deras väljare är endast statistiskt säkerställd för Sannfinländarna, Vänsterförbundet, Centern och Svenska folkpartiet.

väljare och politiska representanter som en viktig del av en fungerande politik. Demokrati handlar om att göra medborgarnas åsikter närvarande i de politiska beslutsprocesserna (Pitkin 1967). Partiernas positioner bör enligt detta synsätt ligga i linje med väljarnas. I de fall det finns en god samstämmighet mellan partiets företrädare och de som röstar på eller identifierar sig med ett visst parti, kan man hävda att länken mellan väljare och partier upprätthålls och att det bidrar till en välfungerande demokrati.

I en mångfasetterad politisk verklighet kan det i praktiken vara svårt att upprätthålla god åsiktsöverensstämmelse i alla frågor. Enskilda sakfrågor och politikområden varierar i betydelse för partierna och deras väljare, vilket även kan antas påverka hur väl sammanhållna åsikterna är. Resultatet i det här kapitlet visar att detta i allra högsta grad gäller språkfrågan. De två partier som intar tydliga positioner i frågan är Svenska folkpartiet och Sannfinländarna, som kan beskrivas som varandras motpolar. Dessa två partier som politiserar och driver språkfrågan intar även en mer extrem hållning än sina väljare, vilket kan ses som en del av partiernas roll som opinionsbildare.

Övriga partiers kandidater och deras väljare positionerar sig inte speciellt tydligt i språkfrågan. Här är det framför allt viktigt att notera att de tre partier som traditionellt sett har utgjort Finlands stora och betydelsefulla riksdagspartier inte företräder någon tydligt utmejslad linje i språkfrågan, varken vad gäller inställningen till svenskans roll i det finländska samhället eller till skolsvenskan. Detsamma gäller dessa tre partiers väljare. Åsikterna i språkfrågan hos Centerns, Samlingspartiets och Socialdemokraternas stödgrupper fördelar sig inte tydligt enligt deras röstningsmönster eller enligt vilket parti de identifierar sig med. Resultatet kan ses som en tydlig indikator på att både partierna och deras väljare är formbara och mottagliga för aktiv opinionsbildning.

Referenser

- Adams, James, Michael Clark, Lawrence Ezrow & Garrett Glasgow 2006, "Are Niche Parties Fundamentally Different from Mainstream Parties? The Causes and Electoral Consequences of Western European Parties' Policy Shifts, 1976–1998", *American Journal of Political Science* 50, nr 3, s. 513–529.
- Adams, James, Lawrence Ezrow & Debra Leiter 2012, "Partisan Sorting and Niche Parties in Europe", *West European Politics* 35, nr 6, s. 1272–1294.
- Dalton, Russell, D. 1985, "Political Parties and Political Representation", *Comparative Political Studies* 18, nr 3, s. 267–299.
- Eduskuntavaalit 2015: Ehdokkaiden vastaukset Yleisradion vaalikoneeseen, FSD3004, Yleisradio [producent] 2015 & Yhteiskuntatieteellinen tietotarkisto [distributör] 2016, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3004>.
- Ezrow, Lawrence, Catherine de Vries, Marco Steenbergen & Erica E. Edwards 2011, "Mean Voter Representation and Partisan Constituency Representation. Do Parties Resond to the Mean Voter Position or to their Supporters?", *Party Politics* 17, nr 3, s. 275–301.
- Grönlund, Kimmo 2011, "Inledning – finlandssvenskar i publikdemokrati", Kimmo Grönlund (red.), *Språk och politisk mobilisering. Finlandssvenskar i publikdemokrati*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 7–13.
- Grönlund, Kimmo & Elina Kestilä-Kekkonen 2015, "Eduskuntavaalitutkimus 2015", version 2.0 (2018-07-24), FSD 3067, Yhteiskuntatieteellinen tietotarkisto, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>.
- Grönlund, Kimmo & Jussi Westinen 2012, "Puoluevalinta", Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*, Helsinki: Oikeusministeriö, s. 156–190.
- Kriesi, Hanspeter 2010, "Restructuration of Partisan Politics and the Emergence of a New Cleavage Based on Values", *West European Politics* 33, nr 3, s. 673–685.
- Mair, Peter 2007, "Left-Right Orientations", Russell J. Dalton & Hans-Dieter Klingemann (eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford: Oxford University Press, s. 206–222.
- May, John D. 1973, "Opinion structure of political parties. The special law of curvilinear disparity", *Political Studies* 2, nr 2, s. 135–151.
- Pitkin, Hanna 1967, *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California.
- Powell, G. Bingham 2000, *Elections as Instruments of Democracy. Majoritarian and Proportional Visions*, New Haven: Yale University Press.
- Ranney, Austin 1954, *The Doctrine of Responsible Party Government. Its Origins and Present State*, Urbana: The University of Illinois Press.
- Sartori, Giovanni 1968, "Representational Systems", *International Encyclopedia of the Social Sciences* 13, s. 470–475.
- von Schoultz, Åsa 2015a, "Finlands kandidatundersökning 2015", Enkät riktad till samtliga riksdagskandidater, Del av The Comparative Candidate Survey, www.comparativecandidates.org.
- von Schoultz, Åsa 2015b, "Förändringar i det politiska landskapet", Siv Sandberg & Stefan Sjöblom (red.), *Makten att kombinera. Utmaningar, vägval*

- och handlingskraft i Svenskfinland*, Helsingfors: Svenska kulturfonden, s. 227–247.
- Stimson, James A., Michael B. Mackuen & Robert S. Ericson 1995, "Dynamic Representation", *American Political Science Review* 89, nr 3, s. 543–565.
- Sundberg, Jan 1996, *Partier och partisystem i Finland*, Esbo: Schildts.
- Wlezien, Christopher 1995, "The Public as Thermostat. Dynamics of Preferences for Spending", *American Journal of Political Science* 39, nr 4, s. 981–1000.

BELASTNING ELLER TILLGÅNG?

En kartläggning av riksdagsdebatten kring
medborgarinitiativet om frivillig skolsvenska

Andreas Fagerholm

Inledning

Den lagstiftande församlingen innehar en, åtminstone i teorin, betydande roll i de allra flesta demokratiska stater. Utöver att stifta lagar och idka tillsyn över den verkställande makten innehar parlamentet¹ även en viktig legitimerande roll: det länkar samman medborgare och makthavare, det representerar folkviljans intressen och det tjänar som ett offentligt forum för debatt (Kreppel 2008). Den sistnämnda funktionens betydelse har ofta diskuterats och åsikterna har länge gått isär gällande huruvida parlamentet är ett forum för viktiga ordväxlingar kring angelägna ärenden eller en arena för meningslöst politiskt käbbel. De senaste decenniernas utveckling mot ett allt lägre valdeltagande (se Franklin 2004, kap. 1), ett svalnande intresse för partipolitiskt engagemang (se van Biezen, Mair & Poguntke 2012) och en, åtminstone på vissa håll, minskad tillit till de politiska institutionerna (se Norris 2011, kap. 4) har väl snarast gynnat den senare uppfattningen. Dagens parlament uppfattas med andra ord hellre som ”pratbutiker” (ty. *Schwatzbude*) än som viktiga debattforum där ”every interest and shade of opinion in the country can have its cause even passionately pleaded” (Mill [1861] 1991, 117).

1 I det här kapitlet används termen ’parlament’ som en allmän beteckning på lagstiftande organ.

För att bemöta det minskande intresset för konventionella politikformer har såväl beslutsfattare som samhällsforskare fäst större uppmärksamhet vid deltagardemokratins möjligheter, och ett flertal europeiska länder har introducerat element som kompletterar den vedertagna representativa demokratiformen med olika slag av kooperativ styrning samt deliberativ och direkt demokrati (se t.ex. Geißel & Joas 2013). I Finland har lagstiftningen redan länge möjliggjort rådgivande folkomröstningar, och i mars 2012 introducerades ytterligare ett direktdemokratiskt inslag när minst 50 000 röstberättigade finska medborgare gavs möjligheten att lägga fram medborgarinitiativ för riksdagen.²

I det här kapitlet riktas intresset mot ett av dessa medborgarinitiativ – förslaget att göra svenska till ett valfritt läroämne på alla utbildningsstadier. Genom att studera denna debatt avser jag att presentera en kartläggning av de (finskspråkiga) riksdagsledamöternas förhållningssätt till obligatorisk undervisning i svenska och, mer allmänt, till de rådande språkförhållandena i Finland. Forskningsfrågorna, som är två till antalet, tar fasta på debattdeltagarna och deras inlägg: Vem deltog i debatten och vad handlade den om? Innan dessa frågor tas till behandling ges en tämligen kortfattad bakgrund till diskussionen om skolsvenskans ställning i Finland.

Den obligatoriska svenskan: en kort bakgrund

Svenskans status som obligatoriskt läroämne för finskspråkiga elever har sitt ursprung i den omfattande grundskolereform som godkändes 1968. Från att tidigare ha varit ett ämne som i huvudsak undervisats på läroverksnivå kom svenskan nu att bli ett språk som alla finskspråkiga elever förväntades tillägna sig åtminstone elementära kunska-

2 Överlämnade medborgarinitiativ hanteras i enlighet med gängse lagstiftningspraxis (se närmare i Pajala 2014). De 16 (av totalt drygt 600 initierade) medborgarinitiativ som hittills (i maj 2017) överlätits till riksdagen har alla bemötts sakligt. Ett av dessa har godkänts och ytterligare tre har resulterat i smärre åtgärder. För kartläggningar av och diskussioner kring medborgarinitiativets korta historia i Finland, se Christensen m.fl. (2016), Christensen, Karjalainen & Setälä (2016) och Laitinen (2016). En överblick över europeiska erfarenheter ges i Setälä & Schiller (2012).

per i. Beslutet, som främst motiverades med kultur-, språk- och utrikespolitiska argument (Geber 2010; Väistö 2017), togs inte emot med odelad förtjusning. Debatten mellan förespråkare och motståndare har vid flera tillfällen³ gått het och obligatoriets motståndare har alltmer högljutt förfäktat ett avskaffande av vad man anser vara ett oändamålsenligt och otidsenligt inslag i den grundläggande utbildningen. De undersökningar som genomförts har också tydligt indikerat en utbredd motvilja mot – för att använda en vedertagen och något pejorativ term – ”tvångssvenskan” (fi. *pakkoruotsi*). I dag är det relativt få finskspråkiga skolelever som uppfattar svenska som ett attraktivt läroämne (Takala 2012, 6–7), och även bland befolkningen i stort är merparten redo att helt avskaffa obligatoriet (se kap. 1 i denna bok).

Mot bakgrunden av detta utbredda missnöje kom lanseringen av ett medborgarinitiativ för avskaffande av den obligatoriska skol-svenskan (M 2/2014 rd) knappast som någon större överraskning. Initiativet, som lanserades vårvintern 2013, lyckades snabbt samla det behövliga antalet stödförklaringar och överlämnades till riksdagen den 24 april följande år. Remissdebatten ägde rum den 15 maj (PR 52/2014 rd), varefter ärendet sändes till kulturutskottet för beredning. Ett oenigt utskott föreslog, i februari 2015, att initiativet i sig skulle förkastas, men tillfogade ett uttalande enligt vilket regeringen förväntades utforma en helhetsplan för hur språkutbildningen kunde omformas för att på bästa sätt bemöta framtidens utmaningar (KuUB 24/2014 rd). Den slutliga plenarbehandlingen av ärendet ägde rum den 5 mars 2015 (PR 165/2014 rd), och dagen efter godkändes kulturutskottets förslag till förkastande med rösterna 134–48. Samtidigt godkändes (93–89) dock ett tillägg om att riksdagen förutsätter att regeringen utreder möjligheterna för regionala experiment med bredare och friare språkutbud.⁴

3 Här avses främst den debatt som ägde rum i kölvattnet av 1990 års skolpolitiska redogörelse (se närmare i Herberts & Landgärds 1992) och 2000-talets diskussion kring svenskans roll i studentexamen.

4 Noteras kan också att ett nytt medborgarinitiativ (”Monikielinen Suomi – ruotsi valinnaiseksi”, sv. Ett mångspråkigt Finland – svenskan valfri) i väsentligen samma anda lanserades våren 2016. Detta initiativ lyckades dock inte nå upp till den föreskrivna mängden stödförklaringar inom utsatt tid.

Analys

I det följande granskas de två riksdagsdebatter som fördes kring det aktuella medborgarinitiativet – den inledande remissdebatten (PR 52/2014 rd) och (den enda) behandlingen (PR 165/2014 rd). Inledningsvis förs en kortfattad teoretisk diskussion där ett antal hypoteser introduceras. Sedan följer två empiriskt orienterade avsnitt: det första kartlägger debattdeltagande (hypotes 1 och 2) och det andra erbjuder illustrationer av debatternas innehåll (hypotes 3a och 3b).

Teoretiska utgångspunkter

Såsom antyddes i kapitlets inledning kan parlamentets roll som debattarena uppfattas på olika sätt. Detsamma gäller själva debattakten. En del hävdar att parlamentariker engagerar sig i meningsutbyte i avsikt att övertyga kollegor om den egna uppfattningens riktighet, medan andra gör gällande att debattinläggens egentliga funktion är att markera den egna ståndpunkten för media och för väljare. Internationell empirisk forskning stöder i huvudsak det sistnämnda perspektivet. Den enskilda parlamentarikerns möjligheter att påverka sina kollegors röstningsbeteende genom inlägg i plenardebatter anses alltså vara begränsade (se t.ex. Austen-Smith 1990), debattinläggets egentliga funktion är att fungera som verktyg för att kommunicera med väljarkåren (se t.ex. Malzman & Sigelman 1996; Martin & Vanberg 2008). En liknande slutsats dras av Kyösti Pekonen (2008 och 2011; jfr dock Palonen 2005; se även Turja 2007), som utifrån resultat från intervjustudier med finländska riksdagsledamöter konstaterar att de för beslutsfattandet essentiella överläggningarna äger rum i utskotten (se även Helander & Pekonen 2007; Rinne 2010; Svanström 2010), medan de tal som hålls i plenisalen snarast är att betrakta som valpropagandistiska skådespel. En av de av Pekonen (2011, 108) intervjuade ledamöterna hävdar följaktligen att "[t]äysistunnossahan puhutaan kameroille ja koko kansalle" (sv. "i plenisalen talar man ju till kamerorna och till hela folket"). En annan vidhåller att "ennen ne Aaltosen patsaat muuttavat mielipiteensä, kuin salissa kukaan toisen puheen johdosta" (sv. "det är mer sannolikt att ett debattinlägg övertygar plenisalens skulpturer än att det förmår ändra någon annan riksdagsledamots åsikt").

I linje med det ovan sagda väljer jag att uppfatta debattinlägget som en icke-deliberativ akt vars främsta uppgift är att markera debattörens position (Rasch 2014). Inlägg görs följaktligen ”(almost) solely for ‘theatrical’ purposes” och adresseras främst ”to outside audiences for political – as opposed to policy – reasons” (Proksch & Slapin 2015, 20–21; se även Proksch & Slapin 2011). Givet detta kan den enskilda parlamentsledamoten förväntas vara särskilt benägen att ge sig in i debatter som förmodas gagna hens anseende och således bidra till ökat understöd i kommande val. Ledamoten är med andra ord hågad att debattera sakfrågor som hen associeras med och prioriterar eller, annorlunda uttryckt, sakfrågor som hen ”äger” (Budge & Farlie 1983; Petrocik 1996; se även Budge 2015; Walgrave, Tresch & Lefevere 2015).

Vilka är då de (finskspråkiga) riksdagsledamöter som äger frågan om skolsvenskan och därmed kan antas ha haft ett intresse av att *delta* i de aktuella debatterna? En första tänkbar grupp utgörs av Sannfinländarnas riksdagsledamöter. Kravet på frivillig skolsvenska lyftes fram i partiets valprogram inför både 2007 och 2011 års riksdagsval (Perussuomalaiset 2007, 14; 2011, 27), och inför 2015 års val publicerade partiet ett utförligt språkpolitiskt program där en genomgripande omdaning av det svenska språkets status förordades (Perussuomalaiset 2015). Skolsvenskan har även behandlats i en skrift utgiven av partiets tankesmedja (Rostila 2014). Frågan om skolsvenskans roll prioriteras alltså högt av partiet och antagandet är därmed att sannfinländska ledamöter var särskilt benägna att delta i de debatter som ordnades kring medborgarinitiativet om frivillig skolsvenska (hypotes 1).

En annan grupp med tänkbart intresse för språkfrågan är kulturutskottets medlemmar. Centrala kriterier i den partiinterna fördelningen av utskottsplatser är ledamöternas egna önskemål och intressen samt inte minst deras anciennitet – garvade parlamentariker får ofta ta plats i de mest prestigefyllda utskotten medan mindre beprövade ledamöter vanligtvis får nöja sig med mer undanskymda poster. Kulturutskottets anseende kan på sin höjd beskrivas som medelhögt (Forsten 2005; Holli 2014; Wiberg & Mattila 1997). Det består dels av erfarna parlamentariker som faktiskt prioriterar kultur- och (ut)bildningsfrågor, dels av mindre erfarna ledamöter som kanske

hellre skulle ta plats i något annat utskott. Mot bakgrund av detta kan det antas att kulturutskottets medlemmar är villiga att profilera sig i frågor som faller inom utskottets arbetsfält – antingen av genuint intresse för politikområdet i fråga eller för att visa aktivitet och således förbättra sitt anseende när framtida utskottsplatser ska fördelas (Forsten 2005, kap. 6). Granskningens andra förväntning är sålunda att kulturutskottets (ordinarie) medlemmar var särskilt benägna att delta i debatterna kring medborgarinitiativet om frivillig skolsvenska (hypotes 2).

Utöver debattdeltagande ska jag i det här kapitlet även studera de *ståndpunkter* som framfördes i debatten. Även om kartläggningen härvidlag är förutsättningslöst induktiv snarare än utpräglad deduktiv så kan, mot bakgrund av det som ovan sagts om debattinläggens förmodade natur och om sakfrågeäggande, ett par relativt allmänt hållna förväntningar presenteras. Med lös utgångspunkt i Sundells (2015; se även Geber 2010, 54–62) kartläggning av argumenten för respektive mot skolsvenskan, antas till en början att debattörerna kan uppordnas endimensionellt så att den ena polen representerar ståndpunkter präglade av starkt motstånd mot den obligatoriska skolsvenskan, medan den andra polen står för resonemang som hävdar att nationens två- eller mångspråkiga karaktär kraftigt försvagas om den obligatoriska skolsvenskan slopas (hypotes 3a). Vidare antas, för det andra, att de enskilda debattörernas placering längs denna ideologiska dimension i huvudsak hänger samman med deras partitillhörighet (hypotes 3b): sannfinländare förväntas ”äga” frågor rörande behovet av nationell enhetskultur (se t.ex. Paloheimo 2006 och 2008; Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015) och sålunda vara mest benägna att använda sig av resonemang där det finska språkets och den finska kulturens roll betonas.

Sammanlagt 58 finskspråkiga⁵ riksdagsledamöter bidrog med minst ett inlägg (eller en replik) i de två riksdagsdebatterna kring medborgarinitiativet att göra svenska till ett valfritt läroämne på alla utbildningsstadier. 23 av dessa ledamöter deltog i båda debatterna, 20 tog till orda endast under den inledande remissdebatten och 15 yttrade sig enbart i samband med den debatt som hölls i anslutning till den enda behandlingen av ärendet. Remissdebatten lockade således 43 debattdeltagare (27 % av de då totalt 162 närvarande finskspråkiga ledamöterna), medan den enda behandlingen väckte 38 (23 % av 169 närvarande) ledamöters intresse. Det totala antalet enskilda debattinlägg anförda av finskspråkiga ledamöter uppgick till 149 – 75 under remissdebatten och 74 i samband med den enda behandlingen.

Som väntat var den sannfinländska riksdagsgruppens ledamöter väl representerade bland debattörerna (se tabell 10.1): 17 (40 %) av remissdebattens deltagare representerade detta parti, och dessa 17 stod för 43 procent av det totala antalet inlägg. Den sannfinländska debattivern var än mer påtaglig vid behandlingen ett år senare då 19 (50 % av det totala antalet debattörer) sannfinländare stod för 60 procent av inläggen. Även kulturutskottets medlemmar deltog flitigt, eftersom hela 21 procent av remissdebattens och 29 procent av den enda behandlingens deltagare var medlemmar av detta utskott. Dessa medlemmar stod för 20 respektive 32 procent av det totala antalet inlägg. Noteras kan även att ledamöter med något lägre utbildning samt ledamöter från valkretsar i det enspråkigt finska Finland var något överrepresenterade i båda debatterna och därtill att remissdebatten även karaktäriserades av ett visst överskott av män och yngre ledamöter (se tabell 10.1).

5 Eftersom bokens huvudfokus ligger på majoritetsbefolkningens syn på den svenskspråkiga minoriteten har en grupp om elva riksdagsledamöter med utpräglat svensk profil exkluderats från de föreliggande analyserna. Denna grupp består av samtliga ledamöter från Svenska riksdagsgruppen samt Kristdemokraternas Peter Östman. En rad genuint tvåspråkiga ledamöter (Maarit Feldt-Ranta [SDP], Annika Lapintie [VF], Silvia Modig [VF], Kimmo Sasi [Saml] och Alexander Stubb [Saml]) ingår dock i studien.

Tabell 10.1 En kartläggning av debattdeltagarna

	Remissdebatten		Enda behandlingen	
	Deltagare (N = 43)	Alla när- varande (N = 162)	Deltagare (N = 38)	Alla när- varande (N = 169)
	%	%	%	%
Kön				
Kvinna	40	44	42	43
Man	61	56	58	57
Ålder				
–40	28	16	21	20
41–60	54	60	55	56
61–	19	24	24	24
Utbildning ¹				
Låg	5	1	5	1
Medel	30	24	34	26
Hög	65	75	61	73
Valkrets				
Tvåspråkig krets ²	28	39	37	43
Annan krets	72	61	63	57
Gruppordförande				
Ja	5	5	3	5
Nej	95	95	97	95
Parti				
VF	9	7	0	8
SDP	9	22	16	23
Gröna	5	5	0	5
Sannf	40	22	50	20
C	12	20	13	19
KD	0	3	0	3
Saml	23	21	18	22
Övr ³	2	1	3	1
Utskottsmedlemskap				
Kulturutskottet	21	10	29	10
Ej kulturutskottet	79	90	71	91

Not. Över-/understiger ibland 100 procent på grund av avrundningar.¹

Låg = grundläggande utbildning; Medel = andra stadiet avklarad; Hög = institut-, yrkeshögskole- eller universitetsexamen.² De tvåspråkiga valkretsarna är Egentliga Finland, Helsingfors, Nyland och Vasa.³ Partiet Förändring 2011.

Modell 1A (remissdebatten) och 2A (enda behandlingen) i tabell 10.2 återger resultat från mer systematiska granskningar av riksdagsledamöternas debattdeltagande. Den beroende variabeln i båda modellerna tar fasta på huruvida ledamoten deltog (1) i debatten eller ej (0), medan de oberoende variablerna fokuserar på partitillhörighet (sannfinländare = 1, övriga = 0) och utskottsmedlemskap (kulturutskottsmedlem = 1, övriga = 0) samt, närmast i kontrollsyfte, på kön (man = 1, kvinna = 0), kalendarisk ålder, utbildningsnivå (se not i tabell 10.1 ovan) och huruvida ledamoten valts in från en tvåspråkig valkrets (1) eller ej (0). Modell 2A inkluderar även en variabel som tar fasta på möjligheten att ledamöter med – i förhållande till den egna riksdagsgruppens majoritet – avvikande åsikt (1) i frågan var mer benägna att ta till orda än de som fogade sig till gruppens majoritet (0).⁶

Båda modellerna ger fortsatt stöd åt hypoteserna 1 och 2. Jämfört med ledamöter från andra partier var sålunda sannfinländare mångfalt mer benägna att delta i remissdebatten kring förslaget om frivillig skolsvenska ($b = 1,29$; oddskvot = 3,63) och framför allt i den påföljande enda behandlingen av förslaget ($b = 2,63$; oddskvot = 13,83). Likaså var kulturutskottets medlemmar avgjort mer debattglada än övriga riksdagsledamöter, både under remissdebatten ($b = 1,94$; oddskvot = 6,93) och i synnerhet under den enda behandlingen ($b = 3,18$; oddskvot = 24,15). Dessa slutsatser förblir oförändrade även när den beroende variabeln består av antalet debattinlägg (se modell 1B och 2B i tabell 10.4, bilaga 10A): sannfinländare yttrade sig, särskilt under den enda behandlingen, mer frekvent än övriga partiers

6 Ledamöternas åsikt i sakfrågan avgörs utifrån deras röstningsintention. Jag noterar att tidigare både nationell (Noponen 1988) och internationell (t.ex. Proksch & Slapin 2015) forskning lyft fram också andra tänkbara förklaringsfaktorer till debattdeltagande. Dessa faktorer antas dock vara mindre relevanta i detta sammanhang och inkluderas därför inte i de återgivna modellerna. En granskning indikerar också att faktorer såsom det egna partiets regeringsstatus eller ledamotens position längs vänster–högeraxeln (se närmare nedan och bilaga 10C) inte utgör signifikanta förklaringsfaktorer. Jag noterar även att resultaten inte nämnvärt påverkas av smärre justeringar i de aktuella variablernas operationalisering; slutsatserna förblir med andra ord väsentligen de samma även när repliker exkluderas och när ersättare inräknas i kategorin utskottsmedlemmar.

Tabell 10.2 Deltagande i riksdagsdebatten om skolsvenskan; remissdebatten (modell 1A) och enda behandlingen (modell 2A)

	Modell 1A	Modell 2A
	Estimat (Standardfel)	Estimat (Standardfel)
Intercept	2,30 (1,62)	-0,33 (1,71)
Sannfinländare	1,29** (0,46)	2,63*** (0,53)
Kulturutskottsmedlem	1,94** (0,61)	3,18*** (0,68)
Kön	0,36 (0,43)	-0,19 (0,48)
Ålder	-0,04* (0,02)	-0,00 (0,02)
Utbildning	-0,58 (0,41)	-0,64 (0,46)
Valkrets	-1,00* (0,45)	-0,44 (0,50)
Avvikare		1,26 (0,77)
	$\chi^2 (6) = 29,37***$	$\chi^2 (7) = 53,12***$
Pseudo- R^2 (Hosmer-Lemeshow)	0,16	0,29
Pseudo- R^2 (Cox-Snell)	0,17	0,27
Pseudo- R^2 (Nagelkerke)	0,24	0,41
N	162	169

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; + $p < 0,1$ (tvåsidiga test)

Not. Binära logistiska regressioner. Beroende variabel: debatt/deltagande.

representanter ($b = 0,84$ och $1,89$; oddskvot = $2,32$ och $6,63$), och även kulturutskottets medlemmar tog till orda flitigare än övriga ledamöter i båda debatterna ($b = 1,05$ och $1,60$; oddskvot = $2,87$ och $4,96$).

Empiriska resultat: debattens innehåll

För att få en uppfattning om debatternas innehåll använder jag mig av automatiserade innehållsanalytiska metoder. Dylika metoder kan, grovt taget, användas i två syften – för att klassificera och för att ordna

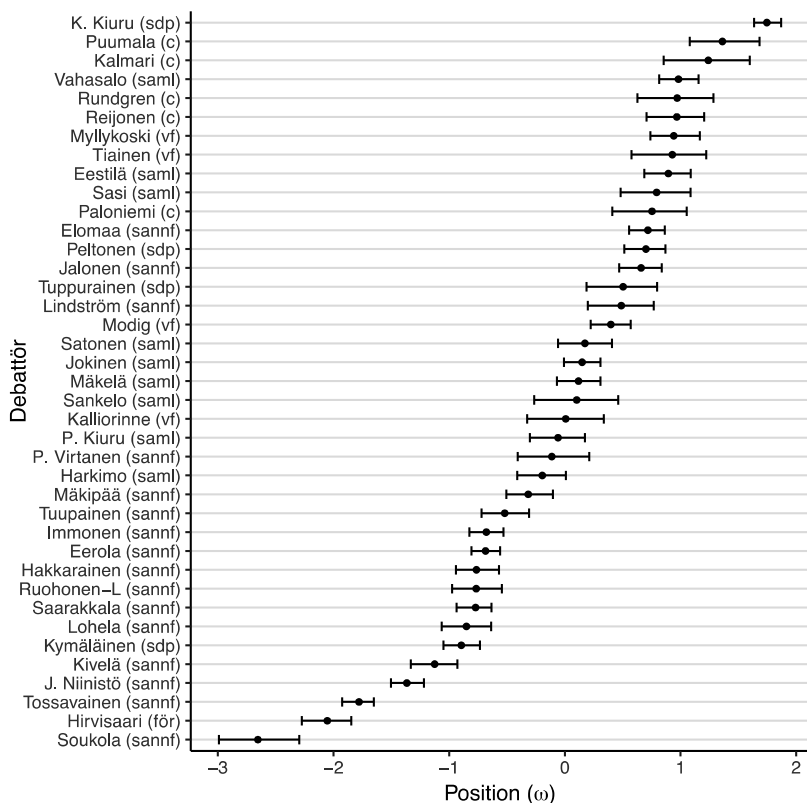
texter (Grimmer & Stewart 2013).⁷ I den föreliggande granskningen läggs tonvikten på den sistnämnda uppgiften; jag strävar efter att dela in debattörerna utifrån innehållet i deras inlägg (se dock även not 13 nedan). För att fullfölja denna uppgift används en fullt automatiserad analysteknik (*Wordfish*) som extraherar den mest betydande latent dimensionen ur en vald mängd politiska texter (Slapin & Proksch 2008; se närmare i bilaga 10B).

Eftersom avsikten med min granskning är att uppordna riksdagsledamöter snarare än enskilda debattinlägg så inleds granskningen med att alla inlägg av samma ledamot sammanförs i ett dokument. Därefter företas en preliminär dokumentpreparering där versaler omvandlas till gemener och där skiljetecken, siffror och övriga specialtecken elimineras. Likaså avlägsnas vanligt förekommande tilltalsfraser (t.ex. *arvoisa puhemies*) samt inpass från talmannen, övriga ledamöter och läktarplats. Även (delar av) tal på något annat språk än finska samt ett antal i sammanhanget betydelselösa stoppord (t.ex. *ja* och *on*) tas bort. För att undvika att analysen belastas med en stor mängd ord av väsentligen samma innebörd används trunkerade rotformer. Efter dessa inledande korrigeringar kan matriser skapas där termer återges i rader och dokument i kolumner. För remissdebattens del erhålls en term-dokumentmatris av storleken 2 879 (rader) × 39 (kolumner), medan den enda behandlingen genererar en term-dokumentmatris av storleken 3 187 × 38. Dessa matriser utgör grunden för de *Wordfish*-analyser som nedan sammanfattas.⁸

7 För tidigare användning av liknande tillvägagångssätt i studiet av finländsk politik, se t.ex. Fagerholm (2016), Karlsson & Wiberg (2010) och Winter & Wiberg (2016). Se även Ahonen (2015) för en något mer allmän diskussion kring automatiserade analysmetoders användbarhet.

8 Matrisernas storlek överskrider med råge det föreslagna minimikravet på omkring 300 unika ord och ett tiotal dokument (se Proksch & Slapin 2009). Från analysen av remissdebatten har ett mindre antal (4) ledamöter som endast bidrog med ett synnerligen kort (innehållande mindre än 50 unika relevanta ord) inlägg exkluderats. De resultat som nedan redovisas baseras på medeltal från 500 simulationer. Modellerna har identifierats genom att fixera medelvärdet vid 0 och standardavvikelsen vid 1 samt genom att påtvinga den förmodade frivillighetsförespråkaren James Hirvisaari (För) genomgående lägre värden än den troliga tvåspråkighetsproponenten Raija Vahasalo (Saml). Modellernas log-likelihood-värden är -17623,65 (remissdebatten) respektive -19535,46 (enda behandlingen).

Till en början riktas intresset mot *remissdebatten*. Gick den övergripande skiljelinjen bland de finskspråkiga deltagarna i denna debatt – såsom förväntades – mellan finshetsvurmare och tvåspråkighetsivrare? I ljuset av de resultat som erhållits måste svaret på denna fråga bli försiktigt jakande. Den dimension som framträder placerar debattörer som i sina inlägg betonar svenskans värde och reflekterar kring hur undervisningen i ämnet kan göras mer lockande i den ena (positiva) polen, medan debattörer som uppfattar den obligatoriska svenskundervisningen som ett ovälkommet tvång och således argumenterar för ett avskaffande av obligatoriet i regel tar plats i den andra (negativa) polen (se figur 10.1).

Figur 10.1 Debattörernas positionering i remissdebatten (inkl. 95 % konfidensintervall).

En något mer ingående granskning av debattinläggen ger vid handen att debattörerna hemmahörande i (eller i närheten av) den förstnämnda polen ofta gav uttryck för en stark oro inför finländarnas försämrade språkkunskaper och, som lösning på detta dilemma, förespråkade en rad omläggningar där språkundervisningen, och i synnerhet svenskundervisningen, tidigareläggs och görs mer motiverande. Exempelvis hävdade Raija Vahasalo (Saml) att

... [v]ikamme on tässä maassa, että aloitamme kieltenopiskelun aivan liian myöhään emmekä me hyödynnä lasten herkkyyksia kieltenopiskelussa. [...] Ruotsin tuntimäärä on nykyinkin jo niin minimissään, että paljon vähempää se ei enää voisi olla ilman että katsottaisiin, että sitä kieltä ei opi. [...] Meillä on paljon hyviä kieltenopiskelumenetelmiä, ja yksi, joka on minunkin koulussani, on kielikylypy. Siellä ei tunneta sanaa ”pakkoruotsi”. (PR 52/2014 rd)⁹

Övriga argument som florerade flitigt bland debattörerna i närheten av denna pol tar fasta på svenskans (kultur)historiska betydelse samt på jämlikhets- och arbetslivsaspekter. En del hävdade, likt Tuula Peltonen (SDP), att ”[r]uotsin kielen opiskelu on meille suomalaisille traditio, johon liittyy valtavasti kulttuurihistoriallista arvoa” (sv. ”att studera svenska är för oss finländare en tradition av enormt kulturhistoriskt värde”), medan Eila Tiainen (VF) och andra betonade att studier i svenska ”avaa [...] näille [pohjoismaisille] työmarkkinoille ovia” (sv. ”öppnar dörrar till [den nordiska] arbetsmarknaden”) (PR 52/2014 rd).

I närheten av den andra polen återfinns som sagt i huvudsak debattörer med en klart mer avog inställning till den obligatoriska skolsvenskan. Dessa debattörer välkomnade medborgarinitiativet, lyfte fram ”tvångssvenskans” kostsamhet och impopularitet samt

9 Sv. ”Problemet här i landet är att språkundervisningen inleds alldeles för sent – vi utnyttjar inte de år då barnet är särskilt mottagligt för språkinläring. [...] Svenskans timantal är redan nu minimalt; mycket lägre kan det inte vara utan att språkinläringen äventyras. [...] Vi har många goda språkinlärningsmetoder, och en av dem – denna används även i min skola – är språkbad. Där känner man inte till ordet ’tvångssvenska’.”

förespråkade valfrihet. I likhet med Reijo Tossavainen (Sannf) hävdade många debattörer nära denna pol att ”pakkoruotsi on tässä ajassa ja varsinkin tulevaisuudessa tarpeeton” (sv. ”tvångssvenskan är i dag, och särskilt i framtiden, onödig”) och vidare att fokus i stället bör riktas mot ”hyödyllisiä maailmankieliä, kuten esimerkiksi espanjaa, saksaa, ranskaa, arabiaa ja vaikkapa kiinaa” (sv. ”nyttiga världsspråk såsom exempelvis spanska, tyska, franska, arabiska eller rentav kinesiska”) (PR 52/2014 rd). Även om argument till försvar för en uteslutande finsk(språkig) kultur och för äktfinskhet inte kan sägas ha varit särskilt framträdande tog en del inlägg ändå fasta på de förmåner som den finlandssvenska befolkningen upplevdes förfoga över. Pirkko Ruohonen-Lerner (Sannf) menade således att ”on suurta suomenkielisten syrjimistä [...] että huomattavasti alhaisemmalla pistemäärällä ruotsinkieliset voivat päästä opiskelemaan” (sv. ”det är oerhört diskriminerande gentemot de finskspråkiga att svenskspråkiga får studieplats trots avsevärt lägre poäng”), medan Pertti Virtanen (Sannf) gjorde gällande att ”RKP ja suomenruotsalaiset ovat maailman parhaiten kohdeltu vähemmistö kaikkine etuoikeuksineen” (sv. ”SFP och finlandssvenskarna är världens mest omhuldade minoritet med alla sina privilegier”) (PR 52/2014 rd).

För att ytterligare belysa remissdebattens två poler presenteras, i den vänstra kolumnen av tabell 10.3, en listning av de ord som associeras med de båda polerna. Även om tolkningen av alla ord inte nödvändigtvis är alldeles självklar är det övergripande mönstret någorlunda tydligt. Den positiva polen bestod av debattörer som betonade svenskans historiska betydelse (*historiallinen*), uttryckte oro inför de försämrade språkkunskaperna (*pisatutkimustulos*) och argumenterade för en tidigareläggning (*varhais-*, *aikaistaa*) eller utvidgning (*tuntijako*) av svenskundervisningen. Den negativa polen förknippas med ett synsätt där frivillighet förespråkas (*vapaus*, *kielivalinta*) och där svenskan upplevs som ett kostsamt (*raha*) tvång (*pakkoruotsittaja*) sprunget ur den politiska kohandel som anses ha ägt rum i samband med grundskolereformen (*lehmänkauppa*).

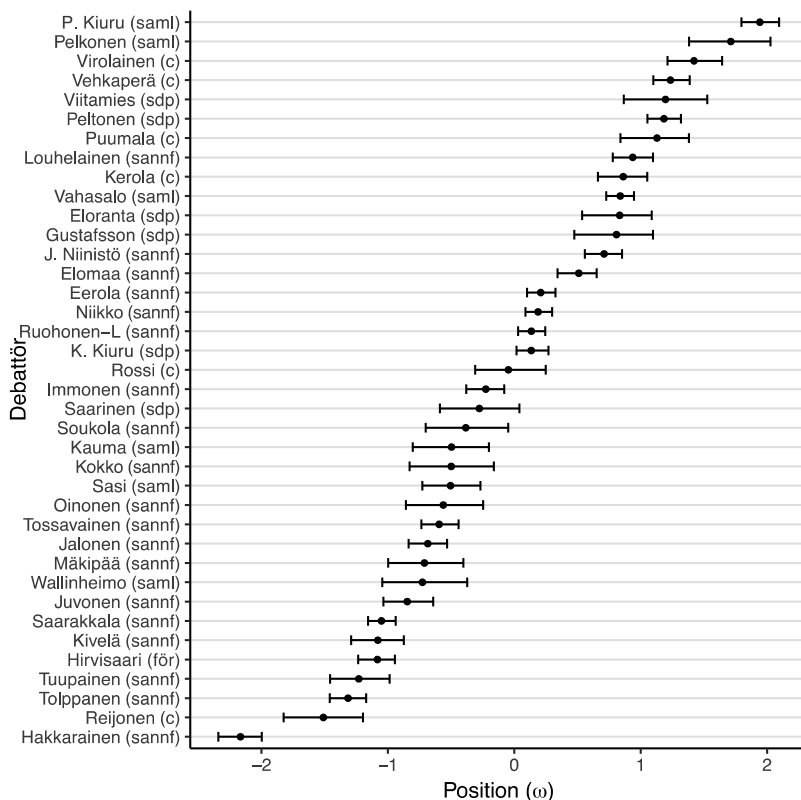
Vad kan då sägas om den *enda behandlingen* av ärendet? Framträder här ett likartat mönster som i remissdebatten? I ljuset av de resultat som presenteras i högra kolumnen av tabell 10.3 och i figur 10.2 måste slutsatsen bli att så inte är fallet: den övergripande kon-

Tabell 10.3 Ord starkt associerade med den observerade ideologiska dimensionens plus- och minuspoler (svensk översättning inom parentes)

	Remissdebatten	Enda behandlingen
+	varhais- (förskole-) haaste (utmaning) historiallinen (historisk) vapaaehtoisuus (frivillighet) kielenopetus (språkundervisning) písatutkimustulos (pisaresultat) kokemus (erfarenhet) aikaistaa (tidigarelägga) kielikylpy (språkbäd) tuntijako (timfördelning)	velvoittaa (förpliktiga) mahdollistaa (möjliggöra) vastaantulo (bemöta) säilyttää (bevara) saavuttaa (uppnå) kompromissi (kompromiss) kulttuuri (kultur) mosaiikkimainen (mosaikartad) valinnaisuus (valfrihet) työmarkkinat (arbetsmarknaden)
...	...	...
-	hallituskuriasi (disciplinärende) osaamattomuus (okunnighet) pakkoruotsittaja (tvångsförsvenskare) Kielikoulutuspolitiikka (språkutbildningspolitik) raha (pengar) kielellinen (språklig) pätevyysvaatimus (kompetenskrav) vapaus (frihet) kielivalinta (språkval) lehmänkauppa (kohandel)	leikkaus (nedsärning) miljardi (miljard) talous (ekonomi) opettaja (lärare) Euro suomenruotsalaiset (finlandssvenskar) lehmänkauppa (kohandel) rasite (belastning) kansakunta (folkslag) pakko (tvång)

Not. Tabellen listar valda ord från topp 50-listningar över termer med höga (+) respektive låga (-) β -värden. De ord som utelämnats är av begränsad ideologisk betydelse (t.ex. många verb, titlar samt person-, parti- och ortnamn).

fliktlinjen går nu inte längre – åtminstone inte lika tydligt – mellan de som försvarar omfattande undervisning i svenska kontra de som förordar valfrihet, utan snarare mellan debattörer med olika förhållningssätt till det betänkande som låg till grund för debatten. Debattörer som, från en eller annan utgångspunkt, debatterar kulturutskottets betänkande och det kompromissförslag (*vastaantulo*, *kompromissi*) enligt vilket regeringen förväntas utreda möjligheterna till regionala försök återfinns således i den ena (positiva) polen. De som – nu framför allt med hänvisning till ekonomiska argument (*leikkaus*, *miljardi*, *talous*, *Euro*) – tenderar att hålla fast vid kravet på fullständig valfrihet återfinns i huvudsak i den andra (negativa) polen.

Figur 10.2 Debattörernas positionering i enda behandlingen (inkl. 95 % konfidensintervall).

Den förstnämnda polen inrymmer debattörer med något avvikande uppfattningar om kulturutskottets betänkande. En del ansåg, likt Mirja Vehkaperä (C), att ”aika on nyt kypsä ainakin kokeilla sitä, että voitaisiin ottaa juuri niitä kieliä, joita tarvitaan elinkeinoelämän, kaupan, matkailun alalla eri puolilla Suomea” (sv. ”tiden är nu mogen för att, åtminstone försöksvis, ta in de språk som behövs inom näringsliv, handel och turism på olika håll i Finland”) (PR 165/2014 rd). Andra instämde med Anne-Mari Virolainen (Saml) – bredare språkkunskaper är förvisso klart värda att sträva efter, men ett (partiellt eller totalt) avskaffande av den obligatoriska svenskan är inte den rätta vägen att gå:

Kun poistimme ruotsin kielen ylioppilaskokeesta [...] näyttöä on siitä, että sekä ruotsin kirjoittajien määrä että muiden vieraisten kielten kirjoittajien määrä on vähentynyt. Ja [...] kun luemme lisätutkimuksia, pystymme näyttämään toteen sen, että kun oppii yhden vieraan kielen, niin muiden kielten oppiminen on sitäkin helpompaa. (PR 165/2014 rd)¹⁰

Dessa nyansskillnader till trots domineras denna pol av debattörer med en i grunden positiv syn på det svenska språket och den svenska kulturen; svenska bör inte nödvändigtvis vara ett obligatoriskt läroämne, men det svenska språket och den svenska kulturen utgör värdefulla element i det finländska samhället. Således erkände valfrihetsproponenten Anne Louhelainen (Sannf) att ”ruotsin kielen opiskeluun liittyvillä kysymyksillä on laajempi yhteiskunnallinen ja historiallinen sekä sivistyksellinen ulottuvuus” (sv. ”frågor rörande svenskundervisningen har en bredare samhällelig, historisk och kulturell dimension”), medan kompromissförespråkaren Inkeri Kerola (C) noterade att ”ruotsin kielen oppiminen mahdollistuisi kaikista parhaiten, jos se aloitettaisiin mahdollisimman varhain” (sv. ”föresättningsarna för att lära sig svenska skulle maximeras om undervisningen inleddes så tidigt som möjligt”) (PR 165/2014 rd).

Tongångarna är avgjort mer kritiska bland huvudparten av debattörerna i den motsatta polen. Här framställs (tvångs)svenskan tvärtom som en ytterst mödosam och ytterst kostsam konsekvens av politisk kohandel mellan Svenska folkpartiet och Centern i samband med grundskolereformen. Exempelvis hävdade Teuvo Hakkarainen (Sannf) att

... [r]uotsinkielisen illuusion ylläpitäminen maksanee noin toista miljardia euroa vuodessa. [...] Meillä kerta kaikkiaan ei ole varaa hassata rahaa mihinkään tuottamattomaan toimintaan.

¹⁰ Sv. ”När vi tog bort [den obligatoriska] svenskan från studentprovet [...] finns det belägg för att antalet som skriver svenska såväl som andra främmande språk minskat. Och [...] när vi bekantar oss med vidare forskning kan vi ådagalägga att när man väl lärt sig ett språk är det betydligt lättare att lära sig andra.”

taan. Edustaja Tolppanen avasi hyvin noita lehmänkauppoja, mitä on tehty aikanaan. Se on myös alistanut [...] kantasuomalaisia, johtanut moneen muuhunkin lehmänkauppaan. Tästä esimerkki: kehitysapuun, viherhumppaan, pakkoruotsiin, maa-hanmuuttoon uppoaa aivan liikaa rahaa, ja samaan aikaan valtionvelkamme vain kasvaa kasvamistaan. (PR 165/2014 rd)¹¹

Bland debattörerna i närheten av denna pol förekommer i viss mån även mer generellt hållna missnöjesyttringar riktade mot finlands-svenskarnas upplevda privilegier och förutsägelser om en framtida ändring av svenskans status. Eero Reijonen (C) hävdade att "[t]osi-asiahan on se, että televisiokanavat kun sammuvat, niin kaikki muut voivat sammua mutta ruotsinkielinen kanava toimii aina" (sv. "sanningen är den, att den dag tv-kanalerna släcks så släcks alla utom den svenskspråkiga kanalen"), medan Vesa-Matti Saarakkala (Sannf) inte upplevde ett upphävande av svenskans ställning som nationalspråk som "mitenkään vaarallisena" (sv. "särskilt farligt") (PR 165/2014 rd).

Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att den förväntade (hypotes 3a) konflikten mellan den obligatoriska skolsvenskans ivrigaste försvarare och dess mest hängivna motståndare tydligt framträder under den inledande remissdebatten. Den påföljande enda behandlingen följer däremot ett litet annorlunda mönster. I denna debatt, som för övrigt ordnades enbart några veckor innan 2015 års riksdagsval, tycks den övergripande skiljelinjen i stället ha gått mellan de som ventilerade kulturutskottets betänkande och de som – måhända med det annalkande valet i åtanke – inte i första hand ordade kring beredningen av ärendet. I stället ägnade de huvuddelen av sin taltid åt att dryfta sitt missnöje gentemot den obligato-

¹¹ Sv. "Upprätthållandet av den svenskspråkiga illusionen torde kosta upp- emot två miljarder euro per år. [...] Vi har helt enkelt inte råd att slösa pengar på dylik improduktiv verksamhet. Ledamot Tolppanen belyste väl den kohandel som i tiderna gjorts. Den har förtryckt [...] infödda finlän- dare och lett till ytterligare kohandel. Här ett exempel: det går åt alldeles för mycket pengar till utvecklingsbistånd, allehanda grönt nonsens, tvångs- svenska och invandring, och samtidigt fortsätter vår statsskuld att växa."

riska skolsvenskan.¹²

För att ytterligare bringa klarhet i de funna dimensionerna företas slutligen en granskning av de debattörer som återfinns i de båda polerna. Är sannfinländska debattörer – såsom förväntades i hypotes 3b – särskilt benägna att placera sig i (eller i närheten av) de negativa polerna? Och i vilken mån hänger debattörernas positionering samman med övriga faktorer, såsom ideologisk position, kön, ålder, utbildningsnivå, valkrets och kulturutskottsmedlemskap?¹³ Med anledning av det begränsade antalet observationer nöjer jag mig med att presentera enkla sambandsmått (korrelationskoefficienter).

Under *remissdebatten* var de sannfinländska debattörerna som väntat benägna att positionera sig i den negativa polen ($r_p = -0,56$, $p < 0,001$)¹⁴ – med andra ord i den pol som ovan förknippats med en uttalat kritisk syn på den obligatoriska skolsvenskan. De främsta undantagen härvidlag är Ritva Elomaa, Ari Jalonen och Jari Lindström (se figur 10.1). Trots att också denna trio motsatte sig den obligatoriska skolsvenskan präglades deras inlägg av en mer förson-

12 Denna övergripande slutsats håller även när mindre (bestående av termer som förekommer i minst två dokument) respektive större (bestående av alla påträffade termer) matriser analyseras. Utöver den uppordning som ovan rapporterats har jag även gjort ett försök att automatiskt klassificera de aktuella inläggen. Här använde jag mig av *latent Dirichlet allocation* (LDA), en generativ sannolikhetsmodell som utgår från att övergripande ämnen (eng. *topics*) kan identifieras ur större textansamlingar. LDA analyserar dokument-termmatriser, och grundidén handlar om att associera ord med (ett på förhand bestämt antal) ämnen samt klustra de studerade dokumenten – i detta fall debattörerna – in i dessa latent ämnen (se närmare i Blei, Ng & Jordan 2003). Oberoende av hur många ämnen som används förmår LDA, ur båda debatterna, urskilja en relativt koherent grupp av debattörer vars ordbruk domineras av termer såsom *pakkoruotsi* (tvångssvenska), *suomalainen* (finländsk), *kansa* (folk) och *pakollinen* (tvång). Debattörerna i denna grupp är i huvudsak de samma som erhåller de lägsta värdena i den ovan rapporterade ideologiska uppordningen. De övriga grupperna är avgjort mer svårtolkade. Dessa oklara resultat kan delvis hänga samman med materialets något begränsade natur; en lyckad och informativ klustrering av detta slag skulle nog förutsätta längre dokument än vad som här finns att tillgå.

13 Debattörernas positioner längs en socioekonomisk respektive sociokulturell dimension har estimerats utifrån deras svar i Yles kandidattest 2011 (se bilaga 10C). Angående övriga variabler, se ovanstående avsnitt.

14 De p -värden som rapporteras är tvåsidiga.

lig ton, och alla betonade behovet av mångsidiga språkkunskaper. Angående de övriga variablerna kan det konstateras att korrelationskoefficienterna överlag är svaga ($< \pm 0,3$). Det främsta undantaget är den variabel som mäter debattörernas sociokulturella position – en sociokulturell högerposition hängde tydligt samman med en kritisk syn på den obligatoriska skolsvenskan ($r_s = -0,54, p < 0,001$). Partiella korrelationer ger dock vid handen att sannfinländsk partitillhörighet är det centrala; sambandet mellan sociokulturell position och debattposition är svagt (och icke-signifikant) när effekten av sannfinländskhet elimineras, medan sambandet mellan sannfinländskhet och debattposition fortfarande är noterbart (och signifikant) när effekten av sociokulturell position utgallras (partiell $r_p = -0,38, p < 0,05$; semipartiell $r_p = -0,31, p < 0,1$). I remissdebatten var sålunda den obligatoriska skolsvenskans främsta kritiker – såsom förväntades i hypotes 3b – sannfinländare (som ofta positionerar sig i den sociokulturella högerpolen) snarare än sociokulturella högerdebattörer mer generellt.

I den *enda behandlingen* är sambandet mellan sannfinländsk partitillhörighet och en position i den negativa polen återigen tydligt, om än svagare än i remissdebatten ($r_p = -0,46, p < 0,01$). Just sannfinländska ledamöter verkar alltså ha varit de som var mest benägna att lyfta fram sin kritik gentemot den obligatoriska skolsvenskans förmodade nackdelar, snarare än att mer explicit ta ställning till det betänkande som faktiskt låg till grund för diskussionen. Ett flertal undantag finns dock. Ritva Elomaa, Mika Niikko (båda medlemmar av kulturutskottet), Jussi Niinistö och Pirkko Ruohonen-Lerner positionerar sig alla i mitten längs den påträffade dimensionen (se figur 10.2). De var således benägna att orda såväl om utskottsbetänkandets innehåll som om den obligatoriska skolsvenskans förtretlighet i allmänhet. Ännu tydligare och ännu mer stabilt är sambandet mellan kulturutskottsmedlemskap och en position i den positiva polen av den funna dimensionen ($r_p = 0,50, p < 0,01$). Endast en av de kulturutskottsmedlemmar som deltog i debatten – Sannfinländarnas Kimmo Kivelä – positionerar sig i närheten av den negativa polen. Sambandet mellan kulturutskottsmedlemskap och debattposition är betydande även när effekten av sociodemografiska variabler elimineras (partiell $r_p = 0,47, p < 0,01$; semipartiell $r_p = 0,45, p < 0,01$).

Tämligen stabila samband kan påträffas även mellan debattposition och vissa sociodemografiska variabler: den negativa polen befolkas till övervägande del av manliga ($r_p = -0,42, p < 0,01$), något äldre ledamöter ($r_p = -0,31, p < 0,1$) med förhållandevis låg utbildningsnivå ($r_s = 0,46, p < 0,01$). Sammantaget ger dessa observationer ytterligare stöd åt den tolkning som ovan gjorts angående den funna dimensionens beskaffenhet. Den övergripande konfliktlinjen i den enda behandlingen gick inte, såsom förväntades i hypotes 3b, mellan den obligatoriska skolsvenskans försvarare och dess motståndare. Den gick snarare mellan å ena sidan kulturutskottets medlemmar och övriga debattörer som sakligt dryftade innehållet i utskotts-betänkandet och å andra sidan de (huvudsakligen sannfinländska) debattörer som valde att – måhända med det stundande riksdagsvalet i åtanke – relativt högljutt och i allmänna ordalag ta fasta på den obligatoriska svenskans förmodat kostsamma och mödofyllda natur. Något karikerat kan den förstnämnda polen sägas ha dominerats av välutbildade yngre kvinnor, medan den andra polen i hög grad bestod av äldre män med lägre utbildning.

Slutsatser

Syftet med det här kapitlet har varit att granska hur landets ledande (finskspråkiga) politiker förhåller sig till den svenskspråkiga befolkningsminoriteten i allmänhet och till det svenska språket och dess status i synnerhet (se även kap. 9). För att uppfylla detta syfte riktade jag intresset mot riksdagsbehandlingen av en fråga där fokus explicit låg på det svenska språket och där diskussionen förmodas ha varit förhållandevis fri och oreglerad (i jämförelse med behandlingen av exempelvis regeringspropositioner) – debatten kring medborgarinitiativet om att göra svenska till ett valfritt läroämne på alla utbildningsstadier.

Den empiriska kartläggningen fokuserade på två aspekter: debatt-deltagande (vem deltog?) och debattinnehåll (vad diskuterades?). De resultat som denna kartläggning levererade får väl i stora drag anses vara förväntade. Angående debattdeltagande bekräftade undersökningen sålunda att frågan om frivillig skolsvenska ”ägdes” av två grupper av ledamöter; sannfinländare aktiverade sig sannolikt av

ideologiska orsaker, medan kulturutskottets medlemmar kan tänkas ha intagit en aktiv roll på grund av intresse och sakkännedom. Granskningen av debattens innehåll ger en antydning om att de övergripande konfliktlinjerna i de två debatter som ordnades kring initiativet följde något olika mönster. Den inledande remissdebatten fördes mellan de som försvarade skolsvenskans ställning och de som förespråkade frivillighet, medan huvudpolerna i den påföljande enda behandlingen utgjordes av de som, från olika utgångspunkter, sakligt ventilerade kulturutskottets betänkande och de som alltjämt ägnade sin taltid åt att dryfta den obligatoriska svenskans upplevt problematiska natur. Föga förvånande var sannfinländska ledamöter benägna att positionera sig i den sistnämnda polen i synnerhet under den inledande remissdebatten, men även under den enda behandlingen.

I teoretiskt hänseende måste studiens bidrag – inte minst med anledning av den relativt snävt avgränsade tematiken – beskrivas som tämligen modest. Studien ger dock visst understöd åt en uppfattning enligt vilken parlamentet utgör en plattform för ensidig agitation snarare än en arena för deliberativa samtal; riksdagsledamöter ger sig in i debatter med det egna anseendet och de egna väljarna i åtanke, snarare än för att övertyga andra ledamöter om den egna ståndpunktens förträfflighet. Huruvida detta mönster är särskilt påtagligt i debatter kring medborgarinitiativ är en fråga för framtida forskning, men särskilt långsökt är ett sådant antagande inte. Även om riksdagsdebatter överlag knappast väcker något stort intresse bland den stora allmänheten är det trots allt mer sannolikt att debatter kring förslag som emanerar direkt ur folkopinionen noteras och följs, vilket hos parlamentarikerna kan framkalla en ökad tendens att använda sig av en utpräglad propagandistisk retorik. I vilken mån en utbredd förekomst av dylik opportunistisk påverkan medborgarinitiativens legitimitet må dock förbli osagt. Även detta är något som framtida forskning får ta ställning till.

Referenser

- Ahonen, Pertti 2015, "Institutionalizing big data methods in social and political research", *Big Data and Society* 2, nr 2, s. 1–12.
- Austen-Smith, David 1990, "Information transmission in debate", *American Journal of Political Science* 34, nr 1, s. 124–152.
- van Biezen, Ingrid, Peter Mair & Thomas Poguntke 2012, "Going, going, ... gone? The decline of party membership in contemporary Europe", *European Journal of Political Research* 51, nr 1, s. 24–56.
- Blei, David M., Andrew Y. Ng & Michael I. Jordan 2003, "Latent Dirichlet allocation", *Journal of Machine Learning Research* 3, nr 4–5, s. 993–1022.
- Budge, Ian 2015, "Issue emphases, saliency theory and issue ownership. A historical and conceptual analysis", *West European Politics* 38, nr 4, s. 761–777.
- Budge, Ian & Dennis J. Farlie 1983, *Explaining and predicting elections. Issue effects and party strategies in twenty-three democracies*, London: George Allen and Unwin.
- Christensen, Henrik Serup, Maija Jäske, Maija Setälä & Elias Laitinen 2016, *Demokraattiset innovaatiot Suomessa – Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla*, Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Christensen, Henrik Serup, Maija Karjalainen & Maija Setälä 2016, "Kansalaisaloite poliittisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta", Kimmo Grönlund & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*, Helsinki: Oikeusministeriö, s. 435–455.
- Fagerholm, Andreas 2016, "Svenska folkpartiet och vänster-högerskalan, 1906–2015. En statistisk analys", *Finsk Tidskrift* [274], nr 7–8, s. 7–36.
- Forsten, Timo 2005, *Valiokuntapalapelit eduskunnassa. Valiokuntajäsenyydet 1945–2002*, Turku: Turun yliopisto.
- Franklin, Mark N. 2004, *Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Geber, Erik 2010, *Den obligatoriska svenskan i Finland – en historisk analys*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Geißel, Brigitte & Marko Joas (eds.) 2013, *Participatory democratic innovations in Europe. Improving the quality of democracy?*, Leverkusen: Barbara Budrich Publishers.
- Grimmer, Justin & Brandon M. Stewart 2013, "Text as data. The promise and pitfalls of automatic content analysis methods for political texts", *Political Analysis* 21, nr 3, s. 267–297.
- Haakana, Kari 2011, "Vuoden 2011 vaalikonetiedot nyt avoimena datana", *Kehitys kehittyi*, bloggtext 16.5.2011, <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/05/16/vuoden-2011-vaalikonetiedot-nyt-avoimena-datana> (hämtad 18.12.2017).
- Helander, Voitto & Kyösti Pekonen 2007, "Eduskunnan vahvistuva valiokuntalaitos", Voitto Helander, Kyösti Pekonen, Jouni Vainio & Tapani Kunttu (toim.), *Valiokunnat lähikuvassa*, Helsinki: Edita, s. 9–138.
- Herberts, Kjell & Ann-Sofi Landgärds 1992, *Tvång eller privilegium? Debatten om obligatorisk svenskundervisning i den finska grundskolan*, Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.

- Holli, Anne Maria 2014, ”Sukupuoli, valta ja työnjako valiokunnissa”, Tapio Raunio & Matti Wiberg (toim.), *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*, Helsinki: Gaudeamus, s. 132–149.
- Karlsson, Fred & Matti Wiberg 2010, ”Puolueilla on eroja! Periaateohjelma-analyysi”, *Politiikka* 52, nr 1, s. 54–66.
- Kreppel, Amie 2008, ”Legislatures”, Daniel Caramani (ed.), *Comparative Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 159–188.
- Laitinen, Elias 2016, ”Täysparlamentarismien ja suoran demokration yhdistämisen tuska – kansalaisaloiteinstituution kehittämisehdotusten arviointia”, *Politiikka* 58, nr 4, s. 332–342.
- Maltzman, Forrest & Lee Sigelman 1996, ”The politics of talk: Unconstrained floor time in the U.S. House of Representatives”, *Journal of Politics* 58, nr 3, s. 819–830.
- Martin, Lanny W. & Georg Vanberg, 2008, ”Coalition government and political communication”, *Political Research Quarterly* 61, nr 3, s. 502–516.
- Mill, John Stuart [1861] 1991, *Considerations on representative government*, Amherst, NY: Prometheus Books.
- Noponen, Martti 1988, ”Kansanedustajan toimi, sen hoitotapa ja kehitys”, Martti Noponen (toim.), *Suomen kansanedustusjärjestelmä*, Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, s. 165–254.
- Norris, Pippa 2011, *Democratic deficit. Critical citizens revisited*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pajala, Antti 2014, ”Kansalaisaloitteet ja eduskunta-aloitteet suomalaisessa lainsäädäntöjärjestelmässä”, *Hallinnon Tutkimus* 33, nr 2, s. 102–111.
- Paloheimo, Heikki 2006, ”Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet”, Jukka Paastela & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*, Tampere: Poliitiikan tutkimuksen laitos, Tampereen yliopisto, s. 217–236.
- Paloheimo, Heikki 2008, ”Ideologiat ja ristiriitailottuvuudet”, Heikki Paloheimo & Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, s. 27–59.
- Palonen, Kari 2005, ”Eduskunnasta puhekunnaksi? Parlamentarismi retorisena politiikkana”, *Politiikka* 47, nr 2, s. 142–148.
- Pekonen, Kyösti 2008, ”Two versions of representative talk in Finnish parliament”, Suvi Soininen & Tapani Turkka (toim.), *The parliamentary style of politics*, Helsinki: Finnish Political Science Association, s. 208–229.
- Pekonen, Kyösti 2011, *Puhe eduskunnassa*, Tampere: Vastapaino.
- Perussuomalaiset 2007, Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma 2007. Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta.
- Perussuomalaiset 2011, Suomalaiselle sopivin. Perussuomalaiset r.p:n eduskuntavaaliohjelma 2011.
- Perussuomalaiset 2015, Perussuomalaisten kielipoliittinen ohjelma 2015.
- Petrocik, John R. 1996, ”Issue ownership and presidential elections, with a 1980 case study”, *American Journal of Political Science* 40, nr 3, s. 825–850.
- Proksch, Sven-Oliver & Jonathan B. Slapin 2009, ”How to avoid pitfalls in the statistical analysis of political texts. The case of Germany”, *German Politics* 18, nr 3, s. 323–344.

- Proksch, Sven-Oliver & Jonathan B. Slapin 2011, "Institutional foundations of legislative speech", *American Journal of Political Science* 56, nr 3, s. 520–537.
- Proksch, Sven-Oliver & Jonathan B. Slapin 2015, *The Politics of Parliamentary Debate. Parties, Rebels and Representation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rasch, Bjørn Erik 2014, "On the non-deliberative nature of parliamentary debate", Tapio Raunio & Hannu Nurmi (eds.), *The serious game of politics. Festschrift for Matti Wiberg*, Helsinki: Finnish Political Science Association, s. 137–158.
- Rinne, Jenni 2010, "Edustuksellisuus ja deliberaatio eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä", *Politiikka* 52, nr 3, s. 195–205.
- Rostila, Ilmari 2014, *Vapaaehtoinen ruotsi on hyvinvointietu. Suomenkielisten näkökulma kielipolitiikkaan*, Helsinki: Suomen Perusta.
- Setälä, Maija & Theo Schiller (eds.) 2012, *Citizens' initiatives in Europe. Procedures and consequences of agenda-setting by citizens*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Slapin, Jonathan B. & Sven-Oliver Proksch 2008, "A scaling model for estimating time-series party positions from texts", *American Journal of Political Science* 52, nr 3, s. 705–722.
- Sundell, Björn 2015, *Den obligatoriska svenskan – för och emot*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Svanström, Maria 2010, "Atmosfär, emotioner och gester – relationalitet och inre exklusion i utskottsarbete i Finland", *Politiikka* 52, nr 3, s. 206–218.
- Takala, Sauli 2012, *Miten suomea ja ruotsia osataan äidinkielenä ja toisena kansalliskielenä peruskoulun ja lukion päättövaiheessa?*, promemoria, Helsinki: Oikeusministeriö.
- Turja, Timo 2007, "Parlamentaariset puhetyylit eduskunnan täysistunnoissa", *Politiikka* 49, nr 3, s. 168–181.
- Walgrave, Stefaan, Anke Tresch & Jonas Lefevere 2015, "The conceptualization and measurement of issue ownership", *West European Politics* 38, nr 4, s. 778–796.
- Westinen, Jussi & Elina Kestilä-Kekkonen 2015, "Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit. Äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa", *Politiikka* 57, nr 2, s. 94–114.
- Wiberg, Matti & Mikko Mattila 1997, "Committee assignments in the Finnish parliament 1945–1994", Guy-Erik Isaksson (red.), *Inblickar i nordisk parlamentarism*, Åbo: Åbo Akademi, s. 221–244.
- Winter, Lasse & Matti Wiberg 2016, "Presidentin uudenvuodenpuheet. Kvantitatiivisen tekstianalyysin mahdollisuuksia", *Politiikka* 58, nr 1, s. 80–88.
- Väistö, Janne 2017, *Toinen kotimainen toisen tasavallan Suomessa. Ruotsin kieli pakolliseksi aineeksi peruskouluun vuonna 1968*, Åbo: Åbo Akademis förlag.

Riksdagshandlingar

KuUB 24/2014 rd. Kulturutskottets betänkande 24/2014

M 2/2014 rd. Medborgarinitiativ: Svenskan som valfritt läroämne på alla utbildningsnivåer

Plenarprotokoll PR 52/2014 rd. Torsdag 15.5.2014

Plenarprotokoll PR 165/2014 rd. Torsdag 5.3.2015

MINORITETENS PERSPEKTIV: FINLANDSSVENSKARNAS UPP- FATTNING OM SPRÅKSITUATIONEN

Kjell Herberts

An important characteristic of bilingual situations is their fluidity. It is rare to find a setting where the languages are stable and balanced, and where social controversy over government policy is not a major issue. Usually the language balance is changing, either spontaneously or because of government pressure.

The Cambridge Encyclopedia of Language

Linguistic and cultural diversity never causes conflicts. It is the refusal of some people to accept diversity that causes problems and strife.

Eileen Lemass, tidigare ledamot av Europaparlamentet

Inledning

När det uppstår gnissel och dispyter mellan en majoritet och en minoritet kallas detta i regel för minoritetsproblem, eftersom fokus oftast ligger på en utmanande minoritet. Man kan emellertid med samma argument hävda att det handlar om majoritetsproblem, alltså hur man ska få majoriteten att acceptera minoriteten. Det gäller inte bara att få en parlamentarisk majoritet att fatta beslut som garanterar minoriteten samma politiska, ekonomiska och sociala rättigheter som majoriteten har genom sin egen tyngd. För att minoriteten ska kunna leva ett likvärdigt liv och även ha känslan av att inte vara utsatt för någon form av diskriminering borde majoritetens attityder harmoniera med lagstiftningen. Oberoende om vi talar om etniska, språkliga, religiösa eller sexuella minoriteter vet vi att detta inte alltid är fallet. Att hänvisa till lagstiftningen är inte heller någon garanti, även lagar kan ändras.

Syftet med denna bok är att fokusera på den finskspråkiga majoritetens uppfattningar om den svenskspråkiga minoriteten i Finland. De empiriska undersökningar som ligger till grund för de olika artiklarna är tämligen fåsamma. I mitt kapitel försöker jag med ganska yviga penseldrag teckna bilden av minoritetens uppfattning om att vara minoritet i ett något längre tidsperspektiv. Först redogör jag dock för den finska majoritetens syn på den finlandssvenska minoriteten utifrån olika språkdebatter som förts i Finland sedan 1980-talet.

Minoriteter förutsätts försvara sitt revir, medan majoritetens syn på minoriteten tillåts uppvisa ett vidare spektrum. Detta återspeglas även i de frågor som i empiriska undersökningar ställs till minoriteten och majoriteten. Det finns därför tämligen sparsamt med frågor gällande relationerna mellan svensk- och finskspråkiga i Finland som skulle vara identiska för vardera språkgruppen. Medan enkäter riktade till den finskspråkiga majoriteten oftast handlar om fördomar, attityder och kunskaper visavi svenskspråkiga riktas frågor kring emotioner, identitet och upplevelser till svenskspråkiga. Att göra adekvata jämförelser mellan språkgrupperna är därför utmanande.

Finlandssvenskarna som etnisk grupp är tämligen unik genom den heterogenitet som präglar gruppen. Det finns även uppenbara skillnader mellan hur man själv upplever minoritetssituationen och hur man antar att andra upplever situationen. I en undersökning som gjordes 2004 (Liebkind & Sandlund 2006) framkom att över hälften av finlandssvenskarna ansåg att de själva inte hade blivit orättvist behandlade på grund av sitt svenska modersmål, medan bara en knapp sjättedel inte ansåg att "finskspråkiga behandlar de svenskspråkiga orättvist eller på annat sätt negativt". Enligt socialpsykologisk forskning tolkas detta som att man hellre tillskriver gruppen än sig själv negativa egenskaper. En annan tolkning är att man förnekar diskrimineringsupplevelser för att bevara en känsla av personlig kontroll.

I detta kapitel fokuserar jag på en konkret fråga – skolsvenskans vara eller inte vara – och dessutom på hur finlandssvenskarna reagerat på ett förändrat debatt- och språkklimat, där svenska språkets position i Finland allt oftare ifrågasatts. Är man beredd att försvara svenskan, eller har man resignerat? Slutligen görs en jämförelse av upplevda relationer mellan språkgrupperna.

Några nedslag i den offentliga språkdebatten

I en sociologisk analys av språksituationen under 1930-talet konstaterade Knut Pipping (1960) att som en följd av att språkgrupperna i Finland stod i konflikt med varandra sågs det med oblidla ögon att till och med uppträda välvilligt mot den andra språkgruppen. Även efter kriget fanns det en oskriven regel att diskussioner om språkfrågan inte skulle föras i tvåspråkiga sällskap. Detta hade, enligt Pipping, lett till två allvarliga konsekvenser. För det första hade denna princip lett till att en hel del fördomar om den andra språkgruppen kunde fortsätta att existera. För det andra var den andra språkgruppens beteende ofta oförklarligt då man inte kände till dess motiv, attityder och känslor. Denna "tystlåtenhetskonspiration" hade lett till att de mest fördomsfulla därigenom har lyckats få fördomarna att leva vidare. Pippings analys är intressant mot bakgrunden av vad som hände i mitten av 1980-talet, då språkfrågan återigen kom på agendan och till synes inlåsta fördomar fick fritt spelrum.

Frågan om skolsvenskan och andra språkpolitiska frågor var förvisso på agendan under 1960- och 1970-talen, men i slutet av 1980-talet fick språkfrågan med besked större synlighet även i finskspråkig press. Under perioden 1984–1988 avlöste språkdebatterna varandra. Inga större seriösa attitydmätningar gjordes emellertid då för att klarlägga finländarnas syn på finlandssvenskarna, svenska språket och landets officiella tvåspråkighet. Inte heller gjordes mätningar av hur finlandssvenskarna upplevde språkklimatet.

Man kan hävda att startskottet för språkdebatterna sköts av grundaren av Finlands Landsbygdsparti och dåvarande hedersordföranden Veikko Vennamo den 12 januari 1984 i partiorganet *Suomen Uutiset*. I kolumnen "Veikon vinkkelistä", där han hade för vana att med ett mustigt språkbruk gissla politiska motståndare, lyfte han denna gång fram den irritation han såg att fanns på finskt håll över att svenskspråkiga gynnades framom andra i samhället. Att utbudet av svenska radio- och tv-program ökade, att ärkebiskopen (John Vikström) talade "ett främmande språk" och att högsta domstolens president (Curt Olsson) samt Finlands Banks chefsdirektör (Rolf Kullberg) var svenskspråkiga var några exempel på detta.

Analyserar man kolumnen noggrant kan man dock notera att det är Svenska folkpartiet (SFP), som motarbetade Landsbygdspartiets regeringsmedverkan, som är mål för kritiken. Kolumnen uppfattades emellertid mer som ett direkt angrepp på finlandssvenskarna. Man kan notera att Vennamo i fortsättningen var tydligare med den partipolitiska dimensionen. En bidragande orsak till detta kan ha varit att även svenskspråkiga landsbygdspartister reagerade. Debatt blev det, och språkfrågan lyftes fram inte minst i finsk kvällspress.

Helsingin Sanomats stridbare musikredaktör Seppo Heikinheimo (1985) lade mer fyr i brasan hösten 1985 då han i *Hufvudstadsbladet* skrev att de svenska kolonialherrarnas och deras efterväxts tid var förbi i Finland. Låt svenska skolbarn tala finska under rasterna, då blir de lyckligare vuxna i framtidens Finland och är inte begränsade till det krympande finlandssvenska reservatet, menade Heikinheimo. Speciellt stort utrymme fick Heikinheimos uppmaning i senare inlägg att låta finlandssvenskar som talar för landets tvåspråkighet få simma tillbaka (!) till Sverige. Han tillade senare att han som humanist gott kunde unna dem flytväst.

När väl debattklimatet hade förändrats och dammluckorna sprängts var det enkelt att nosa fram en språkstrid. Ett sådant exempel är tv-referaten från fotbolls-VM i Mexiko i juni 1986. Av 44 matcher sändes 35 med finskt referat och sju mer eller mindre "överblivna" matcher refererades på svenska, på "svensk" sändningstid. Matchen Sovjet–Ungern den 2 juni råkade vara en sådan, men den kom att bli oförmodat intressant med tanke på semifinalerna. I kvällstidningen *Ilta-Sanomat* kunde man följande dag läsa hur "programjouren stockades, när folket ilsknade till över ett svenskspråkigt referat" ("Kansa suuttui ruotsinkieliseen selostukseen"). Det visade sig att "folkstormen" bestod av ett tiotal samtal, varav flera innehöll sakliga frågor och inte alls var särskilt ilskna (Herberts 1988).

Vid ett stormigt årsmöte i februari 1987 valdes professor Erkki Pihkala till ordförande för Finskhetsförbundet, som tidigare mest sysslat med värnande av flaggkulturen och vårdandet av finska namnskick. Språkfrågan kom nu tydligt in på agendan och förbundet blev under många år banerförare för avskaffandet av svenskan som obligatoriskt läroämne i den finska skolan. Det var vid denna tid som begreppet "tvångssvenska" (*pakkoruotsi*) myntades.

Begreppet innehåller naturligtvis redan i sig en värdering. Enligt Henrik Meinander (2016) intensifierades språkdebatten på nytt åren 2013–2015 och man talade allt oftare om språkstrid. Det offentliga samtal man tidigare hade fört, som tämligen redigerade tidningsdebatter (Herberts 1988), hade nu ersatts av snuttifiering och spretighet via sociala medier och anonyma debattinlägg på internet och även i dagspressen. Ledande medier som Yle och *Helsingin Sanomat* hade därtill börjat använda *pakkoruotsi* som en gångbar och allmänt accepterad benämning på skolsvenskan. Redan genom denna acceptans hade de antisvenska kampanjerna vunnit en viktig princip- och symbolseger. Numera används begreppet ganska urskillningslöst även av försvararna av den obligatoriska skolsvenskan.

Andra frågor som Finskhetsförbundet lyft fram fram som ett otillbörligt privilegium för svenskspråkiga är kvoteringen av svenska studieplatser inom medicin och juridik vid Helsingfors universitet. Att engelskan bör användas i det nordiska samarbetet har också varit ett återkommande tema i förbundets språkpolicy för att minska svenskans nationella roll.

Min analys av 1980-talets debatter visar att debatterna i sig var balanserade, om man räknar antalet inlägg och inläggens laddningar för eller emot svenska språkets roll och status i Finland. Förutom i kvällspressen, där debatten tilläts vara starkt vinklad, höll dagstidningarna en betydligt striktare linje med att försöka balansera debatten då det gällde att ge vardera parten ungefär lika mycket synlighet. (Herberts 1988)

För att återknyta till Knut Pippings tes om att fördomar kan finnas inkapslade, är det inte förvånande att gamla argument från 1930-talet fortfarande kunde dammas av, eller åtminstone nå offentlighet, fem decennier senare. Den gamla överklassmyten visade sig leva vidare. Finlandssvenskar (implicit alla) är förmögna och representerar storkapitalet. Epitetet ”Svensk(a)talande bättre folk” användes ofta som slagträ mot finlandssvenska intressen. Påståendet att i Finland talar vi finska (”Suomessa puhutaan suomea”), underförstått att Finland är finskt, var också ett återkommande argument. Svenska språket koplades av många till en svunnen svensk storhetstid fastän Finland inte längre var en svensk koloni (och har aldrig varit det, förf. anmärkning), utan en självständig finsk nation. (Herberts 1988)

Den politiska dimensionen, där finlandssvenskheten och den förhatliga officiella tvåspråkigheten är synonyma med SFP är en annan dimension som då och då dyker upp. Ytterligare en tydlig dimension är "procenttänkandet". Finlandssvenskarna, som länge utgjort ca 6 procent av den totala befolkningen, ska nöja sig med 6 procent av samhällsservicen. Allt utöver detta är otillbörliga privilegier. Att upprätthålla public service i Rundradion enligt språklagens "enahanda grunder" är naturligtvis omöjligt att tillämpa enligt ett sådant tänkande.

För att ge rättvisa åt bilden av språkdebatten under de senaste decennierna, måste man även notera den motbild av finlandssvenskarna som många finskspråkiga medier lyft fram. *Helsingin Sanomat* har i en mängd specialartiklar fokuserat på de lyckliga finlandssvenskarna. När tidningen 1995 utsåg landets lyckligaste städer, på basis av olika välfärdsindikatorer (inga subjektiva enkäter), placerade sig Nykarleby, Närpes, Grankulla och Mariehamn bland de fem "lyckligaste".

Även andra medier hakade på. I en artikel i gratistidningen *Citylehti* (Tapaninen 1998) skrev man om det lyckliga folket i ankdammen ("Ankkalammen lapset"). I tidskriften *Kotiliesi* (Stenius 2000) frågade man sig varför finlandssvenskarna är lyckligare ("Miksi suomenruotsalaiset ovat onnellisempia?"). Och detta är bara några exempel.

Forskaren Markku T. Hyypä har i ett antal artiklar och böcker (t.ex. 2007) framhållit finlandssvenskarnas livskvalitet genom att analysera det sociala kapitalet som en tydlig resurs bland de svenskspråkiga i form av föreningsverksamhet, familjecentrering och körsång, även om bevisföringen har kritiserats av demograferna Fjalar Finnäs och Jan Saarela (Wahlström 2006).

Under senare år har uttrycket "Det går/går inte som på Strömsö" blivit ett allmänt uttryck om hur det går till i den bästa av världar. Den bästa av världar, drömsamhället, kopplas till det finlandssvenska livsstilsmagasinet *Strömsö* i tv-kanalen Yle Fem, som nu även gjort inträde i Yles helfinska TV1.

Att man målar upp bilden av lyckliga, välmående, harmoniska finlandssvenskar behöver nödvändigtvis inte bara betyda positiva associationer. Missunnsamhet och avund kan också bli följden och

ses som ett bevis på att gruppen är privilegierad och välbeställd, och tror sig vara förmer än andra. Finlandssvenskar med stora ekonomiska, sociala och mentala problem kan också känna sig främmande för en dylik självbild eller påtvingad lyckostämpel.

Hur har då finlandssvenskarna själva reagerat på ifrågasättandet av landets officiella tvåspråkighet och påstådda finlandssvenska privilegier? De analyser som gjordes av 1980-talets språkdebatt visade klart att det fanns en beredskap och en vilja att försvara svenskan och tvåspråkigheten. Det är också viktigt att notera att försvaret inte bara kom från finlandssvenska kretsar, utan att även stora delar av det finskspråkiga etablissemangen och opinionsbildare förbehållslöst gick in för att försvara landets svenskspråkiga minoritet. De flesta politiska partier har även haft svenskspråkiga på synliga positioner, som riksdagsmän och ministrar, vilket inneburit att det inte bara varit Svenska folkpartiet som försvarat svenskan i den partipolitiska dimensionen av språkfrågan.

Under de senaste decennierna har den offentliga debatten helt ändrat karaktär. De styrda och redigerade mediernas inflytande har reducerats. Internet och sociala medier har förvisso lett till att samhällsdebatten demokratiserats. Nu kan alla när som helst göra sin röst hörd. Samtidigt har detta lett till att man kan torgföra vilka åsikter som helst, även anonymt.

De debatter som har förts på olika internetsajter ser vid en första anblick ut att vara omfattande, men antalet skribenter har varit tämligen litet. De som skrivit har varit desto mer aktiva. Till och med Justitieministeriet var tvunget att stänga inflödet av överdrivna och hatiska inlägg när man ville öppna för en dialog om tvåspråkigheten.

Ett allmänt intryck av t.ex. föreningen Vapaa Kielivalintas (ung. Fritt Språkval) debattforum är att dialogen och debatten i dag ofta uteblir. De aktiva skriver i sina egna (sociala) medier och konfronteras alltmer sällan med motståndarna.

Finlandssvenska reaktioner: försvar eller resignation?

Det är i ovannämnda debattflöde finlandssvenskarna levat under de senaste decennierna. Åsikterna har varit många och provokationer har oftast mötts av försvar. Den synliga debatten har dock förts av

relativt få. Med vilka känslor har då finlandssvenskarna mött ifrågasättandet av skolsvenskan, av landets officiella tvåspråkighet och påståenden om att finlandssvenskarna är en privilegierad elit?

Sedan början av 2000-talet har finlandssvenskarnas åsikter och attityder mätts i enkätundersökningen Barometern, som Institutet för samhällsforskning gjort bland de som registrerat sig som svenskspråkiga i Finland. Ett annat instrument för att mäta den språkliga servicenivån för lokala svensk- och finskspråkiga minoriteter, Språkbarometern-Kielibarometri, skapades av Institutet för samhällsforskning i samarbete med Justitieministeriet och Finlands Kommunförbund (Herberts 2008 och 2012). Förutom frågor om den konkreta språkservicen har även frågor om relationerna mellan språkgrupperna lyfts fram i mätningar som gjorts 2008, 2012 och 2016. Att notera är dock att dessa mätningar uttryckligen handlar om de svenskspråkiga som utgör minoritet i finskdominerade kommuner och finskspråkiga som utgör minoritet i svenskdominerade kommuner. Svenskspråkiga som utgör majoriteten i sin kommun och språkligt sett inte är lika utsatta är inte representerade i dessa mätningar, något som bör beaktas när resultatet analyseras.

Skolsvenskan – mer än en symbol

Svenska språkets status vid Helsingfors universitet var något av en symbolfråga för språkstriderna under 1930-talet. När Åbo Akademi återupptod som svenskspråkigt universitet 1919 hade fennomanska kretsar väckt tanken att göra Helsingfors universitet till ett enspråkigt finskt lärosäte. Frågan var aktuell mellan åren 1922 och 1936. Demonstrationer och regelrätta slagsmål, som på svenska dagen 1934 kulminerade i en äktfinsk massprotest, visar hur eldfängd frågan var. Enligt universitetslagen från 1937 skulle finskan vara administrationsspråk och antalet svenska professorer sänkas till 15. Varken Agrarförbundet eller SFP, de två tydligaste kombattanterna var nöjda med kompromissen som stadfästes av president Kyösti Kallio (Meinander 2016).

Det är helt uppenbart att frågan om antalet svenska professorer inte hade någon stor betydelse för flertalet finlandssvenskar, men redan då såg man en försvagning av svenskspråkigt inflytande som domänförluster, även om uttrycket då ännu inte användes.

Svenskan som obligatoriskt läroämne i den finska grundskolan har i hög grad varit en symbol för svenska språkets roll och betydelse i ett officiellt tvåspråkigt Finland. Men frågan har ansetts vara långt viktigare än så. Man har hävdats att det i grund och botten handlar om att se till att även folkmajoriteten har åtminstone grundläggande baskunskaper i landets andra språk. För att språklagen ska fungera i praktiken måste man enligt den argumentationen ha gränsöverskridande språkkunskaper.

År 2007 grundades föreningen Vapaa Kielivalinta för att, liksom Finskhetsförbundet, arbeta för att göra svenskan till ett frivilligt skolämne på alla skolstadier. Att man även hade svenskans sorti som nationalspråk på agendan var tämligen uppenbart. Bland de sloganer och uttryck man använde förekom ”Pois pakkäruotsi” (Bort med tvångssvenskan), skrivet med å, som inte används i finska. Budskapets trycktes upp på dekalersom klistrades upp i det offentliga rummet i Helsingfors.

En djärv svensk motreaktion var *Hufvudstadsbladets* kampanj ”Ota riski – rakastu suomenruotsalaiseen” (Ta en risk – bli kär i en finlandssvensk). Motargumentet i detta fall kan ses som en respons med glimten i ögat. Dylika motkampanjer har dock varit relativt sällsynta.

Ett undantag är radiokanalen X3M som 2010 drev kampanjen ”Ei enää pakkoruotsia – Inte längre tvångssvenska” via sajten hurriksi.fi. Där lovade man ”ett bättre liv som finlandssvensk med fantastiska förmåner. Ingen tvångssvenska. Ett garanterat regeringsparti. Fonder som strör ut pengar ...”. Sajten hade drygt 20 000 besök och ledde enligt uppgift till att många lät registrera sig som svenskspråkiga (Weckström 2011). Huruvida alla uppfattade ironin i budskapet är oklart.

Att finlandssvenskarna mer eller mindre backar upp svenskan som obligatoriskt skolämne i finska skolor baserar sig naturligtvis på antagandet att svenskan försvagas ytterligare om de finskspråkigas baskunskaper i språket faller bort. Ändå vet man av erfarenhet att kunskaperna och framför allt användandet av svenskan i offentliga sammanhang har minskat trots den obligatoriska skolsvenskan. Engelskan har blivit språk nummer två och svenskan har blivit ett språk man inte ens försöker kommunicera på. Många finlandssvenskar har resignerat då de blir bemötta på finska eller ofta eng-

elska när de dristat sig till att använda svenska som kommunikationsspråk inom den offentliga sektorn, och inte minst inom den privata sektorn.

Tabell 11.1 Finlandssvenskarnas åsikter om den obligatoriska skolsvenskan, enligt olika frågeställningar 2002, 2010 och 2012

Enkät	Procent
Barometern 1/2002:	
"Den obligatoriska svenskan i finska skolor borde bli frivillig"	
Nej, definitivt inte	45
Helst inte	29
Svårt att säga	11
Gärna	9
Absolut	6
Totalt (N = 894)	100
Barometern 2012:	
"Svenska som obligatoriskt läroämne i finska skolor kunde avskaffas"	
Helt av annan åsikt	56
Delvis av annan åsikt svårt att säga	18
Svårt att säga	9
Delvis av samma åsikt	12
Helt av samma åsikt	5
Totalt (N = 1104)	100
Svenska Yles webbenkät 2010:	
"Är det bättre för språkfreden att slopa den obligatoriska skolsvenskan?"	
Nej	46
Svårt att säga	15
Ja	39
Totalt (N = 469)	100

År 2002 ställdes finlandssvenskarna frågan om den obligatoriska svenskan i finska skolor borde bli frivillig. Närmare hälften (45 %) svarade då spontant *nej*, *definitivt inte*. Ytterligare 29 procent svarade *helst inte*. Bara, men dock 6 procent, svarade *ja*, *absolut*, och 9 procent *gärna*, medan 11 procent inte kunde säga. Ungefär var fjärde finlandssvensk tog alltså inte tydlig ställning för svenskan i finska skolor.

Orsaken till detta är troligen att man upplever debatten som störande och stötande, och eventuellt anser att en frivillig svenska skulle få bort stämpeln "tvångssvenska" – i stället skulle vi få en mängd välmotiverade elever. De som verkligen vill lära sig svenska skulle då även ha bättre förutsättningar att lära sig språket. Den badwill

som svenskan fått som ett påtvingat språk skulle då förhoppningsvis försvinna. Politiskt har denna åsikt inte anammats av SFP, det har varit lite som att svära i kyrkan, men det finns de som trotsat tabut.

Samma svarsmönster återfanns i Barometern åtta år senare, 2010 (ingår inte i tabellen). Då var nästan hälften (49 %) *helt av annan åsikt*, medan 17 procent *delvis av annan åsikt*. Totalt 9 procent tyckte då att svenskan borde vara frivillig och ytterligare 12 procent delade delvis uppfattningen. Då hade 13 procent svårt att ta tydlig ställning till frågan. Tydlig uppbackning för svenskan gavs då alltså av något färre, 66 procent eller två av tre finlandssvenskar.

År 2012, alltså tio år efter Barometern 2002, ställdes en fråga med annan laddning. Då skulle svararna ta ställning till påståendet ”Svenska som obligatoriskt läroämne i finska skolor kunde avskaffas”. Trots en annan, nu negativ laddning, var mer än hälften (56 %) helt av annan åsikt och därtill 18 procent delvis av annan åsikt. År 2012 var det fortfarande en fjärdedel som inte tydligt ställde upp för skolsvenskan.

En mer ledande fråga användes i Svenska Yles webbenkät hösten 2010, då frågan löd: ”Är det bättre för språkfreden att slopa den obligatoriska skolsvenskan?” Här gavs alltså ett argument för slopandet. Hela 39 procent svarade *ja* på frågan, vilket tolkades så att nästan fyra av tio finlandssvenskar utan förbehåll var benägna att slopa skolsvenskan, med tanke på språkfreden. Något fler (46 %) svarade dock *nej* på frågan och hela 15 procent kunde inte ta ställning.

Viktigt att notera är att debatten var livlig även i Svenskfinland efter ”Pakkoruotsi-ilta” (Tvångssvenska-kvällen) i TV2 den 16 december 2010, där bl.a. SFP:s dåvarande viceordförande Nils Torvalds och andra debattörer ifrågasatte det nuvarande systemet med obligatorisk skolsvenska. Utspelet ledde givetvis till en intern diskussion inom SFP, med krav på rättning i leden.

Det förefaller alltså som att skolsvenskan vid denna tid hade en klar uppbackning bland finlandssvenskar, men att framför allt unga, urbana, tvåspråkiga inte var lika övertygade.

Språkklimatet

Tom Sandlund försökte 1971 analysera finlandssvenskarnas attityder – optimism, resignation och pessimism – utgående från några

då aktuella, men relativt smala finlandssvenska opinionsmätningar. Han konstaterade att ungefär hälften av finlandssvenskarna hyste en optimistisk uppfattning om framtiden, oberoende av om det gällde svenska språkets framtid, utvecklingen av spänningen mellan språkgrupperna eller finlandssvenskarnas framtida ställning. Han poängterade att han då även betraktade "tillfredsställande utveckling" och "oförändrad ställning" som optimistiska attityder.

Mest negativism fanns på den nyländska landsbygden (74 %), medan 24 procent på den svenskösterbottniska landsbygden ansåg att finlandssvenskarnas ställning till och med skulle komma att förbättras. Förklaringen låg förmodligen i den demografiska förändringstakten. Det fanns en klar korrelation mellan pessimism och en avtagande andel svenskspråkiga i kommunen. I språkligt stabila områden var optimismen betydligt större.

Hälften av finlandssvenskarna ansåg dock att minoritetsgruppen inom överskådlig framtid skulle komma att förfinskas och endast en ringa del (under 10 %) ansåg att det är likgiltigt vilken språkgrupp de tillhör. Hälften godkände äktenskap över språkgränsen och i Helsingfors ansåg hälften av de ogifta svenskspråkiga ungdomarna att det är likgiltigt vilken språkgrupp deras tillkommande tillhör. Men en förvånansvärt hög procent trodde att äktenskap över språkgränsen ovillkorligen leder till en förfinskning av den svenskspråkiga partnern och barnen. Bland grupper med erfarenhet av äktenskap över språkgränsen var denna uppfattning betydligt mindre utbredd.

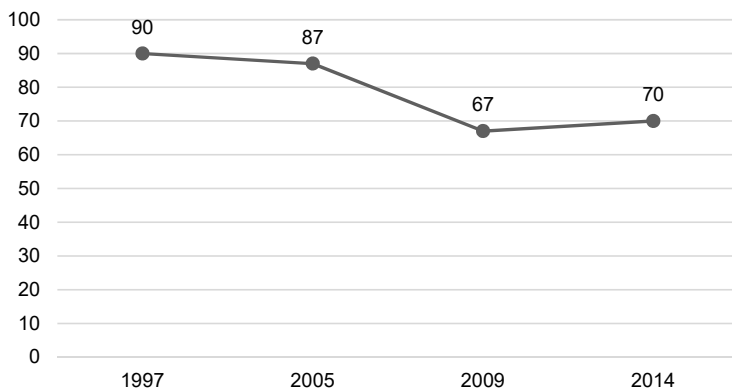
Nils Meinander (1967) konstaterade i en analys om finlandssvenskarnas framtid, att de tvåspråkiga äktenskapen snarare bör ses som en möjlighet än som ett hot. Om språkfrågan förs in i hemmet som en konflikt är risken större för att det hos barnen snarare växer fram en aversion mot det svenska arvet än mot det finska. Man kan emellertid också argumentera för en motsatt ståndpunkt, hävdar Meinander. Om känslan för det svenska språket som en omistlig andlig tillgång och ett kulturellt privilegium mattas av, blir flyttningsrörelsen över språkgränsen genom äktenskap ännu starkare. Det blir svårt att samtidigt predika tvåspråkighetens praktiska värde och hävda nationalitetens helgd. Vi står inte längre, som under 1930-talet, med ryggen mot väggen i avsikt att hålla ut. Språkfrågan har i mångas medvetande blivit en praktisk i stället för en principiell

fråga. I ett sådant läge kan linjerna bättre hållas genom öppenhet mot och inlevelse i de finskspråkigas kulturyttringar och genom en mer avspänd attityd, tillägger Meinander.

De opinionsmätningar som gjordes i början av 2000-talet (Barometern 2002–2014) visar klart att majoriteten av finlandssvenskarna ser de tvåspråkiga äktenskapen som något naturligt. Det är bara kring 10 procent som instämmer (*helt eller delvis*) i påståendet ”att gifta sig över språkgränsen skapar nog bara problem”. En majoritet (54 %) är av *helt annan åsikt*. Samma mönster återfinns för påståendet ”det nog är bäst för barn om de får växa upp i en möjligast enspråkig miljö”. Kring 15 procent stödde påståendet (*helt eller delvis*), medan drygt 75 procent är av annan åsikt (*helt eller delvis*).

Att barn kan växa upp med två språk simultant och lära sig båda språken finns det övertygande forskningsresultat om och många finlandssvenskar har erfarenhet av detta. Fjalar Finnäs (t.ex. 2000 och 2010) har i ett flertal demografiska studier därtill visat att en majoritet av barn i tvåspråkiga familjer får svenska som registrerat modersmål och att flertalet tvåspråkiga väljer svensk skola. De farhågor man tidigare hade om förfinskning har inte besannats, eftersom man i de tvåspråkiga familjerna backar upp barnens individuella tvåspråkighet.

I attitydundersökningar över tid gällande finlandssvenskarnas tro på det svenska språkets framtid är det, mot bakgrunden av de hotbilder som varit tämligen tydliga, värt att notera att en klar majoritet delar åsikten att svenskan har en framtid i Finland. Naturligtvis kan man diskutera vad frågan egentligen innebär i praktiken, men att svenskan mer eller mindre skulle uttraderas tror ytterst få. Här kan man naturligtvis också fundera över vad ordet ”framtid” innefattar. Handlar det om ett femårigt eller femtioårigt perspektiv? Man kan dock anta att frågan uppfattats på samma sätt vid olika tidpunkter. Opinionsmätningen Finlandssvenska kulturindikatorer 1992 och Barometern 2005 visar lika höga värden, då nästan 9 av 10 finlandssvenskar höll med om påståendet att svenska språket har en framtid i landet.

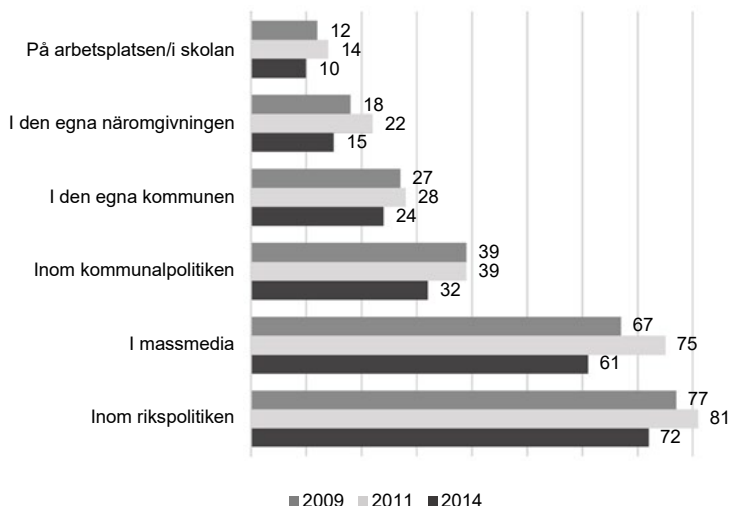
Figur 11.1 Procentuell andel finlandssvenskar som anser att det svenska språket har en framtid i Finland, 1992, 2005, 2009 och 2014.

Ett ras skedde dock mellan 2005 och 2009 då debatten om domänförluster fördes och bl.a. Vapaa Kielivalinta och andra höjde sin anti-svenska profil. Raset var på ungefär 20 procentenheter, från 87 procent år 2005 till 67 procent år 2009. Läget verkar sedan ha stabiliserat sig något, då 7 av 10 såg ljus på svenskans framtid år 2014. Ändå är det svårt att tala om någon utbredd pessimism, men optimismen är inte lika given.

En fråga om språkklimatet inom olika domäner ställdes i Barometer-undersökningarna 2009, 2011 och 2014. Här kan man inte utläsa någon tendens att språkklimatet successivt skulle ha blivit sämre. Något större pessimism uppvisades 2011 än två år tidigare, medan pessimismen 2014 till och med var något mindre. Det är dock inte fråga om stora variationer, ofta inom felmarginalen.

Det intressanta och anmärkningsvärda är däremot att skillnaderna mellan de olika domänerna har varit tämligen konstanta och oförändrade. Det är få som själva upplevt ett försämrat språkklimat i den egna närmiljön. Endast 10–14 procent säger sig ha upplevt ett försämrat språkklimat på arbetsplatsen eller i skolan. Något fler (15–22 %) har upplevt ett försämrat språkklimat i näromgivningen, och ytterligare något fler (men dock 24–28 %) i den egna kommunen.

På det lokala planet är det inom kommunalpolitiken ett försämrat språkklimat har noterats, eftersom 32–39 procent har noterat hårdare språkpolitiska nypor i politiken.

Figur 11.2 Procentuell andel svenskspråkiga som upplevt att språkklimatet försämrats inom olika domäner. Barometern 2009, 2011 och 2014.

Däremot är det i massmedia (61–75 %) och framför allt inom rikspolitiken (72–81 %) man upplever att språkklimatet försämrats. Det har givetvis att göra med Sannfinländarnas intåg i rikspolitiken, men även med ett ytterligare ifrågasättande av svenska språket inom andra partier och speciellt då kanske partiernas ungdomsförbund. Det försämrade språkklimatet finns dock på avstånd, kanske som orosmoln, men är inte något som märkbart påverkar ens dagliga verksamhet och kontaktytor.

Den finlandssvenska anpassningen till den finska majoriteten kommer klart fram i ett antal påståenden som respondenterna fått ta ställning till. Påståendena fanns med redan i enkäten *Finlandssvenska kulturindikatorer 1992* och har följts upp i *Barometern 2005* och 2014. Med tanke på att det handlar om ett över tjugoförårigt perspektiv är det noterbart hur stabila svarsmonstren är. Två av tre finlandssvenskar upplever att ”det finns situationer när det är svårt att uttrycka sig på finska”. Mot den bakgrunden är det ändå noterbart att kring 60 procent uppger att de byter till finska om det finns en

finskspråkig i ett sällskap. Att den finskspråkiga måhända förstår svenska väl (men kanske inte gärna talar) är ingen självklar tanke.

Den språkliga flexibiliteten bland finlandssvenskar är omvittnad. Professor Erik Allardt (1977) hävdade i tiderna att denna språknorm är ”en flexibilitet till döds”.

Tabell 11.2 Erfarenheter av och attityder till tvåspråkighet, 1992, 2005 och 2014. Andel som svarat jakande på följande påståenden

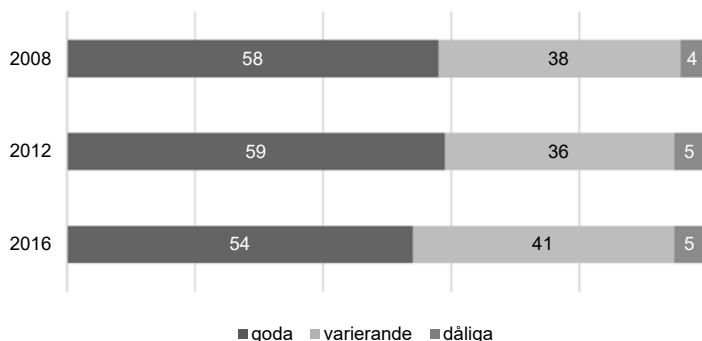
Påstående	År		
	1992	2005	2014
”Det finns situationer när det är svårt att uttrycka sig på finska”	70	65	65
”Om det finns en finskspråkig i ett sällskap brukar jag byta till finska”	64	60	61
”För mig har svenskan blivit ett språk i den egna familje- och vänkretsen”	30	26	27
”Jag har råkat ut för trakasserier för att jag talat svenska”	24	23	23
”Om jag använder svenska blir jag betraktad som en andra rangens medborgare”	13	17	18

I samma linje, och måhända oroväckande i ett längre perspektiv, är att mer än var fjärde finlandssvensk uppger att svenskan för dem ”blivit ett språk i den egna familje- och vänkretsen”. Inom språksociologin talar man om diglossi, då tvåspråkiga i tvåspråkiga miljöer använder språken olika i olika miljöer, oftast så att man använder ett språk (känslspråk eller modersmål) i familj och bland vänner och eventuellt inom föreningar, medan man använder majoritetsspråket i det offentliga rummet, i kontakt med myndigheter, på arbetsplatser etc. Att diglossin är speciellt vanlig i huvudstadsregionen (över 50 %) är givetvis ett problem när man vill hävda vikten av ett utbud av service på svenska. Efterfrågan tydliggörs inte.

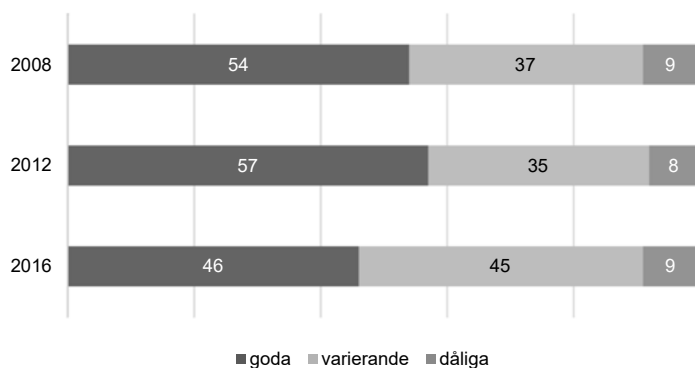
Ungefär en av fyra har ”råkat ut för trakasserier för att man talat svenska”. Detta är naturligtvis en av förklaringarna till varför man hellre använder finska i det offentliga rummet. Vilken typ av trakasserier eller i vilka sammanhang framgår dock inte. Andelen som anser att de blir ”betraktade som andra rangens medborgare när de använder svenska” har ökat något, från 13 procent 1992 till 18 procent 2014. De allra flesta kan dock inte identifiera sig med påståendet, men naturligtvis är det oroande nog att närmare en av fem finlandssvenskar inte känner sig fullvärdiga med den finska majoriteten.

Relationerna mellan språkgrupperna

Relationerna mellan språkgrupperna har mätts i Språkbarometern 2008, 2012 och 2016. Frågorna ställdes till svensk- och finskspråkiga som uttryckligen lever i minoritetssituationer i sina respektive hemkommuner. Man kan utgå från att minoriteter är mer lyhörda och sensitiva i sin bedömning av relationer till majoriteten än vice versa.

Figur 11.3 Relationer mellan svensk- och finskspråkiga i hemkommunen, procentuell jämförelse. Svenskspråkiga svarare i kommuner med finsk majoritet. Språkbarometern 2008, 2012 och 2016.

Figur 11.4 Relationer mellan svensk- och finskspråkiga i hemkommunen, procentuell jämförelse. Finskspråkiga svarare i kommuner med svensk majoritet. Språkbarometern 2008, 2012 och 2016.

Intressant är här att se om det skett någon förskjutning över tid och om det finns uppenbara skillnader mellan språkgrupperna. Resultatet är föga uppseendeväckande. Andelen svenskspråkiga som säger att relationerna är dåliga ligger kring 5 procent vid samtliga mätillfällen. En majoritet (54–59 %) säger att relationerna är goda, dock med en marginell minskning från 2010 till 2016. I motsvarande grad har andelen som uppger att relationerna varierar ökat något.

Samma tendens kan man se hos finskspråkiga minoriteter. Här är dock andelen som anser att relationerna är dåliga något högre (8–9 %). Andelen som anser att relationerna är goda uppvisar en minskning med ca 9 procent, medan andelen som anser att relationerna är varierande ökat från 35 till 45 procent mellan 2012 och 2016.

Förändringen är noterbar, men ingalunda alarmerande. Det bör dock beaktas att det handlar om olika kommuner för de olika språkgrupperna. De lokala svenskspråkiga minoriteternas uppfattning berör alla kommuner, medan de finskspråkigas negativa uppfattning om relationerna i den egna kommunen är fokuserade på några kommuner med tämligen stor finsk minoritet, som upplever att de inte har samma givna synlighet som den ofta äldre svenska på orten rotade befolkningen (såsom Jakobstad, Kristinestad, Raseborg och Korsholm).

Hösten 2018 lät tankesmedjan Agenda utföra en webbenkät om språkklimatet bland tusen finlandssvenskar (Herberts 2019). Frågorna i enkäten baserades delvis på regeringen Sipiläs arbete för en hälsovårdsreform, där bl.a. antalet centralsjukhus med fulljour skulle begränsas till tolv. Detta skulle innebära att det tvåspråkiga sjukhuset i Vasa inte skulle få fulljour. Följden blev en massiv österbottnisk protest, som även fick stöd i andra delar av Svenskfinland, eftersom sjukhusfrågan uppfattades såväl som en praktisk som en symbolisk fråga kring landets tvåspråkighet.

Eftersom Svenska folkpartiet inte satt med i regeringen backade partiet naturligtvis helhjärtat upp protesten. Även andra finlandssvenska opinionsbildare konstaterade eller befarade domänförluster som regeringen Sipilä hölls ansvarig för. Oberoende av hur enkätfrågorna ställdes kring språkklimatet och svenskans position i det finländska samhället var pessimismen genomgående (Herberts 2019). Jämfört med tidigare mätningar kan man konstatera att fin-

landssvenskarnas tillit till statsmaktens uppbackning av landets tvåspråkighet inte är självklar i dag. Man bör dock se denna bottennotering som temporär, eftersom en annan regeringskonstellation och en omprövning av t.ex. centralsjukhusfrågan kan återskapa förtroendet och delvis återställa framtidstron, eller åtminstone dämpa pessimismen.

Och framtiden?

Pasi Saukkonen (2011) har i tankesmedjan Magmas rapport *Varför irriterar finlandssvenskarna?* analyserat argumenten mot och för landets tvåspråkighet. Båda parter hänvisar till språket som en identitetsfaktor. Motståndarna ser finska språket som en kärna och markör för finländsk nationell identitet, medan försvararna också åberopar svenskan som en given del av finländsk historia och identitet. Finlandssvenskar vill gärna se sig som fullgoda finländare, med en nationell finländsk identitet men med svenska som modersmål, något som omgivningen ibland inte alltid kan förstå.

Historiska argument tas även upp både som motstånd mot och försvar av svenskan. Motståndarna hävdar att svenska språket är en relik från en svunnen svensk storhetstid, som finlandssvenskar utnyttjat, medan försvararna med samma patos hävdar att Finland med dess tvåspråkighet var en integrerad del av Sverige och att landet utvecklats av ett folk med två språk. Det är så språkminoriteten gärna betonar sin legitimitet.

Det tredje argumentet är instrumentellt. Finland är i dag en integrerad del av Europa och med tanke på globaliseringen bör man lära sig världsspråk (engelska). Förespråkarna poängterar för sin del den nordiska dimensionen och de nordiska ländernas ödesgemenskap. Mot denna bakgrund är det noterbart att engagemanget från Sverige inte varit särskilt stort, med undantag för nätverket Svenska nu i finskspråkiga skolor. Det arbetar för möten med det svenska genom t.ex. kulturupplevelser.

Domänförluster, minskad synlighet, sämre förståelse för svenska särlösningar och allmän nonchalans gentemot svenska intressen har präglat den interna finlandssvenska diskussionen under de senaste decennierna. Exempelvis hamnade SFP efter riksdagsvalet

2015 i opposition efter kontinuerlig regeringsmedverkan sedan 1979. Under senare år har social- och hälsovårdsreformen (sote) med bl.a. hot om försvagning av Vasa centralsjukhus, ny indelning av sjukvårdsdistrikten, experiment med andra obligatoriska skolspråk än svenskan samt nedskärning av undervisning och forskning som drabbat speciellt små svenska enheter snarare minskat än ökat finlandssvenskarnas tro på en ljus framtid för svenskan i landet.

Även om regeringar kommer och går kan det vara svårt att återintå förlorade territorier. Engelskan kommer in som det andra ”inofficiella” språket på allt fler arenor, inte minst inom handeln, särskilt genom märkesvaror, på restauranger och hotell (Herberts 2017). Nyfinländare som kommer in på den finländska arbetsmarknaden har därtill oftast engelska som ett naturligt *lingua franca*.

I de redan finskdominerade områdena, såsom huvudstadsregionen, Åbo och Karleby, med vikande svensk befolkning sker en anpassning till majoriteten. Svenska språket fungerar inte som ett levande språk, utan blir ett symbolspråk på tvåspråkiga skyltar och på informationstavlor. Det är inte ett naturligt språk för kommunikation som man i praktiken fritt kan välja att använda. Svenskan blir ett hemspråk och ett kommunikationsspråk i glada vänners lag, sällan inom vård och omsorg eller vid kontakt med myndigheter.

I svensksdominerade omgivningar (delar av Österbotten, Åboland och Nyland), där svenskspråkiga inte alltid har en betryggande kunskap i finska, är pessimismen mer utbredd. Man upplever att det egna svenskspråkiga reviret krymper och man har inte tillräckliga kunskaper i finska för att vara rustad för en mer tvåspråkig vardag. I dessa miljöer fungerar tills vidare även den lokala språkliga servicen tämligen väl, även inom den statliga servicen på regionnivån. Man upplever emellertid att svenskan oftare sätts på undantag, att nästa steg är att servicepunkterna dras in och att till och med vården ges enbart på finska.

Det finns uttryckligen en risk för en finlandssvensk resignation och det är många som ger upp – att kämpa för svenskan är en ojämn kamp. Men man kan också se att det finns mobilisering, en mobilisering som gärna borde ske i samarbete med den folkmajoritet som ser svenskan som en naturlig del av ett mångkulturellt och mångspråkigt Finland.

Kenneth D. McRae pekade redan 1997 på sårbarheten i det finländska språklandskapet, med en flytande föränderlig språkgräns och därmed sårbara strukturer då den demografiska basen förändras. Dessvärre fick han rätt. Pär Stenbäck föreslog för några år sedan att svenskan borde bli ett minoritetsspråk, för att rädda vad som räddas kan, i de tvåspråkiga regionerna. Diskussionen ledde dock ingen vart. Många såg förslaget som en tydlig statusförsämring. Man kan hålla med Nils Meinander, då han redan 1967 hävdade att språkfrågan har gått från att ha varit en principfråga till att bli en praktisk fråga.

Den s.k. taxellska paradoxen (i korthet: tvåspråkiga lösningar leder till enspråkighet, enspråkiga lösningar till tvåspråkighet) dyker regelbundet upp i debatten. När det gäller skolor och massmedier är modellen beaktansvärd, men långt viktigare vore att skapa tvåspråkiga modeller som fungerar i praktiken. När majoriteten av finlandssvenskarna bor i tvåspråkiga kommuner med finsk majoritet räcker resurserna inte till för enspråkiga modeller, då behövs fungerande flerspråkiga lösningar som även beaktar en ökad andel nyfinländare. Det är denna dimension finlandssvenskar borde fokusera på, om svenska språket ska vara attraktivt i framtiden.

Referenser

- Allardt, Erik 1977, "Helsingforssvenskans dilemma: Flexibilitet till döds?", *Hufvudstadsbladet* 21.12.1977.
- Barometern, finlandssvenska attityder och opinioner, 2002–2014, Institutet för samhällsforskning, Åbo Akademi (opublicerat material).
- Finnäs, Fjalar 2000, *Tvåspråkiga familjer i statistikens ljus*, Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Åbo Akademi.
- Finnäs, Fjalar 2010, *Finlandssvenskarna 2009. En statistisk rapport*, Helsingfors: Svenska Finlands Folkting.
- Heikinheimo, Seppo 1985, "Bromsa inte förfinskningen!", *Hufvudstadsbladet* 9.10.1985.
- Helsingin Sanomat, "Suomen onnellisin kaupunki", *HS Kuukausiliite* nr 1, 1995.
- Herberts, Kjell 1988, "Detta svenskatalande bättre folk ...". *En dokumenterande innehållsanalys av språkdebatter i finsk huvudstadspress under åren 1984–1988*, Vasa: Åbo Akademi.
- Herberts, Kjell 2008, *Service på svenska och finska – ett medborgarperspektiv*, Språkbarometern 2008, Vasa: Åbo Akademi.
- Herberts, Kjell 2013, *Service på svenska och finska – ett minoritetsperspektiv*, Språkbarometern 2012, Vasa: Åbo Akademi.
- Herberts, Kjell 2017, "Språkliga landskap i Västerbotten och Österbotten", Lars-Erik Edlund & Marianne Nordman (red.), *Språkmöten i Västerbotten och Österbotten*, Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet, s. 12–29.
- Herberts, Kjell 2019, *Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll*, Helsingfors: Tankesmedjan Agenda.
- Hyypä, Markku T. 2007, *Livskraft ur gemenskap. Om socialt kapital och folkhälsa*, Stockholm: Studentlitteratur.
- Liebkind, Karmela & Tom Sandlund 2006, *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknäpning till sina organisationer*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- McRae, Kenneth D. 1997, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies. Finland*, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
- Meinander, Henrik 2016, *Nationalstaten. Finlands svenskhet 1922–2015*, Helsingfors & Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland & Atlantis.
- Meinander, Nils 1967, "Tankar kring finlandssvenskarnas framtid", *Finlands-svensk odling 1917–1967. Festskrift till 50-årsminnet av Finlands självständighet*, Helsingfors: Svenska folkskolans vänner.
- Pipping, Knut 1960, "Kieliryhmien väliset suhteet", *Suomalainen Suomi* nr 5, s. 287–290.
- Sandlund, Tom 1971, *Finlandssvenska attityder. Optimism, resignation och pessimism. En sammanställning av forskningsresultat från 1960-talet*, Åbo.
- Saukkonen, Pasi 2011, *Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? Selvitys mediakeskustelusta Suomessa. Varför irriterar finlandssvenskarna? En medianalys med sammandrag på svenska*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Stenius, Tiina, 2000, "Vähemmistön parempi elämä. Miksi suomenruotsalaiset ovat onnellisempia?", *Kotiliesi* nr 10.

- Ståhlberg Krister (red.) 1995, *Finlandssvensk identitet och kultur*, Åbo: Institutionen för offentlig förvaltning, Åbo Akademi.
- Tapaninen Jaakko, 1998, "Ankkalammen lapset", *Citylehti* 2.10.1998.
- Yles webbenkät, hösten 2010, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Åbo Akademi (opublicerad).
- Wahlström, Erik, 2006, "Det är något skumt med körsången", *Hufvudstadsbladet* 27.8.2006.
- Weckström, Nina, "Pris för kampanj för fler finlandssvenskar", *Hufvudstadsbladet* 4.11.2011.
- Vennamo, Veikko, 1984, "Veikon vinkkelistä", *Suomen Uutiset* 12.1.1984.

KONKLUSION: VÄLVILJA MED FÖRBEHÅLL

Kimmo Grönlund & Lauri Karvonen

Klara svar

Ett mantra bland många i den finlandssvenska debatten om svenskans framtid i landet är att den i hög grad ligger i händerna på den överväldigande finska majoriteten. ”Vi kan inte isolera oss” och ”vi kan inte diskutera landets tvåspråkighet utan att beakta vad majoritetsbefolkningen anser” är ett par formuleringar som går igen i snart sagt varje intern språkdebatt i Svenskfinland. Detta centrala tema har dock länge vilat på ett förvånansvärt magert kunskapsunderlag, alldeles särskilt jämfört med hur många undersökningar som finns att tillgå om interna finlandssvenska förhållanden, opinioner och attityder. Vi verkar vara ense om att majoritetsbefolkningen intar en nyckelställning, men vi har inte haft särskilt mycket hårda fakta att backa upp våra föreställningar med. I och med analyserna i de föregående kapitlen har väsentliga delar av dessa kunskapsluckor täppts till. I den meningen erbjuder boken svar på frågor som inte bara intresserar finlandssvenskar, utan som även är relevanta för finländsk samhällsforskning och debatt i stort.

Boken erbjuder inte bara en typ av empiriskt material som hittills varit tillgängligt endast i begränsad omfattning. Den ger också klara svar på de frågor som ställs. Vissa huvudmönster går igen från det ena kapitlet till det andra, och i dessa avseenden kan bokens resultat och slutsatser sägas vara säkerställda bortom rimligt tvivel. Finlands-svensk debatt – och debatten om nationalspråken överhuvudtaget –

kan därför lägga mycket av bokens stoff till grund för ett fruktbart meningsutbyte. De som arbetar med att ta fram språkpolitiska strategier har mycket att hämta i analyserna, både i fråga om möjligheter och beträffande begränsningar och dilemman.

Bilden av finska attityder till det svenska har många tämligen ljusa inslag. I andra avseenden är intrycket dock betydligt mer problematiskt, ja rentav dystert. När det gäller svenskan som en del av det finländska samhället i stort är attityderna övervägande positiva. Svenskan ses som ett värdefullt inslag i samhällslivet, och dess borttynande skulle beklagas av en majoritet. I denna mening kan svenskans allmänna position ses som relativt trygg. Det finns ingen överhängande fara att majoriteten skulle börja kräva en övergång till officiell enspråkighet i Finland. Något svagare men dock betydande är även stödet för svenskspråkig service i Finland. De flesta finskspråkiga verkar inte se det som orimligt att kräva att våra ledande beslutsfattare behärskar svenska och att finlandssvenskarna erbjuds service på sitt modersmål inom centrala samhällssektorer. Däremot markerar svarspersonerna ett rätt stort avstånd till finlandssvensk intressebevakning genom Svenska folkpartiet (SFP). Partiet anses rätt allmänt ha en oförtjänt stark ställning i finländsk politik.

I särklass mest negativa är dock attityderna till obligatorisk svenskundervisning i finska skolor. En stor, nära nog överväldigande majoritet (över tre fjärdedelar) vill att svenskan ska vara ett frivilligt språk i skolorna (se kap. 1). Precis som i fråga om andra aspekter på svenska språket varierar attityderna enligt svarspersonernas utbildning, politiska sympatier och övriga karakteristika. Ingen betydande samhällsgrupp verkar dock entydigt förespråka obligatorisk svenskundervisning. Attitydernas intensitet är till råga på allt hög: två av fem finskspråkiga är starkt av den åsikten att det borde vara frivilligt att studera svenska. För den som vill ha den obligatoriska svenskan kvar är det särskilt bekymmersamt att attityderna blivit markant mer negativa under de senaste tjugo åren. Siffror från slutet av 1990-talet visar att stödet för obligatorisk svenska var betydligt starkare då.

Svaren är också tydliga när författarna till de olika kapitlen söker förklaringar till att attityderna varierar. På område efter område upptäcks samband som sammantaget skapar en tydlig bild av de mest

respektive minst svenskvänliga finskspråkiga medborgarna. ”Svenskvännerna” och svenskans belackare framstår som varandras motsatser i snart sagt alla avseenden. Individer som hyser stort förtroende för andra människor ser mer positivt på svenskan än de vars syn på omvärlden präglas av misstänksamhet. Folk med goda kunskaper om Svenskfinland och det svenska i Finland är mer positiva än de vars kunskaper är skrala. Bor man i eller nära svenskbygder är man mer positiv, och direkta personliga kontakter med finlandssvenskar båd-
dar för en positiv syn. Allmänt empatiska personer har också lättare att acceptera det svenska än personer som har svårare att leva sig in i andra människors situation. Förflyttar vi oss från enkätmaterialiet till de övriga studierna i boken är mönstren likaså tydliga. Partier-
nas valda representanter och kandidater i val är klart mer positiva till det svenska än deras väljare, och i fråga om skolsvenskan är partierna helt enkelt inte representativa för sina väljare. Sannfinländarna utgör ett undantag eftersom deras representanter har en mer negativ syn på Finlands tvåspråkighet än de som sympatiserar med partiet. Riksdagsdebatten om obligatorisk skolsvenska var främst en kraft-
mätning mellan yngre, välutbildade kvinnor och äldre män med lägre utbildning. De förra stod upp för svenskan, de senare var emot den.

Observationerna ovan bestod främst av bivariata samband. Genom regressionsanalyser (kap. 8), fastställer Kim Strandberg och Staffan Himmelroos att två faktorer har allra störst förklaringskraft när det gäller attityderna till svenskan. De personer som anser sig stå nära Sannfinländarna tenderar att hysa de allra mest negativa attityderna. Lika entydigt, fast i motsatt riktning, verkade goda per-
sonliga kunskaper i svenska språket: hos dessa individer står de mest positiva attityderna att finna. Samtidigt består vissa av de bivariata sambanden. Både socialt förtroende, dvs. tillit till medmänniskor, ålder och kön har alla en självständig förklaringskraft bakom åsikter om svenskan. Ju mer man litar på sina medmänniskor, desto mer positivt inställd är man till det svenska i Finland. Kvinnor och äldre har en mer positiv inställning än män och yngre. Helhetsbilden är klar och samtidigt tudelad. Vad man kan dra för övergripande slut-
satser är inte självklart.

I detta avslutande kapitel reflekterar vi över möjliga tolkningar och orsaksmekanismer. Särskild uppmärksamhet ägnas frågan om

vilka riktlinjer för fortsatt svensk intressebevakning resultaten kan ge anledning till. I det sammanhanget förs diskussionen även på ett konkret plan i och med att vi presenterar ett förslag till en möjlig institutionell reform.

Toleransen är kumulativ

Finlandssvenskar har måhända en viss tendens att betrakta sig och sina problemställningar som ett specialfall – i t.ex. våra nordiska grannländer finns ingen minoritets- eller tvåspråkighetsproblematik av samma historiska art och magnitud. När man granskar resultaten av analyserna i denna bok måste man dock konstatera att mönstren är välbekanta från den allmänna forskningen kring samhälleliga attityder och grupprelationer.

Betraktar vi den typiska representanten för den del av den finska majoriteten som hyser de mest positiva attityderna gentemot det svenska i Finland kan vi konstatera ungefär följande: han eller hon har goda kunskaper om finlandssvenskarna och egen kunskap i svenska. Vidare har en sådan person bl.a. stort förtroende för andra människor och ett empatiskt förhållningssätt till omvärlden. Partipolitiskt kan sådana medborgare placera sig olika, dock med undantag för Sannfinländarna. Sympatier för detta parti bäddar för negativa attityder till det svenska. De finskspråkiga som är mest negativt inställda till det svenska uppvisar motsatta egenskaper i snart sagt alla avseenden jämfört med de positivt inställda respondenterna.

Denna beskrivning skulle kunna tillämpas på många andra fenomen och ge i stort sett identiska resultat. Vare sig vi diskuterar attityder till främmande kulturer, invandring, sexuell läggning, jämställdhet eller bistånd förklarar ovannämnda faktorer en stor del av variationen mellan individer. Toleransen verkar således vara kumulativ: den som förhåller sig välvilligt till ett fenomen gör det allt som oftast även i fråga om de övriga företeelserna. Intoleransen fungerar på motsvarande sätt i den andra riktningen.

För arbetet till förmån för det svenska i Finland innebär detta att de mest negativa attityderna till det svenska framstår som mycket svåra att påverka och bearbeta. De verkliga ”svenskätarna” är allt som oftast inte bara negativa till det svenska i Finland utan till allt som

de uppfattar som ”avvikelse” från en majoritetsnorm. Frågan är hur mycket politiskt och organisatoriskt krut det lönar sig att satsa för att påverka attityderna hos de allra mest negativt sinnade grupperna.

Strategiskt sett är det förmodligen klokare att snarare utnyttja det faktum att språkattityderna inte är ett isolerat fenomen utan en del av ett mer allmänt attitydkomplex. Många finländare har orotsats av populismens framväxt i landet och vill gärna profilera sig som tolerantare än de grupper som fylkats kring Sannfinländarna. Från finlandssvenskt håll kan man framhålla att de inhemska språkattityderna också i hög grad handlar om tolerans, öppenhet och vidsynthet – eller bristen på dessa egenskaper. Det är till och med möjligt att finländare aktivt börjar förhålla sig mer positivt till svenskan om detta samband blir uppenbart. Stora grupper av medborgare verkar känna ett allmänt behov att markera ett avstånd till populisterna.

Mer allmänt gäller att allt som höjer den finländska befolkningens språkkunskaper på lång sikt är till nytta även för svenskan i Finland. För den stora majoriteten har utvecklingen länge gått i denna riktning; de strukturella förutsättningarna för goda relationer mellan språkgrupperna har därmed länge förbättrats. För en minoritet av befolkningen har samhällsutvecklingen dock varit negativ. Dess ekonomiska trygghet har varit hotad och den har i många avseendet halkat efter majoriteten när det gäller att klara sig i samhället. I denna ökade otrygghet finns kärnan till den finländska populismen och därmed också till de mest negativa attityderna gentemot det svenska. Långsiktigt gynnas svenskan även av alla åtgärder som kan hjälpa denna eftersatta minoritet att bli mer delaktig i samhällsutvecklingens huvudfåra.

Två fronter

Arbetet för det svenska i Finland står inför ett bister faktum: i fråga om svenskans ställning finns det i dag två skilda fronter, där opinionsläget hos den finska majoriteten är splittrat och där utsikterna för en framgångsrik finlandssvensk politik följaktligen också ter sig olika. Utan att förringa de utmaningar som finns när det gäller att värna om svenskans ställning som nationalspråk och svensk service kan man konstatera att strävandena på dessa områden kan påräkna

förståelse från betydande finskspråkiga kretsar. När det gäller frågan om obligatorisk undervisning i svenska är motlutet emellertid så brant att det är lätt att bli missmodig. Det förefaller helt enkelt vara så att en så överväldigande finsk majoritet nu bestämt sig för att ta avstånd från obligatorisk svenskundervisning i finska skolor att det i längden blir ohållbart att hålla fast vid detta krav. Helt följdriktigt finns det röster i den finlandssvenska debatten som menar att det är lönlöst att stänga pannan blodig mot denna mur – följden blir bara att finlandssvenskarna väcker onödig irritation, i själva sakfrågan kan man inte vinna. Bättre då att låta majoriteten få sin vilja igenom – och därmed slippa ett besvärligt tvåfrontskrig.

Resonemanget kan te sig logiskt oantastligt, men helt vattentätt är det inte. Dels är frågan om den obligatoriska svenskan inte avskild från de övriga – och hos majoriteten mer populära – frågorna om landets språkliga status och service på svenska, dels finns det betydande grupper bakom kravet på frivillig svenska som ingalunda kommer att nöja sig med detta mål i sin kamp mot det svenska. Det populära kravet på obligatoriets avskaffande är därför delvis en ulv i fårakläder, och det bör stämma till försiktighet.

Om landet ska förbli officiellt tvåspråkigt och om svensk service i nuvarande utsträckning ska vara tillgänglig, behövs personer med kunskap i svenska som kan utföra allt det arbete detta kräver. Skulle införandet av frivillig skolsvenska ha följder av samma slag som beslutet att göra svenskan frivillig i studentexamen haft, kollapsar grunden för tvåspråkighet i nuvarande form. Längre fram förs en diskussion om vilka implikationer detta i praktiken skulle ha för ett Finland som alltjämt vill kalla sig tvåspråkigt och erbjuda finlandssvenskarna service på deras modersmål. Här upprepas bara huvudpoängen: frågan om skolsvenskan kan inte lösgöras från de övriga dimensionerna gällande det svenska i Finland (jfr Palviainen 2011).

Ett annat argument är att svenskundervisningen i finska skolor även har positiva effekter på attityder till det svenska, något som indirekt framgår av de empiriska analyserna i denna bok. Det visade sig att goda egna kunskaper i svenska var en av de starkaste bestämningsfaktorererna bakom positiva attityder till det svenska. Detta kan i och för sig förefalla självklart. Mindre självklart är huruvida dessa positivt sinnade medborgare skulle ha kunnat förvärva goda kunska-

per i svenska utan obligatorisk undervisning i språket. Svenskundervisningen skapar en bred grupp med åtminstone passiva kunskaper i svenska; på denna grund kan mer aktiva färdigheter byggas om man senare i livet får incitament till det. Utan någon grund alls i svenska är detta emellertid svårt. Obligatorisk svenska irriterar många, javisst, men den skapar också förutsättningar för en mer positiv inställning hos dem som utnyttjat undervisningen i praktiken.

Kraven på obligatoriets avskaffande har drivits av personer och organisationer vars mål är mycket mer långtgående än så. Grupper som Finskhetsförbundet och Vapaa Kielivalinta (ung. Fritt Språkval) vill egentligen avskaffa Finlands tvåspråkighet samt underblåsa en allmän fientlighet mot det svenska i Finland och mot Sverige. Det har varit en stor framgång för dem att opinionerna i landet svängt i den riktning de representerar och att den populistiska vågen i form av Sannfinländarna tagit upp kravet i sin politik. Att tro att dessa grupper skulle låta sig nöjas med frågan om svenskundervisning är väl optimistiskt. Tvärtom: de skulle betrakta utgången som ett bevis på att även en mer allmän nedmontering av tvåspråkigheten är möjlig. Att servera motståndarna till svenskan en sådan framgång kan inte vara klok politik på lång sikt. Dessutom kan det hända att den populistiska vågen i politiken på lite längre sikt ebbar ut. Om så sker försvagas den svenskkritiska falangen i partipolitiken.

Den sannfinländska anstormningen

Sympatier för Sannfinländarna korrelerar kraftigt med en kritisk inställning till alla aspekter av det svenska i Finland. Bland övriga partiets väljare finner vi det största stödet för det svenska kanske något överraskande hos samlingspartister och gröna. Det är värt att notera att socialdemokratiska sympatisörer inte har en mer positiv inställning till det svenska i Finland än övriga partiets sympatisörer, även om SDP varit ett av de mest svenskvänliga partierna med en stark svensk organisation, Finlands Svenska Socialdemokrater.

Förhållandet mellan Sannfinländarna som parti och medborgarnas opinioner är emellertid inte nödvändigtvis så rätlinjigt som de statistiska analyserna kanske låter ana. Medan Sannfinländarnas program länge andats en kritisk inställning till det svenska var frå-

gan om det svenska språkets ställning inte en centralt viktig faktor bakom väljaruppslutningen kring det populistiska alternativet då detta med kraft bröt igenom i finländsk politik i riksdagsvalet 2011. Det var snarare ett behov att skaka om den etablerade politiken och en oro över internationaliseringens konsekvenser för den egna ekonomiska tryggheten som motiverade väljarna. De väljare som röstade på Sannfinländarna hade säkert inget emot partiets njugga inställning till det svenska, men det var inte denna inställning som drog dem till partiet (Borg 2012, 201). I kapitel 9 i denna bok visar Åsa von Schoultz att åsiktsöverensstämmelsen mellan sannfinländska väljare och kandidater är störst av alla partier i fråga om skol-svenskan. Både partiets väljare och dess representanter vill avskaffa obligatoriet. Detta har även syns i riksdagens arbete. Andreas Fagerholms analys i kapitel 10 visar att Sannfinländarna var mycket engagerade i debatten om det medborgarinitiativ som ville avskaffa den obligatoriska svenskinläringen: Sannfinländarnas andel av inläggen i plenum varierade mellan 43 och 60 procent av alla finskspråkiga ledamöters inlägg.

När väl Sannfinländarna blev en faktor att räkna med i finländsk politik hade en betydande grupp väljare funnit en ny politisk hemvist med partiprogram och organiserad verksamhet. Partiets program som helhet blev något som väljarna kunde identifiera sig med, och detta bidrog säkerligen också till en större medvetenhet om språkproblematiken. Sannfinländarnas framgång i val bidrog därmed till att aktivera språkfrågan snarare än att framgångarna var ett resultat av väljaropinioner i språkfrågan. Denna dynamik är i själva verket allmän i det politiska livet: väljarna har ofta diffusa åsikter och föreställningar om en rad frågor, men när de väl valt att stödja något parti anammar de partiets betydligt tydligare ståndpunkter i frågorna.

Sannfinländarnas deltagande i regeringen Sipilä ledde till en partisprängning 2017. Partiet bekräftar därmed regeln att regeringsansvar är särskilt besvärligt för populistiska partier. Det mer moderata partiet Blå Framtid – med tidigare partiordföranden Timo Soini och de övriga sannfinländska ministrarna i spetsen – utplånades i riksdagsvalet 2019. Jussi Halla-ahos radikala falang, som utgör det nuvarande partiet Sannfinländarna och som blev näst störst i valet 2019,

visade sig vara föga aptitlig som regeringspartner för övriga partier och torde vara så även i framtiden. Den finländska populismens strategiska ställning är således besvärlig och kastar en skugga över dess parlamentariska levnadsduglighet i det långa loppet.

I och med att de radikala Sannfinländarna överlevt partisplittningen är det strategiskt klokt att i offentligheten förknippa motståndet mot det svenska med detta parti. Övriga riksdagspartier visar inga aktiva tecken på att självmant vilja driva den svenskkritiska linjen. Populismen ser inte ut att inom en överskådlig framtid försvinna, men om den marginaliseras parlamentariskt dämpas de mest akuta hoten mot svenskan betydligt. Mandatperioden 2015–2019 med en regering utan SFP:s medverkan gav prov på att svenskans ställning är svår att försvara utan finlandssvensk representation på regeringsplanet.

Folk och elit

Den största välviljan mot det svenska står att finna hos medborgare som är språkkunniga. Inom de politiska partierna är valda representeranter och kandidater mer svenskvänliga än deras väljare. Det kan verka en smula besvärande ur demokratiperspektiv, men svenskan finner större förståelse hos eliterna än hos folkets breda lager.

Hur otureligt det än må te sig att svenskan kan betraktas mer som ett "elitprojekt" än något som väcker spontana sympatier i alla medborgargrupper, är detta faktum realpolitiskt sett snarare en styrka än ett problem för svenskans ställning i Finland. Ju fler finländare i beslutande ställning som intar en välvillig hållning till svenskan, desto tryggare lever det svenska språket i landet. Det handlar om individer som ofta har en samhällelig utsiktspunkt där svenskan kan betraktas i ett bredare perspektiv. Då är det lättare att se kopplingarna till Finlands relationer till Sverige och övriga Norden – ja ytterst rentav till den nationella säkerheten. Exempelvis finns i det forna Gammalfinska partiets arvtagare Samlingspartiet sedan J. K. Paasikivis tid ett statsmannaarv som betraktar svenska språket som ett nationellt intresse med implikationer vida utöver de inhemska språkrelationerna. Ledande samlingspartister som burit detta arv vidare är bl.a. Harri Holkeri, Sauli Niinistö och Jyrki Katainen.

Efter riksdagsvalet 2015 bildade Centerns Juha Sipilä en regering med Samlingspartiet och Sannfinländarna (fr.o.m. partisplittringen i juni 2018 Blå Framtid) som koalitionspartner. Trion lämnade det ständiga regeringspartiet SFP utanför regeringen för första gången på nästan fyra decennier (SFP var utanför regeringen i drygt ett års tid 1978–1979). Partiets oppositionsställning syntes i den genomförda politiken, främst på det sättet att regeringen inte beaktade svenska intressen. Enskilda beslut som berör sjukvård (icke minst att den fullskaliga akutmottagningen vid Vasa centralsjukhus skulle flyttas till Seinäjoki) och rättsväsendet (tingsrätternas antal minskas från 26 till 20) beaktade inte de finlandssvenska särintressena. Vi anser att en språklig minoritets intressen drivs bäst i regeringen, vilket Sipiläs regeringar bekräftat. Intresserepresentation på elitnivå kräver medverkan i regeringen. Enskilda politiker från Samlingspartiet och Centern visade stöd för landets tvåspråkighet, men i praktiken visade man åtminstone i denna regeringskonstellation med de finsksinnade Sannfinländarna/Blå Framtid inte stöd för svenska särlösningar när det fanns behov av dem.

Det är givetvis en viktig uppgift för svenskans försvarare att skapa ett så gynnsamt folkligt klimat som möjligt för landets fortsatta tvåspråkighet. Ytterst fattas dock beslut av betydelse för nationalspråken av riksdag och regering. Så länge betydande grupper av nyckelpersoner på denna nivå är beredda att stödja tvåspråkigheten hotas svenskans ställning inte akut. På denna nivå måste representanterna för det svenska därför kunna agera konstruktivt och med stor diplomatisk och psykologisk skicklighet. Opinionsklimatet kan påverkas. I folkbildningssyfte är det särskilt viktigt att skapa förståelse genom den del av den svenska befolkningen som inte är tvåspråkig. Många finskspråkiga finländare vet inte att det finns människor i vårt land som inte kan finska flytande. Gemene man tror att alla finlandssvenskar är lika bevandrade i finska som SFP:s ledande politiker, näringslivets vältaliga bergsråd eller kultur- och vetenskapselitens tvåspråkiga debattörer. Den empatiska inlevelseförmågan kan vara nyckeln här. De finlandssvenska intressebevakarna bör undvika bilden där finlandssvenskarna är lika med en Helsingforselit. Låt de ”vanliga” rösterna höras, från östra och västra Nyland, från Åbolands skärgård och från de breda lagren i Österbotten. Vi bör skapa perspek-

tiv hos den finska befolkningen – hur skulle det kännas för dig att hos läkaren berätta om dina åkommor på svenska? En framgångsrik svensk strategi bör, utan att förvränga fakta, vädja till känslorna – ta fasta på medmänskligheten. Fördomar om en privilegierad elit kan rättas till och sådana åsikter som bygger på vanföreställningar kan ändras genom vältalighet och sakargument.

Ökad svensk autonomi?

När man svarar på frågor i en intervju eller en enkät tänker man knappast på alla implikationer av svaren eller på huruvida svaren bildar en logiskt sammanhängande helhet. Därför kan det te sig en smula ohemult att dra alltför långtgående slutsatser på basis av materialet. Detta bör hållas i minnet då vi i det följande så att säga löper linan ut med undersökningens viktigaste svarsmönster.

Förenklat kan vi konstatera att materialet visar att den finska majoriteten å ena sidan accepterar landets principiella tvåspråkighet och behovet av svensk service, å andra sidan vänder sig mot obligatorisk svenskundervisning i finska skolor. Hårdraget kan man säga att majoriteten därmed avsvär sig ansvar för eller delaktighet i den tvåspråkighet och svenska service som den säger sig acceptera. Slutsatsen blir att finlandssvenskarna själva implicit förväntas svara för tvåspråkighet och svensk service. Om frivillig svenskundervisning marginaliserar språket i finska skolor på samma sätt som obligatoriets avskaffande gjort i fråga om studentexamen, kommer det inte att finnas särskilt många finskspråkiga som kan bidra till tvåspråkighet eller svensk service.

Den stora finska majoriteten har knappast någon närmare kunskap om vardagen i Finlands svensksbygder. Många har finlandssvenska kontakter, men en betydande del av dessa torde ske på finska, majoritetens språk. För andra finskspråkiga skapas bilden av finlandssvenskar via medier, där finlandssvenskar med goda eller utmärkta kunskaper i finska oftast företräder den språkliga minoriteten. Få torde därmed vara medvetna om att – såsom Kjell Herberts noterar i sitt kapitel – två av tre finlandssvenskar ibland har svårigheter med att uttrycka sig på finska. Att det finns områden i Finland – inte minst i Österbotten – där svensk service är en abso-

lut nödvändighet, är troligen något som ännu färre finskspråkiga känner till. Svensk service är inte bara en principiell och juridisk rättighet; det är i högsta grad en praktisk nödvändighet utan vilken stor oreda skulle uppstå. Det går inte att bara önska bort behovet av svenska, det kommer alltid att göra sig påmint.

Grundlagen och språklagstiftningen förutsätter entydigt att de båda språkgruppernas behov ska tillgodoses på lika grunder. Skulle svenskan bli frivillig i finska skolor, skulle alltmer av landets tvåspråkighet bli en uppgift för finlandssvenskarna själva. I så fall är det naturliga alternativet att låta den språkliga minoriteten göra detta inom ramen för egna institutionella lösningar. Att säga detta är liktydigt med krav på ökad finlandssvensk autonomi, dvs. ytterligare särlösningar av den typ som redan finns inom t.ex. undervisning, kyrka och militärväsende. Om vi ska ta den finska folkopinionen på allvar ska vi också våga tala öppet om dess praktiska konsekvenser, och då är diverse former av autonomi ingalunda ett långsökt tema.

Nu är svarspersonerna i enkäterna som sagt knappast särskilt medvetna om vilka implikationer som ytterst kan ligga i svarsmönstren. De som ställer sig mest avvisande till landets tvåspråkighet är knappast villiga att tänka sig autonoma lösningar för finlandssvenskarnas del. Skulle trycket mot svenskan fortsätta att tillta bör representanterna för det svenska dock våga vara tillräckligt offensiva: Om inte dagens modell för tvåspråkighet går att upprätthålla, vad ska vi ha i stället? I det följande ger vi ett konkret exempel på hur en ny särlösning skulle kunna se ut.

Exempel på en möjlig särlösning: en finlandssvensk valkrets

Kimmo Grönlund (2011) har föreslagit en potentiellt viktig reform: en egen valkrets för svenskspråkiga finlänare. Förslaget föddes som reaktion på en då aktuell regeringsproposition om en valreform som innebar en riksomfattande röstspärr på 3 procent och förbud mot valförbund (grundlagsutskottet ville i sitt utlåtande sänka spärren till 2 procent). En riksomfattande röstspärr vore problematisk ur jämlikhetssynpunkt. Partier eller andra politiska grupperingar som har en stark regional förankring riskerar att helt falla utanför riksdagen. För den svenskspråkiga befolkningen skulle en dylik spärr rentav

vara en ödesfråga. Enligt Statistikcentralen uppgick den svenska befolkningen år 2018 till 288 400 personer, eller 5,2 procent av befolkningen. Den är i praktiken fördelad mellan fem valkretsar: fyra på fastlandet och landskapet Åland. Av valkretsarna är Nyland och Vasa störst, båda har drygt 95 000 svenskspråkiga medborgare. I Helsingfors valkrets bor drygt 36 000, i Egentliga Finlands valkrets drygt 27 000 och på Åland nästan 26 000 svenskspråkiga. Demografiska utvecklingsprocesser är visserligen långsamma, men den svenska befolkningens andel av Finlands befolkning har minskat stadigt. År 1900 var andelen 12,9 procent, 1950 var den 8,6 procent och 1990 5,9 procent. Den relativa minskningen har dock varit mycket större än den absoluta. Dessutom minskar i dag båda de inhemska språkgruppernas andel, medan andelen med andra modersmål än finska eller svenska ökar. Därför vill vi åter väcka tanken om en riksomfattande svensk valkrets. I den skulle alla de röstberättigade rösta som i befolkningsregistret har svenska som modersmål. Enligt aktuella befolkningsmängder skulle en dylik valkrets få tio mandat (på fastlandet), plus ett eget mandat för Åland, eller elva mandat om även Åland ingick i den riksomfattande valkretsen. En valkrets där alla finlandssvenskar röstar oberoende av boningsort skulle garantera att svenska intressen är representerade i riksdagen. För tillfället finns inga planer på en riksomfattande röstspärr, men det finns fortfarande klara reformbehov av valsystemet. Den demografiska utvecklingen har lett till att många av de gamla valkretsarna blivit så små att den grundläggande principen om proportionalitet inte uppfylls. Samtidigt har Nylands valkrets vuxit till 36 mandat. För att förbättra proportionaliteten i valsystemet, inrättades två nya valkretsar i valet 2015 genom att slå samman valkretsarna Kymmene och Södra Savolax till Sydöstra Finlands valkrets, samt valkretsarna Norra Savolax och Norra Karelen till Savolax-Karelen valkrets. De minsta valkretsarna på fastlandet är Lapplands valkrets med sju mandat och Satakunta valkrets med åtta mandat. Ur den svenska intressebevakningens synvinkel kan den övervägande finska Satakunta valkrets utgöra ett potentiellt hot. Om valkretsen på samma sätt som i östra Finland slogs ihop med Egentliga Finlands valkrets för att förbättra proportionaliteten i valsystemet, skulle den svenska representationen för den stora valkretsen på allvar kunna vara hotad i riksdagen.

För att vinna gehör för sina särlösningar, borde Svenskfinland fördomsfritt och brett diskutera olika modeller, finna intern konsensus och sedan försöka övertyga den finska majoriteten om behovets nödvändighet. Landets i grundlagen garanterade tvåspråkighet kan användas som ett bra argument. Klart är att dylika särlösningar bäst kan implementeras om det i regeringen finns ett eller flera partier med ett gott öga till de finlandssvenska intressena.

De långa linjerna

Trots att finlandssvenskarnas andel av befolkningen minskat klart över tid är utvecklingsmönstret för landets tvåspråkighet och för relationerna mellan språkgrupperna inte på samma sätt linjärt. Under mellankrigstiden var relationerna ytterst ansträngda och hotet mot svenskan därmed mycket allvarligare än i dag. Sedan grundskolan infördes har i princip alla finsktalande elever någon kontakt med svenska språket. Innan dess läste majoriteten av de finsktalande varken svenska eller utländska språk i skolan. I dag talas det allmänt om ökande svårigheter att få offentlig service och myndigheter att fungera på två språk; samtidigt ger den ständigt ökande utbildningsnivån bättre förutsättningar att både attitydmässigt och praktiskt leva sig in i ett samhälle där flera språk och kulturer lever sida vid sida. En övergripande förändring är att andra språk än finska och svenska blivit ett permanent inslag i Finland.

Samtidigt som den allmänna opinionen i medeltal blivit mer tolerant och värnar om mångfald, har polariseringen ökat i västliga demokratier. Ytterligheterna har vuxit. När ledande politiker såsom den amerikanske presidenten Donald Trump odlar en diskurs utan förståelse för andras åsikter och intressen, ökar risken att befolkningen följer samma mönster. Demokratiskt beslutsfattande handlar sällan om rätt och fel, det handlar om olika intressen som ofta kan vara legitima och kan jämkas samman. Den finländska politiska traditionen har under modern tid för det mesta sökt konsensus: partier med vitt skilda ideologier på vänster–höger-skalan har kunnat bilda regering tillsammans. Denna vilja att kompromissa på elitnivå har förmodligen gynnat den finlandssvenska befolkningen. Bokens datamaterial visar att landets tvåspråkighet åtnjuter ett stort

stöd även hos den finska befolkningen. Få trender är irreversibla, och opinioner går att påverka, ja till och med vända. De senaste årens negativa eller nonchalanta elitåsikter om svenska språket och kulturen i Finland kan på lång sikt te sig som en parentes.

Referenser

- Borg, Sami 2012, "Perussuomalaiset", Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*, Helsinki: Oikeusministeriö, s. 191–210.
- Grönlund, Kimmo 2011, "Konklusioner – svenska intressen i finländsk politik", Kimmo Grönlund (red.), *Språk och politisk mobilisering. Finlandssvenskar i publikdemokrati*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 205–214.
- Palviainen Åsa 2011, *Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma.
- Statistikcentralen 2019, *Befolkningsstruktur. Språk efter ålder och kön land-skapsvis, 1990–2018*, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rl.px/?rxid=d18ed1f6-2adf-4e12-bc53-cood9c5e2bf6.

BILAGOR

Kap. 1. Introduktion

Bilaga 1A. Frågeformuläret för rekryteringsenkäten

1. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

- Vahvasti samaa mieltä
- Samaa mieltä
- Eri mieltä
- Vahvasti eri mieltä

1. Ruotsin kieli on olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa.
2. Valtio ja kunnat käyttävät liian paljon rahaa ruotsinkielisiin palveluihin.
3. Olisin opiskellut ruotsia koulussa, vaikka se olisi ollut vapaaehtoista.
4. Koulussa pitää olla mahdollisuus opiskella venäjää ruotsin kielen sijaan.
5. Suomen kaksikielisyydestä on hyötyä ainoastaan suomenruotsalaisille.
6. Suomelle on taloudellista hyötyä kaksikielisyydestä.
7. Suomenruotsalaiset ovat etuoikeutettu ryhmä.
8. Ruotsin kielen taitoa tarvitaan hyvien suhteiden luomisessa muihin Pohjoismaihin.
9. On tärkeää, että ruotsinkielisille taataan palveluiden saatavuus heidän omalla äidinkielellään.
10. Suomen kielen opiskelun tulisi olla pakollista Ahvenanmaalla.
11. Suomessa on kohtuutonta vaatia julkisia palveluita muulla kuin suomen kielellä.
12. Suomenruotsalaiset ovat tavallisia ihmisiä.
13. Ruotsin kielen opiskelun tulee olla vapaaehtoista.
14. Koulussa olisi hyödyllisempää opiskella jotain muuta kieltä kuin ruotsia.

15. Maamme johtavien poliitikkojen tulisi hallita sekä suomen että ruotsin kieli.
16. Ruotsalaisella kansanpuolueella (RKP) on kokoonsa nähden liikaa vaikutusvaltaa Suomessa.
17. Olisi vahinko, jos ruotsin kieli ja kulttuuri häviäisivät Suomesta.

2. Oletko?

Mies

Nainen

3. Minä vuonna olet syntynyt?

4. Mikä on korkein koulutusaste, jonka olet suorittanut?

Peruskoulun ala-aste, kansakoulu

Peruskoulun yläaste, keskikoulu

Ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto

Ylioppilastutkinto

Opistoasteen ammatillinen tutkinto, erikoisammattitutkinto

Ylempi opistoasteen tutkinto, ammattikorkeakoulututkinto

tai alempi korkeakoulututkinto

Ylempi korkeakoulututkinto

Tohtoritutkinto

Muu, mikä?

5. Mihin ammattiryhmään kuulut?

Maatalousyrittäjä

Työnantaja, yksityisyrittäjä, ammatinharjoittaja

Johtavassa asemassa toisen palveluksessa

Ylempi toimihenkilö

Alempi toimihenkilö

Työntekijä

Eläkeläinen

Opiskelija

Kotiäiti tai -isä

Työtön

Muu, mikä?

6. Onko sinulla ruotsinkielisiä sukulaisia, ystäviä tai työkavereita (valitse yksi tai useampi vaihtoehto)?

Ei ole

Kyllä, sukulaisia

Kyllä, ystäviä

Kyllä, työkavereita

7. Asteikolla 0–10, kuinka hyvin mielestäsi osaat ruotsia (0 en yhtään, 5 kelpollisesti, 10 erinomaisesti)?

8. Oletko kiinnostunut osallistumaan kansalaiskeskusteluun ruotsin kielen asemasta Suomessa? Keskustelu käydään pienryhmissä Tampereen yliopiston tiloissa lauantaina 22.11.2014 ja sunnuntaina 23.11.2014. Kutsuttaville ilmoitetaan tarkemmin heidän oman ryhmänsä keskustelun ajankohta ja paikka. Osallistujilta ei vaadita mitään erityisosaamista. Kokonaisuudessaan keskusteluun osallistuminen vie aikaasi toisena yllämainituista päivistä noin neljä tuntia sisältäen ruokailun. Sinun ei siis tarvitse olla paikalla koko viikonlopun ajan. Maksamme keskusteluun valituille ja siihen osallistuneille 90 euron arvoisen palkkion (lahjakortti). Matkakulut korvataan julkisilla liikennevälineillä ja osallistujille tarjotaan ruokailu keskustelun päätteeksi. Mikäli matka kotipaikkakunnalta on erittäin pitkä, tarjoamme mahdollisuuden majoittua hotelliin.

Kyllä, olen kiinnostunut osallistumaan kansalaiskeskusteluun Tampereella marraskuussa 2014.

Ei, en ole kiinnostunut osallistumaan kansalaiskeskusteluun Tampereella marraskuussa 2014.

1. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

Vahvasti eri mieltä

Eri mieltä

Samaa mieltä

Vahvasti samaa mieltä

- a) Ruotsin kieli on olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa.
- b) Valtio ja kunnat käyttävät liian paljon rahaa ruotsinkielisiin palveluihin.
- c) Olisin opiskellut ruotsia koulussa, vaikka se olisi ollut vapaaehtoista.
- d) Koulussa pitää olla mahdollisuus opiskella venäjää ruotsin kielen sijaan.
- e) Suomen kaksikielisyydestä on hyötyä ainoastaan suomen-ruotsalaisille.
- f) Suomelle on taloudellista hyötyä kaksikielisyydestä.
- g) Suomenruotsalaiset ovat etuoikeutettu ryhmä.
- h) Ruotsin kielen taitoa tarvitaan hyvien suhteiden luomisessa muihin Pohjoismaihin.
- i) On tärkeää, että ruotsinkielisille taataan palveluiden saatavuus heidän omalla äidinkielellään.
- j) Suomen kielen opiskelun tulisi olla pakollista Ahvenanmaalla.
- k) Suomessa on kohtuutonta vaatia julkisia palveluita muulla kuin suomen kielellä.
- l) Suomenruotsalaiset ovat tavallisia ihmisiä.
- m) Ruotsin kielen opiskelun tulee olla vapaaehtoista.
- n) Koulussa olisi hyödyllisempää opiskella jotain muuta kieltä kuin ruotsia.
- o) Maamme johtavien poliitikkojen tulisi hallita sekä suomen että ruotsin kieli.
- p) Ruotsalaisella kansanpuolueella (RKP) on kokoonsa nähden liikaa vaikutusvaltaa Suomessa.
- q) Olisi vahinko, jos ruotsin kieli ja kulttuuri häviäisivät Suomesta.

2. Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?

Hyvin kiinnostunut
Jonkin verran kiinnostunut
Vain vähän kiinnostunut
En lainkaan kiinnostunut

3. Kuinka usein yleensä keskustelet politiikasta ja yhteiskunnallisista kysymyksistä muiden ihmisten kanssa?

Päivittäin tai lähes päivittäin
Usein
Joskus
Harvoin
En koskaan

4. Kuinka tärkeänä pidät seuraavia politiikan osa-alueita ja asiakysymyksiä?

Erittäin tärkeänä
Melko tärkeänä
En kovin tärkeänä
En lainkaan tärkeänä

- a) Ympäristöpolitiikka
- b) Ulko- ja turvallisuuspolitiikka
- c) Talouspolitiikka
- d) Kielipolitiikka
- e) Koulutuspolitiikka

5. Seuraavassa on joukko erilaisia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja.

Mitä niistä olet tehnyt viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana?
HUOM! Rastita vain yksi vaihtoehto jokaisen osallistumisen muodon kohdalla.

Olen tehnyt

En ole tehnyt

- a) Äänestänyt vaaleissa.
- b) Kirjoittanut yleisönosastoon.
- c) Ottanut yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa.
- d) Kirjoittanut nimeni vetoomukseen tai nimenkeräykseen.
- e) Osallistunut poliittisen puolueen toimintaan.
- f) Osallistunut muun järjestön toimintaan.
- g) Tehnyt omia ostopäätöksiäni siten, että voin kuluttajana vaikuttaa yhteiskunnallisiin tai poliittisiin asioihin.
- h) Osallistunut boikottiin, maksu- tai ostolakkoon.
- i) Osallistunut rauhanomaiseen mielenosoitukseen.
- j) Osoittanut kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan.
- k) Yrittänyt saada jonkun vakuuttuneeksi siitä, että oma mielipiteesi tietystä poliittisesta kysymyksestä on oikea.

6. Kuinka usein seuraat politiikkaa ja yhteiskunnallisia kysymyksiä tiedotusvälineiden kautta?

Päivittäin tai lähes päivittäin

Usein

Joskus

Harvoin

En koskaan

7. Arvioi miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat sinua.

Ei kuvaa minua hyvin
Ei kuvaa minua kovin hyvin
Toisaalta kuvaa minua
Kuvaa minua jossain määrin
Kuvaa minua erittäin hyvin

- a) Ennen kuin arvostelen ketään, yritän kuvitella miltä tuntuisi olla hänen asemassaan.
- b) Uskon, että joka asialla on kaksi puolta, ja pyrin tarkastelemaan asioita molemmilta puolilta.
- c) Jos jotakuta kohdellaan epäoikeudenmukaisesti, tunnen myötätuntoa häntä kohtaan.
- d) Erimielisyystilanteessa yritän katsoa tilannetta kaikkien kannalta ennen kuin teen päätöksen.
- e) Joskus yritän ymmärtää ystäviäni paremmin kuvittelemalla, miltä asiat näyttävät heidän näkökulmastaan.
- f) Kun olen suuttunut jollekin, yritän yleensä "asettaa itseni hänen saappaisiinsa" hetkeksi.
- g) Kun luen kiinnostavaa tarinaa tai romaania, kuvittelen mitä tuntisin, jos tarinan tapahtumat tapahtuisivat minulle.

8. Kuinka monta henkilöä kotitaloudessasi asuu?

Yhteensä henkilöä _____

Heistä on 18-vuotta täyttäneitä: henkilöä

Heistä on 7–17-vuotiaita: henkilöä

Heistä on 6-vuotiaita tai sitä nuorempia: henkilöä

9. Mikä on siviilisäätysi?

Naimaton
Avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
Avoliitossa
Eronnut tai asumuserossa
Leski
Muu

10. Asutko ...

Kaupungin keskustassa
Esikaupunkialueella tai kaupunkilähiössä
Kuntakeskuksessa tai muussa taajamassa
Maaseudun haja-asutusalueella?

11. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

Vahvasti eri mieltä
Eri mieltä
Samaa mieltä
Vahvasti samaa mieltä

- a) Demokratialla voi olla ongelmansa, mutta se on parempi kuin muut hallitusmuodot.
- b) Suomen nykyinen hallitus hoitaa tehtävänsä hyvin.
- c) Pidän äänestämistä kansalaisvelvollisuutena.
- d) Keskustelen politiikasta ja yhteyskunnallisista kysymyksistä mieluiten samaa mieltä olevien henkilöiden kanssa.
- e) Edustuksellisen demokratian tukena tulisi järjestää tavallisille kansalaisille tarkoitettuja poliittisia keskustelutilaisuuksia.
- f) Haluaisin itse osallistua kansalaisille tarkoitettuihin poliittisiin keskustelutilaisuuksiin.
- g) Välitän sellaisten ihmisten seuraa, joiden arvot, asenteet tai mielipiteet poikkeavat omistani.
- h) Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä.

- i) Minulla ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä maan hallitus ja eduskunta päättävät.
- j) Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksen-teossa huomioon otetuiksi.
- k) Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä, mitä on tekeillä.
- l) Äänestämällä voi vaikuttaa asioihin.
- m) On yhdentekevää, mitkä puolueet ovat hallituksessa, sillä harjoitettava politiikka ei siitä muutu.
- n) Demokratia toimii Suomessa kaiken kaikkiaan hyvin.
- o) Tiedän politiikasta enemmän kuin useimmat muut.

12. Seuraavassa on joukko erilaisia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja. Mitä niistä saattaisit tehdä tulevaisuudessa? HUOM! Ras-tita vain yksi vaihtoehto jokaisen osallistumisen muodon kohdalla.

Saattaisin tehdä

En tekisi missään tapauksessa

- a) Äänestää vaaleissa.
- b) Kirjoittaa yleisönosastoon.
- c) Ottaa yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa.
- d) Kirjoittaa nimesi vetoomukseen tai nimenkeräykseen.
- e) Osallistua poliittisen puolueen toimintaan.
- f) Osallistua muun järjestön toimintaan.
- g) Tehdä ostopäätöksiäsi siten, että voisin kuluttajana vaikuttaa yhteiskunnallisiin tai poliittisiin asioihin.
- h) Osallistua boikottiin, maksu- tai ostolakkoon.
- i) Osallistua rauhanomaiseen mielenosoitukseen.
- j) Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan.
- k) Yrittää saada jonkun vakuuttuneeksi siitä, että mielipiteesi tietystä poliittisesta kysymyksestä on oikea.

13. Kuinka tärkeänä yhteiskunnallisen toiminnan kanavana itsellesi pidät verkkoa tai sosiaalista mediaa?

Erittäin tärkeänä

Melko tärkeänä

En kovin tärkeänä

En lainkaan tärkeänä

14. Seuraavissa pyydämme sinua rastittamaan kussakin kohdassa mielipidettäsi vastaavan numeron asteikolla 0–10.

Voiko mielestäsi ihmisiin luottaa, vai onko niin, ettei ihmisten suhteen voi olla liian varovainen?

Ei voi olla liian varovainen

Useimpiin ihmisiin voi luottaa

15. Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?

Useimmat ihmiset yrittäisivät käyttää minua hyväkseen

Ihmiset yrittäisivät olla reiluja

16. Oletko sitä mieltä, että useimmiten ihmiset pyrkivät olemaan auttavaisia toisia kohtaan vai että enimmäkseen he ajattelevat vain omaa etuaan?

Ihmiset ajattelevat enimmäkseen itseään

Ihmiset yrittävät enimmäkseen olla auttavaisia

17. Kuinka paljon henkilökohtaisesti luotat seuraaviin tahoihin?

Luotan täysin

En luota olleenkaan

a) Suomen eduskunta

b) Oikeuslaitos

- c) Poliisi
- d) Poliitikot
- e) Poliittiset puolueet
- f) Euroopan unioni
- g) YK (Yhdistyneet Kansakunnat)

18. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

Vahvasti eri mieltä
 Eri mieltä
 Samaa mieltä
 Vahvasti samaa mieltä

- a) Työpaikan löytäminen Suomesta on suomenruotsalaisille helpompaa kuin suomea puhuville suomalaisille.
- b) Suomen kaksikielisyys on rikkaus josta meidän tulisi olla ylpeitä.
- c) Suomenruotsalaiset ovat ”parempaa väkeä”.
- d) Englannin kieli riittää Pohjoismaissa liikkumiseen ja kommunikointiin yhtä hyvin kuin ruotsin kieli.
- e) Ruotsin kielen tulisi olla samassa asemassa kuin venäjän ja muiden vähemmistökielien Suomessa.
- f) Kaikilla suomenruotsalaisilla tulisi olla poliittinen ja hallinnollinen autonomia Ahvenanmaan tapaan.
- g) Suomen ja Ruotsin tulisi yhdistyä liittovaltioksi.

19. Mitä kieltä Suomessa asuvien suomen- ja ruotsinkielisten tulisi puhua keskenään arkipäivän kohtaamistilanteissa?

Suomea
 Ruotsia
 Molemmat voisivat puhua omaa äidinkieltään olettaen, että toinen osapuoli ymmärtää sitä
 Jotain muuta kieltä, esimerkiksi englantia

20. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

Täysin eri mieltä
Osittain eri mieltä
Ei samaa mieltä, eikä eri mieltä
Osittain samaa mieltä
Täysin samaa mieltä

- a) Ruotsin kieltä koskevassa keskustelussa ei useinkaan oteta riittävästi huomioon ruotsinkielisten mielipiteitä.
- b) Suomenruotsalaisten tulisi puhua suomea Suomessa.
- c) Suomalaisessa ruotsin kieltä koskevassa keskustelussa tulisi ottaa huomioon ensisijaisesti suomenkielisten näkökulma.
- d) Suomalaisessa ruotsin kieltä koskevassa keskustelussa pitäisi yrittää asettautua ruotsinkielisten asemaan.

21. Pyydämme merkitsemään jokaisen kysymyksen kohdalla, miten mainitut ominaisuudet kuvaavat itseänne.

Ota vastauksissasi huomioon molemmat mainitut ominaisuudet.
Olen mielestäni:

Täysin eri mieltä
Jokseenkin eri mieltä
Hieman eri mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Hieman samaa mieltä
Jokseenkin samaa mieltä
Täysin samaa mieltä

- a) Ulospäin suuntautunut, helposti innostuva
- b) Kriittinen, väittelynhaluinen
- c) Luotettava, kurinalainen
- d) Helposti huolestuva tai ärtyvä
- e) Uusille kokemuksille avoin, moniulotteinen
- f) Varautunut, hiljainen

- g) Myötätuntainen, lämmin
- h) Epäjärjestelmällinen, huoleton
- i) Rauhallinen, tunteiltani vakaa
- j) Sovinnainen, totutussa pitäytyvä

22. Onko sinulla ruotsinkielisiä sukulaisia, ystäviä tai työkavereita (valitse yksi tai useampi vaihtoehto)?

- Ei ole
- Kyllä, sukulaisia
- Kyllä, ystäviä
- Kyllä, työkavereita

23. Asteikolla 0–10, kuinka hyvin mielestäsi osaat ruotsia (0 en yhtään, 5 kelpollisesti, 10 erinomaisesti)?

24. Tietokysymykset

a) Kuinka moni suomalainen puhuu äidinkielenään ruotsia?

- n. 50 000
- n. 150 000
- n. 300 000
- n. 500 000

b) Mikä on ruotsin kielen virallinen asema Suomessa?

- Vähemmistökieli
- Kansalliskieli
- EU:n tunnustama alueellinen kieli
- Vieras kieli

c) Kuka on RKP:n puheenjohtaja?

- Astrid Thors
- Alexander Stubb
- Carl Haglund
- Stefan Wallin

d) Milloin suurin osa suomalaista aloittaa ruotsin kielen opiskelun koulussa?

- 1. luokalla
- 3. luokalla
- 5. luokalla
- 7. luokalla

e) Kuinka paljon Suomen kansalaisia asuu Ruotsissa?

- n. 450 000
- n. 15 000
- n. 200 000
- n. 70 000

f) Mikä oli Suomen tärkein vientimaa vuonna 2013?

- Saksa
- Venäjä
- Viro
- Ruotsi

g) Kuinka moni Suomen kunnista on ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä?

- 11
- 23
- 49
- 93

h) Kuinka kauan Suomi oli osa Ruotsia?

- n. 150 vuotta
- n. 300 vuotta
- n. 1 300 vuotta
- n. 600 vuotta

i) Mikä seuraavista on Suomen suurin ruotsinkielinen sanomalehti?

- Dagens Nyheter
- Vasabladet
- Kyrkpressen
- Hufvudstadsbladet

- j) Missä voi lain mukaan vaatia palvelua ruotsin kielellä Suomessa?
Ruokakaupassa
Punaisen Ristin veriluovutuksessa
Yksityisellä lääkäriasemalla
Poliisiasemalla

25. Poliitikassa puhutaan joskus vasemmistosta ja oikeistosta. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla, jossa nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja kymmenen eniten oikealla?
Rastita sijaintiasi vastaava numero.

26. Katsotko olevasi lähellä jotain poliittista puoluetta? Mitä puoluetta?

Kansallinen Kokoomus (KOK)
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP)
Perussuomalaiset (PS)
Suomen Keskusta (KESK)
Vasemmistoliitto (VAS)
Vihreä Liitto (VIHR)
Ruotsalainen Kansanpuolue (RKP)
Suomen Kristillisdemokraatit (KD)
Jokin muu puolue, mikä? _____
En katso olevani lähellä mitään poliittista puoluetta

Kap. 2. Sociodemografiska faktorer, språkkunskaper och språkpolitikens betydelse

Bilaga 2. Utbildningsnivåer

Nivå	Antal	Examina
1	539 363	Folkskola och grundskolans lågstadium Grundskoleexamen
2	1486 493 966	Yrkesinriktade examina på 1–3 år och yrkesinriktade grundexamina Studentexamen Yrkesintitutsexamen
3	932 854 72	Yrkeshögskoleexamen och lägre högskoleexamen Högre högskoleexamen Doktorsexamen

Kap. 6. Attityder till det svenska – kontakthypotesen som förklaringsmodell

Bilaga 6. Operationalisering av variabler

Variabel	Definition	Värden
Alla 14 variabler som uppmäter åsikter om svenskan i kontrollgrupps-enkäten	Se tabell 1.3.	Alla variabler dikotomiserats i värdena 0/1. 0 representerar en negativ eller starkt negativ inställning till det svenska för varje variabel, medan 1 representerar en positiv eller starkt positiv inställning.
Summavariabel	Sammanställning (adderat index) av alla 14 variabler.	Alla variabler har kodats enligt logiken att 1 representerar den mest positiva åsikten om det svenska, medan 0 utgör den mest negativa. Skalan för var variabel är 0, 0,33, 0,67, 1).
Svensk-/tvåspråkig kommun	Respondenter från samtliga svensk- eller tvåspråkiga kommuner i Finland (bortsett från Åland) år 2014. 33 st.	n = 476
Finskspråkig kommun	Respondenter från alla kommuner som inte är svensk- eller tvåspråkiga i Finland år 2014.	n = 1197
Kommun i östra och norra Finland	Respondenter från alla kommuner i landskap som inte gränsar till landskap med svensk- eller tvåspråkiga kommuner. Lappland, Kajanaland, Norra och Södra Savolax samt Norra och Södra Karelen.	n = 330
Starka kontakter	Har vänner, släktingar eller kombination av flera olika kontakter till svenskspråkiga.	n = 954
Svaga kontakter	Endast arbetskamrater som kontakt.	n = 112
Ingen kontakt	Inga kontakter med svenskspråkiga.	n = 595

Kap. 7. Personlighetsdrag och åsikter om svenska språkets status och framtid i Finland

Bilaga 7. Operationalisering av variabler

Variabel	Frågans/frågornas formulering i enkäten	Värden
Empati	Ennen kuin arvostelen ketään, yritän kuvitella miltä tuntuisi olla hänen asemassaan. Uskon, että joka asialla on kaksi puolta, ja pyrin tarkastelemaan asioita molemmilta puolilta. Jos jotakuta kohdellaan epäoikeudenmukaisesti, tunnen myötätuntoa häntä kohtaan. Erimielisyystilanteessa yritän katsoa tilannetta kaikkien kannalta ennen kuin teen päätöksen. Joskus yritän ymmärtää ystäviäni paremmin kuvittelemalla, miltä asiat näyttäivät heidän näkökulmastaan. Kun olen suuttunut jollekin, yritän yleensä "asettaa itseni hänen saappaisiinsa" hetkeksi. Kun luen kiinnostavaa tarinaa tai romaania, kuvittelen mitä tuntisin, jos tarinan tapahtumat tapahtuisivat minulle.	1 = Ei kuvaa minua hyvin 2 = Ei kuvaa minua kovin hyvin 3 = Toisaalta kuvaa minua 4 = Kuvaa minua jossain määrin 5 = Kuvaa minua erittäin hyvin
Subjektiv medborgar-kompetens	Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä, mitä on tekeillä. Tiedän politiikasta enemmän kuin useimmat muut.	1 = Vahvasti eri mieltä 2 = Eri mieltä 3 = Samaa mieltä 4 = Vahvasti samaa mieltä
Utåtvändhet	Olen mielestäni: Ulospäin suuntautunut, helposti innostuva. Olen mielestäni: Varautunut, hiljainen.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Hieman eri mieltä 4 = Ei samaa, eikä eri mieltä 5 = Hieman samaa mieltä 6 = Jokseenkin samaa mieltä 7 = Täysin samaa mieltä
Sympatiskhet	Olen mielestäni: Kriittinen, väittelynhaluinen. Olen mielestäni: Myötätuntoinen, lämmin.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Hieman eri mieltä 4 = Ei samaa, eikä eri mieltä 5 = Hieman samaa mieltä 6 = Jokseenkin samaa mieltä 7 = Täysin samaa mieltä

Samvets- grannhet	Olen mielestäni: Luotettava, kurinalainen. Olen mielestäni: Epäjärjestelmällinen, huoleton.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Hieman eri mieltä 4 = Ei samaa, eikä eri mieltä 5 = Hieman samaa mieltä 6 = Jokseenkin samaa mieltä 7 = Täysin samaa mieltä
Känslomässig stabilitet	Olen mielestäni: Helposti huolestuva tai ärtynä. Olen mielestäni: Rauhallinen, tunteiltani vakaa.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Hieman eri mieltä 4 = Ei samaa, eikä eri mieltä 5 = Hieman samaa mieltä 6 = Jokseenkin samaa mieltä 7 = Täysin samaa mieltä
Öppenhet	Olen mielestäni: Uusille kokemuksille avoin, moniulotteinen. Olen mielestäni: Sovinnainen, totutussa pitäytyvä	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Hieman eri mieltä 4 = Ei samaa, eikä eri mieltä 5 = Hieman samaa mieltä 6 = Jokseenkin samaa mieltä 7 = Täysin samaa mieltä
Politiskt intresse	Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?	1 = Hyvin kiinnostunut 2 = Jonkin verran kiinnostunut 3 = Vain vähän kiinnostunut 4 = En lainkaan kiinnostunut

Politisk kunskap	Standardiserad skala 0–1 (totala antalet rätt svar delat med åtta) baserad på antalet korrekta svar på följande frågor: 1) Kuinka moni suomalainen puhuu äidinkielenään ruotsia? 2) Mikä on ruotsin kielen virallinen asema Suomessa? 3) Kuka on RKP:n puheenjohtaja? 4) Milloin suurin osa suomalaista aloittaa ruotsin kielen opiskelun koulussa? 5) Kuinka moni Suomen kunnista on ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä? 6) Kuinka kauan Suomi oli osa Ruotsia? 7) Mikä seuraavista on Suomen suurin ruotsinkielinen sanomalehti? 8) Missä voi lain mukaan vaatia palvelua ruotsin kielellä Suomessa?	Olika beroende på påståendet men totalt fyra svarsalternativ på varje.
Ort med svenskt inslag	Kodat på basis av andelen svenskspråkiga i den kommun där respondenten är bosatt	0 = lägre än 5 procent svenskspråkiga 1 = fler än 5 procent svenskspråkiga

Kap. 10. Belastning eller tillgång?

Bilaga 10A. Debattinlägg

Tabell 10.4 Inlägg i riksdagsdebatten om skolsvenskan; remissdebatten (modell 1B) och enda behandlingen (modell 2B)

	Modell 1B	Modell 2B
	Estimat (Standardfel)	Estimat (Standardfel)
Intercept	1,78* (0,85)	−0,90 (0,92)
Sannfinländare	0,84** (0,26)	1,89*** (0,26)
Kulturutskottsmedlem	1,05*** (0,30)	1,60*** (0,26)
Kön	0,12 (0,26)	−0,15 (0,24)
Ålder	−0,03** (0,01)	−0,01 (0,01)
Utbildning	−0,41+ (0,22)	−0,12 (0,22)
Valkrets	−0,61* (0,27)	−0,12 (0,25)
Avvikare		0,74 (0,55)
	$\chi^2 (6) = 40,55***$	$\chi^2 (7) = 90,48***$
Pseudo- R^2 (Hosmer-Lemeshow)	0,19	0,37
Pseudo- R^2 (Cox-Snell)	0,22	0,41
Pseudo- R^2 (Nagelkerke)	0,30	0,54
<i>N</i>	162	169

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; + $p < 0,1$ (tvåsidiga test)

Not. Poissonregressioner (en kvasi-Poissonregression ger väsentligen samma resultat). Beroende variabel: antalet debattinlägg (per ledamot).

Wordfish utgår från antagandet att politiska texter (program, tal etc.) kan ordnas längs en underliggande ideologisk dimension (vars faktiska betydelse måste tolkas *ex post*). För att estimeras enskilda texters positioner längs denna latenta dimension analyseras ordfrekvenser. Antalet gånger ordet j förekommer i texten i bestäms här enligt en Poissonfördelning där

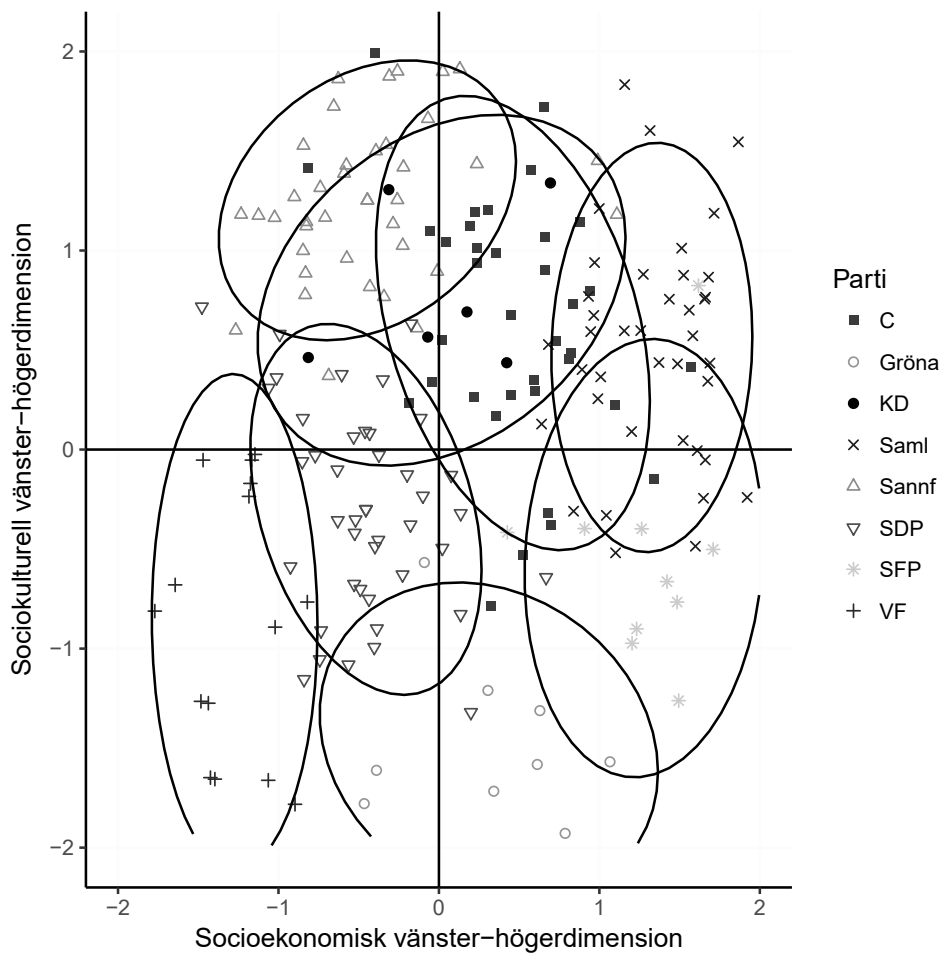
$$y_{ij} \sim \text{Poisson}(\lambda_{ij}). \quad (1)$$

y_{ij} är frekvensen av termen j i texten i , och λ_{ij} modelleras som en funktion av texten i :s längd (α_i), användningsfrekvensen av termen j (ψ_j), den utsträckning i vilken termen j förmår urskilja en underliggande ideologisk dimension (β_j) och texten i :s position längs denna underliggande ideologiska dimension (ω_i):

$$\lambda_{ij} = \exp(\alpha_i + \psi_j + \beta_j * \omega_i). \quad (2)$$

Högerledet av ekvation (2) estimeras med hjälp av en *expectation-maximization* (EM)-algorithm, en iterativ tvåstegsметод för att beräkna maximum likelihood-estimat för latenta variabler. Denna algorithm implementeras genom en flerstegsprocess där det första steget innebär att (i) startvärden för α , ψ , β och ω kalkyleras. Därefter estimeras (ii) parti- (α och ω) respektive (iii) termparametrarna (ψ och β), varefter (iv) modellens log-likelihood kalkyleras. Steg (i)–(iv) upprepas tills en acceptabel konvergensnivå uppnåtts.

För att bedöma ledamöternas ideologiska positioner har jag använt kandidatsvar på de 30 nationella frågor som ingick i Yles kandidat-test inför riksdagsvalet 2011 ($N = 1\,899$). En principalkomponent-analys med oblimin rotation ($KMO = 0,92$; Bartlett's test av sfäriskhet $\chi^2(435) = 17534,64$, $p < 0,001$) avslöjar att sex komponenter har ett egenvärde över 1, medan ett scree-test indikerar att två eller, alternativt, fyra komponenter bör bevaras för vidare analys. Jag har valt att fokusera på två komponenter; den första, som förklarar 22,85 procent av all variation, framstår som en konventionell, huvudsakligen socio-ekonomisk, vänster–högerdimension (Cronbachs $\alpha = 0,87$), medan den andra, som förklarar 12,18 procent av variationen, kan tolkas som en sociokulturell dito (Cronbachs $\alpha = 0,78$). Den i huvudsak socioekonomiska dimensionen inkluderar 14 frågor med laddningar $> \pm 0,40$ (fråga nummer 1, 2, 6, 7, 9, 14, 17, 19, 20, 22–24, 26 och 30) medan den sociokulturella dimensionen inbegriper 10 dylika frågor (fråga nummer 3–5, 10, 11, 15, 16, 18, 21 och 28). En närmare beskrivning av dessa återfinns i Rundradions data (se Haakana 2011). Figur 10.3 nedan illustrerar riksdagsledamöternas (2011–2015, $N = 209$) positioner längs dessa två dimensioner. (De sex ledamöter som ej deltog i kandidat-testet har tillskrivits riksdagsgruppens medelvärde.)

Figur 10.3 Riksdagsledamöternas (2011–2015) socioekonomiska och sociokulturella positioner.

Medverkande

Maria Bäck är universitetslektor i allmän statslära vid Helsingfors universitet. I sin forskning har hon primärt riktat in sig på politiskt och socialt förtroende.

Andreas Fagerholm är forskare i statskunskap vid Åbo Akademi i Vasa. Hans forskning har rört partiideologier, radikala partier och politiska ståndpunkter.

Kimmo Grönlund är professor i statskunskap och föreståndare för Institutet för samhällsforskning (Samforsk) vid Åbo Akademi. Han forskar i demokratiska innovationer, deliberativ demokrati, samtalsdemokratiska experiment, allmän opinion samt val- och väljarsforskning.

Kjell Herberts är forskare emeritus vid Institutet för samhällsforskning (Samforsk) vid Åbo Akademi i Vasa. Hans särintressen har varit flerspråkighetens olika dimensioner med fokus på Svenskfinland. Han startade den återkommande enkätundersökningen Barometern.

Staffan Himmelroos är universitetsforskare i allmän statslära vid Helsingfors universitet. Hans forskningsämnen har varit samtalsdemokrati, utlandsfinlandssvenskars politiska beteende och attityder till minoriteter.

Thomas Karv är forskare i statskunskap vid Institutet för samhällsforskning (Samforsk) vid Åbo Akademi i Vasa. Han har forskat i EU-attityder, europeisk integration, politiskt förtroende, och allmän opinion.

Lauri Karvonen är professor emeritus i statskunskap vid Åbo Akademi. Han har bland annat forskat i jämförande politik, statsskick och politikens personifiering.

Marina Lindell är forskare vid Institutet för samhällsforskning (Samforsk) vid Åbo Akademi i Vasa. Hennes forskning har handlat om samtalsdemokrati, demokratiska innovationer och opinion inom Svenskfinland.

Krister Lundell är forskare i statskunskap vid Åbo Akademi. Han har forskat om valsysteem, röstplikt och demokratisering.

Lauri Rapeli är forskningschef för Institutet för samhällsforskning (Samforsk) vid Åbo Akademi. I sin forskning har han fokuserat på politisk kunskap, demokratiska innovationer samt hälsans betydelse för politiskt beteende.

Åsa von Schoultz är professor i allmän statslära vid Helsingfors universitet. Till hennes specialområden hör bland annat valforskning med inriktning mot väljare, minoriteter och politiska eliter, konkurrens inom partier och väljarnas syn på demokratiska processer.

Kim Strandberg är professor i statskunskap med särskild inriktning på politisk kommunikation vid Åbo Akademi i Vasa. Han har forskat om demokratiska innovationer, politiskt beteende, kampanjkommunikation samt väljarbeteende på internet och i sociala medier.